MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

PETRE ANGHEL • N. N. CONSTANTINESCU • VIOREL COSMA • CLAUDIU GIURCĂNESCU • DINU C. GIURESCU • ION JURCONI • EDMOND NICOLAU • VIORICA NICOLAU • RADU ANESTE PETRESCU • NISTOR PRISCA • GEORGE SANDA • RAOUL ȘORBAN • MARIA ZAHARIA

Coordonator: GEORGE SANDA

CURS DE LIMBA ROMÂNĂ

PENTRU STUDENȚII STRĂINI DIN ANII I—II

— 1979 —

Stema Republicii Socialiste România

Scanned with OKEN Scanner

Perfecționarea cunoștințelor de limba română și asimilarea principalelor elemente ale culturii și civilizației române de către studenții străini din anii I—II, iată ideea care a stat la baza întocmirii celei de a patra părți a **Cursului de limba română** *(primele trei, destinate anului pregătitor, îi ajută pe tinerii din alte țări aflați la studii în R. S. România să-și însușească limba română și să se familiarizeze cu terminologia de specialitate).*

Lecțiile (redactate de personalități de prestigiu ale învățământului superior românesc) prezintă într-un limbaj adecvat și într-un spațiu limitat cele mai importante momente ale evoluției culturii materiale și spirituale a poporului român. Predarea lor nu trebuie să capete aspectul unor prelegeri; scopul principal rămîne perfecționarea cunoștințelor de limba română. Pentru înțelegerea corectă a informațiilor, profesorul va folosi (dacă va fi cazul), explicații lexicale și exerciții lexico-gramaticale. Informația lecțiilor e necesar să fie însoțită de un bogat material ilustrativ și audio-vizual, și completată prin vizite la muzee și expoziții, excursii sau vizionări de filme.

Adaptarea unor lecții, selectarea unor lecturi și explicațiile lexicale au fost făcute de secretarii cursului: **Petre Anghel** *și* **Maria Zaharia.**

Lucrarea fiind o primă încercare de acest fel orice sugestie pentru îmbunătățirea ei este binevenită.

COORDONATORUL.

Scanned with OKEN Scanner

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Republica Socialistă România este așezată în sud-estul Europei. Este o țară dunăreană și maritimă. Are aproape toate formele de relief: Carpații, cu vîrfuri semețe, cu păduri și pășuni alpine, dealuri joase cu livezi și vii, cîmpii mănoase pe care se întind ogoare bogate. La vărsarea Dunării în mare se formează o minunată deltă, un fermecător colț al pămîntului românesc. Pe țărmul Mării Negre, șiragul plajelor însorite completează frumusețea peisajului.

Cu o suprafață de 237.500 km², România ocupă locul al doisprezecelea pe continentul european. Din punct de vedere administrativ teritoriul Republicii Socialiste România cuprinde mai multe județe, orașe și comune. Capitala țării este București.

Marea varietate a formelor de relief, armonia în care se îmbină, reprezintă cadrul natural care adăpostește numeroase bogății ale solului și subsolului. Peisajul românesc se caracterizează, de asemenea, printr-o rețea densă de ape curgătoare și lacuri cu apă dulce și sărată.

Locuit din timpuri străvechi, teritoriul țării a fost leagăn de muncă și luptă al multor generații care s-au jertfit pentru a-și făuri o patrie liberă și puternică, bazată pe dreptate socială. Filele istoriei românești sînt pline de fapte de eroism și devotament, de spirit de sacrificiu pentru afirmarea și neatîrnarea ființei naționale.

Condus de Partidul Comunist Român, poporul a reușit, prin procesul revoluționar început în August 1944, să rupă lanțurile asupririi și exploatării, să treacă la un nou mod de viață, să instaureze socialismul.

Forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român.

România este republică socialistă, stat al oamenilor muncii de la orașe și de la sate, suveran, independent și unitar. Intreaga putere este deținută și exercitată de popor prin Marea Adunare Națională și consi-

Scanned with OKEN Scanner

liile populare, organe alese prin vot universal, egal, direct și secret. Întîiul președinte al republicii este tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În Republica Socialistă România au fost lichidate pentru totdeauna relațiile de exploatare a omului de către om, s-au instaurat raporturi noi, de colaborare și întrajutorare tovărășească în muncă. Baza noilor relații de producție o reprezintă proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție care a generat un nou sistem de interese economice, lipsit de antagonisme, și un nou sistem de legi economice obiective. În virtutea caracterului socialist al relațiilor de producție, în Republica Socialistă România, întreaga activitate are ca scop ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului, afirmarea și dezvoltarea multilaterală a personalității umane.

În România, viața economică, culturală și socială este organizată și condusă conștient în direcția făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

Republica Socialistă România se caracterizează printr-un dinamism deosebit al vieții economice, sociale, politice și cultural-artistice.

Înfăptuirea consecventă a politicii de industrializare socialistă a dus la profunde modificări în structura de ansamblu a economiei naționale, a determinat schimbarea peisajului românesc.

Agricultura, ramură tradițională a economiei naționale, a fost și ea pusă sub semnul marilor prefaceri revoluționare. Locul terenurilor fărîmițate, slab productive, pe care se muncea cu unelte rudimentare, a fost luat de marea producție socialistă, orientată pe linia dezvoltării intensive și multilaterale, fiind într-un proces de continuă modernizare. Viața satului românesc s-a schimbat radical.

În strînsă legătură cu dezvoltarea producției materiale are loc și un amplu proces de ridicare a nivelului de instruire și cultură a poporului. Sistemul de învățămînt este gratuit. În structura sa sînt cuprinse instituții școlare de diferite grade : preșcolar, general, liceal și superior. Învățămîntul general și obligatoriu are durata de 10 ani. Tinerii sînt pregătiți multilateral pentru viață și muncă. Prin conținutul și structura sa, învățămîntul urmărește să formeze omul nou, capabil să înțeleagă transformările rapide din știință și tehnică și să le mînuiască în activitatea sa, să înțeleagă și să contribuie conștient la dezvoltarea societății socialiste. De o atenție deosebită se bucură viața cultural-artistică.

Republica Socialistă România, angrenată plenar în procesul transformărilor revoluționare, al creșterii economice rapide, este în același timp o forță activă în viața internațională.

Prin politica internă și externă, prin activitatea deosebită a președintelui Nicolae Ceaușescu, prestigiul internațional al României a crescut considerabil.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 1

UNITATEA GEOGRAFICĂ A TERITORIULUI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

România este așezată în emisfera nordică, în mijlocul zonei temperate a globului. Această poziție este arătată de paralela de 45° latitudine nordică, care secționează teritoriul țării în jumătatea sa sudică. În același timp, România este situată în emisfera răsăriteană, la o distanță de

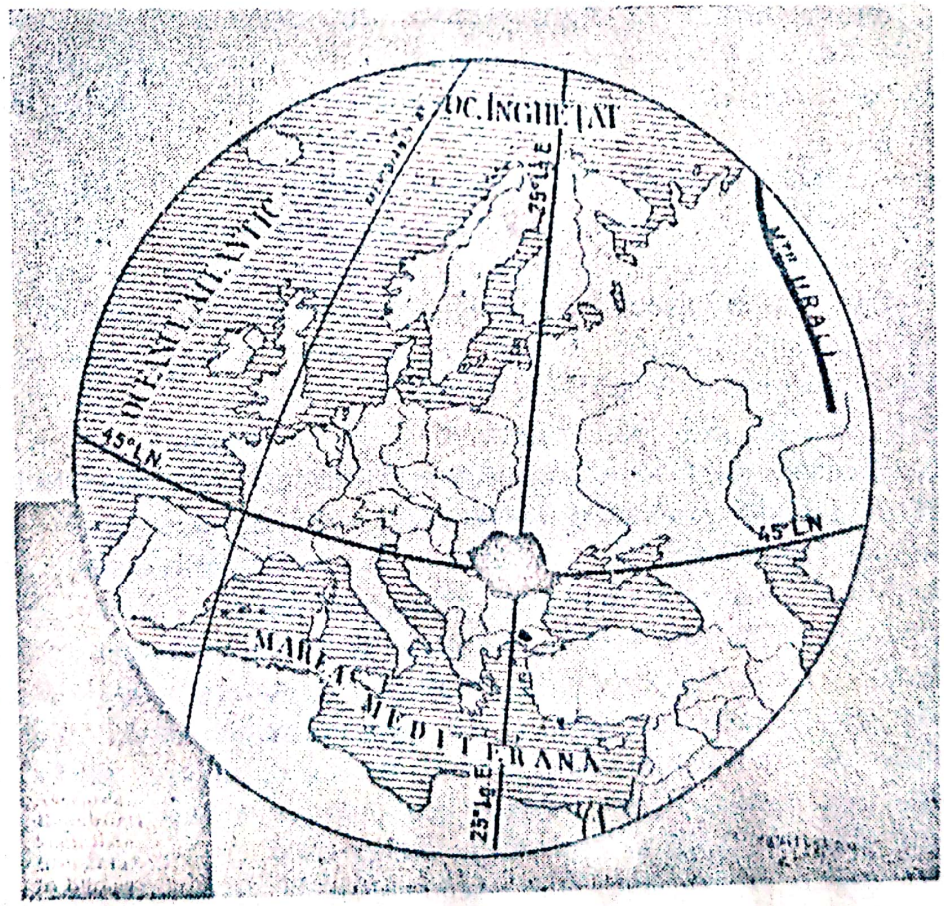

25° longitudine estică. Meridianul de 25° taie în două jumătăți aproape egale și România și continentul european.

În Europa, așadar, România se află așezată cam la egală distanță față de extremitățile vestice și estice ale continentului, dar ceva mai aproape de Marea Mediterană. Ea aparține, deci, țărilor sud-estului european, ocupînd spațiul din imediata vecinătate a Europei răsăritene și a Peninsulei Balcanice.

România are ieșire directă la Marea Neagră, fiind ca atare o *țară maritimă*, putîndu-și astfel stabili legături pe apă cu toate mările și oceanele lumii.

România este totodată și o *țară dunăreană*. Acest important fluviu al Europei, care spre sud formează o mare parte din granița de stat, străbate teritoriul țării pe mai mult de o treime din lungimea cursului său, adunînd aproape toată rețeaua de riuri care brăzdează pămîntul românesc. La vărsarea ei în Marea Neagră, Dunărea dă naștere unei întinse delte, a doua ca mărime din Europa.

România este și o *țară carpatică*, deoarece cuprinde pe teritoriul ei două treimi din întregul lanț al Munților Carpați, munți care stabilesc legătura între Alpi și Balcani. *Carpații, Dunărea și Marea sînt cele trei elemente care definesc unitatea geografică a teritoriului României.*

Mai trebuie arătat că România se află așezată la o importantă răspîntie de drumuri, pe teritoriul țării încrucișîndu-se direcțiile marilor magistrale de circulație care leagă nordul cu sudul și vestul cu estul continentului.

România face parte din rîndul țărilor sistemului mondial socialist, avînd ca scop comun construirea socialismului, a comunismului și apărarea păcii în lume. Ea se învecinează cu patru dintre țările socialiste prietene : Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste la nord și răsărit, Republica Populară Bulgaria la sud, iar în vest cu Republica Socialistă Federativă Iugoslavia și Republica Populară Ungara.

Rezultă, așadar, din cele arătate mai sus că România are o așezare geografică deosebit de favorabilă, ceea ce influențează apreciabil posibilitățile de dezvoltare economică a țării. Datorită acestei așezări geografice, România beneficiază de un climat temperat continental, cu două anotimpuri bine marcate, unul rece (iarna) și altul cald (vara) și alte două mai scurte, primăvara și toamna, care fac trecerea între ele.

Iarna este un anotimp nu prea friguros, în general bogat în zăpadă. Stratul de zăpadă este mai gros și se menține vreme mai îndelungată în regiunile de munte, pe cînd în ținuturile deluroase și în cîmpii, acesta este mai subțire și se topește mai repede, începînd deobicei pe la sfîrșitul lui februarie și începutul lui martie. Vara este un sezon călduros și destul de bogat în ploi. Acestea cad cu deosebire prin lunile

Scanned with OKEN Scanner

mai—iunie. Verile sînt mai fierbinți și mai secetoase în zonele de cîmpie, însă mai răcoroase și umede în regiunile de munte. În general, deci, clima României este plăcută, lipsită de contrastele care se observă în alte părți ale globului unde iernile sînt prea geroase iar verile prea calde.

Oltul în defileu

Teritoriul României, deși ca întindere nu acoperă decît 237.500 km², are un relief foarte variat, fiind împărțit aproape în părți egale între munți, dealuri și cîmpii.

Munții Carpați ocupă ținuturile de mijloc ale țării. Ei nu sînt prea înalți (nu ating nici 2600 m) fiind constituiți din culmi ușor ondulate, fragmentate de văi largi și multe trecători străbătute de șosele și căi ferate. Carpații românești cuprind înăuntrul lor numeroase depresiuni — locuri joase prinse între culmi mai înalte — unele foarte întinse, în care au apărut așezări omenești. Totodată, acești munți cu multe locuri de o rară frumusețe, sînt deosebit de bogați în zăcăminte metalifere, cărbuni, ape minerale, păduri, pășuni și fînețe.

Scanned with OKEN Scanner

Carpaţii înconjoară *Podişul Transilvaniei,* iar în exterior sînt încinşi de o centură de dealuri mai înalte (dealurile subcarpatice). Acestea fac trecerea spre dealuri mai joase care alcătuiesc *Podişul Moldovei* şi *Podişul Getic.* Spre marginile ţării se desfăşoară două cîmpii : *Cîmpia Română (Dunării)* întinsă de-a lungul marelui fluviu şi *Cîmpia de Vest (Tisei)* întinsă de-a lungul graniţei apusene. Între Dunăre şi ţărmul mării, relieful este completat cu *Podişul Dobrogei.*

Delta Dunării

Spre deosebire de munţi, ţinuturile deluroase dispun de alte importante resurse : petrol, gaze naturale, cărbuni, sare, precum şi de întinse livezi de pomi fructiferi şi podgorii vestite, iar cîmpiile alcătuiesc locurile cele mai prielnice pentru cultura cerealelor şi a altor plante agricole.

În sfîrşit, *Delta Dunării,* un alt colţ pitoresc al României, se remarcă prin bogăţia ei de peşte şi stuf.

Precum vedem deci, fiecare din aceste mari regiuni de relief cuprinde bogăţii dintre cele mai felurite, care se completează reciproc, cimentînd astfel şi mai mult, unitatea geografică a pămîntului românesc.

Scanned with OKEN Scanner

Republica Socialistă România e situată în partea de apus și miazăzi a marelui continent euro-asiatic [...]

Pămînturile pe care trăiește poporul român nu au nimic spectaculos pe scară continentală, dar sînt o îmbinare atît de armonioasă de munți, dealuri, ape și cîmpii, încît alcătuiesc o țară de sine stătătoare menită a fi vatra neclintită [1] a unei colectivități umane. Strămoșii românilor n-au rătăcit în căutarea unei patrii, ci din cele mai vechi timpuri [...], de la Dunăre, de la Marea Neagră și din Carpați au privit răsăritul soarelui [...]

Ceea ce trebuie știut în primul rînd despre țara noastră e că are forma unei cetăți [...]

Scheletul acestei atît de armonioase construcții sînt munții Carpați. În mijloc închid Podișul Transilvaniei, iar în afară trepte largi — dealuri, coline, cîmpii — coboară tot mai jos pînă ce ating apele mării sau fundul fostelor mări [...]

Nouă nu ne pare rău că în efortul lor spre cer Carpații n-au crescut pînă la 7000 de metri, pentru că au avut totuși grijă :

a) să ia forma unui arc de cerc, dînd pămînturilor țării noastre alcătuirea ideală a unei cetăți ;

b) să se acopere cu păduri și pășuni alpine de o rară bogăție, legănînd cu domoala lor tălăzuire copilăria poporului nostru ;

c) să fie căptușiți cu tot felul de minerale, cu mari cantități de cărbuni, petrol și gaz metan, deschizînd în fața muncii noastre organizate, posibilitatea de a construi o societate bazată pe industrie, o societate înaintată, o societate socialistă.

Dar Dunărea fiind călătoare a făcut să se vorbească despre România cel mai mult. Intrată pe pămînturile țării noastre ca printr-un monumental arc de triumf [...] Dunărea o părăsește prin uriașul [...], mirificul [2] evantai al Deltei [...]

La capătul celor trei brațe principale ale ei — Chilia, Sulina și Sfîntul Gheorghe — faruri marine semnalizează peste întinderea apelor în ce loc anume se află gurile generoase ale Dunării [...] E ultimul mare spectacol pe care-l oferă lumii înainte de a se pierde în apele mării.

Așa arată pămînturile locuite de poporul român și în felul acesta, privind de pe crenelurile Carpaților, generații de-a rîndul, se va fi născut în el, sentimentul inalienabil al patriei.

Geo Bogza, *Tablou geografic*,
Ed. tineretului, Buc., 1956, p. 7—30

---

[1] *menită a fi vatra neclintită* — destinată a fi locul de origine care nu poate fi mutat, deplasat.

[2] *mirific* — minunat.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 2

POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE OMENEȘTI

Pe teritoriul României trăiesc în prezent 21 de milioane de locuitori. După numărul populației, România se situează între primele nouă țări de pe continent. Cu mai bine de un veac în urmă, populația nu ajungea nici la jumătate din numărul actual. De atunci și pînă astăzi sporul a fost mai mult decît dublu. Creșteri mai însemnate au avut loc îndeosebi după 1948 datorită unei continue ridicări a nivelului de viață, a îmbunătățirii asistenței sanitare și a unei scăderi constante a mortalității. România se numără astăzi printre țările cu cel mai mic indice de mortalitate de pe glob. În același timp durata medie de viață este astăzi de 69 de ani, ceea ce o situează, de asemenea, printre cele dintîi țări din lume. De remarcat este faptul că populația României este în mare parte tînără, întrucît peste 40% din numărul actual al locuitorilor, s-au născut în ultimele trei decenii, avînd așadar o vîrstă sub 30 de ani.

Datorită unei permanente îmbunătățiri a repartizării teritoriale a forțelor de producție, a industriei, a agriculturii și a altor activități economice, s-au produs sensibile schimbări și în ceea ce privește repartizarea geografică a populației, prin concentrarea acesteia mai cu deosebire în zonele industriale, în jurul marilor orașe și acolo unde agricultura are un caracter intensiv. Populația este mai rară însă în Delta Dunării sau în unele părți mai înalte din cuprinsul munților.

Au intervenit, de asemenea, schimbări și în utilizarea și repartiția forței de muncă. Sporește astfel continuu ponderea populației ocupate în sectoarele productive, mai ales în industrie și construcții, dar în același timp au loc creșteri și în alte ramuri de activitate ca de exemplu în învățămînt, știință, cultură și artă, în ocrotirea sănătății și a asistenței sociale.

Cît privește ponderea populației ocupate în agricultură aceasta este în scădere, întrucît odată cu intensificarea mecanizării muncilor agri-

Scanned with OKEN Scanner

cole, se eliberează un număr însemnat de braţe de muncă, care se îndreaptă spre alte activităţi. Românii, locuitorii băştinaşi [1] ai acestor locuri şi unul dintre cele mai vechi popoare din Europa, deţin majoritatea numerică absolută a populaţiei. Ei locuiesc pe tot cuprinsul ţării, la oraşe şi sate.

Alături de români, conviețuiesc pe teritoriul României și alte naționalități, care împreună totalizează 12% din populația țării. Dintre acestea, un număr mai însemnat îl deţin maghiarii şi germanii. Cei dintîi locuiesc mai mult în răsăritul Transilvaniei iar germanii în partea centrală a acestei provincii şi în Banat.

Toate naţionalităţile care trăiesc azi în România se bucură de deplină egalitate în drepturi, consfinţită de Constituţia ţării. Aceste populaţii participă cu însufleţire alături de români, la viaţa social-economică şi culturală a ţării, la construirea socialismului şi comunismului în Republica Socialistă România.

Dezvoltarea economică a României a determinat schimbări importante şi în raporturile dintre populaţia urbană şi cea rurală, printr-o creştere simţitoare a celei dintîi. Astăzi, în oraşele României, locuieşte mai mult de 40% din totalul populaţiei, cu perspectiva ca pînă la sfîrşitul acestui secol proporţia populaţiei urbane să ajungă la două treimi.

Oraşele au stăvechi rădăcini istorice în România. Unele din ele au apărut încă din antichitate, ca de exemplu *Tomis* (actualul oraş Constanţa), *Napoca* (Cluj-Napoca), *Drobeta* (Drobeta-Turnu Severin), oraşe care s-au menţinut de-a lungul veacurilor pînă în zilele noastre).

Mai tîrziu, în feudalism, apare o altă generaţie de oraşe, sub forma unor cetăţi întărite, a unor tîrguri fixate pe locul de încrucişare a drumurilor sau ca centre meşteşugăreşti şi miniere. Cele mai multe din aceste oraşe, ca şi cele antice, şi-au prelungit existenţa pînă astăzi.

Un nou impuls a căpătat dezvoltarea fenomenului urban în capitalism, odată cu începuturile industriei moderne.

În anii construcţiei socialiste, oraşele României au căpătat noi dimensiuni, caracterizate în primul rînd printr-o puternică vitalitate, un permanent dinamism economic, o dezvoltare multilaterală a funcţiilor şi o restructurare completă, în linii moderne a arhitecturii urbane. Au apărut totodată numeroase oraşe noi, unele construite în întregime din temelii (Oraşul Victoria, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Motru), iar altele provenite din sate, care, atingînd un nivel superior de dezvoltare economică, au trecut în categoria oraşelor.

---

1 *băştinaş* — care s-a format şi s-a dezvoltat pe teritoriul în care trăieşte şi în prezent.

Scanned with OKEN Scanner

Toate orașele țării se dezvoltă azi armonios, pe baza unor planuri de sistematizare bine stabilite, care le asigură o bază temeinică în evoluția lor viitoare, atît pe tărîm industrial cît și social-cultural și administrativ.

Capitala României, orașul București, depășește 1,5 milioane locuitori, situîndu-se printre marile capitale europene. El este cel mai important centru politic, economic, cultural și administrativ al țării, dotat cu mari uzine și fabrici, institute de cultură, monumente de artă precum și numeroase parcuri și grădini. Alte orașe mari sînt Cluj-Napoca, Timișoara, Iași, Brașov etc.

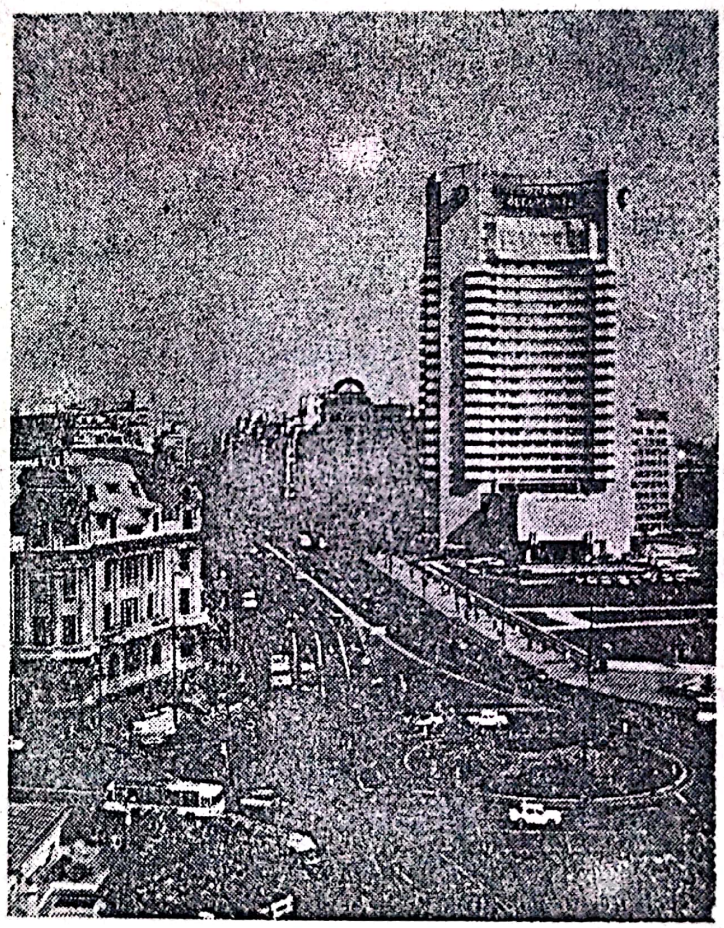

București, construcții moderne

Așezările rurale sînt răspîndite pe tot întinsul țării, începînd din zonele muntoase, unde urcă pînă la 1600 m. altitudine și terminînd cu cele din cîmpie și Delta Dunării.

Mai toate satele au o funcție agricolă, specializate în cultura cerealelor și creșterea animalelor (în regiunile de cîmpie), în pomicultură

Scanned with OKEN Scanner

și viticultură (în regiunile de dealuri), în creșterea animalelor (în regiunea de munte) sau în pescuit (Delta Dunării).

Alături de orașe, satul românesc este antrenat pe calea unor transformări radicale. Satele sînt mereu înzestrate cu noi așezăminte social-culturale, întreprinderi industriale și alte numeroase dotări, încadrate în liniile unor ample planuri de sistematizare.

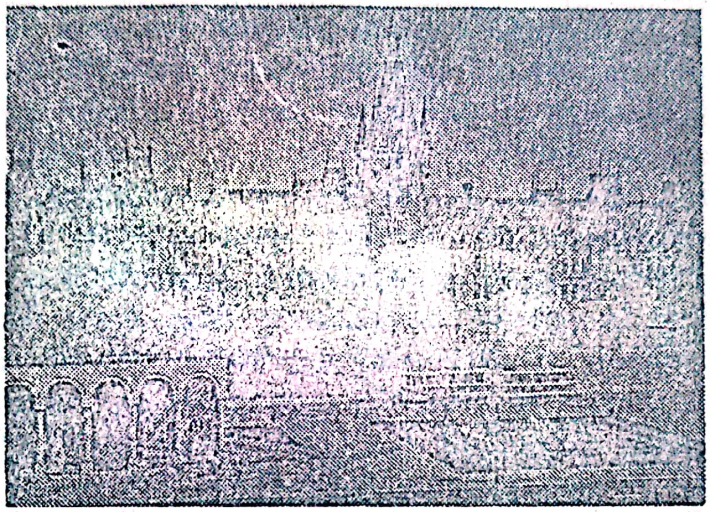

Iași — Palatul culturii

Fenomenul urbanizării satelor este o realitate concretă a zilelor noastre. Satul românesc dispune azi de toate condițiile capabile să contribuie la o mai bună organizare a activității social-economice și la ridicarea continuă a nivelului de viață material și spiritual al țărănimii.

Stațiune pe Valea Prahovei

Majoritatea orașelor sau a altor așezări cu caracter urban de astăzi se află fie pe ruinele vechilor cetăți sau tîrguri, fie în imediata lor apropiere.

Din cele relatate pînă acum ne apar în evoluția urbană trei noțiuni de bază : *cetate, tîrg, oraș*. Dintre acestea, denumirea de cetate, dată centrelor urbane, este cea mai veche, semnificînd vechiul *civitas* care pentru antichitate însemna regiune deschisă sau oraș deschis [...]

Toponimul [2] de *tîrg* [...] este de origine slavă. El semnifică acel loc în care are loc vînzarea sau schimbul mărfurilor, locul unde se tîrguiește, deci piața. Tîrg deci putea fi o localitate sau un anumit „punct" dintr-o localitate, atunci cînd cuvîntul de tîrg capătă înțelesul de oraș. În acest caz orașele se distingeau de sate prin faptul că aveau un tîrg permanent, zilnic sau periodic. Paralel cu acest tîrg (sau piață) se dezvoltă și un centru comercial cu prăvălii permanente. Acea parte din locuitorii orașelor care se ocupau cu „tîrguiala" au căpătat denumirea de „tîrgoveți" iar cei care se ocupau cu comerțul propriu-zis de „negustori". ...

Sensul acestor noțiuni de bază care au persistat pînă azi în limba română, alături de alte elemente concludente, conturează una dintre cele mai importante concluzii în analiza factorilor care au favorizat apariția și dezvoltarea orașelor în țara noastră și anume că *în formarea rețelei urbane, în procesul de creștere a populației urbane în general, elementul primordial rămîne cel autohton* [3], *cu toate evenimentele istorice petrecute pe teritoriul țării noastre, cu toată diversitatea factorilor care s-au suprapus, s-au diferențiat de la epocă la epocă.*

Orașele românești de pe întregul teritoriu al Republicii Socialiste România sînt consecințe ale concentrării populațiilor locale, băștinașe, peste care s-au suprapus de-a lungul istoriei și populații de alte naționalități.

V. Cucu, *Orașele României*,
Ed. științifică, Buc., 1970, p. 22

[2] *toponim* — nume de localitate, de ape, de munți.
[3] *autohton* — băștinaș.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 3

ÎNAINTAȘII POPORULUI ROMÂN

Dacii sau geții, alcătuind baza etnică (de formare) a poporului român, aparțin marelui grup al tracilor care, la începutul mileniului al II-lea î.e.n., ocupau o parte importantă a Europei de sud-est. Geto-dacii s-au aflat pe teritoriul de astăzi al României — din cetatea Carpaților și pînă la Marea Neagră, cel puțin începînd de pe la 1800 î.e.n.; se întindeau și mai departe, spre răsărit, de-a lungul țărmului mării, sau la sud de Dunăre, spre munții Balcani. Au dezvoltat o civilizație, o cultură și o istorie politică neegalate de nici una din celelalte ramuri tracice.

Ocupația lor principală a fost agricultura, inclusiv cultivarea viței de vie, creșterea vitelor, apicultura și pescuitul. Epxloatau sarea și aurul. Cunoșteau bine metalurgia bronzului și a fierului — așa cum o dovedesc numeroasele unelte păstrate — coase, seceri, topoare, fiare de plug, clești și felurite arme. Erau pricepuți argintari (avem astăzi de la ei vase de argint, podoabe și multe monede). Lemnul, piatra și ceramica au constituit materialele fundamentale pentru construcția locuințelor, a fortificațiilor și a inventarului casnic.

Comerțul între comunități, precum și schimbul de mărfuri extern, au fost practicate secole de-a rîndul, folosind monede proprii, ca și pe cele elene (ale vechilor greci), sau romane.

Erau numeroși; trăiau în triburi, fiecare cu un anumit teritoriu. Colectivitățile se grupau în sate și în orașe, acestea din urmă fortificate cu valuri de pămînt (la șes), sau cu ziduri de piatră (la munte). Fortificațiile, îndeosebi cele din zona munților (ca de exemplu cele din jurul capitalei dacice Sarmizegetusa, — în actualul județ Hunedoara), nu sînt cu nimic inferioare, ca sistem de construcție, celor grecești sau romane.

Scanned with OKEN Scanner

Societatea dacică cunoştea două clase principale : nobilii (domnii de neam, numiţi de romani pileati), purtînd ca semn distinctiv o căciuliţă de lînă şi oamenii de rînd (comati). Erau conduşi de regi. Mobilizau trupe numeroase, infanterie şi cavalerie.

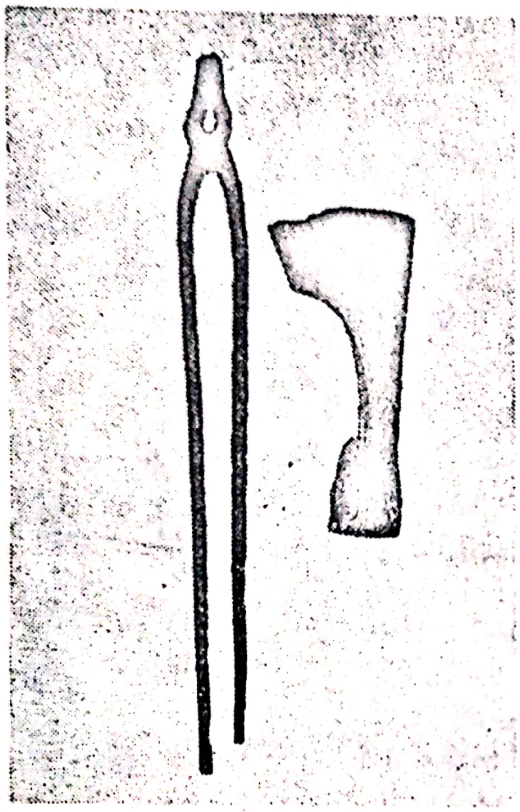

Unelte dacice

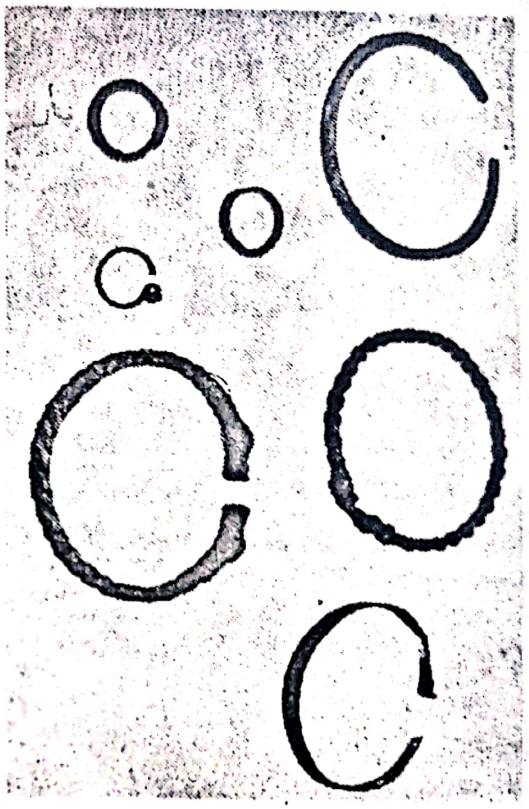

Podoabe dacice

Credeau în nemurire şi zeul lor cel mai de seamă locuia, firește, în cer. Cultul se oficia [1] de preoţi, de obicei pe munţi înalţi, în sanctuare pătrate sau circulare. Credinţa în nemurire îi făcea pe geto-daci să înfrunte cu mare tărie încercările şi să lupte cu deosebit curaj în război.

Practicau o medicină populară (ni s-au transmis numele dacice ale mai multor plante medicinale) şi considerau (principiul este tot mai adeverit astăzi) că nu poţi vindeca o boală dacă nu te îngrijeşti şi de sănătatea psihică a pacientului.

Limba română păstrează unele cuvinte de la daci privind corpul omenesc, familia, locuinţa, cultura cîmpului, păstoritul, ocupaţii piscicole şi viticole, mediul fizic, flora, fauna, precum şi denumirea unor ape (prunc, zestre, vatră, cămin, mal, brad, Dunăre, Argeş, Olt etc.).

[1] *a oficia un cult* — a face, a îndeplini un serviciu religios.

Scanned with OKEN Scanner

Cea dintîi ştire scrisă o citim în Herodot, autor al unei istorii generale a lumii vechi : la 514 î.e.n. geţii de la Dunăre au fost singurul neam ce s-a opus împăratului iranian Darius, venit în aceste părţi cu o mare armată.

Istoria politică, economică şi cultura geto-dacilor se interferează cu cele două civilizaţii fundamentale ale Europei antice : a elenilor şi a Romei. Cu lumea greacă au avut legături în primul rînd, prin intermediul oraşelor întemeiate de eleni pe ţărmul dobrogean al Mării Negre în secolele VII—V î.e.n. : Histria, Callatis (azi Mangalia), Tomis (azi Constanţa) şi altele. Între geto-daci şi greci s-a ajuns treptat la un echilibru, bazat pe un activ flux de mărfuri, pe interferenţa unor elemente de artă şi de cultură materială şi, în anumite intervale, pe colaborare politico-militară.

Dac

Cu Roma însă, deşi raporturile comerciale au fost periodic active, confruntarea a fost inevitabilă. Prima confruntare s-a produs în secolul I î.e.n. sub Buerebista „cel dintîi şi cel mai mare dintre regii din

Tracia și stăpînitor al tuturor ținuturilor de dincolo și de dincoace de Dunăre" cum îl caracterizează o inscripție a epocii.

Buerebista unifică toate triburile dacice sub stăpînirea sa și dispune de o armată puternică. Caius Iulis Caesar, conducătorul Republicii ...ane, înainte de a fi asasinat, pregătea o expediție împotriva dacilor.

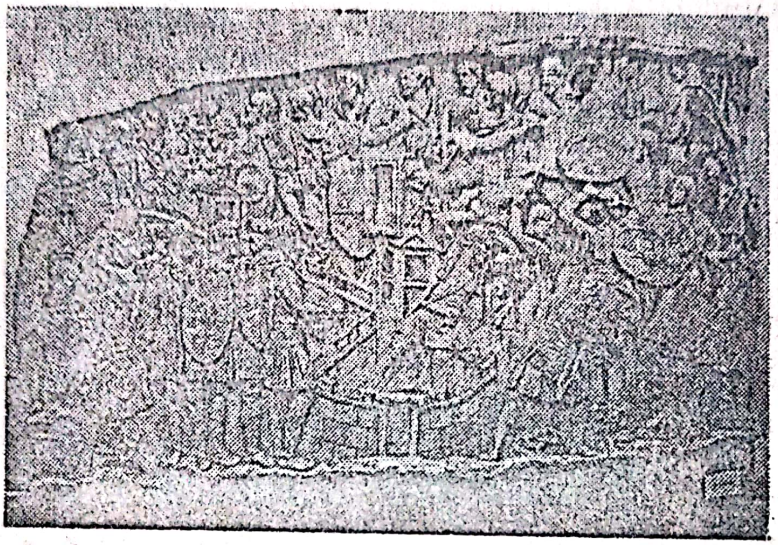

Scene de pe Columna lui Traian

Scanned with OKEN Scanner

Conflicte locale se produc în continuare pînă către anul 85 e.n., cînd puterea dacilor este refăcută sub regele Decebal. Acum începe lupta decisivă, continuată mai bine de douăzeci de ani și încheiată prin două războaie sîngeroase (101—102) și (105—106) e.n. În urma lor, Dacia este transformată în provincie imperială romană, iar Decebal s-a sinucis. Aceste evenimente importante deschid însă o nouă etapă în care intervine colonizarea romană — al doilea element esențial în etnogeneza (formarea) poporului român. Cucerirea militară a Daciei și încorporarea ei în Imperiul roman este, de fapt, faza finală a unui proces de durată. Timp de aproximativ două sute de ani (secolul I î.e.n. — secolul I e.n.) dacii au fost, periodic, participanți direcți la desfășurările politico-militare determinate de înaintarea romană în sud-estul european, pînă la linia Dunării. În plus, întregul teritoriu dacic a fost cuprins, încă din secolul I î.e.n., în aria economică dominată de moneda republicană, apoi imperială romană (au fost descoperite monede în Transilvania, Banat, Muntenia, Moldova și Dobrogea). *Sinteza daco-romană este deci rezultatul unor interferențe complexe și de durată între societatea dacică și cea romană, desfășurate pe multiple planuri, ducînd, în final, la formarea poporului român.*

LECTURA

Furtuna de la fața mării s-a potolit : marea răscolire [...] din adîncuri s-a liniștit : e pace și cîntec al vieții peste tot locul [...] Prin satele Daciei se văd pretutindeni fețe străine : din împărăția cea fără margini curg mereu oameni noi, [care] se așază pe plaiurile patriei. Drumurile și-au schimbat cursul : nu mai merg, ca pe vremea regelui, mai mult pe culmi, ci pe văile rîului, soldații cei noi zidesc drumurile [noi] ca pentru [veșnicie] ; burgurile[2] principilor s-au pustiit, domnii lor odihnesc sub brazdă. Cetățile nu se mai ridică pe vîrfuri de dealuri, ci se clădesc pe maluri de ape, la margini de drumuri. În munții cu aur, în dealurile cu sare, sapă acum cei veniți de departe și scot cu

2 *burg* — cetate, așezare fortificată cu caracter militar sau administrativ.

Scanned with OKEN Scanner

hărnicie averea pămîntului. Şi cetăţi şi oraşe de piatră şi case şi temple[3] şi băi şi vile de marmură se ridică — în înfăţişări italice — dintr-o zi pe alta. Şi negustori nenumăraţi cutreieră ţinuturile şi soldaţi de ai Romei se aşază la sate după isprăvirea slujbei lor grele ; şi tot mai departe pătrunde vorba romană, credinţa romană, viaţa romană [...]. Iar cîntecul muncii, pe anticele ogoare, începe să răsune în sunete romane [...]

Cetatea eternă a eroului rege e de acum o cetate romană. Apărătorii ei vor străjui statornic în numele Romei. Din marea ură s-a născut marea iubire.

Vasile Pârvan, *Memoriale*
Ed. Dacia, Cluj, 1973, p. 229—233.

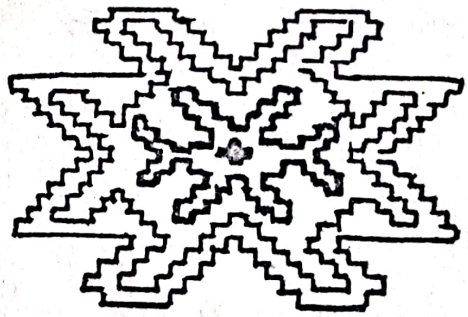

[3] *templu* — edificiu destinat practicării cultului religios.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 4

FORMAREA POPORULUI ȘI A LIMBII ROMÂNE

Formarea poporului român și continuitatea sa din Carpații Transilvaniei pînă la Marea Neagră sînt similare etnogenezei celorlalte popoare romanice europene : francez, italian, spaniol și portughez. La toate constatăm un element etnic de bază peste care au venit coloniștii de limbă latină aducînd civilizația și cultura romană și dînd naștere unor noi sinteze.

Într-o fază ulterioară asupra acestor comunități s-a exercitat acțiunea popoarelor migratoare — germanice în vestul continentului, slavii în sud-est. Acești migratori au fost, în cele din urmă, asimilați de autohtoni. Cu această ultimă etapă, popoarele romanice sînt pe deplin constituite.

Dacia a rămas sub stăpînirea Romei 170 de ani (106—275 e.n.), aproximativ cinci generații. Romanismul a rămas aici definitiv, prezent și astăzi, în primul rînd în limba română. Romanismul a învins în Dacia, deoarece, purtător al unei civilizații materiale superioare și al culturii greco-latine, i-a cîștigat pe daci, care, în decurs de cîteva zeci de ani, au vorbit latina, adoptînd din instituțiile și din modul de viață al romanilor.

Româna este o limbă romanică : structura ei (morfologia, sintaxa) ca și elementele fundamentale ale lexicului, acelea de întrebuințare permanentă, de circulație frecventă, sînt latine. Ceea ce au adăugat mai tîrziu slavii (în mai mare parte) și popoarele turcice (în mai mică), n-a putut modifica acest caracter inițial și fundamental al limbii române. Pentru toate realitățile esențiale ale vieții omenești, cuvintele sînt latine (om, bărbat, femeie). Terminologia de bază a familiei, cu aproape toți termenii de rudenie, calitățile trupești și sufletești, operațiile mai importante din agricultură și plantele cerealiere sînt desemnate tot prin cuvinte latine.

Scanned with OKEN Scanner

Tot cu ajutorul cuvintelor latine sînt denumite : *pămîntul* (din lat. „pavimentum"), unele unelte agricole, termeni din viticultură, grădinărit, pomicultură, păstorit, apicultură. Se adaugă noţiuni din viaţa militară, din organizarea socială şi de stat, precum şi lexicul latin foarte bogat privind religia creştină.

Tot romanii au dat şi numele poporului român (*român* derivă din *roman*, fiind numele generic al poporului din toate provinciile istorice — Transilvania, Banat, Crişana, Maramureş, Ţara Românească, Dobrogea şi Moldova —, acela care cuprinde pe toţi cei de aceeaşi limbă).

După retragerea armatei şi administraţiei romane din Dacia (275 e.n.), timp de un mileniu, peste teritoriile daco-romane s-au succedat, ca în toată Europa (dar aici cu o durată mult mai mare decît în alte părţi), popoare migratoare, în trecere spre a se statornici într-un loc sau altul al continentului. Tot în acest mare interval de timp, romanii au intrat în legătură cu vecinii lor : bulgarii, ungurii, cehii, sîrbii, polonii, ruşii.

Începînd din secolele IV—V e.n., daco-romanii au adoptat creştinismul : noua religie nu a fost impusă printr-un act al unei autorităţi politice centrale — ca în multe părţi ale Europei — ci s-a difuzat din comunitate în comunitate, prin misionari.

Procesul de etnogeneză a românilor s-a încheiat după ce daco-romanii au asimilat populaţiile aşezate temporar pe teritoriile lor, şi îndeosebi pe slavi (secolele VII—IX). De la aceştia au rămas în limba română denumiri în toponimie, onomastică [1], termeni în agricultură, creşterea vitelor şi pescuit, noţiuni privind organizarea socială, de stat şi religioasă. Numeric, aproximativ 1/6 din lexicul limbii române reprezintă cuvinte de origină slavă ; ele însă sînt rar folosite, nu formează familii de cuvinte şi nu au influenţat morfologia, sintaxa şi cea mai mare parte a fondului lexical, care au rămas fundamental latine.

În mileniul migraţiilor (sec. III—XIII), daco-romanii şi după aceea, românii au continuat să locuiască fără întrerupere ţinuturile carpato-dunărene, din Transilvania pînă în cîmpiile Dunării şi ţărmul Mării Negre. Ei sînt atestaţi de mărturii arheologice, toponimice şi lingvistice ; izvoarele bizantine, slave şi maghiare îi arată pe români sub numele de vlahi şi volohi, net diferenţiaţi de celelalte popoare. În secolul al IX-lea, cronicile consemnează existenţa în Transilvania, Crişana şi Banat a unor formaţiuni politice — *ducate (voievodate).* Mai tîrziu (secolul al XIII-lea), voievodatele româneşti sînt atestate de documente la sud şi la est de Carpaţi. Pe temeiul acestor prime organizaţii statale se constituie voievodatul Transilvaniei şi statele feudale Ţara Românească şi Moldova.

---

[1] *onomastică* — disciplină care studiază originea, formarea şi evoluţia numelor proprii.

Scanned with OKEN Scanner

Limba română este limba latină vorbită în mod neîntrerupt în partea orientală a Imperiului roman, cuprinzînd provinciile dunărene romanizate [...], din momentul pătrunderii limbii latine în aceste provincii și pînă în zilele noastre.

Caracterul esențial popular al latinei ce stă la baza românei și evoluția ulterioară a limbii, în aceeași direcție, constituie trăsătura caracteristică a limbii române, singura supraviețuitoare a latinei vorbite odinioară în Peninsula Balcanică și în provinciile dunărene ale Imperiului roman [...].

Această limbă a suferit însă transformări neîncetate, atît prin evoluția ei normală, cît și prin influența exercitată de limbile cu care a venit în contact [...].

Dacă fondul de bază al vocabularului limbii române (compus din cuvintele cele mai frecvente...) este alcătuit din cuvinte latine, există însă, un mare număr de cuvinte slave care fac parte din acest fond de cuvinte ca, de exemplu, *drag, iubi, plăti, prieten, primi, scump* etc. și de care limba nu se poate lipsi. În schimb morfologia limbii române este de origine latină.

Să luăm cîțiva termeni de origine slavă, ca de exemplu, verbul *a iubi* și cuvintele *prieten, scump* și *drag*. Dacă vrem să alcătuim cu aceste cuvinte o frază de exemplu, *iubesc foarte mult pe prietenii mei dragi*, sîntem obligați să ne servim de elemente gramaticale latine, și anume: *-esc*, sufix de origine latină (< lat. -isc), *foarte*, întrebuințat pentru formarea superlativului (< lat. forte), *mult* din lat. *multum*, *pe* din lat. *per*, servește la construirea complementului drept în acuzativ, cînd complementul este un nume de persoană, un nume comun de ființă sau un pronume neenclitic, *prietenii*, cu -i, marca [1] pluralului și articol (< lat. illi), *mei*, adjectiv posesiv (< lat. meus), *dragi*, cu -i, marcă a pluralului (< lat. -i) ...

Elementul slav din limba română, împreună cu elementele balcanice, contribuie la crearea caracterului particular al limbii române față de celelalte limbi romanice.

Al. Rosetti, *Istoria limbii române*,
Ed. pentru literatură, Buc., 1968, p. 15—16.

[1] *marcă* — semn distinctiv.

LECȚIA 5

ARTA POPULARĂ ROMÂNEASCĂ

Pe oriunde ar intra cineva în România, este întîmpinat pretutindeni de un cadru etnografic de viață și cultură specific, care trezește interes și admirație, deoarece creațiile artei populare dovedesc o inspirație bogată și variată, o știință și o perfecțiune uimitoare.

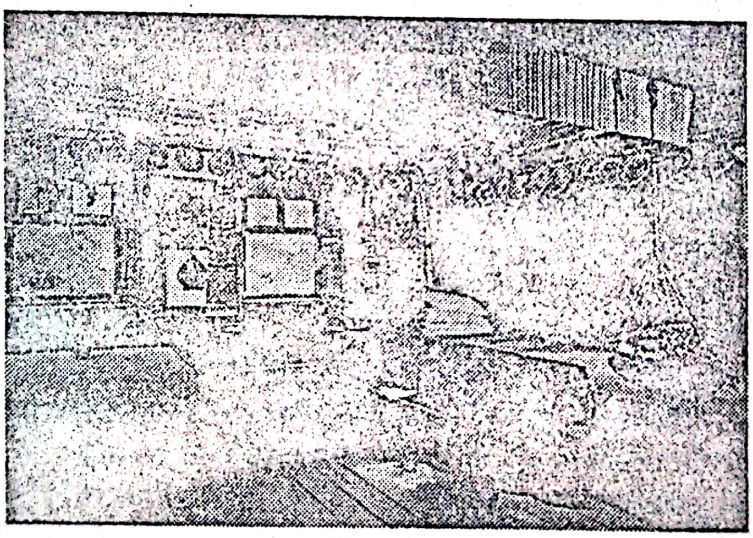

Interior de casă țărănească

Izvoarele acestei arte apar la mari depărtări în timp. Fiecare obiect poartă amprenta unui trecut îndelungat, iar calitatea execuției dovedește, la rîndul ei, o claritate remarcabilă în expresie și o absolută sinceritate în concepție. Totul pare făcut într-un mod spontan, ușor și simplu.

Cei care au creat și mai creează și astăzi aceste produse de artă sînt țăranii. De aici și numele de „artă țărănească". Formele și tehnicile ce caracterizează aceste produse au fost elaborate în sute de ani și

păstrate apoi de mintea, ochii și mîinile țăranilor. Ele însumează astfel un număr imens de experiențe. La capătul acestor experiențe găsim creații pe care le putem considera drept realizări ale geniului poporului : *case de lemn* pe care le vedem pe dealurile Maramureșului, Olteniei,

Biserică de lemn din Maramureș

Bucovinei și în Dobrogea cu *porți* și *stîlpi* bogat ornamentați, *scoarțe* bănățene și moldovenești ; *covoare* oltenești ; *cusături* și *broderii* din lăzile de zestre ale fetelor ; *biserici de lemn* înălțate pe culmi de dealuri ; *icoane pe lemn* și *pe sticlă* ; obiecte de *ceramică* — strachini, cancee, urcioare... Toate, împreună, formînd un adevărat tezaur de o valoare excepțională, demonstrează că lumea țărănească a lucrat, de-a lungul secolelor, nu numai pentru a-și împlini nevoile de fiecare zi, ci și purtată de sentimente estetice.

Pe tot cuprinsul României, țăranii — bărbați și femei, bătrîni și copii — mai poartă în zilele de sărbătoare, cu îngrijire, *costumul străvechi*. Peste cămașa de pînză, înflorată cu acul și încinsă la mijloc, femeile, tinere și bătrîne, îmbracă zadii sau catrințe pitorești, vărgate în dungi roșii, galbene, albastre, verzi și albe sau de o singură culoare. Un aspect esențial al costumului popular este dominanta albă a țesă-

turilor de cînepă, in, bumbac, lînă și borangic, confecționate în gospodăria proprie. În funcție de formele de viață socială și economică, ca și de condițiile politice în care a trăit țărănimea română, portul prezintă oarecare diferențieri în diverse zone. Dar varietatea costumului popular se înscrie în cadrul unei unități de fond ce se remarcă în toate aspectele fundamentale : materiale, cromatică [1], croi [2] și decor.

Arta populară permite să se descifreze o adevărată stratificare de culturi și civilizații, de obiceiuri străvechi, de idei care au străbătut peste veacuri pînă în zilele noastre.

Faptul poate fi evidențiat prin lămurirea, chiar și sumară, a unor teme și motive ornamentale :

Copacul, odinioară simbolul vieții, cioplit pe stîlpi, pe uși, pe lăzi, apare pe lespezi de morminte, în cusături, broderii și pe ouă încondeiate. Motivul, ce reprezintă o moștenire a dendolatriei (cultul copacilor), a fost pus în legătură cu cultul lui Bachus și s-a răspîndit în lumea elenistică și romană tîrzie.

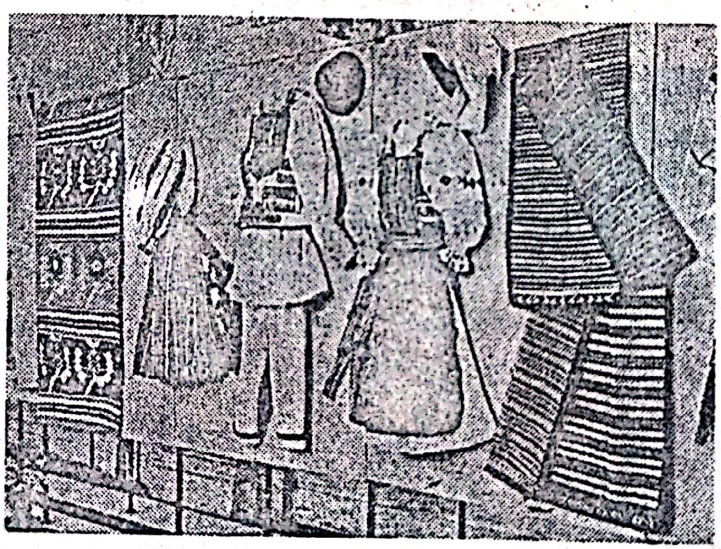

Costume populare

Șarpele amintește „șarpele păzitor al casei" de care se vorbește în basmele și legendele din Asia și Africa, dar și din România.

Porumbelul — de pe broderii și scoarțe moldovenești vechi — în arta cretană era întruchiparea zeiței cerului și a pămîntului.

---

[1] *cromatică* — colorit.

[2] *croi* — felul în care este tăiat un material după un tipar, un contur.

Scanned with OKEN Scanner

Cocoşul — cusut pe ştergare, pictat pe farfurii smălţuite, modelat în figurine de lut ars — a fost considerat de romani simbolul zeului Mercur.

Calul, după credinţa vechilor egipteni, transporta în cer sufletele morţilor. În Siria, zeul soarelui era înfăţişat printr-un călăreţ.

În România, capetele grinzilor la case reprezentau deseori capete de cai; în ceramica populară găsim cai printre figurine, considerate ca jucării, de asemenea îi aflăm şi pe ştergare cusute, în ţesături şi broderii.

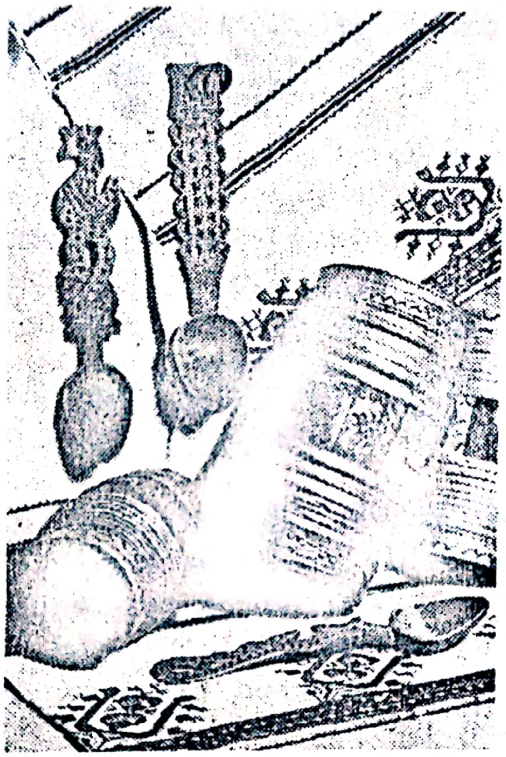

Artă în lemn

Mîna — o mînă sau două se văd, pe stîlpii porţilor la casele de munte. Motivul provine şi din lumea veche a Asiei şi Egiptului şi aminteşte rugăciunea.

Amintind despre cîteva din origini şi înrudiri de motive nu trebuie să uităm că artiştii populari nu copiază, ci creează — uneori recreează — lucruri, în armonie cu geniul popular, pentru nevoile, gustul şi aptitudinile unei colectivităţi.

Motivele, încărcate de viaţă şi semnificaţii, au călătorit în spaţii geografice şi în timp, au suferit influenţe datorită unor factori de natură socială şi spirituală, îmbogăţindu-şi sau transformîndu-şi înţelesul.

Scanned with OKEN Scanner

În zilele noastre, experiența milenară a creatorilor populari e pe cale să fie trecută, datorită procesului complex de industrializare a vieții, în patrimoniul unor mari ateliere specializate. Ceea ce, la origine, a pornit din inspirație și s-a realizat cu eforturi și căutări, devine artă industrială, o producție extrem de prețioasă a sufletului național, investită cu însușiri de originalitate, pornită tot din același gînd și realizată cu aceeași măiestrie.

LECTURA

Românii, indiferent de regiune [...] și-au dezvoltat arta populară, vechea lor artă populară arhaică, primitivă, originală în următoarele domenii :

În îmbrăcăminte, mai ales cea a femeilor : cămăși brodate, șorțuri formate din mai multe fîșii policrome, împodobite cu diferite desene în relief, cojoace din piele cu ornamente cusute (pentru bărbați și femei), brîuri largi de piele, împodobite în același fel, ștergare, țesături care slujeau să încadreze sau să susțină icoanele, cearceafuri de pat cu marginile brodate [...]

În covoare, atît cele care se-ntind pe jos, cît și cele care acoperă pereții ;

În vopsirea ouălor [...] pe care mîini cu experiență și foarte îndemînatice desenează repede cu o pensulă mică, muiată în ceară topită, figuri care mai tîrziu, cînd oul va fi vopsit în roșu, albastru, verde, mov sau galben, îndepărtînd acest strat care le-a acoperit provizoriu vor rămîne neatinse.

În construcția caselor cu acoperiș de șindrilă, cu balustrade de lemn și cu scări oblice ;

În cioplirea [...] porților, a ușilor casei, a coloanelor de la prispă [...] a scaunelor, a lingurilor, a polițelor [3] pentru veselă a furcilor [...]

[3] *poliță* — raft, suport.

În ceramica populară [...]

În toate aceste domenii nu totdeauna găsim aceeași cromatică. În afară de roșu și auriu, în județul Vîlcea și Sibiu găsim alb și negru, mai departe spre vest, culori combinate în pete mici și puncte mărunte, iar în Banat [...] se revine la revărsarea de aur pe șorțuri avînd pe dedesubt o fîșie bogată împodobind talia cu ciucuri lungi, roșii, care cad peste albul fustei sau, la început, al cămășii. În județele din partea de răsărit a Valahiei, culorile vii sînt folosite cu discreție. În regiunea de munte a Moldovei se poate constata același simț al măsurii în folosirea nuanțelor.

Pe covoare, în loc de roșu, ca în Oltenia sau Argeș, vom găsi în Moldova nuanțe de galben palid, de verde slab și puțin roz șters...

Desenele legate de aceste culori diferă și ele. În unele văi găsim frunze și flori, ba mai mult anumite frunze și anumite flori, spicul dintr-un județ se opune acelor de pin dintr-altul; doar în anumite provincii vor apare păsări, animale sau chiar figuri omenești.

Există totuși ceva unitar în toate aceste produse ale artei populare și anume în ornamentație, *reducerea celor înfățișate la niște figuri schematice, la niște construcții lineare, la niște notații abstracte.* Triunghiuri, romburi, linii oblice paralele, cruci sînt de ajuns pentru a reda tot ceea ce atrage atenția artistului naiv.

Nicolae Iorga, *Scrieri despre artă*, Ed. Meridiane, Buc., 1968, p. 32—34.

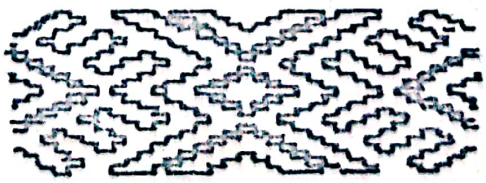

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 6

FOLCLORUL LITERAR ROMÂNESC

Termenul de *folclor*, creat de învățatul englez W. T. Thoms în 1846 (din *folk* — popor și *lore* — știință) pentru a indica „ansamblul obiceiurilor oamenilor din popor" a fost aplicat, ulterior, tuturor producțiilor artistice, literare, muzicale, coregrafice, mimice și dramatice, obiceiurilor și tradițiilor populare. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea a apărut *folcloristica*, știință care se ocupă cu studiul folclorului.

Folclorul reprezintă prima formă de manifestare artistică a poporului. Folclorul literar, creat, păstrat și transmis *oral*, are caracter *anonim, colectiv* și *sincretic* (formele de manifestare sînt nediferențiate — poezia se cîntă).

În folclor se manifestă particularitățile conștiinței naționale, ale vieții materiale și spirituale, bucuriile, durerile, năzuințele și idealurile poporului, înțelepciunea și fantezia lui.

Cea mai veche mărturie despre existența cîntecului popular pe teritoriul locuit de români datează din prima jumătate a secolului al XI-lea.

De origine foarte veche este *poezia obiceiurilor tradiționale* (ale sărbătorilor de iarnă), legate de muncile agricole și păstorit. Repertoriul lor cuprinde: *colindele* (plugușorul, sorcova etc.), *jocurile cu măști* (capra), *călușul, cîntecele de stea, teatrul popular cu tematică haiducească, paparuda, caloianul, drăgaica etc.*

În unele dintre ele se vorbește de „bădica Troian" (Traian) și de „jupîneasa Dochia" (Dacia), atestînd vechimea lor milenară. Între ciclul sărbătorilor de iarnă din Romînia și sărbătorile de iarnă romane (Saturnaliile, Calendele), cercetătorii stabilesc legături indiscutabile. La

fel de vechi sînt și obiceiurile vieții de familie sau cele în legătură cu momentele mai importante din viața omului (naștere, căsătorie, moarte), ca și *descîntecele, proverbele, ghicitorile* și *zicătorile.*

Poveștile populare (basmele) fiind integrate unor creații literare de largă circulație, sînt de dată mai recentă. *Legendele mitologice* și *legendele istorice* pot fi socotite numai în rare cazuri ca făcînd parte din folclorul străvechi.

Poartă țărănească

În literatura populară narativă *(povești, legende)* întîmplările fantastice ale unor personaje imaginare (feți-frumoși, zîne) aflate în luptă cu făpturi cu înfățișări grotești (balauri, zmei, vrăjitoare), izvorăsc din realitate reflectînd adesea, într-o formă simbolică, modul de viață și psihologia poporului. Ele au o mare valoare etică și estetică.

În viața patriarhală a satelor, manifestările sincretice ale obiceiurilor au dus mai tîrziu, la apariția unor forme independente ale cîntecului epic și liric.

Scanned with OKEN Scanner

Cîntecul epic aparține în cea mai mare parte perioadei feudale. *Cîntecele bătrînești* și *haiducești*, cunoscute și sub numele de *balade* oglindesc fapte și întîmplări de la curțile feudale (Radu Calomfirescu, Constantin Brîncoveanu) din viața păstorească (Miorița), din lupta haiducilor (Pintea Viteazul, Iancu Jianu) sau sacrificiul și jertfa pentru crearea unor opere de artă (Meșterul Manole, Legenda Mănăstirii Argeșului).

Prin bogăția și varietatea tematică, prin multitudinea manifestărilor individuale ale unor stări sufletești de adîncă intimitate, *lirica populară* se numără printre cele mai productive genuri folclorice.

Considerat un sinonim al cîntecului popular, *doina* este caracteristică folclorului românesc. După conținut se pot grupa în doine de bir și de sărăcie, doine de haiducie, de păstorie, de cătănie, de dor și jale, de dragoste. Cîntecul liric și strigătura sînt productive și astăzi.

Deși au la bază teme ale folclorului universal, trei motive au căpătat specificitate românească : motivul comuniunii dintre om și natură, al atitudinii omului în fața morții în *Miorița* (se cunosc circa nouă sute de variante) ; motivul trezirii sentimentului de dragoste în faza juvenilă în *Zburătorul* și motivul sacrificiului prin care se pot crea opere de artă în *Meșterul Manole*.

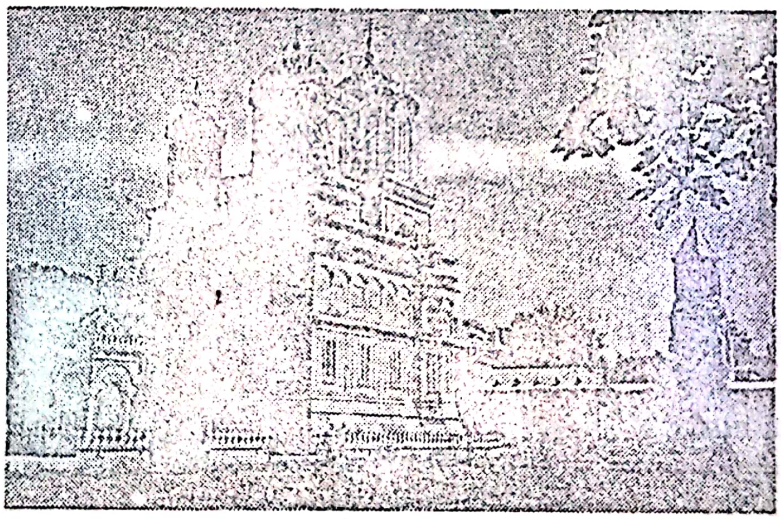

Mănăstirea Curtea de Argeș

Enciclopedie păstrătoare a limbii și obiceiurilor străvechi, arhivă a poporului, folclorul literar a fost și este un punct de plecare și un model pentru scriitorii români.

Astăzi culegerea și studierea științifică a folclorului se realizează organizat, prin institute ale Academiei R.S.R. și prin casele creației populare.

Scanned with OKEN Scanner

Mioriţa

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale,
Trei turme de miei,
Cu trei ciobănei.
Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean, [1]
Şi unu-i vrîncean.
Iar cel ungurean
Şi cu cel vrîncean,
Mări se vorbiră,
Şi se sfătuiră,
Pe l-apus de soare,
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan,
Că-i mai ortoman, [2]
Ş-are oi mai multe,
Mîndre şi cornute,
Şi cai învăţaţi [3]
Şi cîni mai bărbaţi !...
Dar cea mioriţă,
Cu lînă plăviţă, [4]
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
«— Mioriţă lae, [5]
Lae, bucălae, [6]
De trei zile-ncoace,
Gura nu-ţi mai tace !
Ori iarba nu-ţi place,
Ori eşti bolnăvioară,
Drăguţă mioară ?
— Drăguţule bace ! [7]
Dă-ţi oile-ncoace,
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi,
Şi umbră de voi.

Stăpîne, stăpîne,
Îţi chiamă şi-un cîne,
Cel mai bărbătesc,
Şi cel mai frăţesc,
Că l-apus de soare,
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean,
Şi cu cel vrîncean !
— Oiţă bîrsană, [8]
De eşti năzdrăvană,
Şi de-a fi să mor,
În cîmp de mohor,
Să spui lui vrîncean,
Şi lui ungurean,
Ca să mă îngroape,
Aice pe-aproape,
În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi ;
În dosul stînii,
Să-mi aud cînii.
Aste să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraş de fag,
Mult zice cu drag !
Fluieraş de os,
Mult zice duios !
Fluieraş de soc,
Mult zice cu foc !
Vîntul cînd a bate
Prin ele-a răzbate,
Ş-oile s-or strînge,
Pe mine m-or plînge,
Cu lacrimi de sînge !
Iar tu de omor,
Să nu le spui lor.
Să le spui curat,
Că m-am însurat.

---

1 *ungurean* — transilvănean, ardelean.
2 *ortoman* (pop.) — bogat.
3 *cai învăţaţi* — cai dresaţi, îmblînziţi.
4 *lînă plăviţă* — lînă alb-gălbuie.
5 *lae* — negru amestecat cu alb.
6 *bucălae* — oaie cu lînă albă şi cu lînă mai închisă pe bot şi pe extremităţile picioarelor.
7 *baci* — cioban, păstor.
8 *bîrsană* — din Ţara Bîrsei.

Scanned with OKEN Scanner

Cu-o mîndră Crăiasă
A lumei mireasă ;
Că la nunta mea,
A căzut o stea,
Soarele şi luna,
Mi-au ţinut cununa,
Brazi şi păltinaşi
I-am avut nuntaşi,
Preoţi, munţii mari,
Păsări, lăutari,
Păsărele mii,
Şi stele făclii !
Iar dacă-i zări,
Dacă-i întîlni,
Măicuţă bătrînă,
Cu briul de lînă,
Din ochi lăcrămînd,
Pe cîmpi alergînd,
De toţi întrebînd,
Şi la toţi zicînd,
Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut,
Mîndru ciobănel,
Tras printr-un inel ?

Feţişoara lui,
Spuma laptelui ;
Mustăcioara lui,
Spicul grîului ;
Perişorul lui,
Pana corbului ;
Ochişorii lui,
Mura cîmpului !...
Tu, mioara mea,
Să te-nduri de ea,
Şi-i spune curat,
Că m-am însurat,
Cu-o fată de crai,
Pe-o gură de rai.
Iar la cea măicuţă,
Să nu spui, drăguţă,
Că la nunta mea,
A căzut o stea,
C-am avut nuntaşi,
Brazi şi păltinaşi,
Preoţi, munţii mari,
Păsări lăutari.
Păsărele mii,
Şi stele făclii...

Din volumul *Poesii populare ale românilor, adunate şi întocmite* de Vasile Alecsandri — 1852—1853, p. 7—9

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 7

CULTURA MUZICALĂ POPULARĂ ROMÂNEASCĂ

Muzica populară românească s-a născut în procesul de etnogeneză a poporului român, evoluînd în strînsă legătură cu etapele istorice și cu viața oamenilor de pe acest pămînt străvechi al Daciei. Ea este expresia spirituală a virtuților înnăscute ale unui popor talentat, înzestrat cu o mare capacitate de creație spontană.

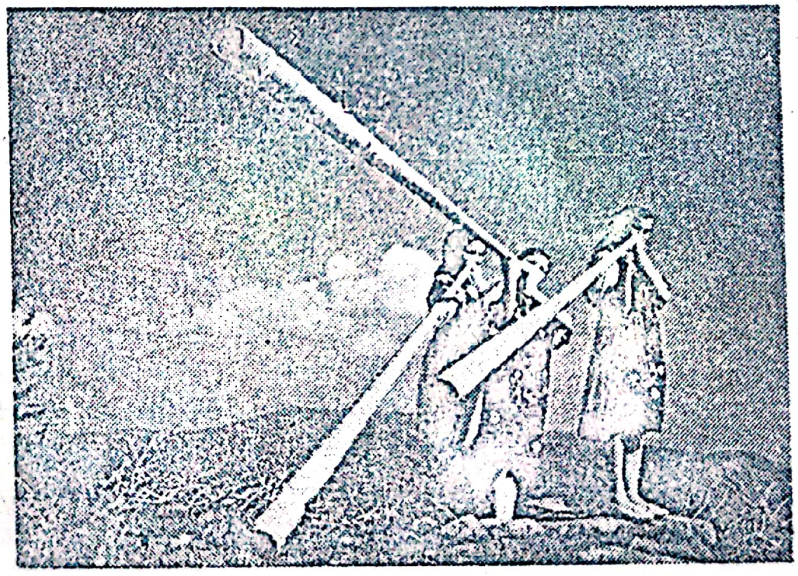

Fete cu buciume

Muzica populară românească se distinge în primul rînd prin *caracterul ei unitar*, trăsătură esențială a unei ample sinteze de stiluri specifice fiecărei regiuni și epoci. Dar ceea ce atrage atenția este tocmai *diversitatea* de genuri și forme muzicale, de stiluri interpretative.

Scanned with OKEN Scanner

Elementele constitutive ale muzicii populare românești fără de care nu se pot înțelege particularitățile naționale, originale, ale creației anonime sînt: *versul, melodia, ritmul* și *forma arhitectonică*. Versul este strîns legat de muzică, ambele influențîndu-se reciproc (limba are un rol principal în conturarea liniei melodice). Pe bună dreptate s-a spus că „românul s-a născut poet"; valoarea estetică a versului este excepțională, originală, inedită.

Elementul fundamental al muzicii populare românești rămîne *melodia*, arta noastră fiind prin definiție *omofonă, monodică* [1]. Lipsa structurii polifonice sau armonice [2] se compensează prin bogăția ritmică și varietatea modală [3].

De o mare expresivitate în folclorul românesc sînt melodiile vocale, cristalizate după epocile istorice și după regiuni, remarcabile prin cantabilitate, plasticitate, originalitate.

Sistemele ritmice contribuie, de asemenea, la specificitatea creației populare românești, îndeosebi la diversitatea dansurilor. Se impun a fi reținute sistemele *giusto silabic* (mișcare regulată, ca de pildă în colinde, jocuri), *parlando rubato* (mișcare neregulată, după indicațiile versului, de exemplu în doină) și *aksak* (șchiop, de alungire subdivizionară, cu unități inegale de timpi, de pildă în jocurile dobrogene).

Genurile și formele muzicale se încadrează în manifestările de ansamblu (folclorul obiceiurilor) care la poporul român au cunoscut din timpuri străvechi o bogată paletă repertorială. Legate fie de obiceiurile de peste an, de anumite date calendaristice din perioada de iarnă și primăvară, fie de obiceiurile din viața familială a omului (naștere, nuntă, moarte), datinile împrumută culoarea și pitorescul folclorului românesc. Din prima categorie se impun în mod deosebit cîntecul de stea, colinda, teatrul religios și profan, jocurile cu măști și păpuși. De o remarcabilă frumusețe, cu implicații rituale multiple sînt obiceiurile legate de recoltă, la loc de frunte impunîndu-se trepidantul și spectaculosul joc *călușul*. Dintre genurile muzicale neocazionale, *doina* și *balada* (cîntece lirice cu profunde nuanțe dramatice, ultimul cu accente patriotice) reflectă în chip strălucit originalitatea folclorului românesc.

Era normal ca în cadrul acesta, atît de divers și bogat, poporul să apeleze și la o gamă variată de *instrumente muzicale*. De la solzul de

---

[1] *omofon, monodic* — executat de o singură voce sau de un ansamblu la unison, cu sau fără acompaniament instrumental.

[2] *polifonic, armonic* — executat pe două sau mai multe voci, fie în țesătură orizontală (polifonie), fie pe verticală (armonie).

[3] *varietate modală* — varietate în organizarea intervalelor dintre sunete, a cadențelor finale, a formulelor melodice ș.a., modul fiind o sinteză de scări muzicale și game (uneori cu mai puțin de 7 sunete) proprii creației populare.

Scanned with OKEN Scanner

peşte şi frunza de copac, la firul de iarbă şi coaja de mesteacăn, pînă la bogăţia de *fluiere, buciume, cimpoaie, naiuri* şi încheind cu *ţambalul şi cobza* (spre a le aminti doar pe cele mai particulare) poporul român a cunoscut o multitudine de instrumente, aduse la strălucire de o întreagă pleiadă de virtuoşi excelenţi. Profesioniştii muzicii populare se numesc *lăutari.* Mulţi au intrat în legendă, datorită talentului lor neobişnuit (Barbu Lăutarul, secolul XVIII—XIX).

Astăzi, în contact cu înnoirile vieţii contemporane, folclorul românesc, departe de a se stinge ca pe alte meleaguri, cunoaşte o revitalizare surprinzătoare, rod al capacităţii creatoare a poporului român.

LECTURA

Principiul general e ca logica să se împace cu estetica în următorul chip: să obţii maximum de efect asupra sufletelor ascultătoare cu minimum de încordare din partea lor. Aici rezidă misterul frumuseţii şi universalităţii muzicii populare. Cineva şi-a fredonat starea psihică în mod nimerit şi plastic — prin intuiţie de cele mai multe ori. Alţii au cules, au contopit, au cioplit, au şlefuit cîntecele populare — lăsînd moştenire urmaşilor partea cristalizată şi indestructibilă — ce va pătrunde fără greutate în toate straturile şi nu va pieri cît lumea.

Ca opera să fie durabilă, deci, trebuie să fie concisă, sugestivă, insinuantă: să nu plictisească, să se impuie şi să răzbată — iată pentru ce mai toţi muzicienii s-au adresat melodiei populare — spre a-şi clădi edificiul lor...

G. Enescu, *Rampa Nouă Ilustrată,*
Buc., 1916.

LECȚIA 8

ȚĂRILE ROMÂNE ÎN SECOLELE XIV—XVI

Formațiile politice din ținuturile carpato-dunărene, existente în secolele IX—XIII, s-au constituit în secolul al XIV-lea în state feudale mai mari numite voievodate : *Țara Românească (1330)* și *Moldova (1359)*. Și *Transilvania* s-a organizat din a doua jumătate a secolului al XII-lea tot într-un voievodat (în cadrul regatului maghiar), cu un teritoriu precis delimitat, condus de un voievod. Astfel, Țara Românească, Moldova și Transilvania s-au constituit ca *realități politice și de stat în zonele de formare și viețuire ale poporului român*. În Transilvania au fost așezați, de regii de la Buda, coloniști germani (sașii) și secui, care trăiesc pînă astăzi alături de români.

Ca în toată Europa medievală, baza economică a țărilor române a fost agrară, cu o producție de grîne, viță de vie, pomet, vite mari și mici, albine, pește — la care se adaugă sare, aur, fier, aramă, plumb, păcură. Aceste îndeletniciri — inclusiv meșteșugurile menite să asigure cerințele principale de hrană, locuință, unelte și arme — continuau pe acelea din antichitate și din etapa migrațiilor.

Românii au participat activ la comerțul medieval european începînd din secolele IX—X și mai ales după constituirea statelor feudale. Se exportau vite — ele au fost baza exporturilor pînă aproape de epoca modernă — apoi pește sărat, miere, ceară, vin, grîu, sare. Se importau țesături, bumbac, mirodenii, coloranți, citrice și articole meșteșugărești mai fine din Flandra, Germania, Cehia, Ungaria, Polonia, Lituania, Italia și Orientul Apropiat. O constantă a vieții economice a fost comerțul dintre Transilvania pe de o parte, și Țara Românească și Moldova pe de altă parte.

Scanned with OKEN Scanner

Ca și în celelalte zone ale Europei, alcătuirea socială a țărilor române a fost determinată de stăpînirea mijloacelor de producție, în primul rînd a pămîntului. Principalele clase erau stăpînii de pămînt (oameni liberi cu felurite denumiri în documente), țăranii dependenți (oameni supuși prin legătură personală unui stăpîn) și categoria socială a orășenilor (meșteșugari și negustori). Stăpînii de pămînt cuprind la rîndul lor pe boerii mari și mijlocii care își valorifică terenurile prin exploatarea țăranilor dependenți și pe micii stăpîni care își cultivă ogoarele singuri, cu familiile lor. Boierimea mare a căutat cu stăruință să acapareze proprietățile mici, iar statul feudal, exprimînd și consolidînd privilegiile nobilimii, a încărcat cu dări și prestații în muncă țărănimea dependentă.

Tensiunile și antagonismele sociale se manifestă periodic în țările române, ca în toată Europa medievală, prin nesupunere la prestații și la unele dări, prin fuga din sate, prin răscoale de diferite proporții, dintre care două au fost de amploare (la 1437 și la 1514 în Transilvania) cea din urmă, un adevărat război țărănesc condus de Gheorghe Doja.

Statul era condus de un „voievod și domn" (voievod = comandantul suprem al armatei; domn de la „dominus = stăpîn al țării). Acesta era asistat și ajutat de un Consiliu al marilor dregători[1] (sfatul domnesc). Toți stăpînii de pămînt, indiferent de mărimea proprietății, erau obligați să presteze serviciul militar.

Istoria politică a secolelor XIV—XVI cunoaște mai multe etape.

De la constituirea, în secolul al XIV-lea, a Țării Românești și a Moldovei ca state independente și pînă spre ultimul deceniu al aceluiași secol, este faza de consolidare în interior și de reglementare a raporturilor externe, îndeosebi cu Ungaria și Polonia, a căror suzeranitate[2] românii o recunosc fără însă ca drepturile suverane[3] ale celor două state să fie efectiv îngrădite. Reprezentativi pentru această perioadă sînt domnitorii Basarab I, care a dat numele dinastiei în Țara Românească, *Bogdan I* și *Petru I Mușat* în Moldova, acesta din urmă fondator al dinastiei Mușatinilor.

A doua etapă durează pînă în penultimul deceniu al secolului al XV-lea. Problema centrală, de care depinde existența însăși a țărilor române de la sud și est de Carpați, este aceea a raporturilor cu Imperiul

---

1 *dregător* — înalt funcționar la curtea domnească.

2 *suzeranitate* — raport caracteristic între feudali sau între state europene în epoca feudală prin care cele două părți (suzeranul și vasalul) se angajează să-și acorde reciproc fidelitate, ajutor și sfat.

3 *suveran* — independent.

otoman, cea mai mare putere a sud-estului european, ajunsă, prin repetate cuceriri, pînă la linia Dunării. Pe linia întîi a confruntării cu turcii s-a aflat la început Ţara Românească, îndeosebi sub cîrmuirea lui *Mircea cel Bătrîn* (1386—1418), cînd românii cîştigă mai multe victorii (la Rovine de exemplu) şi sub *Vlad Ţepeş* (1456—1462). Transilvania intervine activ în luptă mai ales sub *Iancu de Hunedoara*, voievod al acestei ţări şi guvernator al Ungariei (moare la 1456). Ultima parte

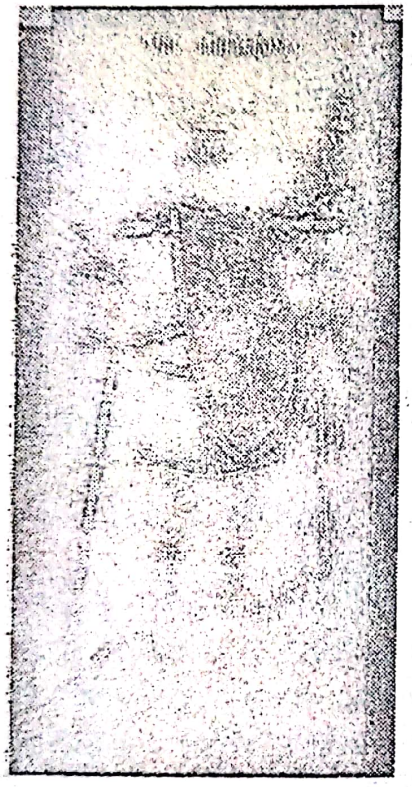

Mircea cel Bătrîn (1386—1418)

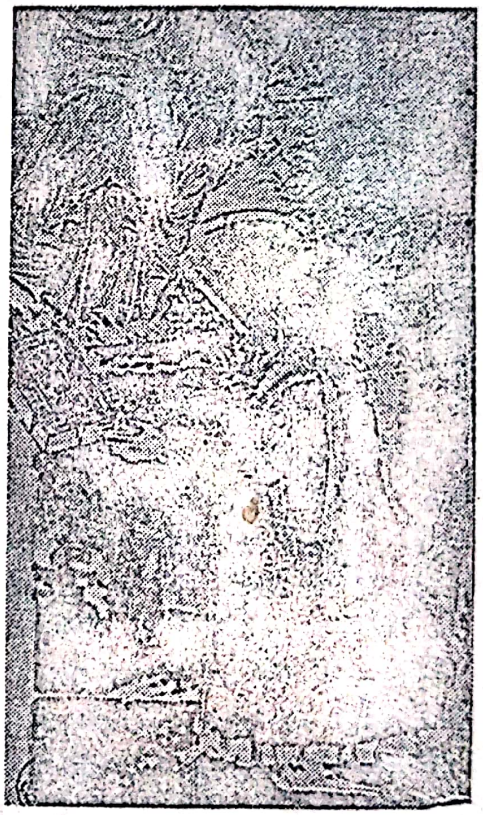

Ştefan cel Mare (1457—1504)

a războiului antiotoman este condusă de *Ştefan cel Mare* domn al Moldovei între 1457—1504, cel mai reprezentativ conducător în evul de mijloc românesc.

Efortul militar excepţional al ţărilor române, neîntrerupt aproape o sută de ani şi deosebita lor capacitate de rezistenţă au asigurat continuitatea vieţii de stat a românilor, pînă în secolul al XIX-lea cînd independenţa deplină a României a fost din nou recucerită şi recunoscută. Această *îndelungată rezistenţă armată a constituit şi premisa*

Scanned with OKEN Scanner

soluționării pe cale politică a raporturilor cu Imperiul otoman. Țara Românească și Moldova (și Transilvania, din 1541 cînd se desprinde de regatul maghiar, devenind principat autonom, tot sub suveranitatea otomanilor) au recunoscut supremația Porții [1]. Dar, pentru a avea pace, dădeau anual o sumă de bani (haraci) și alte contribuții, păstrîndu-și însă întreaga lor organizare de stat, cu propria lor alcătuire socială, ierarhie politică, instituții, armată, hotare și sistem vamal.

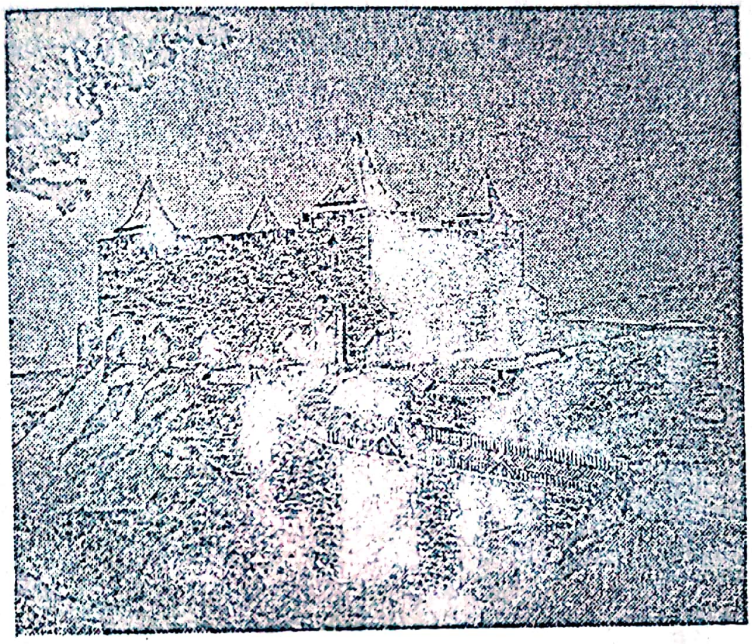

Cetatea Neamțului

A treia etapă din istoria țărilor române se situează în secolul al XVI-lea. Pe plan intern, ca în multe țări europene are loc confruntarea — cu faze acute uneori — între domnie (puterea centrală) și nobilime. În exterior se accentuează presiunea politică, militară și economică a imperiului otoman. Personalități proeminente fie prin acțiunea lor politico-militară, fie pentru sprijinul dat culturii, sînt domnii: *Neagoe Basarab* (1512—1521) în Țara Românească; *Petru Rareș* (1527—1538, 1541—1546), *Ion Vodă cel Viteaz* (1572—1574) în Moldova, *Ștefan Bathory* (1571—1583) în Transilvania.

Ultima etapă din intervalul amintit o reprezintă domnia lui *Mihai Viteazul* în Țara Românească (1593—1601). El reia lupta armată împotriva otomanilor, cîștigînd cîteva victorii (de exemplu la Călugăreni), mult comentate la curțile și în istoriografia vremii. Pentru a putea duce războiul de eliberare cu deplină putere, Mihai Viteazul realizează sub

[1] Poartă — Imperiul otoman (turcesc).

conducerea sa, *prima unire politică a Țării Românești cu Transilvania și cu Moldova* (1599—1600). Combătută de toate statele vecine și de o parte din nobilimea internă, unirea țărilor române sub Mihai Viteazul este de scurtă durată ; ea va rămîne însă în continuare țelul final al patrioților din toate generațiile, pînă la înfăptuirea sa deplină în statul național unitar din 1918.

Definitoriu pentru țările române este faptul că *nu au dus niciodată o politică de cuceriri, de anexiuni teritoriale* în defavoarea altor popoare. Cele mai mari bătălii ale românilor s-au dat înăuntrul hotarelor, pentru apărarea pămîntului patriei de invadatori. Obiectivul central al politicii externe românești a fost, din totdeauna, apărarea existenței politice proprii împotriva tendințelor expansioniste ale imperiilor sau regatelor

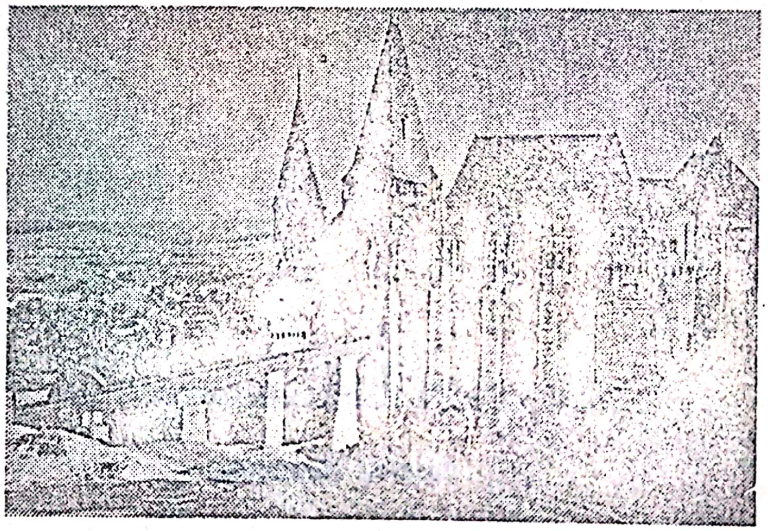

Castelul Huniazilor

vecine. De asemenea, o caracteristică fundamentală a istoriei politice românești este tocmai *continuitatea, timp de aproape 700 de ani* (din secolul al XIV-lea și pînă în prezent) *a vieții de stat.*

Ca și în domeniul politic unde și-a manifestat vitalitatea, capacitatea de a-și constitui state proprii și de a le apăra, începînd din secolul al XIV-lea, societatea românească medievală s-a afirmat, în egală măsură, cu opere de certă valoare artistică.

Domnia lui Ștefan cel Mare, de aproape o jumătate de veac, este cel mai frumos timp din istoria Moldovei. Niciodată țara n-a fost mai întinsă, mai bogată și mai respectată ; niciodată faima domnului ei n-a străbătut atît de departe, deopotrivă în apusul creștin ca și în răsăritul musulman ; niciodată nu s-au ridicat atîtea lăcașuri — civile și bisericești — și într-o formă atît de desăvîrșită. Întocmai cum grecii vechi au avut epoca lui Pericle — acel maximum de strălucire politică și artistică — noi am avut epoca lui Ștefan cel Mare. Depășind hotarele Moldovei, ea a fost și va rămîne reprezentativă pentru întreg poporul nostru, care și-a găsit în acest glorios și gospodar voievod cea mai înaltă întrupare a sa.

Evident, n-a fost numai lumină în cei patruzeci și șapte de ani de domnie. Începutul a cerut unele concesii, a impus unele renunțări. Pînă să-și asigure tronul cel atît de rîvnit de atîția, Ștefan a trebuit să accepte unele situații care nu se potriveau mîndriei sale. Și chiar mai tîrziu, n-au lipsit ceasuri de amărăciune și durere. Făcînd însă suma, privind rezultatele, nu se poate să nu rămîi adînc impresionat de frumusețea și puterea acestei strălucite domnii. [...]

Viteaz, înțelept, credincios, bun cîrmuitor și cu dragoste de popor, marele voievod al Moldovei a fost lăudat și prețuit nu numai de ai săi, dar și de străini și de dușmani.

Constantin C. Giurescu • Dinu C. Giurescu,
Istoria românilor, Albastros, 1973, p. 307.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 9

ARTA ROMÂNEASCĂ MEDIEVALĂ

Istoria artei consideră toate operele și obiectele de artă drept mărturii de viață și documente omenești. A izbutit să descifreze și să înțeleagă mesajul unor societăți dispărute cu multe sute și mii de ani înainte.

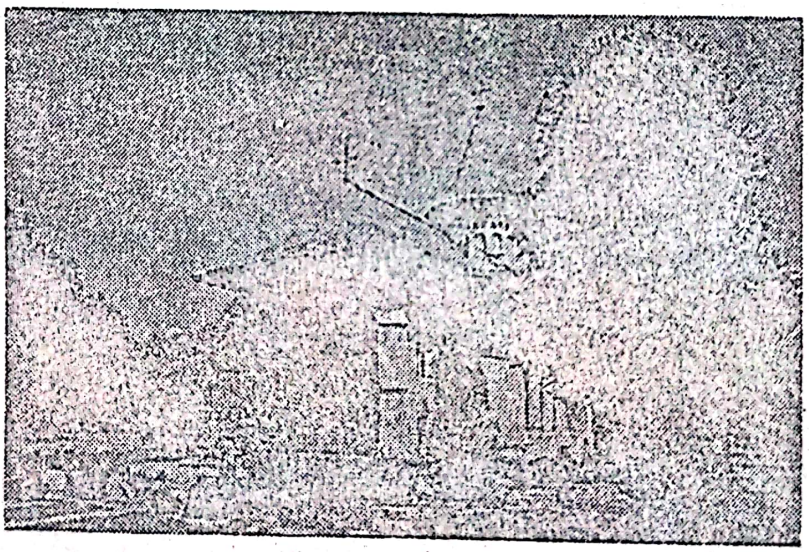

Biserica Mănăstirii Voroneț

Astfel s-a ajuns la descoperirea sufletului național al operelor franceze, germane, spaniole, române, rusești, balcanice etc., opere înzestrate cu mari însușiri de originalitate și specificitate.

Înfățișarea pitorească și caracterul artistic al peisajelor românești sînt completate armonios cu bisericile de piatră construite, de obicei, pe înălțimi, de unde străjuiesc zarea. Zidurile și mormintele care le încon-

Scanned with OKEN Scanner

joară, pomii de livadă și copacii înalți conferă monumentelor și împrejurimii un suflet încărcat de amintiri și istorie. În România, *monumentele de artă medievală sînt de ordin*[1] *popular și bisericesc*. Bisericile, ca și curțile domnești, construite cu materiale locale, potrivit cu clima, nevoile și gustul țării, sînt expresia cristalizată a vieții poporului român.

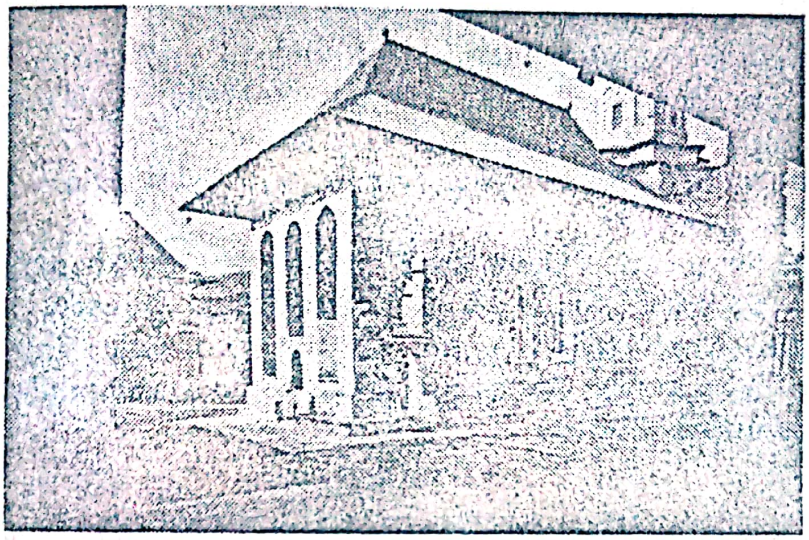

Mănăstirea Moldovița

Bisericile românești sînt, în marea lor majoritate, de mici dimensiuni: în ele încap douăzeci pînă la treizeci-patruzeci de persoane. Turla care se înalță deasupra naosului, amintește de turnurile seniorial feudale din Apus.

Elementele artei românești apar la bisericile din Densuș (în jurul anilor 1270—1280), *Rădăuți* (1365), *Cozia* (1386), *Moldovița* (după 1400) ș.a. Din aceste începuturi a răsărit epoca de artă a marelui domnitor moldovean Ștefan cel Mare (bisericile de la *Putna* — 1466, *Voroneț* — 1488, *Neamțu* — 1497 etc.).

Proporțiile frumoase și bine gîndite ale edificiilor, alături de decorul de cărămizi smălțuite, învîrstate cu rînduri orizontale de piatră, se asociază cu o tehnică de construcție atît de desăvîrșită, încît bisericile lui Ștefan cel Mare au învins vremea.

Biserica mănăstirii de la *Curtea de Argeș* (1513—1518), numită de popor și biserica Meșterului Manole, ctitoria[2] lui Neagoe Basarab, a fost înălțată cu lux de materiale și pentru îndelungată trăinicie.

---

1 *ordin* — ansamblu de elemente constructive și decorative care definesc caracteristicile unui stil arhitectural.

2 *ctitorie* — biserică, mănăstire făcută de un domn sau un boier.

Mișcarea artistică a mai cunoscut perioade de strălucire sub domnia lui Petru Rareș în Moldova (mănăstirile *Probota*, *Moldovița*) și mai tîrziu, cînd se construiesc biserica Mănăstirii Galata (1583), mănăstirea Dragomirna (1607), biserica *Trei Ierarhi* din Iași (1693) etc., biserica *Patriarhiei* (1655) ș.a.

Arta românească dă o imagine de un excepțional interes istoric, precum și o dovadă vie a capacității creatoare, originale, a poporului român.

Din pictura evului mediu ne vom ocupa mai puțin de icoane și mai mult de decorul mural al monumentelor bisericești. Dealtfel, icoanele s-au desprins din decorurile murale.

Pictura murală trebuie citită ca o carte, fiindcă ea e o „scriere" care formează un „volum".

În biserici se aflau numeroase icoane, mai multe pictate pe lemn, mai puține pe sticlă, îndeosebi în Transilvania. O parte din ele decorează tîmpla (iconostasul)[3] și nu pot lipsi. Icoanele sînt destinate să fie privite de aproape. De aceea aflăm în ele amănunte: fizionomii, veșminte minuțios studiate.

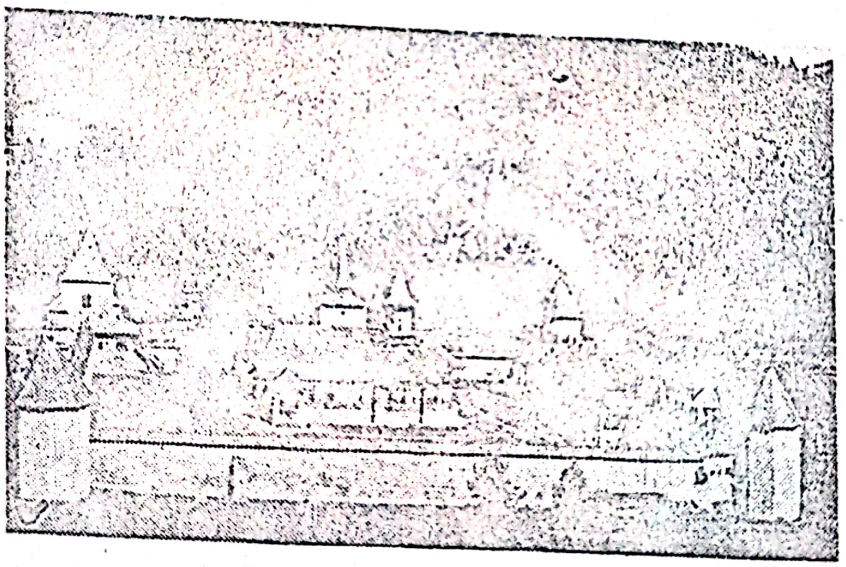

Mănăstirea Sucevița

Decorurile murale ale bisericilor românești interesează pe toți oamenii de gust prin armonia cromatică a ansamblurilor, prin calitatea culorilor luate în parte, prin desenul figurilor și factura tehnicii, prin compoziția și expresivitatea scenelor. Pictura românească medievală

[3] *tîmplă (iconostas)* — perete care desparte naosul de altar, împodobit cu icoane.

Scanned with OKEN Scanner

reprezintă — traduse în linii și culori — compoziții, personaje, rituri și obiceiuri, interpretări de texte, tradiții bisericești și istorii profane, imnuri literare, obiceiuri populare și evenimente politice. O lume de idei, de fapte și simțiri din secolele trecute, însuflețită de sentimentul adevărului.

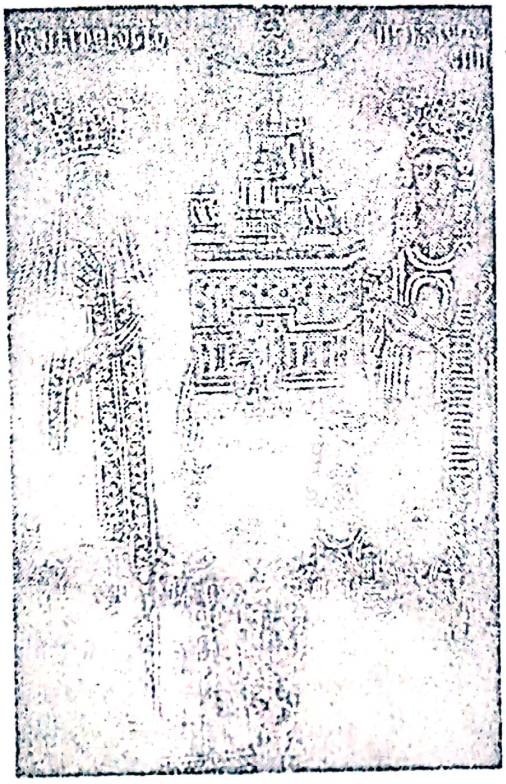

Tablou votiv, Mănăstirea Curtea de Argeș

Pictorii așază scenele și oamenii în peisajul regiunii, sub cerul țării, evidențiind totdeauna esențialul și omițînd elementele secundare. Personajele apar în costume ale timpului, în veșminte românești ; lucrurile sînt zugrăvite cu grijă și dragoste. Pictorul analizează fiecare amănunt, conturează cu exactitate frunzele, părul — aproape fir cu fir — ochii, buzele.

În pictura secolului al XVI-lea marea inovație o constituie decorarea integrală, cu scene amplu desfășurate, a fațadelor de biserici. Pictura aceasta exterioară a monumentelor din Moldova este considerată de specialiști drept una din cele mai originale pagini din istoria artei universale. Marele istoric de artă austriac, Joseph Strzygowski nu a ezitat să afirme că „ceva asemănător nu ne oferă o a doua țară din lume".

Scanned with OKEN Scanner

Pentru această originală realizare artistică, biserica mănăstirii Probota reprezintă primul martor cronologic. Pictura fațadelor a fost aplicată atît la bisericile ridicate sub domnia lui Petru Rareș (Probota — 1532; Humor — 1534; Moldovița — 1537 ș.a.), cît și la altele mai vechi. Astfel, faima bisericii mănăstirii Voronețului, înălțată de Ștefan cel Mare se datorește și picturii care îmbracă pereții din afară, de la soclu pînă la streașină (1547). Ultimul monument cu pictură murală exterioară ce se păstrează din secolul al XVI-lea e biserica mănăstirii *Sucevița* (1595—96).

Pictura exterioară pornește de la elementele tradiționale. Dar marile teme *(Judecata din urmă, Arborele lui Ieseu, Asediul Constantinopolului)* ce decorează fațadele bisericilor în secolul al XVI-lea nu au o finalitate religioasă, ci una politică. Reflectînd un sentiment general al societății românești din evul mediu, acela de a apăra țara împotriva cotropitorilor otomani, zugravii au transformat programul temelor tradiționale, dîndu-le un conținut social-politic de actualitate. Meșterii se consideră investiți cu o misiune didactică și morală. Ei subliniază ceea ce poate folosi omului în viață și arată dezastrele provocate de vicii.

În legătură cu pictura fațadelor, merită să fie subliniat și faptul că valoarea ei de document e excepțională, deoarece nu a suferit nici o intervenție ulterioară de-a lungul secolelor.

Efectul acestei picturi e surprinzător, datorită faptului că ansamblurile sînt dominate de acordul unui albastru închis pus în contrast cu un roșu stins, toate celelalte culori — verde, brun, galben etc. — rămînînd subordonate. Culorile, fiind vorba de frescă [4], sînt mate și astfel se integrează într-o suprafață optic unitară. Decorul policrom se adaptează suprafețelor, își păstrează funcția de ornament și de mesager al unui conținut ce se oferă citirii datorită farmecului său coloristic.

LECTURA

Așezați la răscruce de drumuri, în munți doldora de [5] bogății, pe cîmpii mănoase, pe margine de mare și la gură de fluviu, multe seminții [6] s-au năpustit asupra noastră și mulți ne-au ars și ne-au

[4] *frescă* — pictură executată cu culori dizolvate în apă sau în apă de var, pe materialul umed de pe pereți.
[5] *doldora de...* — foarte plin de...
[6] *semințe* — neam, popor.

prădat. De multe ori am biruit, dar ne-a costat scump. Noi nu am avut liniștea să construim pentru că pîrjolul trecea repede și des peste așezările noastre. Puține sînt monumentele trecutului rămase în splendoarea lor. Și totuși...

În țara de sus a Moldovei stau drept mărturie a trecutului nostru Voroneţul, Sucevița, Moldovița, Humorul, Dragomirna, Putna, Neamțul și altele cîteva. Ctitorii lor sînt domnitorii și boierii din vremurile apuse, dar cei ce le-au înălțat au fost meșterii țărani din partea locului, artiști populari de o nebănuită valoare. Vin astăzi arhitecți din patru colțuri ale lumii și se minunează în fața științei constructorilor, a simțului armoniei, a gustului lor rafinat. Pictură murală există și în altă parte a pămîntului, dar ce meșter al culorilor o fi inventat albastrul de la Voroneț? Se vorbește în lume despre faimosul roșu de la Pompei. Acum a început să se vorbească și despre albastrul de la Voroneț cu același respect. Au existat la oamenii aceia de demult — mari meșteri și mari artiști rămași necunoscuți — gust și cunoștințe precise, pe care le-au arătat și așezat în lăcașurile din Moldova de sus.

Vreme îndelungată, au rezistat și timpului și dușmanilor, care nu rareori le-au jefuit și le-au trecut prin foc și sabie[7]. Pentru că multe dintre ele au fost nu numai monumente ale frumuseților, dar și locuri întărite pentru împotrivire. După secole unele intraseră în ruină. Le mistuiau flăcările, le spălau ploile, le crăpau vînturile și înghețurile, le jefuiau oamenii. Și așa piereau încet, dar sigur, urmele vremurilor de altădată, mărturii ale trecutului acestui neam.

A trebuit să vie comuniștii la conducerea acestui stat pentru ca mănăstirile din nordul Moldovei și de pretutindeni din țară să fie restaurate. Faptul acesta a surprins la început, dar apoi a fost pe deplin înțeles. Era gestul unui partid care are conștiința valorii trecutului pusă în slujba intereselor prezente și viitoare ale poporului.

George Macovescu, *Istorie*,
Contemporanul, 31 martie 1972.

[7] *a trece prin foc și sabie* — a distruge complet, cu forță armată și prin foc.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 10

ȚĂRILE ROMÂNE ÎN SECOLELE XVII ȘI XVIII

În intervalul 1601—1821 (pînă la începutul epocii moderne), baza economică a țărilor române rămîne aceeași : agrară și meșteșugărească. Se cultivă plante noi ; porumbul, tutunul, cartoful. Sporesc suprafețele cu viță de vie, livezile cu pomi, grădinile de zarzavat. Tehnica agrară rămîne în general tradițională, iar creșterea producției se obține mai

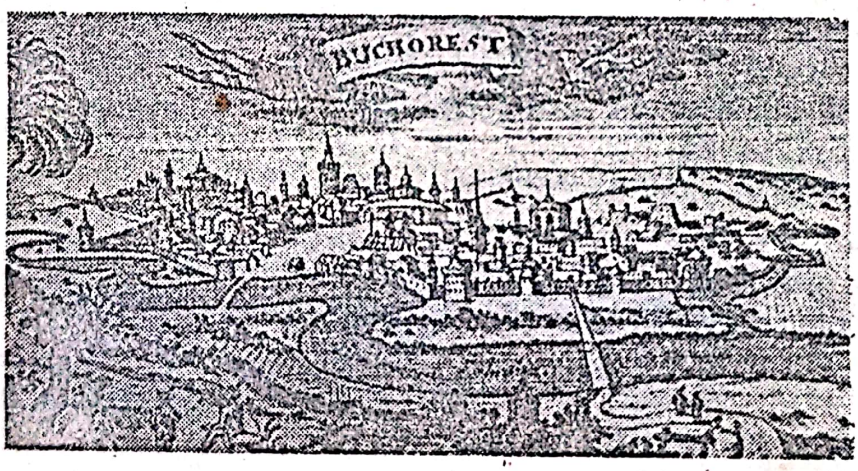

București, stampă

ales prin sporul suprafețelor însămînțate. Meșteșugurile cunosc o accentuată diversificare îndeosebi la orașe : unele sate poartă și numele meseriei practicate : Pietrari, Olari, Torcători etc. Fără a avea însemnătatea economică a celor din alte zone europene, manufacturile își fac încet drum, îndeosebi în sectoarele hîrtie, textile, sticlă, metalurgie (Reșița), constructorii de nave fluviale și maritime (Oltenița, Galați), exploatări miniere, produse alimentare etc.

Scanned with OKEN Scanner

Ca în întreaga Europă, comerțul intern se concentrează mai ales în orașe (tîrguri) — al căror număr este în evidentă creștere — și în satele ce gravitează în jurul lor.

Se adaugă bîlciurile (iarmaroacele), tot mai frecvente, ținute la date anumite, pentru desfacerea produselor locale. Își dezvoltă afacerile asociațiile de negustători — numite „companii" sau „bresle", alcătuite după criteriul limbii, cetățeniei sau locurilor de origine și funcționînd pe temeiul unor privilegii acordate de domnie. Înmulțirea negustorilor pentru un gen de produse duce la desemnarea lor, încă din secolul al XVII-lea după articolele ce le desfăceau : băcani, mărgelari, sticlari, mătăsari etc. Continuă și în intervalul 1601—1821, schimburile comerciale între Țara Românească și Moldova de o parte și Transilvania, de altă parte.

Comerțul extern rămîne preponderent orientat spre piața din Imperiul otoman. Legăturile cu alte centre sau zone ale Europei continuă totuși. Tarifele vamale înscriu constant mărfurile aduse de la Leipzig („Lipsca" — de aici strada Lipscani din București), Boemia, diferite orașe din Italia, Franța, Marea Britanie, Polonia, Rusia. Prin Imperiul otoman soseau mărfurile Orientului, de la mirodenii și coloranți la perle și mătase scumpă. Exporturile țărilor române, ca și în etapa precedentă, cuprind în primul rînd animale (vite mari și oi), lînă, piei, grîne, sare, miere, ceară, pește, vin, lemne.

Acumulările primitive de capital au loc aproape numai în sfera comerțului și a dregătoriilor (administrației). Apar și primii bancheri, iar circulația poliței (ca mijloace de plată) devine tot mai frecventă. Lipsesc însă instituțiile de credit. În general, acumularea economică și tehnologică rămîne modestă în țările române (ca și în sud-estul european), spre deosebire de unele zone din Anglia, Franța, vestul Germaniei și chiar Suedia.

Boierimea (nobilimea) este, în continuare, clasa dominantă și în viața economică și ca deținătoare a funcțiilor politice și administrative. Micii stăpîni de pămînt sînt tot mai mult apăsați și de stat și de fruntașii nobilimii, doritori să le acapareze ogoarele. Se agravează mai ales situația țărănimii (peste 85% din populație) supusă la felurite dijme [1], impozite și contribuții speciale, și obligată să suporte și abuzurile dregătorilor de diferite ranguri. Cea mai grea este situația țărănimii transilvane, obligată să muncească gratuit nobililor cel puțin 4 zile pe săptămînă, să le dea dijme și daruri ; în plus, datorau dări și corvezi [2] autorității de stat, nu aveau voie să îmbrace decît anumite haine și

1 *dijmă* — dare reprezentînd a zecea parte din produse.

2 *corvoadă* — muncă gratuită pe care țăranii erau obligați în trecut, să o facă în folosul boierilor sau al statului.

n-aveau dreptul să poarte arme. Legile epocii întăresc prin texte juridice această exploatare. Este adevărat că spre mijlocul secolului al XVIII-lea, dependența personală a țăranilor față de boieri este desființată în Țara Românească și Moldova de voievodul Constantin Mavrocordat, fiind cea dintîi măsură de acest fel în sud-estul european. Dar țărănimea nu devine liberă de fapt, deoarece, neavînd pămînt, este obligată să lucreze mai departe pe moșiile boierilor, dînd dijmă și muncind în folosul stăpînului, un număr de zile pe an (între 12 și 24).

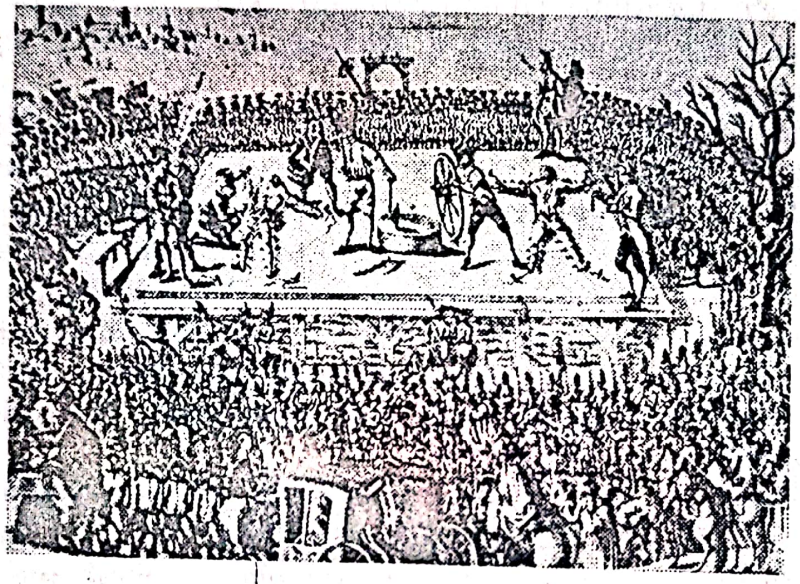

Execuția lui Horia și Cloșca

Tensiunile sociale iau, la intervale, forme violente, ca de exemplu răscoala din 1655 în Țara Românească și îndeosebi aceea net antinobiliară și antifeudală a iobagilor translivăneni din 1784, răscoală al cărei ecou s-a prelungit în mai multe țări. Conducătorii mișcării — Horia, Cloșca și Crișan au fost prinși, condamnați la moarte, primii doi executați prin pedeapsa cumplită a frîngerii trupului cu roata. Și orășenii (în creștere și numeric și ca importanță economică), încep să se miște pentru drepturile lor, îndeosebi în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea. Dacă în alcătuirea socială se mențin, în genere, structurile tradiționale, clasa nobiliară — atotputernică pînă la începutul secolului al XIX-lea — este totuși confruntată de perspectiva unei opoziții a burgheziei în formare, ca și de împotrivirea țărănimii ce revendică, la intervale, făți și violent — abolirea privilegiilor[3] feudal-nobiliare.

[3] *abolirea privilegiilor* — desființarea avantajelor.

Istoria politică a țărilor române în secolele XVII—XVIII cuprinde două mari perioade. Cea dintîi, durează pentru Țara Românească pînă la 1716, pentru Moldova pînă la 1711, iar pentru Transilvania pînă la 1699 (pacea de la Carlowitz).

În această perioadă se accentuează, între cele trei principate, colaborarea politico-militară, consemnată prin tratate și materializată prin relații de prietenie și bună vecinătate.

Cînd în 1683 se redeschide problema orientală (prin respingerea turcilor din fața Vienei), cînd trupele austriece ocupă Ungaria și cîștigă mai multe victorii, cele trei principate încearcă să-și amelioreze pozițiile și eventual să înlăture dominația otomană. Rezultatele sînt însă negative deoarece puterile europene, în primul rînd Austria, urmăreau

Constantin Brîncoveanu (1688—1714)

nu eliberarea ci, dimpotrivă, anexarea țărilor și teritoriilor scoase de sub stăpînirea turcească. Dealtfel, Transilvania, ocupată de trupele habsburgice [4], este, după pacea de la Carlowitz (1699), încorporată Imperiului Austriei și își încetează existența ca stat separat. Țara Românească

4 *habsburgic* — austriac.

Scanned with OKEN Scanner

și Moldova negociază cînd cu Austria, cînd cu Rusia. Dacă raporturile față de puterea suzerană (Turcia) nu au putut fi schimbate, rămîne esențial faptul că cele două țări sus-amintite și-au afirmat limpede drepturile esențiale — independența și integritatea teritorială — și că aceste drepturi și-au găsit exprimarea în acte internaționale formale, iscălite de puterile vecine (Austria și Rusia), indiferent de scopurile reale urmărite de acestea.

Dintre domnii reprezentativi ai primei perioade, amintim în Țara Românească pe: *Matei Basarab (1633—1654)*, *Șerban Cantacuzino (1678—1688)* și *Constantin Brîncoveanu (1688—1714)*; în Moldova pe *Vasile Lupu (1634—1653)* și *Dimitrie Cantemir (1710—1711)*; în Transilvania pe *Gheorghe Rakòczi I (1630—1648)* și *Gheorghe Rakòczi al II-lea (1648—1660)*.

Cea de a doua perioadă înseamnă pe plan politic un evident regres. Ea începe pentru Țara Românească în 1716, pentru Moldova în 1711; de la aceste date înainte, domnii sînt numiți direct numai de la Istanbul, mai ales dintre familiile grecești influente și cu bani (Mavrocordat, Ghica, Callimachi, Șuțu, Ipsilanti, Moruzi), locuind în cartierul constantinopolitan Fanar. De aceea, domnii din secolele al XVIII-lea sînt numiți fanarioți, iar perioada respectivă din istoria românească — *ecopa fanarioților*. Dominația otomană se accentuează, concomitent cu presiunea economică. Crește cuantumul și numărul contribuțiilor, al prestațiilor și darurilor către puterea suzerană și feluriții ei demnitari, ceea ce are drept urmare exploatarea, tot mai apăsătoare, a locuitorilor, îndeosebi a țărănimii. Se adaugă distrugerile și rechizițiile[5] determinate de războaiele dintre Turcia de o parte, Austria și Rusia de altă parte, desfășurate pe teritoriul Moldovei și Țării Românești (în decurs de un secol, circa 23 de ani de război). Se adaugă la acestea și pierderile teritoriale. Încălcînd drepturile celor două principate asupra vechilor hotare, Poarta otomană cedează Austriei nordul Moldovei (1775), iar Rusiei — partea de răsărit dintre Prut și Nistru (1812).

În asemenea împrejurări, inițiativele celor două țări și acțiunile lor pe plan extern devin tot mai rare. Două elemente rămîn însă definitorii: primul, continuitatea vieții de stat, cu administrație și sistem vamal propriu și cu interdicția trupelor turcești de a staționa în timp de pace pe teritoriul Moldovei și Țării Românești; al doilea, faptul că în diferite tratative oficiale, reprezentanții munteni și moldoveni au afirmat și cerut în scris restaurarea și respectarea drepturilor politice ale celor două principate — iar obiectivele formulate în această perioadă

---

[5] *rechiziție* — act prin care un organ al administrației de stat ia de la populație în împrejurări deosebite (ex. în timp de război) anumite lucruri: mijloace de transport, animale, construcții etc.

Scanned with OKEN Scanner

vor fi preluate și realizate, pe aceleași linii fundamentale, în secolul al XIX-lea.

În Transilvania (inclusiv Maramureș, Crișana și Banat), românii, care formează în secolele XVII și XVIII cel puțin 2/3 din totalul populației, nu au nici un fel de drepturi politice, nu au nici un reprezentant în dieta[6] de la Cluj. Pentru recunoașterea juridică a națiunii române de către guvernul austriac, duce o luptă susținută, fără rezultat însă, episcopul Ioan Inochentie Micu Clain (episcop al românilor între 1730—1751). Un alt demers solemn la Viena — intitulat Supplex libellus valachorum (1791) — a rămas tot fără urmări.

LECTURA

HORIA — Soarta românului o știți ; patru zile pe săptămînă muncă la cîmp, la coasă, la vite, la pădure. După voia și nevoia nemeșului[7]. A cincea, te scoate la pescărit. A șasea la vînătoare. A șaptea, ziua Domnului, rar să-i rămînă românului, că totdeauna se ivește cîte ceva. Gata-i toată săptămîna pe seama nemeșului. De așa viață am ajuns mai uscați ca iasca și ca pulberea. O scînteie a fost de ajuns [...] Nemeșii sînt puțini. În tîrguri, în cetăți, în castelele lor. Noi, românii, sîntem frunză și iarbă. Toată națiia iobăgească. Alături de noi sînt și alții. În părțile Clujului, unde sînt cîteva sate de unguri căzuți în iobăgie, au ridicat căpetenii dintr-ai lor și au mers cu noi. În scaunele[8] secuiești, iar sînt așezări iobăgești. Și din aceia s-au alăturat nouă. În tîrguri am avut de partea noastră meșteșugari și sărăcime din toate neamurile. Eram tari. De nu era potrivnică armata, alta ieșea. Țăranul știe a lupta. În scurtă vreme, cuprinsă a fost valea Mureșului. Cu drumurile deschise jur împrejur. Puterea nemeșului e prea slabă să ne țină piept nouă, românilor. Zdrobirea ne-a venit de la tunurile și puștile împărătești. Și de la feluritele vînzări și viclenii. În fața Devei, capul[9] regimentului împărătesc ne-a cerut răgaz de împăciuire. Ne-a înșelat. Ca să-i vie ajutor și să prindă puteri. La fel au făcut și alții. Ofițerii măriei-sale împăratului. El, care ne făgăduise scutul armatei. Și acum, îmi cereți mereu să le uit toate. Asta nu se poate, domnia-ta.

Alexandru Voitin, *Procesul Horia*, dramă — Revista Teatrul — nr. 12/1966.

6 *dietă* — adunare legislativă, adunare politică reprezentativă.
7 *nemeș* —, nobil maghiar.
8 *scaun* — regiune, ținut locuit de secui sau de sași, în Transilvania.
9 *cap* — șef, conducător.

LECȚIA 11

MARI CRONICARI

Primele mărturii despre existența unor activități culturale scrise, pe teritoriul locuit de români, datează din secolul al X-lea. În secolul al XV-lea apar primele scrieri originale în limba slavonă iar în secolul al XVI-lea primele manifestări ale scrisului în limba română.

Literatura religioasă și istoriografia românească în limba slavonă s-au dezvoltat după modelul lucrărilor similare din țările slave ortodoxe, care, la rîndul lor, se inspiraseră din textele bizantine.

Istoriografia în limba slavonă (cunoscută sub numele de *Cronică, Letopiseț, Cronograf*) prezintă cronologic, date referitoare la țările române sau la unele țări vecine.

Traducerea și tipărirea cărților religioase și laice în toate regiunile țării au contribuit la unificarea limbii române. Pentru dezvoltarea învățămîntului au fost scrise abecedare, gramatici și lexicoane, au fost înființate biblioteci.

Primul text scris în limba română, păstrat pînă astăzi este *Scrisoarea lui Neacșul din Cîmpulung către judele*[1] *Brașovului, Hănăș Begner (1521).*

Începînd cu *Grigore Ureche* (1590 ? — 1647), istoriografia românească păstrează numele unor mari cronicari, ale căror opere aparțin în egală măsură istoriei și literaturii.

Letopisețul Țării Moldovei de Grigore Ureche (încercare de sinteză a istoriei Moldovei de la întemeiere pînă la 1594) este prima cronică românească care a ajuns pînă la noi.

---

[1] *jude* — primar și judecător, în evul mediu.

Scanned with OKEN Scanner

La fel ca ceilalți cronicari, autorul *Letopisețului* s-a născut într-o familie de vechi boieri, a studiat la școala umanistă din Lwów și a ocupat mari dregătorii în administrația țării.

Valoarea *Letopisețului* lui Grigore Ureche este deosebită, mai ales prin afirmația făcută pentru prima dată în cultura română că „*Românii, cîți se află lăcuitori la Țara Ungurească și la Ardeal și la Maramureș, de la un loc cu moldovenii și toți de la Rîm [Roma] se trag*". Folosind izvoare latinești, slavone și polone, Grigore Ureche a arătat că strămoșii poporului român sînt dacii și romanii, iar limba română este o limbă romanică. Cronicarul laudă domnia lui Ștefan cel Mare, viteaz apărător

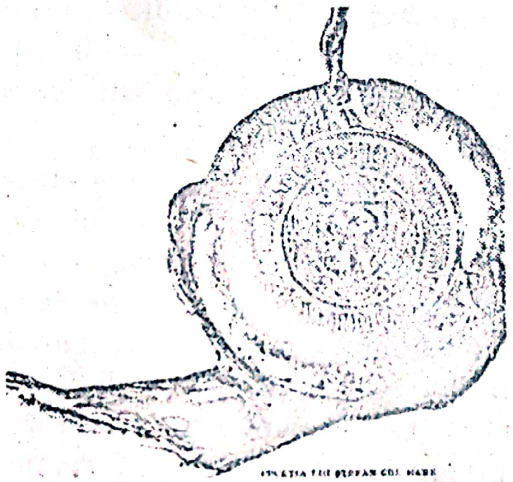

Pecetea lui Ștefan cel Mare

al Moldovei și solidaritatea dintre domnitorii moldoveni și translivăneni în fața armatelor cotropitoare. Narațiunea este vie, stilul popular, imaginile plastice, portretul realizat în linii sobre. Prima nuvelă istorică a literaturii române, *Alexandru Lăpușneanu* de C. Negruzzi, își are izvorul în cronica lui Grigore Ureche.

Miron Costin (1633—1691) a continuat, sub titlul *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-Vodă încoace*, cronica lui Grigore Ureche, povestind evenimentele petrecute în istoria Moldovei între anii 1595—

Scanned with OKEN Scanner

1661. Lucrarea are, în mare măsură, caracter memorialistic, individualist (în prima parte a apelat la documente, la amintirile altora ; începînd din 1653 a fost martor și animator al faptelor povestite). Partizan al eliberării de sub jugul otoman cu ajutorul Poloniei, Miron Costin a scris, în limba polonă, *Cronica țărilor Moldovei și Munteniei* și *Istoria în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*. Sintetizînd informațiile geografice și istorice pe care le folosise în Letopiseț, adăugînd argumente arheologice, filologice, etnografice, Miron Costin a scris *De neamul Moldovenilor din ce țară au ieșit strămoșii lor*, operă științifică, de prestigiu literar și de mare însemnătate pentru istoria culturii române.

Personalitate complexă, politician, istoric și poet, Miron Costin este autorul unui poem de meditații filosofice, *Viața lumii*, prin care a încercat să împămîntenească genul poetic în literatura română.

Ion Neculce (1672 ?—1745) a ridicat istoriografia românească la cel mai înalt nivel artistic.

Deși Ion Neculce a prezentat în *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-vodă pînă la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat* (1661—1743) numai 82 de ani din istoria Moldovei (avînd în centru domnia lui Dimitrie Cantemir), a știut să înțeleagă mai bine decît predecesorii săi viața zbuciumată a poporului român așezat de-o parte și de alta a Carpaților. La majoritatea întîmplărilor a participat cronicarul însuși, căruia „Nu i-au mai trebuit istoric strein, să citească și să scrie, că au fost scrise în inima sa". Caracterul memorialistic al cronicii lui Neculce depășește interesul strict documentar. El a văzut istoria cu ochi de artist. Înainte de a fi istoric a fost scriitor. Neculce are darul povestirii și simțul limbii. Atît în Letopiseț, cît și în cele 42 de legende istorice grupate sub titlul *O samă de cuvinte*, cu care și-a precedat cronica, folosește un stil popular (o limbă plină de farmec, bogată în expresii pitorești) numeroase narațiuni, anecdote, și, ca nimeni altul pînă la el, arta portretizării, creionînd fizionomia printr-o particularitate distinctă și caracterul printr-un gest, un obicei, un tic.

Letopisețul lui Grigore Ureche, continuat de Miron Costin și completat de Ion Neculce, reprezintă o istorie completă a Moldovei, începînd cu geneza poporului român și terminînd cu ultimii ani ai vieții lui Neculce. Dragostea de țară este elementul dominant al celor trei cronici. Patriotismul nu se manifestă prin fraze declarative, ci prin prezentarea unor argumente științifice, a unor fapte de mare vitejie și de înalt sacrificiu de care au dat dovadă oamenii simpli, boierii și domnitorii, împotriva cotropitorilor, a unor legături profunde între oamenii și locurile tuturor provinciilor românești. Nici unul nu a prezentat istoria poporului român ruptă de istoria popoarelor vecine.

Scanned with OKEN Scanner

În Moldova istoriografia a avut caracter memorialistic, în Muntenia a rămas expresie a intereselor politice ale unor grupări boierești *(Letopisețul Cantacuzinesc, Letopisețul Bălenilor, Anonimul brîncovenesc)*, iar în Transilvania o contribuție remarcabilă a adus-o Radu Tempea.

Remarcabili povestitori și moraliști, cronicarii au servit urmașilor nu numai ca izvor istorico-documentar, ci și ca model stilistic. Numeroși scriitori s-au inspirat și continuă să se inspire din opera lor.

LECTURA

O samă de cuvinte

XLI. Era un boier, anume Neculai Milescul Spătariul de la Vaslui de moșia lui [2], prè învățat și căturar, și știe multe limbi : elinește, slavonește, grecește și turcește. Și era mîndru și bogat. [...] Și lui Ștefăniță-vodă îi era prè drag, și-l ținè prè bine și tot la masă îl punè, și să giuca în cărți cu dînsul, și la sfaturi, că era atunce grammatic [3] la dînsul. Iar cînd au fost odată, nu s-au săturat de bine și de cinste ce avè la Ștefăniță-vodă ce au ședzut și au scris niște cărți viclene [4], și le-au pus într-un băț sfredelit, și l-au trimis la Constantin-vodă cel Bătrîn Băsărabă în Țara Leșască [5], ca să să ridice de acolo cu oști, să vie să scoată pre Ștefăniță-vodă din domnie. Iar Constantin-vodă n-au vrut să să apuce de acele lucruri ce-i scriè, ce s-au sculat și au trimis bățul acel sfredelit cu cărți cu tot înapoi la Ștefăniță-vodă, de le-au dat. Deci

2 *de la Vaslui de moșia lui* — originar de lîngă Vaslui.
3 *grammatic* — secretar.
4 *cărți viclene* — scrisori de trădare.
5 *Țara Leșască* — Polonia.

Ştefăniţă-vodă, cum au vădzut bătul cu cărţile, s-au prèmîniet şi l-au şi adus pre acel Nicolae Milescul înaintea lui, în casa cè mică, şi au pus pre călău de i-au tăiat nasul. Scoţînd Ştefăniţă-vodă în grabă hamgeriul lui din brîu, au dat de i-au tăiat călăul nasul. Şi n-au vrut să-l lasă pe călău să-i taie nasul cu cuţitul de călău, ce cu hamgeriul lui Ştefăniţă-vodă i-au tăiat nasul. După acee, Nicolai Cîrnu au fugit în Ţara Nemţască şi au găsit acolo un doftor, de-i tot slobodziè sîngeli din obraz, şi-l boţiè la nas, şi aşè din dzi în dzi sîngele să închega, de i-au crescut nasul la locuù, de s-au tămăduit. Iar cînd au vinit aice în ţară, la domniia lui Iliieş-vodă, numai de abiè s-au fost cunoscut nasul că-i tăiat. Numai tot n-au şedzut în ţară mult, de ruşine, ca s-au dus la Moscu [6], la mareli împărat, la Alecsii Mihailovici, la tatăl marelui Petru împărat, carele au venit la noi aice în Moldova. Şi pentru învăţătura lui au fost terziman [7] împăratului şi învăţa şi pre fiul împăratului, pre Petru Alecsievici, carte. Şi era la mare cinste şi bogăţie. Şi l-au trimis împăratul Alecsii Mihailovici sol la mareli împărat al chitailor [8], de au zăbovit la Chitai vreo doi, trii ani. Şi au avut ocolo multă cinste şi dar de la mareli împărat al chitailor, şi multe lucruri de mirat au vădzut la acè împărăţie a chitailor. Şi i-au dăruit un blid plin de pietre scumpe şi un diamant ca un ou de porumbu. Şi întorcîndu-să pe drum înapoi, s-au tîmplat de au murit împăratul Moscului, pre nume Alecsii Mihailovici, iar senatorii de la Moscu i-au ieşit întru întîmpinare, şi i-au lua aceli daruri şi tot ce au avut, şi l-au făcut surgun la Sibir [9]. Şi au şedzut cîţiva ani surgun la Sibir. Iară mai pre urmă, ridicîndu-să Petru împărat, fiiul lui Alecsii Mihailovici, [...] agiuns-au Cîrnul din Sibir cu cărţi la dînsul, la împăratul Petru Alecsievici, de i-au făcut ştire de toate ce-au făcut şi cum este surgun.

Atunci Petru Alecsievici împărat îndată au chemat senatorii şi au întrebat dzicînd: „Unde este dascălul mieu cel ce m-au învăţat carte? Acumu curînd să-l aduceţi". Şi îndată au răpedzit de olac [10] şi l-au adus la Petru Alecsievici, împăratul Moscului, în stoliţă [11]. Şi l-au întrebat ce-au vădzut şi ce au păţit, şi i-au plătit toate lucrurile acele de la senatori ce-i luasă, pînă la un cap de aţă şi diamantul cel mare. Şi împărăţul, după ce l-au vădzut, s-au mirat şi l-au dat în haznaoa [12] ce

---

[6] *Moscu* — Moscova.

[7] *terziman* — traducător, interpret.

[8] *chitai* — chinezi.

[9] *Sibir* — Siberia.

[10] *a răpedzi de olac* — a trimite un curier, un sol (călare).

[11] *stoliţă* — capitală.

[12] *hazna* — trezorerie, încăpere în care se păstrau banii şi diferite lucruri de preţ.

Scanned with OKEN Scanner

împărătească, iar Cîrnului i-au dat optdzăci de pungi de bani [13]. Şi l-au luat iară în dragoste şi în milă şi l-au pus iar sfetnic.

Şi cînd au ras barbeli, împăratul, a muscalilor [14], atunce cînd s-au schimbat portul, atunce singur împăratul i-au ras barba cu mîna lui. Şi au trăit Cîrnul pînă la a doa domnie a lui Mihai-vodă Racoviţă, şi atunce a murit. Care mare cinste i-au făcut împăratul la moartea lui şi mare părere de rău au avut după dînsul, că era trebuitoriu la aceli vremi.

Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*,
Espla, Buc., 1955, p. 121—122.

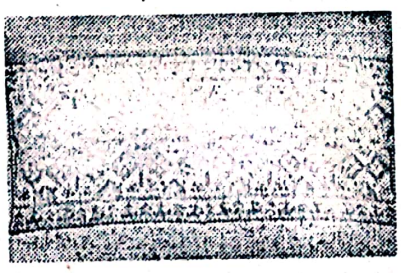

13 *pungă cu bani* — unitate monetară de măsură, în evul mediu.
14 *muscal* — rus.

LECȚIA 12

ARTA BRÎNCOVENEASCĂ

Constantin Brîncoveanu, în cei 26 de ani de domnie, dă culturii românești cea mai mare strălucire din istoria ei, asigurîndu-i și cea mai întinsă iradiere în lumea europeană. Numele lui se leagă de întemeierea primei Universități românești la Sf. Sava (1695), devenind foarte repede

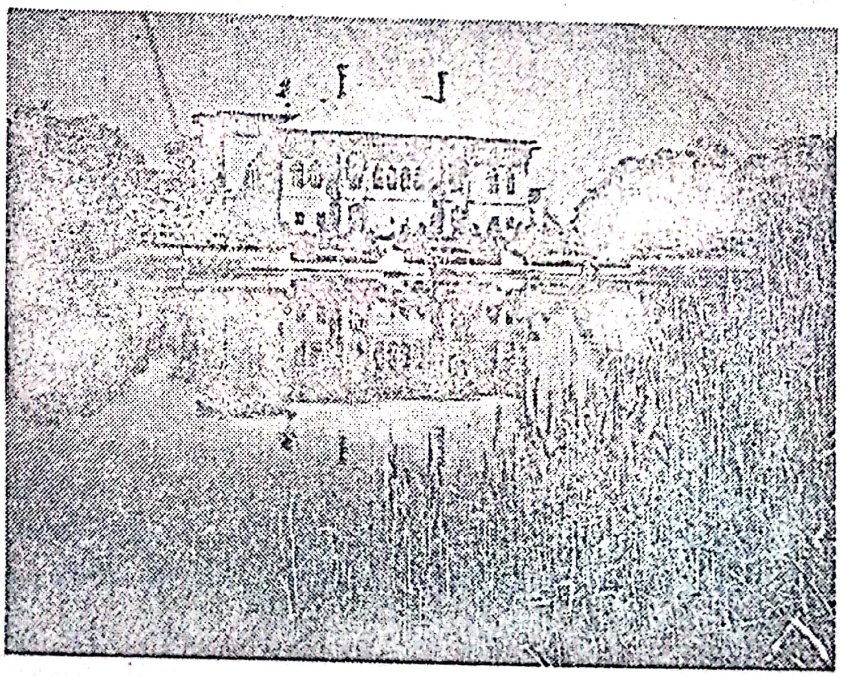

Palatul de la Mogoșoaia

cea mai însemnată instituție de învățămînt superior din centrul și sud-estul Europei (superioară școlii din Constantinopol) transformată mai tîrziu în Școala românească și apoi în Universitatea de astăzi. Tot așa de trainică s-a dovedit și acțiunea lui Brîncoveanu de transformare a

Scanned with OKEN Scanner

bisericii într-o cetate a limbii și a conștiinței naționale. În timpul domniei lui se desfășoară cea mai amplă activitate de traducere și tipărire a cărților bisericești în limba națională și în alte limbi. Cărțile ieșite de sub teasc la tipografiile din Buzău, Rîmnic și București, ce lucrau

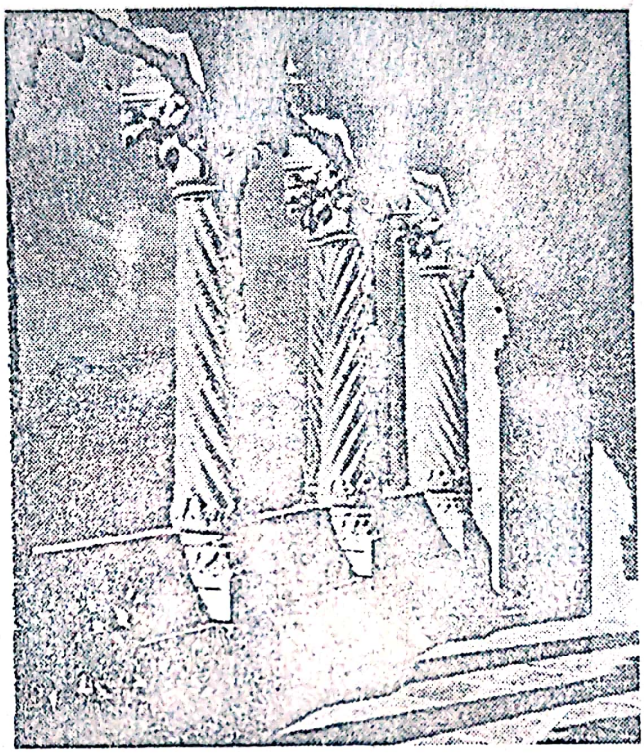

Pridvor al palatului de la Mogoșoaia

concomitent, erau trimise în multe țări. Dar numele acestui domnitor este legat mai ales de „stilul brîncovenesc", noțiune ce cuprinde în sfera sa în prîmul rînd arhitectura, dar nu numai atît : în directă legătură cu aceasta, sculptura în lemn, pictura, argintăria, broderiile de epocă au contribuit la definirea marelui fenomen al artei brîncovenești. Toate acestea poartă pecetea personalității acestui domnitor, identificabilă deopotrivă în politică, în gospodăria internă și în cultură.

Extrem de bogat, amator de artă, activ și multilateral, Constantin Brîncoveanu — după cum spune Nicolae Iorga — „distribuie cu o mînă liberală [1] propriile sale resurse și pe acelea ale țării, pentru fundații al căror număr și frumusețe ar ajunge pentru a face celebru pe principele unui stat mult mai mare decît fusese țara sa muntenească". Contribuția personală a lui Brîncoveanu în precizarea, consolidarea și generalizarea *noului stil* este de mare importanță. Dar *noul stil* cores-

1 *liberal* — darnic, generos.

punde și unor cerințe viu resimțite în societatea timpului, o societate pentru care fastul era un semn al autorității și afirmării politice. Din acest motiv voievodul ține ca numeroasele sale palate, situate în diferite părți ale țării, prin dimensiunea, luxul și bogăția lor să reflecte prestigiul său personal, cît și pe acela al familiei sale. Monumentul cel mai bine păstrat îl constituie *palatul de la Mogoșoaia* de lîngă București, terminat în 1702, devenit astăzi muzeu.

Palatul lui Brîncoveanu din București a dispărut. Ne-a rămas însă descrierea lui făcută de italianul Antonio del Chiaro, fost secretar al domnitorului, de la care aflăm că era cu totul de piatră, cu scara principală de marmură, cu săli mari și boltite, dintre care una, sala tronului, avea la mijloc un rînd de coloane. Sălii tronului îi urmau camera audiențelor, spătăria [2], iatacele [3] doamnei și al domnului și alte multe încăperi. În jur, palatul avea o grădină mare, „foarte frumoasă, de formă pătrată, desenată după bunul gust italian".

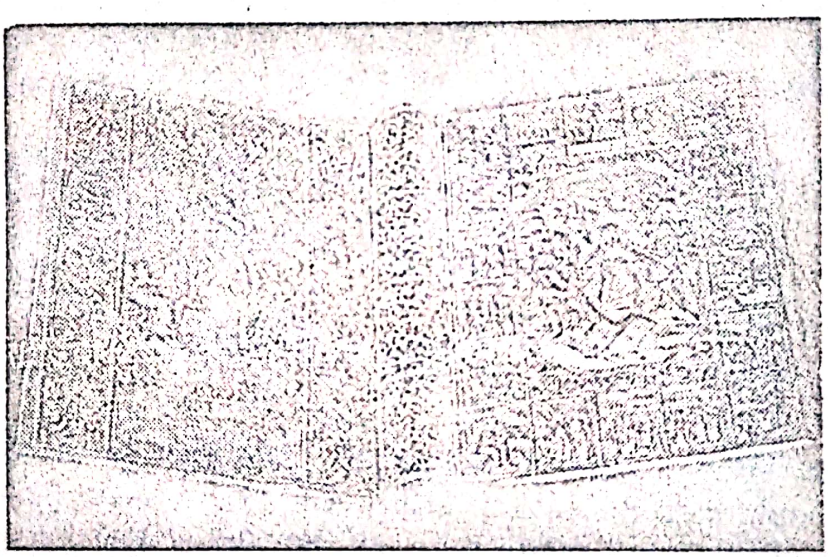

Ferecătură de carte

Ridicarea *mănăstirii Horezu (1691—1693)* de către Brîncoveanu marchează un moment culminant în arta românească. Influența acestui monument de artă se va face simțită multă vreme atît în ceea ce privește planul, cît și decorația sculptată și pictată. Dealtfel, strîns legat de înflorirea arhitecturii brîncovenești, decorul sculptat în piatră cunoaște și el o mare dezvoltare. Repertoriul motivelor ornamentale se înnoiește ; tehnica evoluează, devine mai liberă, mai apropiată de carac-

2 *spătărie* — sală în care era tronul și în care aveau loc anumite ceremonii.
3 *iatac* — dormitor.

Scanned with OKEN Scanner

terul materialului. Piatra este prelucrată cu înțelegerea volumului, drept care ornamentul își pierde aspectul dantelat. Motivele vegetale sînt tratate naturalist, ornamentația se aplică mai funcțional, concentrată pe ramele ușilor și ferestrelor, pe balustradele pridvoarelor, pe capitelele, fusurile și bazele coloanelor. Repertoriul decorativ apare contaminat de elemente din arta Renașterii și a barocului — frunza de acant, scoica și motive figurale, tratate cu măiestrie.

Eflorescența cultural-artistică din timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu a favorizat și *dezvoltarea ceramicii, argintăriei, mobilierului,* a *țesăturilor și broderiilor.*

Dintre pictorii epocii, cel mai apreciat rămîne *Pîrvu Pîrvescu* supranumit *„Mutu"* care a fost un autentic șef de școală, în atelierul său formîndu-se numeroși artiști. El a excelat nu în imaginile religioase, ci în portrete, galeriile sale de ctitori constituind o timpurie prefață a portretului efigie din primele decenii ale secolului al XIX-lea.

După un număr mare de experiențe, formele, motivele, tehnicile vor înflori ulterior într-o viață fecundă ; vor deveni o îndemînare, înzestrată cu puterea unui exercițiu liber, și vor pătrunde în mediul popular, unde au rămas încorporate în producții minore pînă astăzi.

LECTURA

Cel mai bogat și mai strălucitor dintre domnii români, Constantin Brîncoveanu, a voit să întreacă, prin cheltuieli mai mari decît oricare se mai făcuseră pînă atunci pentru mănăstiri, pe toți înaintașii săi, clădind un nou locaș fără pereche. Ruda sa de aproape, Pîrvu Cantacuzino, a primit însărcinarea de a supraveghea lucrul zidirii, al cărui loc fusese ales în codrii nestrăbătuți numiți ai Hurezului sau Huhurezului, după pasărea de noapte ce se sălășluia în ei și umplea singurătatea neagră de bocete. Vărul Domnului dădu gata pereții în 1692, dar zugrăveala nu fu mîntuită decît după moartea lui înainte de vreme la 1694 (...)

Scanned with OKEN Scanner

Mănăstirea a avut timpuri grele și odată, în războiul din 1787, caii nemților, ai turcilor, ce se băteau între dînșii pe socoteala și pentru împărțirea noastră, au mîncat fîn hrăpit[4] între zidurile bolniței[5] brîncovenești. Peste aproape un veac, călugării plecau și locul lor era luat de maicele de astăzi.

Dar, ca nici într-o altă parte, toate s-au păstrat, aproape cum le-a lăsat întemeietorul. Și astăzi privești cu admirație biserica în care și-a atins culmea meșteșugul de a zidi de pe vremea lui Brîncoveanu.

N. Iorga, *Sate și mănăstiri din România*, Buc. 1905, p. 182.

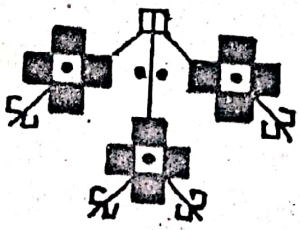

[4] *a hrăpi* — a fura.

[5] *bolniță* — spital pe lîngă o mănăstire

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 13

CULTURA MUZICALĂ ÎN ȚĂRILE ROMÂNE DE LA ORIGINE PÎNĂ LA APARIȚIA ȘCOLII MUZICALE NAȚIONALE (SEC. VIII—XIX)

În procesul de închegare a muzicii românești (secolul VIII—X) fondul spiritual traco-daco-get a constituit temelia artei sonore originale ce avea să sufere o serie de contaminări și interferențe fie prin intermediul popoarelor cu care au venit în contact temporar locuitorii Daciei, fie direct cu vecinii, realizînd în cele din urmă o sinteză specifică, autohtonă. Dacă în muzica populară trăsăturile originale au fost mai pregnante (dovadă mențiunile călătorilor străini și ale cronicarilor medievali) în schimb în creația cultă (muzica bisericească gregoriană [1], muzica bizantină [2], muzica de curte) elementele de împrumut au rămas multă vreme predominante.

Începînd din secolul al XIV-lea, odată cu întemeierea primelor state independente românești, au apărut și cele dintîi forme de cultură muzicală românească cultă. Alături de cîntarea de strană [3] ajunsă la strălucire în mănăstirile Neamț, Putna, Dragomirna, Cozia etc. se impune o pleiadă de virtuoși organiști în bisericile catolice din Transilvania (Bistrița, Sibiu, Sighișoara, Brașov etc.). Cîteva nume de creatori și interpreți vestiți ca Filotei, Eustatie sau organistul Bisericii Negre din Brașov, Hieronymus Ostermayer s-au bucurat de o faimă europeană. La Brașov s-a tipărit în 1548 o colecție de piese corale în stilul muzicii renascentiste (Odae cum harmoniis...).

Muzica laică a cunoscut în mediul curților domnești o constantă activitate artistică, susținută atît de muzicieni de peste hotare (în special

1 *muzică bisericească gregoriană* — muzică proprie ritului catolic.
2 *muzică bizantină* — muzică proprie ritului ortodox.
3 *cîntare de strană* — melodie religioasă pe o singură voce.

Scanned with OKEN Scanner

italieni), cît și de muzicieni profesioniști locali. Pe de o parte lăutarii demonstrau o virtuozitate remarcabilă, iar pe de altă parte unii menestreli și jongleuri români (pehlivani în denumirea cronicilor epocii) reprezentau cu cinste talentul autohton. În 1399 un „*Spielmann us der Walechyen*" se semnala tocmai în cetatea Marienburg (Polonia), deci măiestria interpreților români trecuse granițele țării încă din secolul al XIV-lea. Faima flautistului brașovean Valentin Greff Backfark de pildă, ajunsese pînă în Italia și Franța, unde instrumentistul stîrnise admirația tuturor ascultătorilor.

Suzeranitatea turcească asupra țărilor române (secolul XVI—XVIII) a introdus pe lîngă obiceiurile instrumentale muzicale orientale și cîntăreții de sarai, acele vestite formații de curte denumite *meterhanele* (fanfare militare). Nu de puține ori în rîndurile acestor muzicanți s-au numărat și români. Unele cîntece turcești, dar mai ales cîteva din intonațiile specifice melosului oriental[4], au pătruns în repertoriul de salon și în muzica populară orășănească menținîndu-se pînă în veacul al XIX-lea. Înlocuirea meterhanelelor cu fanfarele de tip european (cu instrumente de alamă) s-a produs în 1830, odată cu înființarea armatei pămîntene.

Primii creatori români de prestigiu european în muzica cultă s-au afirmat la sfîrșitul secolului al XVII-lea : Ion Căianu și Dimitrie Cantemir. Ambii au acordat o mare atenție folclorului. Dealtfel, în aceeași perioadă a început și culegerea de melodii populare în codice (Daniel Speer — trompetistul domnitorului Gh. Ștefan — a editat în 1688 un „balet" de curte cu dansuri valahe). În Transilvania o serie de compozitori locali au pus bazele unui original stil instrumental concertant și vocal, cîteva manuscrise cu remarcabile piese polifonice în notații muzicale specifice demonstrînd cultura artistică de tip european pe meleagurile românești.

Veacul iluminismului a marcat o substanțială îmbogățire a vieții muzicale. Au început să se înființeze orchestre de curte și orășenești (*Collegium musicum*) care executau capodoperele barocului și clasicismului universal[5], unele ansambluri (ca cel al baronului Bruckenthal din Sibiu, al episcopului din Oradea și al prințului Alexandru Ipsilanti din București) nefiind cu nimic mai prejos decît formațiile din Occident. Dealtfel printre dirijorii acestor ansambluri s-au numărat compozitori de renume european ca Michael Haydn și Karl Ditters von Dittersdorf. Au apărut apoi spectacole teatral-muzicale (interpretate de școlarii români din Blaj sau de trupe de artiști amatori), s-au clădit primele

---

[4] *melos oriental* — muzică turco-perso-arabă.

[5] piese de J. S. Bach, W. A. Mozart, J. Haydn etc.

Scanned with OKEN Scanner

săli de spectacole, au început să sosească trupe lirico-dramatice de peste hotare. În biserică s-a introdus, în locul limbii slavone (care trecea drept oficială), limba română. Aceasta a determinat apariţia unui repertoriu psaltic original şi a unui centru de tipărituri (Bucureşti) vestit în toată lumea ortodoxă.

Reformele de modernizare a vieţii artistice au continuat şi în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Lupta ideologică pentru impunerea muzicii naţionale a cunoscut forme dramatice, încheiată cu victorii semnificative : apariţia primelor trupe teatrale româneşti ce jucau spectacole în limba ţării, înfiinţarea primelor Conservatoare de muzică, fondarea unei reviste *(Gazeta Teatrului Naţional)*, tipărirea unor culegeri de folclor românesc şi a cărţilor de cult religios în româneşte. Desigur că principalele centre artistice româneşti au început să fie vizitate de marii concertişti ai lumii sau de ansambluri vestite (trupa de operă Angelica Catalani, capela vieneză a lui Johann Strauss). Viaţa muzicală s-a îmbogăţit prin fondarea primelor orchestre simfonice (la Sibiu, Timişoara, Cluj-Napoca) şi a Teatrelor Naţionale, capitala Valahiei dispunînd din 1844 chiar de Operă italiană permanentă.

În acest context artistic s-au ridicat primii compozitori şi interpreţi români care au pus bazele şcolii muzicale naţionale moderne către mijlocul secolului al XIX-lea.

LECTURA

...Pentru a cunoaşte pe un compozitor, trebuie să-i cunoşti nu numai biografia, dar şi majoritatea compoziţiilor, să le compari între ele şi să le aşezi într-o justă corelaţie. Trebuie de asemenea să te familiarizezi cu epoca în care a trăit, cu tendinţele gîndirii timpului său şi cu poziţia lui faţă de ele, ca în cazul lui Beethoven, care rămîne unic. Numai după ce ai toate aceste resurse la îndemînă, poţi spera că ai înţeles intenţiile sale. Citirea istoriei muzicii, evoluţiei sale şi influenţei pe care fiecare compozitor a exercitat-o asupra ei, este esenţială.

Scanned with OKEN Scanner

Consultă mai multe istorii ale muzicii, deoarece cele mai multe sînt incomplete iar altele sînt scrise dintr-un unghi prea personal. Compară și trage concluzii. În toate împrejurările, cînd prezinți o lucrare, în timp ce subliniezi fără exagerare intențiile compozitorului, păstrează intactă partea estetică a compoziției, proporțiile ei de mișcare și de nuanță.

Construiește compoziția cum ai construi un monument, care are o fundație, un corp și un acoperiș care încoronează totul. Ai grijă să faci ca lucrarea să fie vie, clară, expresivă și convingătoare.

Fii entuziast și lucid. Cîntă multă muzică de cameră și învață legile compoziției. Păstrează în minte, în ciuda celor ce am spus, spontaneitatea care trebuie să rămînă intactă.

G. Enescu, *The Washington Star*, 1934.

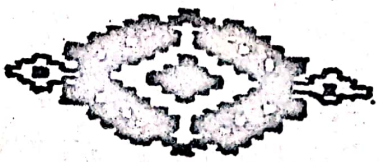

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 14

COORDONATE ALE UMANISMULUI ROMÂNESC

În sens larg, umanismul este concepția optimistă despre om, proprie oricărei culturi autentice, care face din om valoarea supremă. În sens restrîns, accepțiune sub care apare în lecția de față, umanismul este curentul cultural-filozofic apărut odată cu Renașterea în secolele XIV—XV în Italia și răspîndit apoi în întreaga Europă, ca ideologie specifică și militantă a noii clase în curs de afirmare, burghezia, care luptă pentru destrămarea vechii ordini feudale și a eliberării omului de sub tutela spirituală a bisericii.

Animați de nobilele idealuri ale demnității omului, întemeind valoarea umană pe merit nu pe origine, militînd pentru libera manifestare a forțelor lui creatoare și glorificînd viața prezentă, umaniștii au apelat la tradițiile strălucitoarei culturi a antichității în care găseau întruchiparea omului liber și armonios dezvoltat. Eminenți cunoscători ai limbilor clasice, umaniștii au descoperit, publicat și comentat pentru prima dată operele clasicilor greci și latini pe care ei înșiși i-au luat ca model în scrierile lor, redactate mai ales în limba latină, limbă de cultură mondială a evului mediu.

În cadrul umanismului, elementele concepției noi, laice despre viață s-au împletit în diverse moduri și grade cu rămășițele concepțiilor medievale.

Umanismul românesc prezintă unele din trăsăturile generale ale umanismului european, precum și trăsături specifice, care oglindesc condițiile social-economice și culturale speciale în cadrul cărora s-a format. Situate la marginea ariei pe care se desfășoară Renașterea în Europa, țările române cunosc o dezvoltare mai tîrzie și cu o nuanță mai specifică a umanismului legată tocmai de această situare geografică ce le impunea ca preocupare majoră menținerea ființei lor naționale în fața

expansiunii otomane. Dacă în Transilvania, umanismul apare simultan cu cel italian încă din secolul XV, în Țara Românească și Moldova se ivește după un secol, prezentînd note mai avansate în care se observă un plus de informații, un plus de înțelegere sintetică a istoriei, un plus de stăpînire a formei și chiar încercări de critică socială.

Mișcarea umanistă din Transilvania, inițiată de episcopul *Ioan Vitez*, colaboratorul lui Iancu de Hunedoara, cunoaște apoi o amplă extensiune reprezentată de umaniști notorii ca: *Nicolaus Olahus* (1493—1568), *Iohannes Honterus* (1498—1549) etc. Cunoașterea limbii latine se răspîndește așa de mult în rîndul marii boierimi moldovenești în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, încît un document din 1693 afirmă că: „toată floarea nobilimii vorbește latinește". Cronicarii umaniști: *Grigore Ureche, Costinii, Stolnicul Constantin Cantacuzino, Nicolae Milescu, Dimitrie Cantemir* citează și traduc curent din limbile clasice. O altă trăsătură comună umanismului român și european, în special polonez și maghiar este preocuparea pentru istoriografie. Pentru umaniștii români istoria devine un mijloc de trezire a mîndriei poporului față de trecutul său, de originea sa „nobilă romană" căpătînd astfel un caracter politic-patriotic, trăsătură de mare importanță care apropie istoriografia românească de cea umanistă europeană. Pentru umaniștii români ca și pentru cei din Apus cunoașterea științifică a trecutului este o datorie de primă importanță. Pentru aceasta, ca și istoricii umaniști apuseni, cronicarii umaniști români: Miron Costin, Stolnicul Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, în căutarea adevărului pur, confruntă izvoarele, cîntăresc cu migală adevărul, elimină falsurile și de-abia după aceea trec la redactarea scrierilor lor.

Cronicarii umaniști români deși au rămas tributari concepției religioase, au afirmat ca și umaniștii apuseni, posibilitatea intervenției active a omului în mersul istoriei, au înțeles legătura dialectică a vieții popoarelor, încadrînd tot mai organic istoria țărilor române în istoria universală. Dar trăsătura fundamentală specifică a umanismului românesc, nucleul însuși în jurul căruia s-a cristalizat acest curent a fost *ideea unității de neam, de origine și de limbă a poporului român.*

Pentru înțelegerea exactă a dimensiunilor umanismului românesc trebuie să amintim neapărat despre existența, pe cele două versante ale Carpaților, a școlilor și instituțiilor de învățămînt superior cu profil umanist de la Cluj-Napoca, Cotnari, Alba Iulia, Iași și Tîrgoviște, a bibliotecilor din Oradea, Brașov și de la mănăstirea Hurez, (a căror faimă trecuseră hotarele țării) și a domnilor renascentiști iubitori de cultură, ce au încercat să racordeze cultura română la cultura umanistă a Europei; Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab autorul cunoscutelor „Învățături către fiul său Teodosie", Petru Rareș, Petru Cercel, Constantin Brîncoveanu

etc. sprijinitori și apărători ai valorilor culturale autohtone de circuit european.

Succintul tablou al umanismului românesc trebuie, în sfîrșit, completat cu cîțiva reprezentanți de seamă.

Nicolae Olahus (1493—1568) primul umanist de origine română, în corespondență cu prințul umaniștilor, Erasmus de Rotterdam, a demonstrat în fața Europei culte, unitatea de neam, de origine și de limbă a românilor din Țara Românească, Moldova și Transilvania. Ideea revine ca o constantă în operele fundamental laice ale lui Grigore Ureche și Miron Costin, ultimul, cărturar cu vaste orizonturi europene, anunțînd prin cultură și preocupări (poet, istoric, ideolog, polemist, moralist) pe marii umaniști enciclopediști ai secolelor următoare : *Ion Heliade Rădulescu, Bogdan-Petriceicu Hasdeu, Nicolae Iorga, George Călinescu.*

Idei, cultură și erudiție de esență umanistă vom întîlni și în opera lui *Nicolae Milescu* (1636—1708) primul „uomo universale" din cultura română și întîiul ei reprezentant de celebritate mondială. Un umanist adevărat atît prin erudiție cît și prin concepție, adept declarat al raționalismului este *Stolnicul Constantin Cantacuzino.* Savant de disciplină severă, folosește cea mai întinsă erudiție de pînă atunci pentru redactarea operei sale „Istoria Țării Românești" în care tratează probleme de bază ale istoriei României antice, originea comună, romană, a românilor, continuitatea elementului roman în Dacia și originea limbii române. Scrisă în spirit critic, într-un stil științific, direct, lipsit de intenții și podoabe literare, opera Stolnicului face trecerea de la cronică la istorie.

Reprezentantul cel mai de seamă al umanismului românesc este *Dimitrie Cantemir* (1673—1723), personalitate remarcabilă a culturii românești și universale. Gînditor, om de stat, fiu de domn și domn, poet, romancier, istoric, geograf, etnograf, orientalist, arheolog, cartograf [1], cu preocupări de știință, de matematică, fizică și muzică, autor de eseuri și tratate în limba latină, greacă, slavonă, turcă, rusă și română, Dimitrie Cantemir reunește în formația sa intelectuală și în aspirațiile lui creatoare, tendințele și direcțiile dezvoltării întregii culturi românești de pînă la el. Instruit din tinerețe în cultura clasică, în țară și în străinătate, la vestitele școli umaniste din Constantinopol, Dimtirie Cantemir, poliglot solid, cunoscător a zece limbi străine (greacă, latină, slavonă, turcă, arabă, persană, italiană, franceză, rusă, polonă) a devenit încă de tînăr un erudit de faimă europeană. Lecturile sale vaste și diverse din diferite discipline, complexitatea spirituală obținută prin confruntarea cu atîtea culturi și civilizații, puterea titanică de creație, îl ajută să

1 *cartograf* — specialist în a executa hărți.

scrie opere fundamentale, valoroase, traduse în numeroase limbi străine. *Divanul sau gîlceava înțeleptului cu lumea* prima sa lucrare reprezintă actul de naștere al filozofiei românești. *Istoria imperiului otoman* scrisă în limba latină și tradusă imediat în cele trei limbi de circulație universală : engleză, franceză și germană l-a impus pe autorul ei, pentru un secol, ca autoritate supremă în materie de istorie otomană. Din dorința de a face cunoscută străinătății patria sa, el scrie în limba latină, la cererea Academiei din Berlin *Descrierea Moldovei* concepută amplu, unde tratează, pe lîngă partea geografică, instituțiile politice, clasele sociale, armata, ceremonialul, justiția, finanțele, relațiile cu Poarta, locuitorii și moravurile lor, religia, obiceiurile, limba și literatura țării.

Dimitrie Cantemir (1673—1723)

Capodopera istorică a lui Cantemir scrisă în latină și română este *Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor*. Opera înfățișează cu o documentație uriașă pe atunci, istoria poporului român format în cuprinsul Daciei romane. Autorul demonstrează argumentat originea comună, latină, a românilor de pretutindeni, prezența lor neîntreruptă pe pămîntul strămoșilor, locul lor în istoria europeană, instituțiile, clasele sociale și problemele lor politice. Întemeietor al literaturii' bele-

tristice, Cantemir este autorul veritabilei capodopere literare *Istoria ieroglifică*, roman alegoric, polemic și satiric al vieții social-politice din Țara Românească și Moldova epocii sale.

Pildă de geniu profund și universal „filozof între regi, dar și rege între filozofi, prea înțeleptul Dimitrie Cantemir..." întunește în uriașa-i personalitate toate trăsăturile caracteristice ale umanismului autohton și universal.

LECTURĂ

... Dacă unui flăcău îi place o fată, atunci el trimite la părinții ei oameni pe care ei îi numesc, cu o rostire latinească stricată, pețitori, adică *petitores*. Aceștia iscodesc mai întîi pe departe gîndurile bătrînilor, ca să nu pățească rușinea, să nu vrea părinții [fetei]. Dacă bagă de seamă însă că aceștia vor s-o dea, atunci se duc cu toate rudeniile mirelui în casa fetei. Cel mai de frunte dintre pețitori, numit staroste, începe să rostească vorbele pe care vrem să le dăm aici, fiindcă aproape pretutindeni sînt la fel: *„Moșii și strămoșii părinților noștri, umblînd la vînat prin codri au dat peste țara în care locuim noi acum și în țara astă trăim, ne hrănim și ne întărim cu laptele și mierea ei. Îmboldit de pilda lor, măritul*[2] *boier cutare, în vreme ce umbla după vînat pe cîmpii, prin codri și prin munți, a dat de o ciută, care, sfioasă și cuminte nu i-a îngăduit să-i vadă fața, ci a luat-o la fugă și s-a ascuns. Am pornit pe urmele lăsate de copitele ei, care ne-au adus pînă în casa aceasta; de aceea voi trebuie sau să ne dați sau să ne arătați încotro a fugit vînatul pe care l-am gonit cu osteneală și sudoare din pustietăți"*. Acela ce rostește vorbele acestea mai adaugă încă vreo cîteva alte vorbe cu tîlc[3] și înflorite, pe care le poate ticlui. Părinții răspund la început că în casa lor n-ar fi venit acest fel de vînat; oaspeții s-au încurcat în urmele pe care au venit, ciuta ar putea fi ascunsă pe la vecini. Iar dacă pețitorii stăruie să li se arate vînatul, atunci se aduce o fată bătrînă, urîtă și îmbrăcată în zdrențe și îi întreabă dacă aceasta e ciuta

2 *mărit* — important, însemnat.
3 *vorbe cu tîlc* — cuvinte cu subînțeles, cu o semnificație ascunsă.

pe care o urmăresc. Peţitorii răspund : „nu“ ! şi adaugă că vînatul lor are plete bălaie, ochi de şoim, dinţi ca şiragul de mărgele, buze mai roşii decît cireşile, trup ca de leoaică, pieptul ca de gîscă, gît ca de lebădă, degete mai netede decît ceara şi faţa mai strălucitoare decît soarele şi luna. Dacă părinţii tăgăduiesc din nou că un astfel de vînat s-ar fi arătat vreodată la ei, peţitorii le dau răspuns că ei au cei mai buni cîini de vînătoare, care nu i-au înşelat niciodată şi care le-au dat semnele cele mai adevărate că ciuta pe care o caută ei se află tăinuită aici.

La urmă, cînd peţiitorii se laudă cu sila [4] şi cu armele, atunci părinţii scot fata la iveală, împodobită după puterile lor. Cînd o văd, peţitorii spun îndată că ea este ciuta căutată. Apoi cheamă un preot sau dacă este prins cu alte trebi, pe cei mai bătrîni dintre vecini şi înaintea lor logodnicii îşi schimbă inelele. Isprăvindu-se aceasta, părinţii ascund îndată fata şi se întinde masă, la care, înainte să se scoale, se hotărăşte ziua nunţii“.

Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*,
Ed. Minerva, Buc., p. 238—240.

[4] *silă* (înv.) — putere, forţă.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 15

ILUMINISMUL ROMÂNESC

Iluminismul e reprezentat în cultura românească, în special, prin *Școala ardeleană*, mișcare culturală amplă, de emancipare națională și socială în Transilvania secolului al XVIII-lea în care întregul popor român era total lipsit de drepturi politice.

Apărută în condițiile interferenței unor culturi străine, *Școala ardeleană* nu e o mișcare generată exclusiv de acestea și nici ruptă de manifestările anterioare ale culturii românești. Dimpotrivă, prin cunoașterea și prețuirea contribuției înaintașilor umaniști români, a precursorilor lor transilvăneni și prin selectarea și receptarea ideilor conforme cu specificul național, *Școala ardeleană* constituie un fenomen românesc cu adînci și durabile rezonanțe. Grupînd un mare număr de cărturari înrudiți spiritual, uniți prin activități similare, ne-o putem imagina ca pe o adevărată familie ideologică. Reprezentanții ei au folosit scrisul pentru a pleda pentru drepturile românilor, exprimînd aspirațiile și revendicările cele mai generale ale acestora. În spirit iluminist erau convinși că răspîndirea culturii în rîndul poporului constituie calea spre emanciparea sa națională și socială. Școlile, manualele, dicționarele, gramaticile, cărțile de istorie, de sfaturi practice constituie pentru ei mijloace principale pentru realizarea acestui scop, căruia și-au închinat viața și activitatea. Au fost printre cei dintîi cărturari români care „au învățat și pentru alții", cum spunea N. Iorga. Au contribuit la dezvoltarea învățămîntului ca buni organizatori și profesori de vocație. În numai 12 ani, cît *Gheorghe Șincai* (1754—1816) a fost director al școlilor românești din Ardeal, s-au înființat peste 300 de școli sătești.

Preocupările *Școlii ardelene* sînt dintre cele mai diverse. În istorie, filologie, lingvistică și, mai timid, în filozofie și literatură, cărturarii

ardeleni deschid o largă perspectivă spre epoca modernă a culturii românești.

În domeniul istoriei au luptat să dovedească cu o bogăție de documente necunoscută pînă atunci, originea latină a poporului român, precum și primordialitatea și continuitatea sa în Transilvania, contestate de istoricii străini contemporani lor.

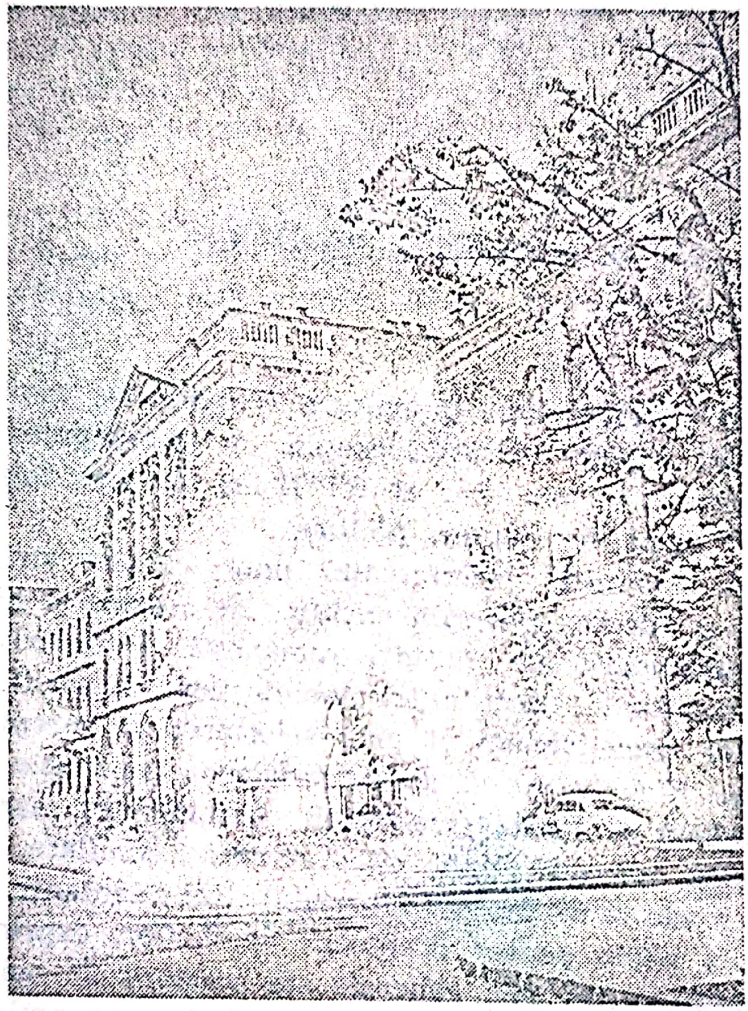

Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca

În acest sens *Samuil Micu* (1754—1806), primul istoric român din Transilvania, depășind stadiul cronicăresc al istoriografiei, lucrează cu un dublu scop : pentru informarea opiniei științifice străine (scrie pentru aceasta o lucrare în latină : „Brevis historica notitia originis et progressu nationis Daco Romanae...) și pentru luminarea și cultivarea mîndriei naționale a românilor (nu întîmplător redactează, în vremea zbuciumată a Supplexului..., „Istoria românilor cu întrebări și răspunsuri", carte de largă accesibilitate, carte de educație patriotică). Lucrarea

Scanned with OKEN Scanner

de o viață a lui *Gh. Șincai* (1754—1816), *Hronica românilor și a mai multor neamuri* se bazează pe 26 de volume de documente adunate în vremea studiilor la Roma. Spirit polemic, necruțător față de erorile calomniatoare ale istoricilor străini, solidar cu soarta iobagilor, va revendica drepturi pentru români pe care le justifică prin originea lor și prin dreptul istoric. Fără erudiția documentară a primilor doi, însă cu o strălucită argumentare, *Petru Maior* (1766—1821) în *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* face dovada unui orizont european.

Cu toate exagerările făcute, inerente stadiului de atunci al cercetării, opera lingvistică a *Școlii ardelene* este cu adevărat impunătoare. Pentru prima dată limba română devine obiect permanent de cercetare și de studiu în intenția de a o face cunoscută unui cerc tot mai larg de cititori. I se cercetează istoria, scrierea, structura gramaticală, lexicul.

În scrierea limbii române, *Școala ardeleană* a susținut introducerea literelor latine și înlocuirea alfabetului chirilic.

În privința vocabularului au fost realizate cele dintîi lucrări lexicografice de ținută științifică prin care s-a inițiat o amplă acțiune de îmbogățire a lexicului. *Dicționarul de la Buda* (1825), cel dintîi dicționar etimologic al limbii române, cu elemente lexicale interesante și multe etimologii juste, ca și monumentalul proiect lexicografic al lui *I. Budai-Deleanu* (1760—1820), de dicționare bilingve (10 volume, din care a realizat 4 în întregime) sînt doar cîteva exemple din lunga listă a lucrărilor de acest gen. Intuiția lui Petru Maior, care a afirmat descendența limbii române din latina vie, populară, nu din cea clasică, a cărților, ideile fertile ale lui I. Budai-Deleanu, adversar al radicalismului purist, susținător al limbii populare ca bază de formare a limbii literare, încercările lui Micu și Șincai de creare a unei terminologii științifice, ne dau măsura remarcabilei culturi lingvistice a autorilor.

În sfîrșit, o mențiune specială trebuie făcută în legătură cu cel mai strălucit reprezentant al școlii ardelene, *I. Budai-Deleanu*. Nu numai pentru că în multe privințe, mai ales în concepția socială, și-a depășit contemporanii prin viziunea radicală și îndrăzneață a luptei sociale antifeudale și anticlericale (și nu prin aceea a reformelor, tipică rezolvare iluministă), ci mai ales pentru că prin creațiile sale literare (poemul *Trei viteji* și epopeea eroi-comico satirică *Țiganiada*, a realizat o operă unică atît în peisajul literar al epocii sale, cît și în întreaga literatură română). Istoria literaturii române a consemnat și alte încercări de realizare a epopeii naționale (prin Gh. Asachi, I. H. Rădulescu, D. Bolintineanu), dar a înscris o singură reușită : *Țiganiada* lui I. Budai-Deleanu. Îndrăzneala cu care într-o formă alegorică își satirizează epoca

e deosebită pentru acea vreme și-n condițiile politice în care trăia autorul.

Școala ardeleană cu toate exagerările sale, introduce cultura română în circuitul european.

Dar ceea ce e deosebit de important e faptul că influența cărturarilor *Școlii ardelene* nu s-a limitat doar la Transilvania. În Muntenia și Moldova și-au găsit numeroși admiratori și discipoli datorită erudiției și patriotismului lor înflăcărat. Urmașii lor transilvăneni, ca Gheorghe Lazăr, Aron Pumnul, Simion Bărnuțiu, îndreptîndu-se spre diferite centre de cultură din celelalte regiuni locuite de români, au întreținut flacăra sacră a patriotismului și pasiunea pentru cultură a înaintașilor lor, sădind-o în sufletele generațiilor mai tinere.

LECTURA

Prin cuvîntul fire [1] se înțeleg toate trupurile [2] cîte se află în lume; și învățătura care vorbește despre proprietățile, puterile și lucrările [3] trupurilor se numește învățătură firească. Învățătura firească drept aceea numai cu trupurile cele din lume are de a face și de a cerca pricinile [4] întîmplărilor celor din trupurile acestea, care învățătură, după elenie sau grecia cea veche, se zice fizică, [adică] știința sau meșteșugul firei.

Așadar, noi avem ceva știință din învățătura firei, cînd învățăm, pentru pildă, ce proprietăți au trupurile, cînd străbatem cu mintea ce alcătuire au focul, aerul și apa, cînd cuprindem [iarăși] cu mintea cum se nasc ploaia, zăpada și grindinea [...], cînd pricepem ceva despre mișcarea ce o fac luna și stelele și mai [pe] urmă, cînd cunoaștem pricina pentru care se întunecă Luna și Soarele.

Folosul învățăturii cei firești sau al fizicei mai mare e decît a-l putea spune [...].

---

1 *fire* — natură.
2 *trup* — corp.
3 *lucrare* — acțiune.
4 *pricină* — cauză.

Scanned with OKEN Scanner

Știința [fizicii] și aceasta o lucrează ca oamenii să fie odihniți și îndestulați, pentru că mîntuie pe fieștecarele de frica cea fără de lipsă, în care din neștiință au căzut și-i dă [deplină] învingere asupra [rătăcirii] cei păguboasă prin care atîtea mii de oameni se țin în cleşte. Căci cine se va înfricoșa de zmeii cei înfocați [care] se iaptă[5] prin văzduh și de flăcările ce zbucnesc din pămînt de va ști ce sînt lucrurile acestea? Cum se va spăria de ivirea cometelor, [adică] a stelelor celor cu coadă, asu cu cutremur va întreba ce însemnează ivirea lor de se va dovedi că stelele acestea tocmai [nimic] însemnează, ci își țin cursul lor cel minunat? Cine va judeca despre fericirea sau nefericirea sa și a altora de pe stele măcar că nebunia aceasta în unele [calendare] s-au însemnat, de i se va adeveri că stelele n-au putere de a face [pe] oameni fericiți sau nefericiți? Cînd se seamănă bucatele, se sădesc [plantele], se pun [ouăle] la clocit [...] cine va lua [seama] la lună este ea nouă sau plină, are pătrarul cel dintîi, sau cel de [pe] urmă, de va socoti precum se cuvine, că luna la toate acelea tocma [nimic] ajută sau strică? Așadar, adevărat este că numai știința fizicei e mișlocirea[6] aceea prin care se mîntuie oamenii de toate rătăcirile lor.

Gh. Șincai, *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului*, Ed. științifică, Buc., 1964, p. 67—68.

---

5 *a iepta* — a zbura, a se avînta.
6 *mișlocire* — mijloc.

LECȚIA 16

MIȘCĂRI REVOLUȚIONARE ÎN ȚĂRILE ROMÂNE ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-lea

Prima jumătate a secolului al XIX-lea reprezintă pentru țările române, la fel ca pentru alte state ale Europei, o etapă de tranziție spre o nouă organizare a vieții economice, a realităților sociale. Etapa este consemnată în zeci de memorii și proiecte de reformă care formulează opinii și analize despre clasele sociale, formele de guvernămînt, reformele economice, mișcarea culturală, drepturile politice ale românilor din Transilvania, statutul internațional al Țării Românești și al Moldovei.

În viața socială apar opoziții, tensiuni și confruntări, determinate de revendicările burgheziei în ascensiune — îndeosebi ale păturilor ei mici și mijlocii — și ale țărănimii lipsite în mare măsură de pămînt și obligată la felurite prestații fără de boierime (nobilime). Confruntările, (ciocniri, răscoale), străbat prima jumătate a secolului al XIX-lea și se încheie cu revoluția română de la 1848. Ele se corelează cu mișcările liberale și democratice din numeroase țări ale Europei, care, în aceeași epocă, urmăreau înnoirea vieții politice și eliberarea națională de sub dominația altor puteri.

Cea dintîi manifestare de amploare este *revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu,* în Țara Românească, revoluție determinată de îndelungata apăsare și exploatare a țărănimii, a meseriașilor și orășenimii sărace, obligați la dări și prestații și supuși unor repetate abuzuri de către administrația epocii, încurajată și sprijinită în practicile ei de înșiși cîrmuitorii statului, principii fanarioți. Începută în ianuarie 1821 cu participarea îndeosebi a păturilor mijlocii de la sate și a tîrgoveților săraci, revoluția și-a organizat propriile sale forțe armate (panduriii), iar Tudor Vladimirescu a exercitat efectiv puterea politică, în

Scanned with OKEN Scanner

Țara Românească, timp de aproape 2 luni. Înfrîntă în iunie, prin intervenția armată otomană, revoluția a avut, cu tot insuccesul ei temporar, urmări de durată. Ea marchează începutul epocii moderne în istoria românilor. A fost o mișcare socială ; a urmărit, totodată, restabilirea unor drepturi ale țării, îndepărtarea principilor străini și revenirea la cei autohtoni ; a formulat în același timp ideea unității de neam a româ-

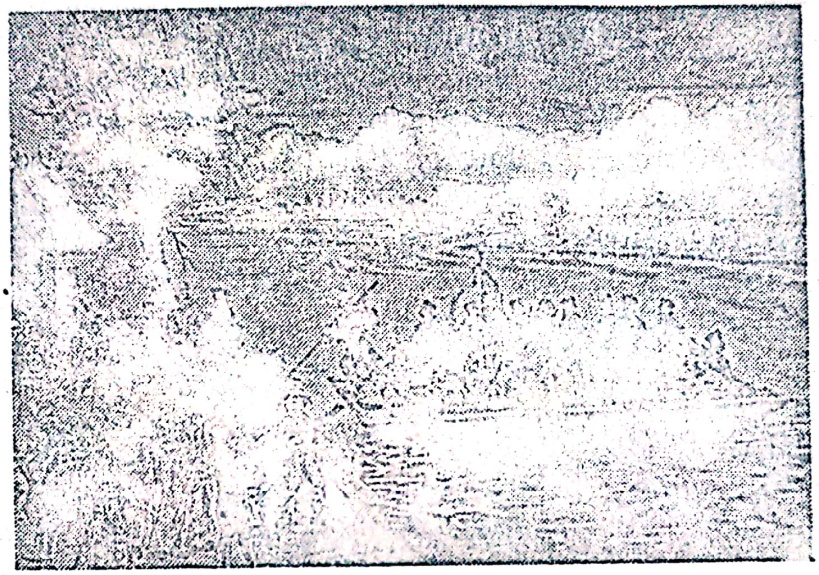

Pandurii lui Tudor Vladimirescu trecînd Oltul

nilor, indiferent de hotarele politice existente atunci. Tudor Vladimirescu îndeamnă pe boierii munteni să ia legătura cu cei moldoveni „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege și sub aceeași stăpînire..." ; de aceea, adaugă Tudor „urmează să știm cele ce se fac acolo, să le vestim acestea de aici ca fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga, deopotrivă dreptățile acestor principaturi, ajutîndu-ne unii pe alții". Românii din Transilvania vesteau că va sosi și la ei Tudor, pentru a le face curînd dreptate. Și astfel, revoluția din 1821 a exprimat deziderate și revendicări ale întregii societăți românești.

Țelurile formulate în 1821 au fost continuate și reluate în deceniile următoare, sprijinite de opinia publică de orientare liberală, progresistă. Ele au fost înscrise și în programul unor personalități, în al unor mișcări și societăți secrete (cum a fost „Dreptate-Frăție" constituită în 1843 de tinerii patrioți din Țara Românească). Aceste idei de propășire națională și reformă socială, generate de întreaga evoluție a societății românești, au fost sintetizate într-un adevărat program de politică internă și externă de revoluția română din 1848, program care a fost în mare măsură realizat în următoarele decenii.

Revoluția română de la 1848 este parte integrantă a mișcărilor care au cuprins în acest an Italia, Franța, Prusia, Austria, Polonia, Ungaria. Ea a avut desfășurări separate în Moldova, Transilvania și Țara Românească, fiecare cu anume revendicări proprii. Dar mișcările din cele trei țări au fost interdependente, deoarece răspundeau acelorași necesități ale dezvoltării sociale și naționale a poporului român. De aceea ele au ajuns să formuleze *revendicări similare sau identice:* desființarea iobăgiei (șerbiei), a dijmelor și a altor obligații ale țărănimi față de stăpînii de pămînt, împroprietărirea țăranilor, abolirea, privilegiilor, a rangurilor nobiliare (boierești), libertatea individuală, a cuvîntului și a scrisului, atribuirea funcțiilor după merit etc.). Programul tineretului revoluționar din Moldova, intitulat „Dorințele partidei naționale", cere clar *Unirea Moldovei cu Muntenia.* În același timp românii din transilvania (în Adunarea din mai 1848, care a avut loc la Blaj), se proclamă „națiune de sine stătătoare" cu drepturi egale cu ale tuturor naționalităților din Imperiul Austriei. *Prin revendicarea libertății și egalității în drepturi a românilor transilvăneni și a unirii Moldovei cu*

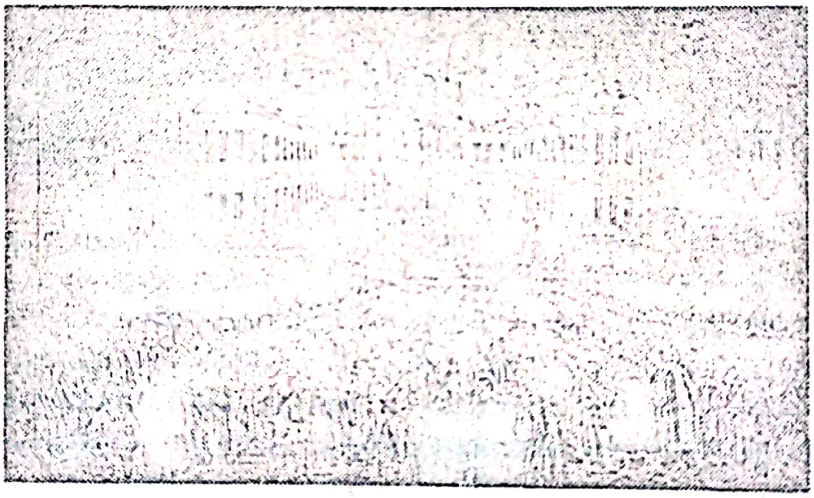

Adunarea de la Blaj

Țara Românească, revoluționarii de la 1848 au definit și fixat prima etapă importantă spre obiectivul final care va fi statul național unitar, înfăptuit în 1918.

Dacă revoluția română a fost oprită prin intervenția trupelor otomane, țariste și habsburgice, obiectivele ei au fost continuate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în mare parte realizate.

Scanned with OKEN Scanner

LECTURA

Revoluția română de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor [...]. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor.

Uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trudă, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși. Ea fu o fază, o evoluție istorică naturală, neapărată, prevăzută, a acelei mișcări providențiale care tîrăște națiia română împreună cu toată omenirea pe calea nemărginită a unei dezvoltări progresive, regulate [...].

Revoluția de la 1821 a strigat dreptate și a vrut ca tot românul să fie liber și egal, ca statul să se facă românesc. Ea fu o revoluție democratică.

Revoluția de la 1848 a vrut ca românul să fie nu numai liber, dar și proprietar, fără care libertatea și egalitatea e minciună. Pentru aceea adaugă la deviza sa cuvîntul frăție, această condiție de căpetenie a progresului social. Ea fu o revoluție socială.

Revoluția viitoare nu se mai poate mărgini a voi ca românii să fie liberi, egali, proprietari de pămînt și de capital și frați asociați la fapta unui progres comun. Ea nu se va mai mărgini a cere libertatea din lăuntru, care e peste putință a dobîndi fără libertatea din afară, libertatea de [sub] domnirea străină, ci va cere libertatea și unitatea națională. Deviza ei va fi Dreptate, Frăție, Unitate. Ea va fi o revoluție națională [...].

A crea o nație! O nație de frați, de cetățeni liberi, aceasta este, români, sfînta și marea faptă [...]. În zadar veți îngenunchea și vă veți ruga pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiți gata, dar, a o lua voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pămîntului nu dau fără numai aceea ce le smulg popoarele. Fiți gata, dar, a vă lupta bărbățește căci, prin lucrare și jertfire, prin sîngele vărsat, poporul dobîndește cunoștința drepturilor și datoriilor sale. Ziua izbîndirii, ziua dreptății se apropie, în care se vor ridica popoarele ca să mature rămășița tiranilor de pe fața pămîntului. Atunci vă veți ridica și voi, toți ca unul, și veți începe lupta națională, lupta mîntuirii.

N. Bălcescu, *Opere*,
Espla, Buc., 1952,
p. 176—184.

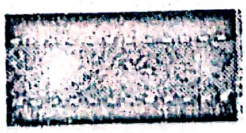

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 17

ÎNCEPUTURILE TEHNICII MODERNE

În țările române, secolul al XIX-lea a însemnat și o renaștere a tehnicii, determinată de apariția și dezvoltarea capitalismului, precum și de organizarea învățământului tehnic în limba română.

Se poate vorbi totuși, de o îndelungată tradiție a tehnicii în țările române, în special în Moldova și Transilvania. În ambianța cultural-umanistă a secolului al XVI-lea, se înregistrează preocupări științifice de o deosebită însemnătate. *Conrad Haas,* ajutat de *Ioan Valahul (Românul),* construiește *o rachetă cu trei trepte* pe la mijlocul secolului al XVI-lea, înaintașa rachetelor balistice de azi. În Moldova s-au construit primele *poduri de beton armat,* în primii ani ai secolului al XX-lea, pe șoseaua Vaslui-Tecuci, care continuau tradiția tehnicii construirii podurilor, existente în Moldova încă de pe la 1650. În lucrările hidrotehnice, în amenajarea căderilor de apă și a iazurilor, tehnicienii anonimi moldoveni, au fost neîntrecuți de contemporanii lor. În apropierea Botoșanilor, pe Valea Bahnei se văd și astăzi, numeroase *iazuri artificiale și diguri de pământ,* înalte de aproximativ 4—5 m, create cu scopul de a obține forța motrică necesară morilor, și de a dezvolta piscicultura. Lucrările au fost începute pe vremea lui Ștefan cel Mare, fiind părăsite doar în ultimul secol.

La Academia lui Vasile Lupu, acum trei sute de ani, științele fizico-tehnice (mecanica, construcțiile etc.) erau studiate la același nivel ca în alte instituții similare din Apus. În secolul al XIX-lea în calendarele lui Gheorghe Asachi și în activitatea acestui vrednic înaintaș al învățământului superior de la Iași, se pot urmări, cu mult interes, o serie de indicații cu privire la tehnică. Mihail Kogălniceanu, a sprijinit deopotrivă dezvoltarea învățământului românesc și a industriei naționale.

Scanned with OKEN Scanner

Universitatea din București continua tradiția școlii lui Gheorghe Lazăr care deschisese, în 1818, la Sf. Sava și o școală de ingineri, transformată mai tîrziu în „Școala academicească de științe filosoficești și matematicești". După moartea lui Gheorghe Lazăr (1823) situația se înrăutățește și abia în 1832, se aprobă, din nou, un program de studii, care cuprindea și cursuri de învățămînt superior, însă numai cu caracter juridic. În anul 1864 a luat ființă „Școala națională de ponți, șosele, mine și arhitectură", transformată în 1867 în „Școala națională de poduri și șosele, care a devenit nucleul „Școlii politehnice" din București.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea inginerul Anghel Saligny a proiectat *podul de peste Dunăre între Feteşti și Cernavodă,* cel mai lung pod

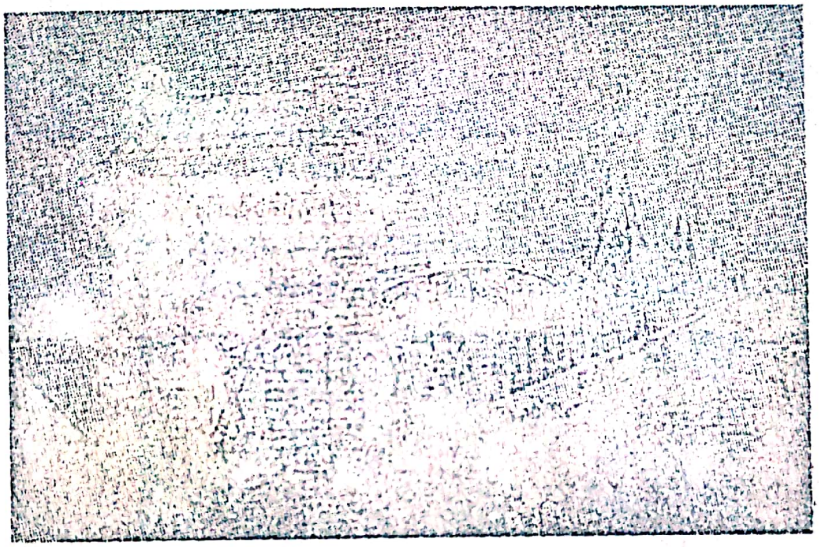

Podul de la Cernavodă

din Europa la acea dată. La construirea acestui pod, A. Saligny a adus două inovații, preluate apoi de alte țări.

O mențiune specială trebuie făcută pentru *energia electrică,* factor important al dezvoltării tehnice.

Prima aplicație practică pe scară mai largă a electricității pe teritoriul României a fost telegraful electric. În România ca și în alte țări, dezvoltarea electroenergeticii, construcția de centrale și de linii de transport-distribuție a energiei electrice a fost stimulată în perioada de început de introducerea și extinderea iluminatului electric.

Prima „uzină" electrică a fost construită în 1882, la București. Curentul electric, transmis printr-o linie aeriană, alimenta o instalație cu ajutorul căreia erau iluminate palatul regal din Cotroceni, Teatrul Național și, din 1883, grădina Cișmigiu.

Scanned with OKEN Scanner

În 1884 a intrat în funcțiune la Timișoara o centrală cu partu grupuri de cîte 30 kw, tot pentru iluminat.

Aurel Vlaicu (1882—1913)

În București, s-au construit centrale cu puteri mici, pentru satisfacerea unor consumatori locali. În 1904 producția de electricitate era

Henri Coandă (1886—1972)

încă atît de fărîmițată, încît cele 53 de mici uzine abia totalizau o putere instalată de 2 031 kw în curent continuu.

Scanned with OKEN Scanner

În restul țării s-au mai construit centrale electrice, încă în secolul al XIX-lea, la Caransebeș (1887 — curent alternativ monofazat, centrală cu abonați particulari), Galați (1892), Craiova și Sibiu (1896), Brăila, Iași și Arad (1897, Sinaia și Alba-Iulia (1890), Piatra Neamț (1895), Bacău (1900), Botoșani (1913) etc.

Apariția tramvaiului electric (București — 1894, Timișoara — 1899 etc.), a constituit un nou factor de impulsionare a producției de energie electrică.

Există un domeniu în care tehnicienii români au dovedit o certă supremație, cu atît mai valoroasă, cu cît nivelul general al tehnicii din România nu era prea dezvoltat. Este vorba de *aviație*, care apare la noi, la începutul secolului al XX-lea, prin *Traian Vuia* și *Aurel Vlaicu*, la care se adaugă savantul de renume mondial *Henri Coandă*, inventatorul avionului cu reacție.

Toate acestea arată că într-o perioadă relativ scurtă, Romania a reușit să ajungă pe treptele superioare ale creației tehnice.

LECTURĂ

Traian Vuia

Un tînăr bănățean, Traian Vuia, ajuns la Paris, concepe în 1903 un planor cu elice tractivă și cu șasiu [1] purtat de patru roți de bicicletă, care reprezintă în mod neîndoios, prima concepție de tren de aterizaj [2] pe roți cu cauciuc. Aparatul lui Vuia avea marele avantaj

---

1 *șasiu* — cadru rigid pe care se montează osiile unui vehicul cu tracțiune mecanică.

2 *tren de aterizaj* — ansamblul organelor cu ajutorul cărora un avion alunecă pe pămînt înainte de a-și lua zborul sau după ce a aterizat.

Scanned with OKEN Scanner

de a nu recurge la artificiile ce se utilizau pe atunci pentru lansarea avionului şi anume : tracţiunea cu ajutorul unui automobil, lansarea pe şine sau planuri înclinate, zvîrlirea în spaţiu prin catapulte etc. Ridicarea în aer cu ajutorul sistemului imaginat de Vuia putea avea loc pe orice teren, prin mijloace proprii ale maşinii.

Lipsit de mijloace, întîmpinînd greutăţi considerabile, Vuia reuşeşte abia în 1905 să-şi termine aparatul, pe care a montat un motor cu acid carbonic de 25 CP., conceput tot de el.

În 1906 îşi începe încercările de zbor şi reuşeşte să execute cîteva zboruri mici, dar decisive. Vuia este astfel primul aviator constructor care a zburat în Europa occidentală pe un avion echipat cu motor şi primul din lume care s-a ridicat în aer prin mijloace proprii de bord, pe un avion echipat cu roţi de cauciuc.

Într-adevăr, într-o publicaţie franceză bine cunoscută (Histoire de l'Aéronautique, Illustration, Gauthier-Villars, Paris, 1932) găsim următoarea caracterizare a avionului şi a primului zbor efectuat în Franţa de Vuia :

„Traian Vuia a construit la Paris în 1905 o maşină bine executată şi mult mai logică în ansamblul său decît cea mai mare parte a celorlalte realizări din aceeaşi epocă. Aparatul lui Vuia este cel mai vechi aparat care a fost montat pe roţi de cauciuc."

E. Carafoli, *Traian Vuia.*

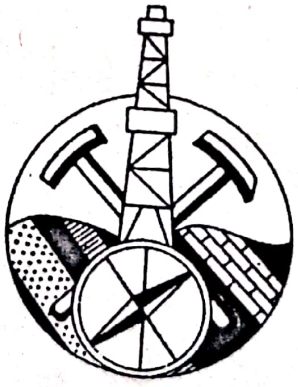

PETROLUL, GAZELE NATURALE ȘI CHIMIA

România este o țară bogată nu numai datorită variatelor produse ale solului, ci și datorită unor zăcăminte importante de minerale și substanțe utile aflate în subsol, ca de exemplu zăcăminte de petrol, de gaze naturale, de sare (clorură de sodiu), de cărbuni etc., care pot servi ca bază de materii prime pentru industria chimică.

Existența petrolului în subsolul României este cunoscută de multă vreme prin mai multe izvoare cu petrol în regiunea deluroasă a țării, dintre care unele se mai pot observa și în prezent. Exploatarea zăcămintelor de petrol din apropierea acestor izvoare s-a făcut mult timp la un nivel scăzut și prin mijloace primitive. Petrolul extras era folosit la ungerea osiilor căruțelor, ca medicament pentru unele boli de piele ale oamenilor și animalelor, precum și la iluminarea curților boierești și ale hanurilor.

Pe la jumătatea secolului trecut s-a făcut descoperirea că din petrol se poate obține printr-un proces de distilare un ulei subțire, asemănător petrolului lampant de azi, care putea fi ars în niște lămpi speciale în scopul iluminării locuințelor în condiții superioare utilizării lămpilor cu uleiuri vegetale sau a lumînărilor de ceară ca mai înainte.

Folosind această descoperire, Theodor Mehedințeanu a instalat în anul 1857 la marginea orașului Ploiești o distilerie importată din Germania în scopul fabricării acestui ulei pentru iluminarea străzilor orașului *București, primul oraș din lume care a fost iluminat cu ajutorul unui produs din petrol.*

Acest eveniment a făcut ca *1857* să fie considerat *anul în care a luat ființă industria extractivă de petrol* și România figurează în statisticile internaționale ca singura țară din lume, cu o producție industrială de 275 tone. În anul 1859 se trece și în S.U.A. la o exploatare pe scară industrială a zăcămintelor de petrol.

Scanned with OKEN Scanner

Pe la începutul secolului nostru, datorită studiilor geologice întreprinse de geologii români sub conducerea savantului *Ludovic Mrazec* au fost descoperite mai multe zăcăminte noi de petrol, care au fost apoi exploatate cu ajutorul sondelor mecanizate, producția de petrol a României crescînd în mod simțitor. În același timp s-au realizat progrese importante și în domeniul rafinării petrolului prin lucrările chimistului *Petru Poni* și a patentelor doctorului *Lazăr Edeleanu,* care sînt folosite și în prezent atît în țară cît și în străinătate.

Datorită descoperirii în continuare a unor noi și bogate zăcăminte de petrol și a îmbunătățirii tehnicii forajului sondelor, producția de petrol a României ajunge în anul 1936 la cca. 8.700.000 de tone, ca mai apoi să scadă în mod treptat și să ajungă în timpul celui de al doilea război mondial la cca. 3.600.000 tone.

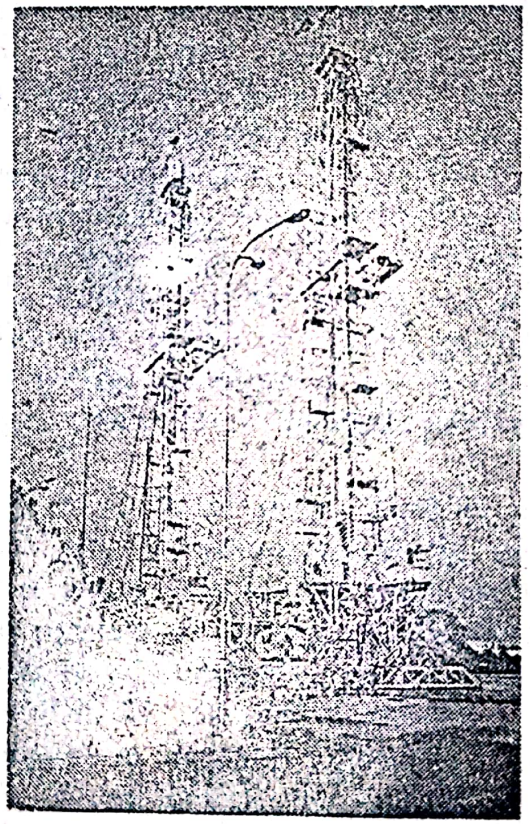

Sonde petroliere produse în România

După terminarea războiului și naționalizarea industriei de petrol au fost intensificate lucrările de foraj, care au condus la descoperirea unor noi zăcăminte. Paralel cu această acțiune, au fost îmbunătățite și metodele de extracție a petrolului ceea ce a făcut ca producția de petrol

Scanned with OKEN Scanner

a țării să crească an de an și să ajungă în prezent la cca. 14.000.000 tone pe an. În același timp au fost modernizate vechile rafinării și s-au construit alte rafinării moderne, precum și uzine petrochimice pentru o valorificare superioară a produselor petroliere și a gazelor naturale.

Gazele naturale din România conțin aproape numai metan și deoarece nu conțin și compuși chimici cu sulf, pot fi folosite la procesele chimice de sinteză, fără ca mai înainte să fie nevoie de o prelucrare suplimentară în scopul extragerii sulfului, așa cum se întîmplă în multe cazuri din străinătate.

Prima sondă prin intermediul căreia s-au extras gaze naturale a fost săpată în anul 1908 în Transilvania. Producția de gaze naturale s-a dezvoltat relativ într-un ritm lent, astfel că în anul 1938 ea era de cca. 300 de milioane de metri cubi pe an. Mai apoi, in urma naționalizării acestei industrii, producția de gaze s-a mărit an de an și a ajuns în prezent la circa 25 miliarde de metri cubi, adică de aproape 83 de ori mai mare ca în anul 1938 !

O ramură nouă și de mare viitor a industriei chimice este *industria petrochimică*. Folosind ca materie primă metanul, gazele rezultate în rafinării în urma prelucrării petrolului, precum și unele produse petroliere, industria petrochimică furnizează o serie întreagă de materii prime și produse intermediare necesare producției de îngrășăminte pentru agricultură, mase plastice, cauciuc sintetic, fire și fibre sintetice, detergenți și solvenți cloruraţi.

Prin chimizarea metanului și a produselor petroliere se realizează o valorificare cu mult superioară a acestora, astfel că în viitor, folosirea gazelor naturale va fi cît mai mult dirijată spre chimizare. În afară de aceasta dezvoltarea procedeelor petrochimice dă posibilitatea eliminării din consumul industrial a unor cantități mari de produse agricole ca de exemplu cartofi și porumb, care pot fi folosite în sectorul alimentar.

Masele plastice au cunoscut pe plan mondial în ultimii 35 de ani o asemenea dezvoltare, încît se poate afirma că omenirea a intrat în epoca maselor plastice, așa cum, cu mii de ani în urmă au existat epocile de piatră, de bronz etc.

În prezent, masele plastice nu mai sînt înlocuitori, ci au devenit materiale noi, cu domenii de utilizare bine stabilite și cu caracteristici fizico-mecanice superioare.

În afară de domeniul petrochimiei, un rol însemnat îl are chimia prin producția de îngrășăminte minerale cu azot, fosfor și potasiu, precum și prin producția de antidăunători de tot felul.

Zăcăminte importante de sare (clorură de sodiu) și de calcar de calitate superioară asigură fabricarea produselor sodice în cantități im-

Scanned with OKEN Scanner

portante în diferite uzine ale țării. Astfel România va deveni una din principalele țări exportatoare de astfel de produse. Pornind de la sare, se dezvoltă în continuare industria clorosodică, clorul fiind una din substanțele de bază ale dezvoltării industriei chimice. Produsele clorurate sînt folosite în mod larg în industria de sinteză organică, la fabricarea unei game foarte largi de produse chimice.

Dezvoltarea impetuoasă a chimiei în România este sprijinită de institutele de cercetări științifice în colaborare cu oamenii de știință ai Academiei R.S.R. și cadre din învățămîntul superior. Un exemplu îl constituie fructuoasa activitate în diferite domenii ale industriei chimice a savantului *Costin Nenițescu* (1902—1970).

Succesele importante obținute pînă în prezent în industria chimică și de petrol și gaze, precum și lucrările oamenilor de știință români sînt cunoscute în străinătate.

Echipe de tehnicieni și ingineri români din diferite specialități activează în cadrul unor societăți mixte sau a unor contracte de cooperare și de asistență tehnică la lucrări geologice și geofizice, la forajul și exploatarea sondelor petroliere sau la construcția de noi rafinării din numeroase țări.

LECTURA

Preocupările ce țin de procesele chimice sînt foarte vechi pe meleagurile noastre [...]

În epoca feudală, meșteșugarii români se fac adesea cunoscuți prin priceperea lor în prelucrarea pieilor și blănurilor, ciobanii păcurari prelucrează primitiv țițeiul printr-o ardere parțială, iar zugravii de biserici descoperă secretul producerii unor culori de o rară frumusețe și trăinicie [...] Conrad Haas, din Sibiu, a studiat problema utilizării unor combustibili lichizi pentru propulsia rachetelor [...]

Să-i amintim printre pionierii chimiei românești [...] pe profesorii de chimie ai Academiei Mihăilene din Iași : T. Stamati și C. Zefirescu,

Scanned with OKEN Scanner

pe primii profesori ai Universității din București și Iași : Alexe Marin și Ștefan Micle. Să consemnăm o realizare remarcabilă ; pe baza unui procedeu de distilare conceput de chimistul Alexe Marin, de farmacistul Hege și de Th. Mehedințeanu, aceștia obțin un petrol lampant de calitate superioară, iar în 1857, Bucureștiul este primul oraș din lume ale cărui străzi sînt iluminate cu ajutorul petrolului lampant [...]

Dar școala românească de chimie a fost întemeiată de *Petru Poni* (1841—1925) la Iași și de *Const. Istrati* (1850—1918) la București [...] Poni își înscrie numele în știință și prin importante descoperiri în chimia petrolului [...]

Să-l mai menționăm, printre marii noștri savanți pe *Lazăr Edeleanu*, specialist de valoare universală în domeniul chimiei petrolului și profesor de seamă al Universității din București. Procedeul de rafinare selectivă a țițeiului cu bioxid de sulf lichid, inventat de el în 1908, în laboratoarele Institutului Geologic al României, s-a răspîndit în toată lumea [...]

Trebuie să subliniem marele avînt luat de industria chimică românească în deceniile de la Eliberare [...] Creația chimică se ridică tot mai mult la înălțimea cerințelor economiei, aducînd o contribuție dintre cele mai importante la făurirea și dezvoltarea industriei chimice. Acad. C. D. Nenițescu, acad. I. G. Murgulescu, acad. Raluca Ripan, acad. Cristofor Simionescu etc., au îmbogățit cu realizări de valoare unanim recunoscută atît domeniul cercetărilor teoretice, cît și pe cel al rezolvării unor însemnate probleme ale industriei noastre chimice.

Dinu Moroianu, I. M. Ștefan,
***Pasiunea științei,* Ed. didactică**
și pedagogică, Buc., 1968, p. 89—91.

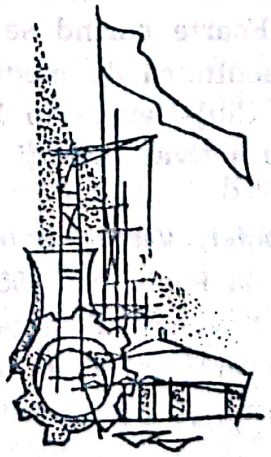

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 19

ȘCOALA ROMÂNEASCĂ DE MEDICINĂ

Cercetări mai vechi sau mai recente arată existența unor forme de practică medicală pe teritoriul României încă din cele mai îndepărtate timpuri. Cranii trepanate[1], instrumente chirurgicale antice, destinate operațiilor pe om și pe animale, inscripții și basoreliefuri atestă dezvoltarea treptată de la elemente empirice la forme mai complexe de îngrijire a sănătății.

Medicina științifică românească se conturează însă spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, cunoscînd o rapidă dezvoltare.

Printre factorii care au contribuit la această ascensiune se pot enumera : înființarea, la începutul veacului al XVIII-lea, a unuia dintre cele mai vechi spitale (spitalul Colțea, care există și astăzi în București), crearea societăților de medici și naturaliști din Iași și București, *Carol Davila, întemeietorul învățămîntului medical românesc*, înființează în decembrie 1854 „Școala de mică chirurgie". În 1857 o reorganizează adăugîndu-i o nouă secție (de farmacie), fondînd astfel „Școala națională de medicină și farmacie". Foarte curînd se înființează și alte instituții de învățămînt superior ; Facultatea de medicină din București în 1869, Facultatea de medicină din Cluj-Napoca în 1872, Facultatea de medicină din Iași în 1879, la care au activat savanți renumiți, nume de prestigiu ale medicinii românești.

În domeniul *bacteriologiei*, *Victor Babeș* (1854—1926) publică (în colaborare cu A. V. Cornil) la Paris, în 1885, cel dintîi tratat de specialitate din lume, iar în 1912, valorosul tratat despre turbare. Precursor al seroterapiei (seroterapia antirabică) și al folosirii antibioticelor în bolile infecțioase, Babeș este și descoperitorul a peste 50 de agenți

[1] *craniu trepanat* — craniu deschis printr-o operație chirurgicală.

patogeni, dintre care unii — babesiile — îi poartă numele. Tot el înființează în 1887 Institutul de anatomie patologică din București, numit astăzi „Victor Babeș". Tot în domeniul bacteriologiei, contemporan cu Babeș, tovarăș de creație medicală și idei generoase, *Ion Cantacuzino* (1863—1934) a adus o contribuție deosebită în domeniul *imunității*, precum și în studiul și combaterea scarlatinei, tuberculozei, leprei și holerei. I. Cantacuzino a înființat în 1921 Institutul de seruri și vaccinuri care-i poartă numele.

Printre disciplinele în care medicina românească a adus o contribuție de seamă, apreciată și de specialiștii din alte țări, se numără *neurologia* și *endocrinologia*. *Gheorghe Marinescu* (1863—1938) și *C. I. Parhon* (1874—1969) sînt întemeietorii neurologiei și, respectiv, endocrinologiei, ca discipline medicale.

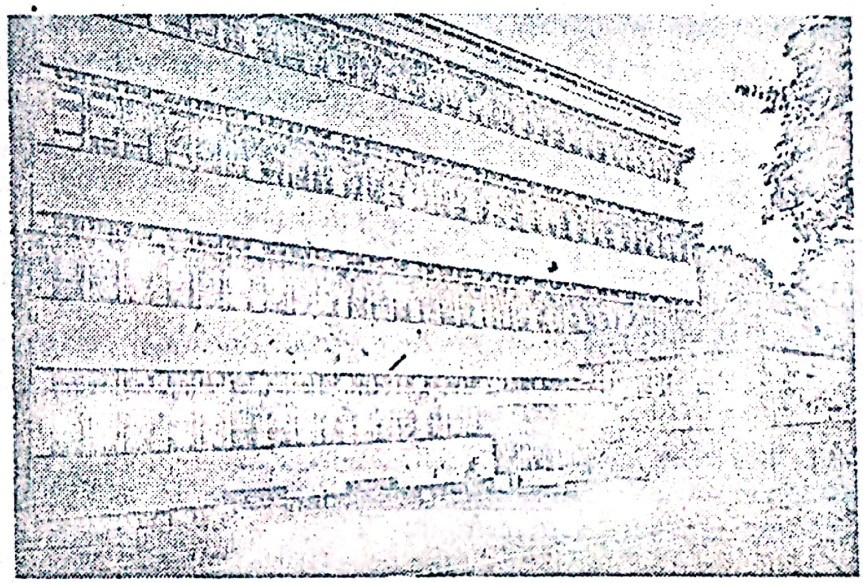

Institutul de medicină și farmacie din Cluj-Napoca

Multe procedee *chirurgicale* poartă numele unor chirurgi de seamă care au creat și dezvoltat școala românească de chirurgie : *Constantin C. D. Severeanu, Ernest Juvara, N. Hortolomei.*

În domeniul *clinicii medicale, N. Kalinderu, Iuliu Haţieganu, Daniel Danielopolu* sînt numai cîteva din personalitățile care au fondat școala românească de clinică medicală.

După instaurarea orînduirii socialiste, medicina românească cunoaște cea mai rapidă și mai amplă dezvoltare, caracterizată prin creșterea număruiui de cadre medicale, prin transformarea facultăților de medicină existente în 1948 la București, Cluj-Napoca și Iași în institute de medicină și farmacie, prin crearea unor noi centre universitare medicale la

Scanned with OKEN Scanner

Timișoara, Tîrgu-Mureș, Craiova. De asemenea, au fost alocate an de an fonduri bugetare tot mai mari pentru asistența medicală. S-a ajuns astfel ca statul să cheltuiască în medie pe locuitor aproape 350 de lei anual, efort financiar deosebit dacă ne referim, de exemplu, la faptul că în 1935, în majoritatea centrelor urbane, alocația sanitară pe locuitor varia între 10 și 100 de lei, iar în mediul rural nu depășea, în majoritatea județelor, 20 de lei.

Dezvoltarea deosebită a bazei materiale contribuie, de asemenea, la ocrotirea sănătății populației. Spitalele sînt așezate pe întreg teritoriul țării, fiecare județ dispunînd de spitale noi, moderne, policlinici, maternități, laboratoare pentru depistarea și combaterea bolilor contagioase etc.

S-au înființat numeroase institute medicale care desfășoară o activitate de asistență medicală și de cercetare, fiind în același timp baze de învățămînt medical pentru studenți sau de perfecționare pentru medicii de specialitate.

În 1969 a fost înființată Academia de științe medicale, subordonată Ministerului Sănătății.

Valoarea realizărilor obținute în cercetarea științifică românească, demonstrată în practica ocrotirii sănătății a fost recunoscută, de asemenea, pe plan mondial.

LECTURA

În Victor Babeș trăia o energie pe care nu o bănuia cel care îl vedea întîia dată. Mic de statură, firav, domol, chiar timid la vorbă, îți făcea impresia unui savant pierdut în cercetările sale. Totuși, ce mare era puterea lui de muncă dar mai ales tenacitatea cu care înfăptuia fiecare lucru, oricît era de greu. Așa cum nimeni nu ar fi crezut că acest omuleț domol era un înotător pasionat, tot așa îți părea greu să-ți închipui cu ce energie de fier a știut Victor Babeș să combată molimele [2]. Aceeași energie și tenacitate l-au ajutat să-și dureze splendidul institut și să-și creeze, în ciuda tuturor piedicilor un laborator de seroterapie de la care își procura seruri și străinătatea. [...]

[2] *molimă* (pop). — epidemie, extinderea unei boli infecțioase într-un timp scurt, într-o colectivitate.

Scanned with OKEN Scanner

Ce a însemnat Victor Babeș pentru mișcarea medicală românească ?

El a fost înainte de toate acela care a făcut să pătrundă numele de român în medicina universală [...] Babeș, cu spiritul său cuprinzător și inventiv, a semănat idei și a imaginat metode cu totul noi, a adus descoperiri în anatomia patologică, în bacteriologie și în imunologie [...] Mulțumită lui Babeș, aici s-au înfăptuit cîteva lucruri mari, pe care abia mai tîrziu au ajuns să le realizeze și alte țări cu tradiții științifice mult mai vechi decît ale noastre.

Dar importanța lui Babeș pentru medicina românească nu trebuie căutată numai în faptul că el a impus-o străinătății. *Babeș a dat mișcării medicale din țara noastră impulsul hotărîtor de a ieși din faza de organizare și de a intra în faza creației.* Prin pilda sa, prin școala grea și severă de autodisciplinare științifică la care-și supunea colaboratorii, prin instituțiile științifice create de el, în sfîrșit, prin emulația pe care a stîrnit-o între colegii săi, [...] el a silit generațiile de medici români de după 1890 să devină cercetători meticuloși, creatori.

Medicina noastră modernă își datorește impulsurile hotărîtoare, care au îndrumat-o pe căi noi, lui Victor Babeș [...]

În anul 1924, Babeș împlinise 70 de ani. Lumea noastră medicală s-a onorat pe sine sărbătorindu-l împreună cu fostul său elev, marele neurolog Gheorghe Marinescu. La 19 octombrie 1926 un atac de inimă a pus capăt, brusc, unei vieți cinstite și curate, pline de muncă și de înfăptuiri măreție, închinate binelui omenirii suferinde, pe care a iubit-o și a servit-o cum puțini alții au știut s-o facă.

Valeriu L. Bologa, Samuil Izsák,
Fapte și oameni din trecutul medicinei în patria noastră
Ed. științifică, Buc., 1962, p. 130—131.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 20

ȘCOALA ROMÂNEASCĂ DE AGRICULTURĂ

Așezată la o răscruce de influențe climatice (mediteraneene, oceanice și continentale), cu lanțul munților Carpați în interior, cu soluri fertile în cîmpii și în luncile rîurilor, bogată în ape curgătoare, România oferă condiții prielnice pentru toate ramurile agriculturii.

Primele referiri la agricultura poporului român au făcut cronicarii. Secole de-a rîndul, marii proprietari de pămînt nu au recunoscut știința agricolă ca un factor al progresului. Ei își sporeau veniturile obligîndu-i pe țăranii iobagi la zile de muncă neplătite, la dijmă și la tot felul de dări apăsătoare. Primele lucrări agricole au apărut de-abia în sec. al XVIII-lea. Ele cuprindeau mai ales sfaturi practice, destinate țărănimii.

Odată cu dezvoltarea economiei capitaliste, cu creșterea cerințelor de produse pentru consumul intern și pentru export în țările europene, mai ales după tratatul din 1829 de la Adrianopole, s-a ivit necesitatea și posibilitatea sporirii producției agricole și ca urmare, a crescut interesul claselor dominante pentru știința și tehnica nouă agricolă.

În anul 1835 a luat ființă în Muntenia, *Societatea de agricultură*. Au devenit tot mai numeroase scrierile referitoare la agricultură (cărți, calendare, reviste cu caracter științific). Au fost trimiși în străinătate, ca bursieri, tineri pentru a studia în instituții de învățămînt de prestigiu.

Din rîndul poporului s-au ridicat oameni cu calități științifice și didactice excepționale, patrioți înflăcărați, pionieri ai școlii agricole românești, care au contribuit la modernizarea metodelor de producție în agricultură.

Întemeietorul științei agricole românești este considerat Ion Ionescu de la Brad (1818—1891). Întors din Franța, unde și-a făcut studiile universitare, a desfășurat o activitate susținută pentru ridicarea agriculturii și a celor care muncesc pămîntul. A predat cursuri de agri-

Scanned with OKEN Scanner

cultură la Academia Mihăileană din Iași, a ocupat diferite funcții publice dintre care cea mai importantă a fost aceea de inspector general de agricultură, a publicat numeroase lucrări cu caracter agricol în limba română și în franceză. A participat la mișcarea revoluționară de la 1848 luptînd pentru revendicările țăranilor. După înăbușirea revoluției a fost exilat în Turcia, unde, datorită vastelor sale cunoștințe profesionale i s-au încredințat diferite funcții importante în aparatul de stat.

Podgorii de la Valea Călugărească

După întoarcerea în țară a luat parte la aplicarea reformei agrare prin care au fost eliberați de clacă și împroprietăriți țăranii. A luptat toată viața pentru eliberarea țăranilor de ceea ce el numea „șerbia pămîntului", „șerbia ignoranței". Deși a avut o viață zbuciumată a lăsat un număr mare de lucrări dintre care : *Excursion agricole dans la Dobroudja, Calendarul bunului cultivator, Manual de agricultură*, monografiile județelor Mehedinți, Putna și Dorohoi sînt citate în tratatele de specialitate.

Ion Ionescu de la Brad a acordat o deosebită importanță științei și școlii „...știința, spune el, nu este opusă practicii ; ea nu este altceva decît generalizarea multor fapte care vin din practică". Din toate lucrările sale se desprinde clar preocuparea pentru om, pentru starea sa materială și culturală. Așa de exemplu el spunea : „Putem îmbunătăți pămîntul

prin om, dar sîntem mult mai mult datori a îmbunătăți omul prin pămînt".

Alți agronomi de seamă au fost *P. S. Aurelian*, profesor de economie rurală, *N. Filip*, profesor de zootehnie și de medicină veterniară, *C. Sandu-Aldea*, profesor de genetică și ameliorarea plantelor, *Traian Săvulescu*, savant de renume mondial, întemeietorul școlii românești de fiziologia și protecția plantelor etc.

La formarea școlii agricole din România au contribuit: Școala centrală de agricultură de la Herăstrău, întemeiată în 1853 și transformată cu timpul în actualul Institut agronomic „N. Bălcescu" din București, Academia de înalte studii agronomice din Cluj-Napoca întemeiată în anul 1869, Facultatea de agronomie a Universității din Iași, Societatea inginerilor agronomi fondată în anul 1921 ș.a.

În memoria cadrelor didactice și a celor care muncesc pe ogoarele patriei se păstrează încă vie figura savantului român academician — profesor *Gh. Ionescu Sisești (1885—1967)*. De activitatea sa este legată înființarea Institutului de cercetări agronomice, astăzi Academia de științe agricole și silvice din București, numeroase publicații de specialitate, pregătirea a mii de specialiști agronomi.

Ca urmare a strădaniei înaintașilor, a grijii permanente a partidului, în România se află o școală agricolă cu realizări de nebănuit în trecut, cinstită peste hotare: institute de învățămînt superior agronomic în orașele București, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara și Craiova, numeroase licee agricole, Academia de științe agricole și silvice, institute și stațiuni experimentale, loturi demonstrative în unitățile productive etc.

*

LECTURA

Ideile fundamentale ale lui Ion Ionescu de la Brad alcătuiesc un sistem închegat de o consecvență și o logică desăvîrșită.

Pentru el, cel mai mare și mai important izvor de prosperitate și de bunăstare este izvorul muncii omenești: munca fizică și munca intelectuală. Concepția lui Ion Ionescu de la Brad despre muncă era o concepție cu totul nouă, actual și astăzi. Munca trebuie să producă mai mult decît ceea ce se consumă în procesul de producție, trebuie să producă necontenit un excedent de bunuri.

Scanned with OKEN Scanner

Excedentul acesta constituie o rezervă pentru punerea în valoare în viitor a pămîntului și pentru a asigura pe om împotriva riscurilor, adică a eventualelor scăderi sau a eventualelor pierderi ce s-ar ivi.

Alături de muncă fizică, joacă un rol hotărîtor munca intelectuală : știința.

„Știința — spune Ion Ionescu de la Brad — nu este opusă practicii ; știința nu este altceva decît explicația și generalizarea multor fapte care vin din practică. Știința nu înseamnă să răsturnăm, să desființăm fără înțelegere tot ceea ce am moștenit bun și folositor. Ceea ce am moștenit trebuie să fie supus unei verificări și să vedem dacă se potrivește cu timpul de față. Ceea ce este bun se păstrează, ceea ce este rău se înlocuiește".

Este locul să amintim ideile lui Ion Ionescu de la Brad despre școală în general și despre școala în agricultură în special.

El nu concepe școala teoretică, ci o școală întemeiată pe realități, pe activitatea în practică. În valoroasa lui lucrare despre ferma model și institutul de agricultură, dezvoltă următoarele idei : școala este o instituție în care trebuie să se răspîndească numai adevăruri. Aceste adevăruri trebuie întîi elaborate într-o instituție de cercetări, într-o fermă experimentală. Ele trebuie să fie primite de școală după ce au fost verificate. Aceste adevăruri trebuie să fie împărtășite apoi elevilor prin aplicații continue pe teren.

„Noi sîntem din școala aceea care reduce toată învățătura la practică și care de la practică se ridică la teorie și care nu admite decît teoria ieșită din practică și rezemată de practică [...]"

Despre conducătorul întreprinderii agricole, director sau administrator, se exprimă astfel :

„El trebuie să aibă cunoștințe nu numai despre teorie, dar și despre practica agriculturii, adică nu numai să știe ce trebuie să facă, dar să și facă".

Gheorghe Ionescu-Sișești
Agronomul Ion Ionescu de la Brad,
Ed. Agro-silvică, Buc., 1955, p. 72.

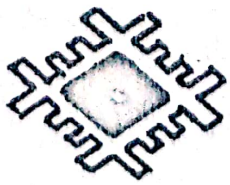

LECȚIA 21

MATEMATICA ȘI FIZICA ÎN ROMÂNIA

Discipline fundamentale ale civilizației contemporane, matematica și fizica din România cunosc o evoluție ascendentă, pe măsura marilor realizări ale științei și tehnicii românești. În condițiile de azi, sămînța aruncată cu atîta generozitate de înaintași dă roade tot mai bogate prin intermediul generațiilor de matematicieni și fizicieni formați între timp.

Existența unei școli matematice românești dezvoltate, cu tradiții înaintate, se datorește în bună măsură activității unor matematicieni ca David Emmanuel, Traian Lalescu, Dimitrie Pompeiu, Gheorghe Țițeica și alții, care au depus o muncă susținută în direcția răspîndirii și cultivării matematicii.

David Emmanuel (1854—1941) a fost pentru știința românească nu numai un premergător și un deschizător de drumuri, dar mai ales un mare și rodnic înfăptuitor. El a pus temelia școlii matematice românești așezînd pe baze solide și riguroase gîndirea științifică și activitatea creatoare.

Gheorghe Țițeica (1873—1939), om de știință de valoare internațională, a fost și un profesor desăvîrșit, fermecîndu-și studenții prin claritatea, echilibrul și sugestiile de studiu care caracterizau lecțiile sale.

Opera sa științifică cuprinde 96 de lucrări originale din care, și în prezent sînt folosite și citate „suprafețele, curbele și rețelele Țițeica", precum și două volume de sinteză a concepțiilor sale. Unul dintre ele a fost publicat în „Memorialul științelor matematice" la Paris, în 1931. El continuă să ilustreze și astăzi știința românească prin lucrările în care este citat pe plan internațional.

Dimitrie Pompeiu (1873—1954) s-a ocupat, cu succes, de „teoria funcțiilor de o variabilă complexă". Teza sa de doctorat susținută în

Scanned with OKEN Scanner

1905, produce o vîlvă neobișnuită, chiar pentru centrul de atunci al matematicii universale care era Sorbona, deoarece unul din strălucitoarele rezultate stabilite de Pompeiu contrazicea opinia unanimă a specialiștilor de pretutindeni. Această senzațională descoperire n-a întîrziat să fie contestată. El își apără descoperirea — denumită ulterior : „funcția Pompeiu" — printr-o serie de lucrări, dar de-abia în 1909, cînd marii matematicieni francezi A. Denjoy și P. Painlevé confirmă valabilitatea și semnalează importanța deosebită a rezultatului lui Pompeiu, lumea științifică recunoaște valoarea excepțională a savantului român.

În 1912, acesta lansează o a doua descoperire surprinzătoare, „derivata areolară", explicitată, dezvoltată și fructificată de școala matematică românească *(Gh. Călugăreanu, M. Nicolescu, N. Teodorescu* și *Gr. C. Moisil).*

Cele 129 de lucrări originale i-au creat un prestigiu deosebit, numele lui fiiind citat cu respect și admirație.

Traian Lalescu (1882—1929) a avut o activitate matematică multilaterală în domeniul algebrei, teoriei numerelor, teoriei ecuațiilor integrale. El este autorul primei monografii asupra „teoriei ecuațiilor integrale", lucrare devenită azi clasică. În dorința de a dezvolta în România interesul pentru această direcție de cercetare atît de actuală și de importantă, Traian Lalescu publică, în 1911, principalele rezultate obținute pînă la acea dată, inclusiv pe cele ale sale, într-o monografie, tradusă în franceză în 1912. Căpătînd imediat o mare popularitate, este tradusă și în limba polonă și, după cum a declarat matematicianul polonez H. Steinhaus, reprezintă cartea după care matematicienii din Polonia au învățat teoria ecuațiilor integrale.

Nu este ușor să trecem în revistă toate contribuțiile importante datorate școlii matematice din România. Este însă cazul să amintim că noțiunea de „lanț cu legături complete" a fost introdusă în *teoria probabilităților de acad. Octav Onicescu și acad. Gh. Mihoc.* În domeniul *logicii matematice și al aplicațiilor ei se înscrie contribuția acad. Gr. C. Moisil* (1906—1973) ale cărui lucrări au influențat direct numeroși tineri în sensul dezvoltării teoriei algebrice a logicii și teoriei algebrice a automatelor finite.

Se mai pot aminti numeroasele contribuții aduse de școala românească de lingvistică matematică — domeniu în plină dezvoltare.

În sfîrșit, un precursor în modelarea matematică aplicată științelor sociale este *Spiru Haret* (1851—1912), autorul unei încercări de matematizare a fenomenelor sociale, în lucrarea „Mecanica Socială" (1910).

Scanned with OKEN Scanner

Cercetarea matematică în România, se constituie în şcoală proprie, care îmbrăţişează tot mai multe ramuri ale matematicii moderne.

Fizicienii români de azi au, la rîndul lor, precursori de prestigiu care şi-au consacrat viaţa studiului fizicii.

Ştefan Micle (1820—1879), profesor la Academia Mihăileană din Iaşi şi *Emanuel Bacaloglu (1830—1891)*, profesor la „Şcoala de ponţi şi şosele" din Bucureşti şi autor al primului manual universitar de fizică tipărit în româneşte sînt consideraţi ctitorii învăţămîntului universitar în această direcţie.

Valoarea „Elementelor de fizică" ale lui Em. Bacaloglu constă în faptul că acest tratat era la curent cu ştiinţa din izvoare directe şi mai ales prin încercarea de introducere a unei terminologii româneşti. Autorul combătea în prefaţă folosirea termenilor străini.

Întemeietorii cercetării ştiinţifice în fizică sînt Dimitrie Negreanu, Constantin Miculescu şi Dragomir Hurmuzescu.

D. Negreanu (1858—1908) a fost primul român doctor în fizică. Teza sa, susţinută la Sorbona în 1889, trata despre „Eterificare şi conductibilitate electrică".

C. Miculescu (1868—1937) îşi ia licenţa în ştiinţe la Facultatea de ştiinţe a Sorbonei, în 1888. Teza lui tratează o problemă importantă din domeniul termodinamicii, aceea a măsurării echivalentului mecanic al caloriei. El a perfecţionat metoda de măsurare şi, cu ajutroul dispozitivului său, a găsit pentru echivalentul mecanic al caloriei valoarea $J = 4.184$ jouli/calorie, care este foarte aproape de cea adoptată azi în general, ca medie a o mulţime de măsurători.

D. Hurmuzescu (1865—1954) s-a născut la Bucureşti. În 1896 îşi dă examenul de doctorat la Sorbona cu teza „Asupra unei noi determinări a raportului v între unităţile electrostatice şi cele electromagnetice" tipărită la Paris în „Annales de chimie et de physique". Ţinînd seamă de necesitatea ca România să aibă ingineri bine pregătiţi mai ales în domeniul electrotehnicii, Hurmuzescu începe, încă din 1904, organizarea pe lîngă Facultatea de ştiinţe din Iaşi, a unui învăţămînt tehnic aplicat.

Primul doctor cu titlul obţinut în România este *D. Bungeţeanu*. Rezultatele lucrărilor sale sînt cuprinse în opera sa fundamentală intitulată „Rezonanţă lichidelor. Viteza sunetelor în lichide", publicată la Bucureşti în 1914.

Faţă de aceste începuturi, fizica din România se află astăzi departe. Este suficient să ne gîndim la Institutul de fizică din Bucureşti, la marele Institut de fizică atomică. Printre principalele realizări se pot aminti interesantele contribuţii obţinute în domeniul betatroanelor.

Scanned with OKEN Scanner

Fizicienii români au numeroase contacte cu lumea științifică internațională. Ei participă la lucrările Institutului unificat de cercetări nucleare de la Dubna (U.R.S.S.). Aici, nu de mult, s-a descoperit o nouă particulă elementară, denumită antisigma minus. La descoperirea ei a participat și fizicianul român A. Mihul.

Pe măsură ce noi elemente întăresc școlile noastre de matematică și fizică, orizontul lor se lărgește, cercetarea teoretică se apropie tot mai mult de problemele naturii, de problemele practice pe care le ridică societatea modernă.

LECTURA

Evoluția tulburătoare a științelor matematice în vremurile noastre are un prim aspect straniu. Apariția unor științe cu nume ca Logică matematică, Biologie matematică, Economie matematică, Psihologie matematică, Teoria matematică a învățării și Lingvistică matematică — arată că domeniul de aplicare al acestor științe matematice s-a lărgit considerabil. Înainte aveam o Fizică matematică, căreia îi corespundea tehnica clasică. Noilor domenii matematizate le corespund noi domenii ale tehnicii, care toate întrebuințează calculatoarele digitale : programarea automată, bionica, automatele cu autoinstruire, traducerea automată.

În al doilea rînd, matematica de azi se ridică la un grad de abstracție neîntîlnit înainte. Natura elementelor despre care se enunțau teoremele : puncte, drepte sau cercuri, numere sau vectori, nu mai apare azi în matematică ; elementele sînt implicit caracterizate prin sistemul de axiome.

În al treilea rînd, caracterul cantitativ al matematicienilor a evoluat către caracterul de structural.

În fine, punctul de plecare al unei expuneri matematice e mai spre început decît cel al matematicilor clasice. Matematica nu evoluează de la axiome la teoreme, [...] Mersul ei este mult mai întreţesut cu răsfrîngeri și anticipări.

Gr. C. Moisil, *Elemente de logică matematică și de teoria mulțimilor*, Ed. științifică — Buc., 1968, p. 5.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 22

FAURIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR

Cînd, odată cu prima revoluție industrială, națiunile europene deplin constituite își afirmă, ireversibil, dreptul la autodeterminare în state unitare, întreaga evoluție a poporului român pregătise, de fapt, premisele esențiale ale noii etape.

Începută din antichitate și continuată pînă în primii ani ai secolului al XIX-lea, o astfel de evoluție s-a bazat pe realități ca : etnogeneza și continuitatea de viață în spațiu carpato-danubian, unitatea de limbă, aceeași civilizație materială, alcătuiri și relații sociale cu idei și mentalități similare, continuitatea vieții de stat, politice, interdependența provinciilor românești, similitudinea opțiunilor în anumite etape decisive, aceeași creație culturală. Aceste realități au constituit secole de-a rîndul tot atîtea permanențe, tot atîtea forțe de coeziune.

Conștiința apartenenței la aceeași națiune și necesitatea cuprinderii ei într-un singur stat devine o idee majoră înțeleasă și afirmată în prima jumătate a secolului al XIX-lea de largi categorii sociale, de la intelectualitate pînă la țărănime.

Unitatea politică a provinciilor românești și restaurarea treptată a independenței lor au fost îndeplinite în *trei etape : unirea Țării Românești cu Moldova (1859), recîștigarea independenței depline (1877—1878), constituirea statului național unitar (1918).* Aceste etape hotărîtoare au fost realizate în primul rînd prin manifestarea de voință, prin acțiunea și lupta directă a românilor, tratatele internaționale consemnînd doar, în formă juridică, rezultatele.

Folosind conjunctura și noile raporturi de forță de pe arena europeană în urma războiului Crimeii, poporul, român, prin adunări reprezentative, cere, în primul rînd, respectarea drepturilor sale politice

Scanned with OKEN Scanner

și unirea Principatelor într-un singur stat cu numele de România. Interesele divergente ale marilor puteri duc la o formulă de compromis [1], exprimată prin convenția de la Paris, care, sub denumirea de „Principatele Unite", prevedea menținerea, în continuare, a două state, fiecare cu conducerea sa, dar cu o organizare similară. Compromisul puterilor

Alexandru Ioan Cuza (1859—1866)

europene a căpătat un alt conținut cînd *în ianuarie 1859*, adunările elective de la Iași și București, aleg în unanimitate, cu entuziasta aprobare a opiniei publice, pe același principe, Alexandru Ioan Cuza, ca singur domn al celor două principate. *Unirea*, recunoscută la început condiționat și cu titlu provizoriu de puterile timpului, *rămîne definitivă* : capitala se fixează la București, cu un singur guvern, un singur parlament, un singur șef al statului (ianuarie 1862). Urmează importante reforme : secularizarea (naționalizarea) averilor funciare ale mănăstirilor, împroprietărirea a peste 500 000 de familii de țărani, lărgirea dreptului de vot, organizarea unor instituții economice, financiare și administrative, a învățămîntului de toate gradele, a forțelor armate.

1 *compromis* — înțelegere bazată pe concesii, pe îngăduințe reciproce.

Unirea politică era astfel însoțită de prefaceri structurale, menite să asigure treptat transformarea României într-un stat modern.

A doua etapă a fost *cucerirea independenței depline în 1877—1878*, prin participarea trupelor române, alături de armata rusă, în războiul purtat în Bulgaria, împotriva Imperiului otoman. Vitejia și puterea de luptă a ostașilor români au fost subliniate atît de oficialitățile militare țariste, cît și de numeroși observatori și corespondenți de presă străini reprezentînd ziare din Belgia, Franța, Austro-Ungaria, Elveția, S.U.A.

Congresul și tratatul de la Berlin (iulie 1878) au recunoscut independența deplină a României, odată cu reunirea la statul român a Dobrogei, străvechi teritoriu daco-roman (care fusese ocupat de Imperiul otoman la începutul secolului al XV-lea).

În deceniile următoare, continuă în România consolidarea relațiilor de producție capitaliste. Burghezia grupează în rîndurile ei proprietari de întreprinderi, comercianți, bancheri, cadre superioare din administrația de stat, justiție, învățămînt. Reprezentată prin Partidul Național-Liberal ea tinde să devină dominantă politicește, însă este nevoită să împartă puterea cu moșierimea, organizată în Partidul Conservator și deținătoare, către 1900, a cca. 46% din solul cultivabil al țării. Între moșier și țăran se interpune — ca administrator direct al pămîntului — arendașul, interesat să strîngă cît mai repede cîștiguri mari, impunînd, de aceea, condiții de arendă tot mai apăsătoare sătenilor. Țărănimea (peste 81% din populație) stăpînește mai puțin pămînt decît 4 171 de mari proprietari și participă foarte puțin la viața politică. Tensiunea este în creștere : au loc periodic agitații, răzmeriță și chiar răscoale, culminînd cu aceea din 1907 înăbușită prin intervenția armatei.

Odată cu dezvoltarea industriei se afirmă și proletariatul. Cele mai importante centre muncitorești sînt la București, Galați, Brăila și în județul Prahova ; lucrătorii de la căile ferate, de pe șantiere, din porturi, tipografii etc., recurg la greve pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață. În 1893 ia ființă, la București, Partidul Social Democrat al muncitorilor din România. Întemeiat pe principiile formulate de Karl Marx și Friedrich Engels, programul partidului prevedea „emanciparea desăvîrșită economică, politică și intelectuală a poporului muncitor", „prefacerea tuturor instrumentelor de muncă în proprietatea colectivă a societății întregi", desființarea inegalităților politice, economico-sociale, de sex, rasă, religie sau naționalitate, solidaritate internațională.

Social-democrația română și-a exprimat poziția în cîteva din problemele principale ale epocii (pînă la primul război mondial) : industria-

Scanned with OKEN Scanner

lizarea, împroprietărirea țărănimii, unitatea națională, internaționalismul proletar.

În Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina se produc creșteri în sectorul minier (îndeosebi în exploatările carbonifere din Valea Jiului și la Baia Mare), în metalurgie (la Reșița, fabrica de vagoane Arad), în industria ușoară. Totuși și aici predomină sectoarele agricole (cca. 69% din populație aparține zonelor rurale). Cu toate că după revoluția din 1848 guvernul imperial austriac a legiferat desființarea iobăgiei și a recunoscut dreptul de proprietate al foștilor iobagi, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, pămînturile nobilimii reprezintă încă cca. 45% din suprafața funciară totală. Extinderea relațiilor social-economice capitaliste determină și în viața colectivităților rurale transilvănene schimbarea raporturilor tradiționale, generează noi tensiuni, agitații și mișcări.

Concomitent, se afirmă și în aceste provincii proletariatul. Începută sub forma societăților de ajutor reciproc și a unor asociații profesionale, mișcarea muncitorească se organizează apoi în cercuri socialiste locale, cu o secție a Internaționalei I la Timișoara. În 1890, fiind

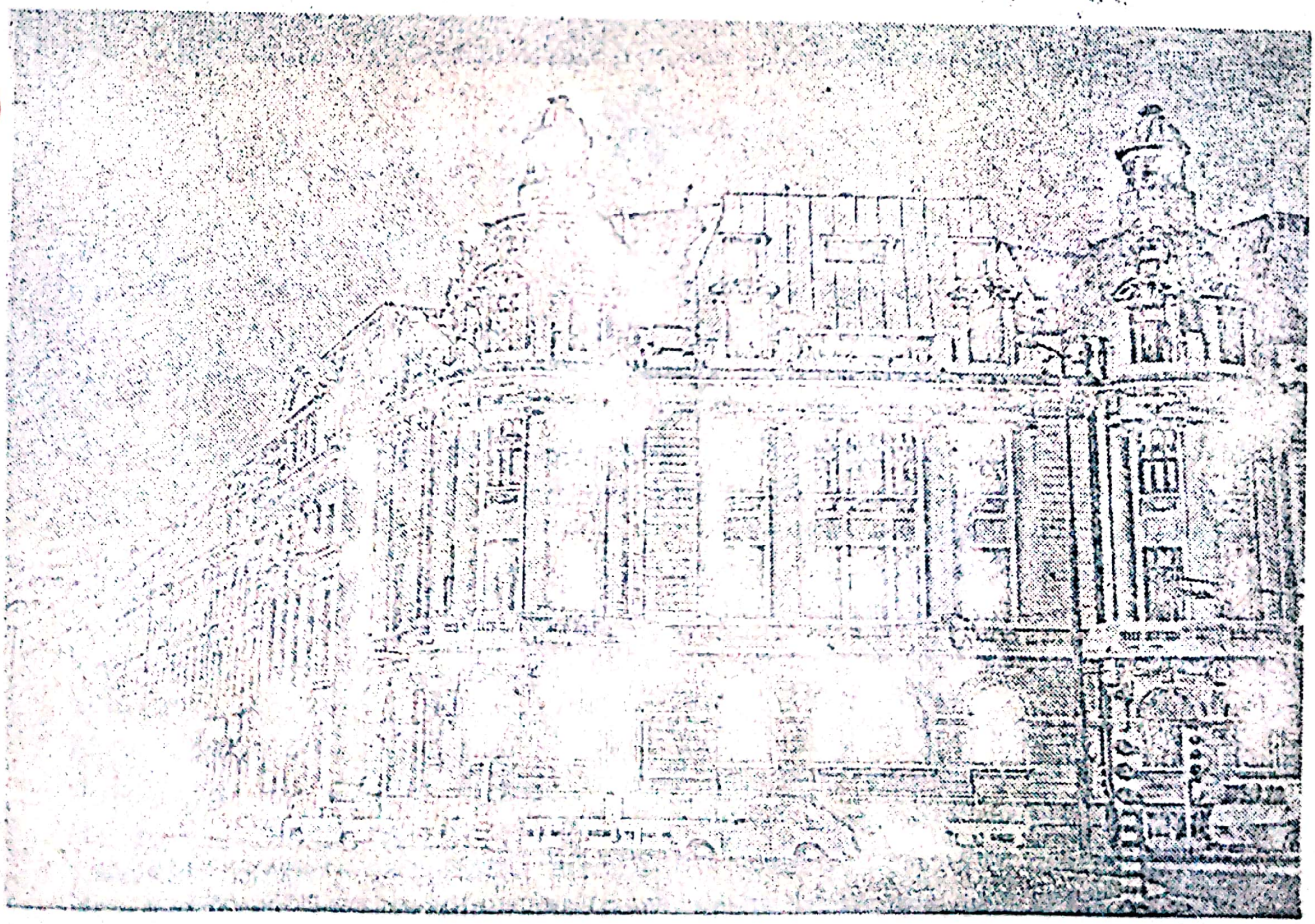

Universitatea din București

Scanned with OKEN Scanner

prezenți și delegați din principalele orașe ale Transilvaniei, se constituie Partidul Social Democrat din Ungaria. Mai multe greve (la Petroșani, Anina, Reșița, Cluj-Napoca, Brașov, Arad...) marchează lupta muncitorimii pentru îmbunătățirea condițiilor de lucru și salarizare.

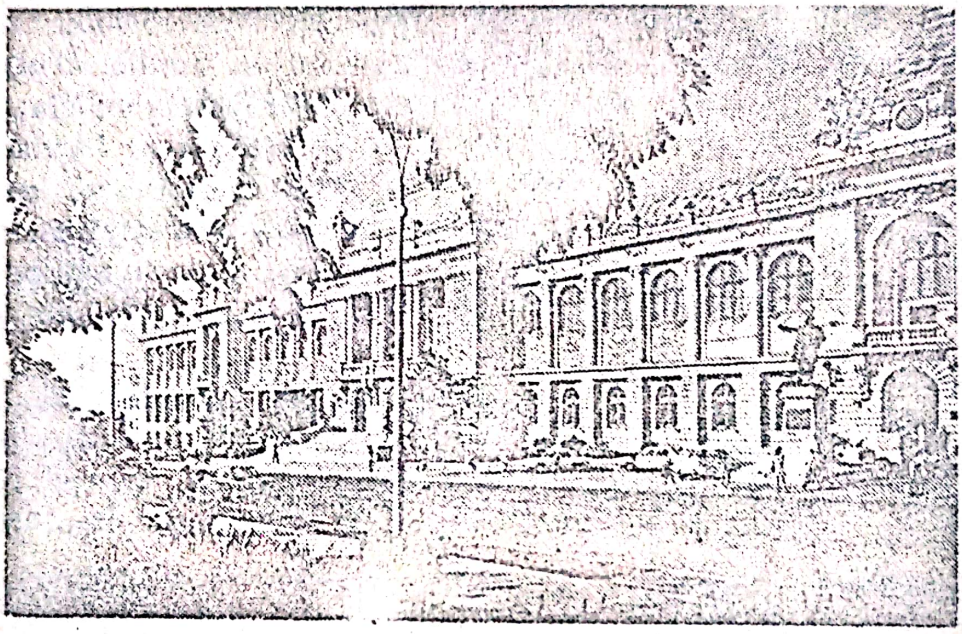

Universitatea din Iași

Românii din Austro-Ungaria nu aveau însă depline drepturi politice, administrative, culturale și religioase. De aceea au acționat pentru dobîndirea acestora prin asociații culturale (cea mai importantă fiind Astra) și prin lupta politică condusă de Partidul Național Român, înființat în 1881.

La începutul secolului al XX-lea, pentru întreaga națiune română, progresul major material și spiritual rămînea legat indisolubil de realizarea statului național unitar.

Unirea era dezideratul fundamental al întregii opinii publice românești, a celor mai diferite clase și categorii sociale. Manifestul adresat țării întregi de „Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor" (președinte — luptătorul transilvănean Vasile Lucaciu, secretar general — istoricul Nicolae Iorga), sublinia în 1914 : „Trista experiență a dovedit că o unitate culturală fără o unitate politică nu are nici o chezășie. Pentru păstrarea unității culturale ni se impune unitatea politică". Iar fruntașul socialist Constantin Dobrogeanu-Gherea adăuga : „Într-o țară care are nenorocirea ca o parte din trupul ei să fie sub stăpînire străină, întregirea țării e o dorință comună".

Scanned with OKEN Scanner

De aceea, chiar de la începutul primului război mondial, cercurile și personalitățile politice au optat, în imensa lor majoritate, pentru eliberarea românilor din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina. Participarea României la război în anii 1916—1918, alături de forțele Antantei (Franța, Marea Britanie, Rusia, Statele Unite ale Americii, Japonia) a fost determinată exclusiv de această necesitate. Vitejia și rezistența armatei române au fost recunoscute și de prieteni și de adversari: „...doresc să exprim din partea guvernului britanic profunda noastră admirație pentru curajul eroic și avîntul ce l-a dovedit poporul român în timpul unui an de încercări aproape fără seamăn...". (Lloyd George, primul ministru al Marii Britanii, în august 1917).

În 1918, odată cu destrămarea imperiilor țarist și habsburgic și a Reichului german, mișcările de eliberare înving în întreaga Europă și duc la constituirea de noi state naționale, precum și la întregirea unor state existente, între acestea fiind și România.

La 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, „Adunarea Națională a națiunii române", în prezența a 100 000 de români veniți din Transilvania, din Banat, Crișana și Maramureș, a votat, într-un entuziasm ce greu poate fi arătat în cuvinte, unirea tuturor acestor teritorii cu România.

LECTURA

Măria Ta!

După o sută cincizeci și patru de ani de umilire și degradare națională, Moldova a intrat în vechiul său drept consfințit prin capitulațiile[2] sale, dreptul de a-și alege pe capul său, pe Domnul.

Prin înălțarea Ta pe tronul lui Ștefan cel Mare, s-a reînălțat însăși naționalitatea română. Alegîndu-te de capul său, neamul nostru a voit să împlinească o veche datorie către familia Ta, a voit să răsplătească sîngele strămoșilor Tăi, vărsat pentru libertățile publice.

Alegîndu-te [pe] Tine Domn în țara noastră, noi am voit să arătăm lumii aceea ce toată țara dorește: *la legi [noi], om nou.*

O, Doamne! mare și frumoasă-ți este misiunea! Constituția din 7(19) August ne însemnează o epocă nouă; și Măria Ta ești chemat să o deschizi. Fii dar omul [epocii]; fă ca legea să înlocuiască arbitrariul; fă ca legea să fie tare; iar Tu, Măria Ta, ca Domn, fii bun și blînd,

[2] *capitulație* — convenție, înțelegere prin care un stat stabilește un regim de favoare și de privilegii pentru alt stat.

fii bun mai ales pentru aceia, pentru [care] mai toți Domnii trecuți au fost nepăsători sau răi.

Nu uita că, dacă 50 de deputați Te-au ales Domn, însă ai să domnești peste două milioane de oameni.

Fă, dar, ca domnia Ta să fie cu totul de pace și de dreptate ; împacă patimile și urile dintre noi și reintrodu în mijlocul nostru strămoșeasca frăție.

Fii simplu, Măria Ta, fii bun, fii Domn cetățean ; urechea Ta să fie pururea deschisă la adevăr și închisă la minciună și lingușire.

Porți un frumos și scump nume : numele lui Alexandru cel Bun. Să trăiești dar mulți ani !

Ca și dînsul, fă, o, Doamne, ca, prin dreptatea Europei, prin dezvoltarea instituțiunilor noastre, prin simțimintele Tale patriotice, să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase ale nației noastre, cînd Alexandru cel Bun zicea ambasadorilor împăratului din [Bizanț] că :

România nu are alt ocrotitor decît [pe] Dumnezeu și sabia sa !

Să trăiești, Măria Ta !

Mihail Kogălniceanu, *Discurs la alegerea lui Cuza.*

LECȚIA 23

CLASICISM ȘI ROMANTISM ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Terminologia continuă să fie una dintre problemele divergente ale teoriei și istoriei literare. Conceptele de *clasicism*, *romantism* și *realism* reprezintă axa pe care s-a dezvoltat în diversitate unitatea literaturilor europene, denumind, în egală măsură, un curent artistic și o doctrină estetico-filozofică. Termenilor amintiți li s-au dat zeci de interpretări. Nimeni n-a putut rezuma toate elementele care-i particularizează. Au fost create noțiuni intermediare : *neoclasicism*, *preromantism* etc. *Tradiționalismul* a fost denumit ca „primul romantism" al neoclasicilor, extremul romantism ca *decadentism*.

Începînd cu secolul al XIV-lea, *clasicismul* și-a găsit modele și izvoare de inspirație în antichitatea greco-romană, promovînd respectul față de tradițiile clasice, rigoarea compoziției, finețea analizei, puritatea și claritatea stilului. Odată cu marile mișcări sociale de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și din prima jumătate a secolului al XIX-lea, reprezentanții noilor clase au opus clasicismului, libertatea spiritului, a sentimentului și a imaginației, exaltarea „eului" pînă la patetic și titanism, erotismul, unitatea omului cu natura, fantasticul, inadaptibilitatea socială, politică și personală, interesul pentru folclor și libertatea expresiei.

O mare importanță în promovarea romantismului a avut-o, pe de o parte, descoperirea literaturii populare, în care *dorul*, încorporat în *doină*, reprezintă o premisă de originalitate a romantismului românesc iar pe de altă parte contactul cu marile literaturi apusene, franceză, engleză, germană și italiană, la care s-au adăugat marii romantici ruși. Respingerea clasicismului nu a fost violentă ca în alte țări. Multă vreme scriitorii greci și latini au fost considerați „dascălii lumii noi", iar operele lor „frumoase modeluri". Deși exista o puternică reacțiune împotriva

Scanned with OKEN Scanner

imitațiilor, confruntarea de opinii s-a prelungit, iar scriitorii au oscilat între clasicism și romantism. Poezia populară a avut, față de creația cultă „același rol pe care îl au, în alte literaturi mai vechi, perioadele lor clasice". Clasicismul folcloric a rămas, pentru toți scriitorii români,

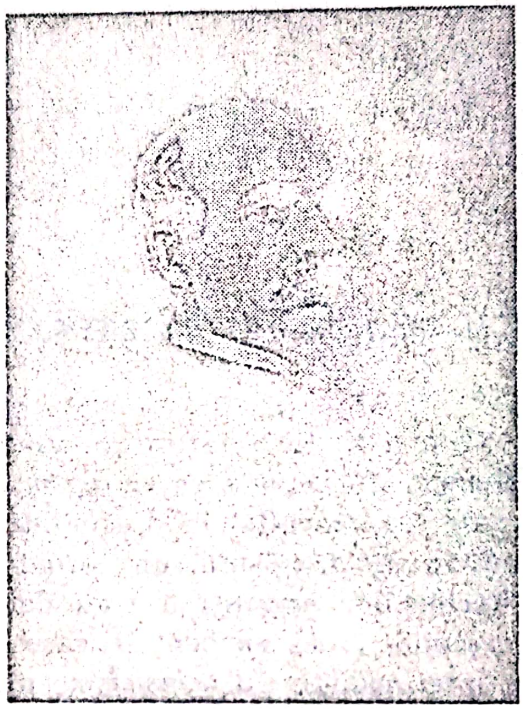

Vasile Alecsandri (1821—1890)

o sursă și un model. Despre V. Alecsandri (1821—1890) de exemplu, se spunea că „e un clasic desăvîrșit, care a împrumutat haina romantică cît timp această mișcare se identifica, în sufletul românesc, cu ideea de eliberare națională, politică și socială". Dacă în clasicismul propriu-zis al literaturii române intră I. Budai-Deleanu, Iancu Văcărescu, C. Negruzzi și Anton Pann, unii dintre promotorii romantismului, ca I. Heliade Rădulescu și Gr. Alexandrescu, se situează deseori pe pozițiile esteticii clasice.

Romantismul românesc a cunoscut trei etape : faza preromantică și romantic-elegiacă de influență franceză, preocupată de cultivarea valorilor universale (între 1829—1840), perioada de romantism social-politic activ, atașată „teoretic" romantismului, dar interesată mai ales de evidențierea valorilor naționale (între 1840—1870) și perioada eminesciană, în care se realizează sinteza dintre marile valori naționale și universale (între 1870—1890). După 1890 este evident un romantism difuz, post-eminescian, prelungit prin simbolism, semănătorism, poporanism, suprarealism și realism.

În prima etapă, inițiativele culturale și literare duc la organizarea școlii, a științei, a presei și a literaturii originale dominată însă de prestigiul romanticilor francezi și englezi traduși, imitați sau prelucrați. Romantismul social și politic, folcloric și istoric, manifestat în anii revoluției burghezo-democratice din 1848 și a luptelor duse pentru formarea statului național și suveran, a subordonat interesele individuale marile probleme naționale. Opera scriitorilor : *I. Heliade Rădulescu, Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, Alecu Russo, C. Negruzzi, Anton Pann, D. Bolintineanu* și *Cezar Boliac,* a pregătit apariția marilor scriitori din a doua jumătate a secolului trecut : *Ion Creangă* (1837—1889), *Mihai Eminescu* (1850—1889), și *I. L. Caragiale* (1852—1912).

Sinteză organică între romantismul european și național, între filozofia germană și spiritul popular, opera lui Mihai Eminescu reprezintă punctul cel mai înalt al romantismului românesc. El a parcurs experiența marilor poeți și filozofi europeni.

Romantismul a contribuit la circulația motivelor și a influențelor. Cu ocazia apariției primei versiuni românești a *Demonului* de Lermontov, (în 1907), G. Ibrăileanu scria că acest poem „amintește de *Manfred* al lui Byron și de *Eloa* a lui Alfred de Vigny, de *Luceafărul* sau de *Înger și demon* de Eminescu, de *Nunta Zamfirei* sau de *Moartea lui Fulger* de G. Coșbuc". Înainte de a fi curent sau școală, romantismul este o manifestare a vieții sufletești. Sînt firi romantice, independent de orice influență. Exagerarea „izvoarelor" și a „influențelor" este la fel de dăunătoare ca și afirmarea brutală a originalității. Arta e mimetică. Artiștii sînt creatori, dar și creații ale vremii lor.

Sub forme evoluate, clasicismul și romantismul se manifestă și astăzi, în concepțiile estetice și în modurile de expresie, într-o interferență continuă cu celelalte curente și manifestări literare.

LECTURA

Gloata se întărîta din mult în mai mult.

Lăpușneanul, pre care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pre armașul [1] să-i întrebe ce vor și ce cer ? Armașul ieși.

— Ei, vornice[2] Moțoace, zise apoi înturnîndu-se spre acesta, spune, n-am făcut bine că m-am mîntuit de răii aceștii și am scăpat țara de o așa rîie ?

[1] *armaș* — slujbaș cu atribuții administrative și judiciare.
[2] *vornic* — mare demnitar, însărcinat cu supravegherea curții domnești, cu conducerea treburilor interne ale țării și cu atribuții judecătorești.

Scanned with OKEN Scanner

— Măria-ta, ai urmat cu mare înțelepciune, răspunse mîrșavul curtezan : eu de mult aveam de gînd să sfătuiesc pre măria-ta la aceasta, dar văd că înțelepciunea măriei-tale au apucat mai-nainte, și ai făcut bine că i-ai tăiat ; pentru că... fiindcă... era să...

— Văd că armașul întîrzie, zise Lăpușneanul curmînd pre Moțoc, care se învălmășea în vorbă. Îmi vine să poruncesc să deie cu tunurile în prostimea acea. Ha, cum socoți și dumneata ?

— Așa, așa, să-i înproaște cu tunurile ; nu-i vro pagubă c-or muri cîteva sute de mojici, de vreme ce au perit atîția boieri. Da, să-i omoare de istov [3].

— M-așteptam s-aud asemene răspuns, zise cu oțărie [4] Lăpușneanul, dar să vedem întâi ce vor.

În vremea aceasta, armașul se suise pe poarta curții și, făcînd semn, strigă :

— Oameni buni ! Măria-sa vodă întreabă ce vreți și ce ceriți ? și pentru ce ați venit așa cu zurba ? [5]

Prostimea rămase cu gura căscată. Ea nu se aștepta la asemenea întrebare. Venise fără să știe pentru ce au venit și ce vrea. Începu a se strînge în cete-cete, și a se întreba unii pe alții ce să ceară. În sfîrșit, începură a striga :

— Să micșureze dăjdiile ! [6] — Să nu ne mai zapciască ! [7]

— Să nu ne mai împlinească ! — Să nu ne mai jăfuiască !

— Am rămas săraci ! — N-avem bani ! — Ne i-au luat toți Moțoc ! — Moțoc ! Moțoc ! El ne belește și ne pradă ! El sfătuiește pre vodă ! — Să moară !

— Moțoc să moară ! — Capul lui Moțoc vrem !

Acest din urmă cuvînt găsînd un eho în toate inimile, fu ca o schinteie electrică. Toate glasurile se făcură un glas, și acest glas striga : „Capul lui Moțoc vrem".

— Ce cer ? întrebă Lăpușneanul, văzînd pre armașul întrînd.

— Capul vornicului Moțoc, răspunse.

— Cum ? ce ? strigă acesta sărind ca un om ce calcă pe un șărpe ; n-ai auzit bine, fîrtate ! vrei să șuguiești, dar nu-i vreme de șagă. Ce vorbe sînt aceste ? Ce să facă cu capul meu ? Îți spun că ești surd ; n-ai auzit bine !

---

[3] *de istov* — de tot, cu totul, definitiv.

[4] *cu oțărie* — cu ură, cu dușmănie.

[5] *zurbă* — zgomot, revoltă.

[6] *dajdie* — dare, bir.

[7] *să nu ne mai zapciască* — să nu mai fie încasate (dările) cu forța de către zapcii.

— Ba foarte bine, zise Alexandru-vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aici.

În adevăr, ostaşii nemaiîmpotrivindu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: „Să ne deie pre Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!“

— Oh! păcătosul de mine! strigă ticălosul. Maică precurată fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc!... Dar ce le-am făcut eu oamenilor acestora? Născătoare de Dumnezeu, scapă-mă de primejdia aceasta, și mă jur să fac o biserică, să postesc cît voi mai ave zile, să ferec cu argint icoana ta cea făcătoare de minuni de la mănăstirea Neamțului!... Dar, milostive doamne, nu-i asculta pre niște proști, pre niște mojici. Pune să deie cu tunurile într-înșii... Să moară toți! Eu sînt boier mare; ei sînt niște proști!

— Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sînge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă dumneata singur.

Constantin Negruzzi,
Alexandru Lăpușneanu,
Ed. pentru literatură, Buc., 1966, p. 115—117.

LECȚIA 24

ARTA ROMÂNEASCĂ DIN SECOLUL AL XIX-lea

Privită retrospectiv, de la o distanță care atenuează deosebiri și contraste, arta românească din secolul al XIX-lea pare să aibă o singură fizionomie. Parcă toți artiștii — arhitecți, pictori, sculptori — ar fi lucrat la o singură operă, traducînd spiritualitatea lumii românești într-o imagine plastică omogenă.

În primele decenii ale secolului al XIX-lea, în arta plastică românească au apărut cele dintîi preocupări tematice legate de ideea deșteptării naționale. Limbajul sever și solemn al artei tradiționale, corespunzător concepțiilor despre viață și artă ale feudalismului, nu oferea vocabularul plastic necesar transpunerii în operă a noilor subiecte, cu un puternic fond educativ, capabile de a exalta sentimentul național, de a-l exprima cu pasiune, de a-l face cît mai nemijlocit înțeles de cei mulți. Trimiterea tinerilor la studii în marile centre artistice ale Europei occidentale, crearea învățămîntului artistic superior (Academiile de Bele-arte de la București și Iași) reflectă preocupările de a transforma arta românească într-un factor eficient de cultură.

Evenimentele legate de revoluția de la 1848 au determinat o schimbare radicală în concepția despre artă : un nou conținut de idei și o nouă formă de exprimare au devenit dominante pentru multă vreme, iar artiștii, asemenea tuturor patrioților, s-au încadrat ca luptători activi în primele rînduri ale forțelor progresiste. Pornind de la interpretarea realităților vremii — și inspirați de ele — *artiștii de la 1848 au creat o artă cu un conținut social, politic și național, pusă în serviciul ideilor progresiste*. Astfel, în arta românească s-a înfăptuit, pe temeiurile unei noi ideologii, patriotice și naționale, o legătură afectivă între artiști și popor.

În perioada de reacțiune, după 1848, se așază, cu prețul unui efort impresionant, bazele artei plastice românești moderne. Tînăra generație de artiști în frunte cu Theodor Aman, a pășit în istorie pregătindu-se pentru continuarea și împlinirea moștenirii artistice lăsate de Ion

Negulici, Constantin Daniel Rosenthal și Barbu Iscovescu. Pătrunși de conștiința națională, tinerii artiști ridică cerința unei arte combative, angajate în lupta pentru Unirea Principatelor, pentru independență, pentru revendicări revoluționar-democratice.

„Țărăncuță", de Nicolae Grigorescu

Arta lui *Nicolae Grigorescu* (1838—1907) reprezintă în pictura românească nu numai începutul unei noi orientări în tematică și formă, ci și afirmarea unei concepții noi despre artă. Odată cu arta lui Grigorescu apar în prim plan peisajul țării și temele vieții obișnuite.

Atunci cînd în artă, reflectînd o stare socială și națională concretă, tema dominantă devine viața obișnuită, de fiecare zi, principiile consacrate ale esteticii și compoziției nu mai pot fi aplicate. Și astfel, *creația lui Grigorescu, inspirată nemijlocit de viața poporului, a deschis perspectiva spre o artă națională cu un caracter specific.* Datorită lui Grigorescu, pictura românească s-a diferențiat de restul picturii europene și, modelîndu-și imaginea națională proprie, a putut deveni purtătoarea unor valori de interes universal.

Conștiința națională este modelată și de operele care pătrund în mase și sînt însușite de ele. Generații succesive și-au multiplicat și adîncit sentimentele cunoscînd pictura lui Grigorescu. Pictura sa, lumina artei sale, acțiunea ei de înnobilare a sensibilității și de adîncire a gîndirii, renăscută și transformată din generație în generație, s-a

integrat în spiritualitatea națională într-o mișcare continuă, fertilizatoare. Arta lui Grigorescu se impune nu numai printr-o excelentă calitate picturală, ci și printr-o căldură pe care o oferă fără ostentație și pe care o revarsă mereu, inepuizabil, miilor de priviri fascinate.

Pentru Grigorescu, pictura era o modalitate de a da formă atitudinii sale în fața vieții însăși. Lumea pe care o reflectă nu este festivă, însă temperatura reprezentării, ardoarea transfigurării poetice, intonația amplă o învestesc cu o plinătate sărbătorească.

Datorită acestor calități, arta lui Nicolae Grigorescu își păstrează integritatea și frumusețea nealterate, exprimînd o latură progresistă a culturii românești.

LECTURA

Nimic zgomotos, nimic aspru în opera lui Grigorescu [...] Toate vorbesc încet, limpede, prietenește. În peisajele lui nu bate vîntul. Rar o adiere leagănă cîte-o frunzuliță scuturată de toamnă, sau de-abia mișcă, pe albastrul cerului, albi, strălucitori nori de argint. [...] Cele mai mici lucruri își șoptesc vorbe de o adîncă putere de evocare. În florile lui e frăgezimea și respirarea umedă a vieții, ele surîd cu strălucirea lor de-o clipă și cu ceva din privirea ochilor omenești, te-aștepți să le vezi ofilite, moarte peste cîteva minute — atîta gingășie, atîta proaspătă lumină tremură în fiecare petală [...]

Dealurile lui [sînt] lin trăgănate, munții din fund de-abia se zăresc tăindu-și, în linii frumos ondulate și din ce în ce mai șterse, coamele fumurii pe cerul albastru, cu nori de argint; copacii lui [sînt] de obicei mesteceni zvelți, cu tulpina albită, cu rămurele fine, îndoite în jos și frunzulița ușoară ca lumina; boii lui trag încet, fără să se opintească în jug — arareori carele [sînt] încărcate — și oamenii merg încet pe lîngă boi, fără să-i silească; ciobanul sprinten și voinic [...] stă rezemat în bîtă, cu privirea pierdută în adîncul zării [...]

Grigorescu a trecut cu ei [soldații români în 1877] Dunărea. A trăit cu ei ostenelile, suferințele și primejdiile războiului. A pîndit cu ei în șanțuri sub șuierul gloanțelor. [...] În tablourile lui „din campanie" nu-s mișcări de manevre, nici grupări convenționale de modele [care] pozează [...]. Sincer, ca însuși faptul pe care-l privește, el te face să vezi, ca la lumina unui fulger toată zguduitoarea tragedie a războiului „văzut cu ochii soldaților, nu cu al șefilor".

Nimeni n-a scris, în [culori] mai armonioase, pagini mai limpezi, mai calde și mai profund adevărate despre țara lui.

A. Vlahuță, *Scrieri alese*,
Ed. pentru literatură, Buc., 1964, p. 364—374.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 25

MIHAI EMINESCU

Mihai Eminescu domină literatura română. Nici un scriitor nu a putut să-i umbrească strălucirea. Numai Tudor Arghezi a fost considerat „egalul" lui.

Din 39 de ani de viață a închinat literaturii numai jumătate. A debutat la 16 ani. O boală necruțătoare i-a întrerupt, la 33 de ani

Mihai Eminescu (1850—1889)

opera, înainte ca ea să se fi cristalizat în adevărata-i dimensiune. A lăsat în manuscris peste 11.000 de pagini, din care n-a publicat în

Scanned with OKEN Scanner

timpul vieții decît cîteva zeci de poezii și numeroase articole. Cunoscut insuficient de contemporani, i-a uimit, prin dimensiunea geniului, pe urmași. Studiile eminesciene, edițiile critice și populare au depășit de mult interesul național. Pe toate meridianele globului, în toate limbile de largă circulație, versul eminescian a devenit un element de referință al literaturii române, una dintre certitudinile ei. Scriitori de mare prestigiu internațional ca : Bernard Shaw, Rafael Alberti, Mario Ruffini și Salvatore Quasimodo au proclamat universalitatea lui Eminescu.

Biografia nu are elemente spectaculoase. S-a născut la 15 ianuarie 1850 la Botoșani, a învățat la Cernăuți, Blaj, Viena și Berlin, a fost sufler și copist de roluri, bibliotecar, revizor școlar și ziarist. Nu și-a terminat studiile universitare, nu a ocupat funcții importante, nu a fost exponentul nici unui partid politic sau grupări literare. A fost unul dintre cei mai culți oameni ai țării și una dintre inteligențele strălucite ale omenirii.

Poet, prozator, filozof și publicist, reunind într-o sinteză unică lirica socială, filozofică și erotică, motivele populare sau culte, pesimismul și optimismul, revoluționarismul și scepticismul, a dat noi dimensiuni cuvîntului românesc asimilînd într-o „alchimie a verbului" foarte personală (după remarca poetului italian Giuseppe Ungaretti) substanța eterogenă, autohtonă sau străină. Cunoscînd culturile Orientului antic și ale Europei moderne, poporul și limba din toate regiunile țării, textele vechi și noi scrise de-o parte și de alta a Carpaților, Eminescu nu a rămas în afara mișcării de idei din filozofia, literatura și sociologia vremii. A fixat modelul limbii literare române, a creat o armonie nouă, un echilibru lingvistic și o sensibilitate pline de prospețime și de naturalețe, necunoscute înaintea lui. Armonia unică, în care ritmul, asonanțele și rimele țin de o adevărată magie verbală (profunzimea ideilor este accesibilă atît omului simplu cît și celui rafinat), diversitatea temelor și a mijloacelor de expresie, reprezintă aportul principal al lui Eminescu la dezvoltarea literaturii române.

Manifestînd înclinație către basm și legendă, către mitologie și preistorie, a conceput cîteva poeme în dimensiuni vaste, capabile să cuprindă profunzimea spiritului său creator. *Memento mori*, panoramă a deșertăciunilor, legendă a secolelor, este prezentată ca o călătorie de-a lungul veacurilor, din antichitate pînă-n epoca modernă. N-a scris decît prima parte (1300 de versuri) dar puține pagini ale literaturii

Scanned with OKEN Scanner

mondiale le pot egala. Versurile sînt largi, ritmul are tonalităţi grave : „Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur, / Cînd al nopţii întuneric — înstelatul rege maur — / Lasă norii lui molateci înfoiaţi în pat ceresc, / Iară luna argintie, ca un palid dulce soare, / Vrăji aduce peste lume printr-a stelelor ninsoare, / Cînd în straturi luminoase basmele copile cresc".

Dacă din întreaga operă a lui Eminescu ar rămîne, peste veacuri, numai *Luceafărul*, generaţiile viitoare ar putea cunoaşte imaginea esenţială a poetului. Pornind de la un basm, cules în Muntenia de folcloristul german R. Kunisch *(Fata din grădina de aur)*, poetul a dat Luceafărului sensuri şi simboluri originale, în cadrul definiţiei romantice a geniului : „dacă geniul nu cunoaşte nici moarte şi numele lui scapă de simpla uitare, pe de altă parte însă, pe pămînt, nu e capabil a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc... Mi s-a părut că soarta Luceafărului din poveste seamănă mult cu soarta geniului pe pămînt şi i-am dat acest înţeles alegoric". Personajul cu două nume, Hyperion (în mitologia greacă) şi Luceafărul (după cea românească) simbolizează pe de-o parte capacitatea de detaşare, de cunoaştere filozofică, iar pe de altă parte elementul uman, capabil de dragoste, de dăruire. Creatorul (Hyperion), este obligat de neputinţa oamenilor de a se ridica pînă la el, la izolare, la renunţare, la neîmplinirea dragostei. Tristeţea versurilor finale nu deprimă, ci înalţă : „Trăind în cercul vostru strîmt / Norocul vă petrece, / Ci eu în lumea mea mă simt / Nemuritor şi rece". În tradiţia romanticilor, dar mai ales o filozofiei schopenhauriene, Luceafărul reia ideea de renunţare şi indiferenţă din *Glossă*, *Rugăciunea unui dac*, *Odă în metru antic*, *Cu mîine zilele-ţi adaogi* etc. Oscilînd între protest şi resemnare, între optimism şi pesimism, Eminescu a criticat cu vehemenţă falsul patriotism şi parazitismul *(Scrisoarea III)*, condiţia socială a scriitorului *(Scrisoarea I, Scrisoarea II)*, frivolitatea femeii *(Scrisoarea IV, Scrisoarea V)*, viaţa grea a proletarilor *(Viaţa,* partea întîi din *Împărat şi proletar)* etc. În tradiţia patriotismului romantic, imaginii prezentului decăzut i-a opus trecutul glorios, dominat de puritate morală şi de eroism legendar.

Lirica erotică este una din cele mai naţionale particularităţi ale universalităţii poeziei eminesciene. Integrată poeziei populare, ea concepe dragostea ca pe o existenţă unică, nerepetabilă : „Căci te iubeam cu ochi păgîni / Şi plini de suferinţi, / Ce mi-i lăsară din bătrîni / Părinţii din părinţi". Poet al dragostei, Eminescu vede în natură o prelungire a dramelor intime, care se consumă în noi, un corespondent de intensitate, de măsură şi de culoare al sensibilităţii noastre *(Floare*

albastră, Lacul, Freamăt de codru, Povestea teiului, Sara pe deal, Pe lîngă plopii fără soț etc.).

Romanul *Geniu pustiu* (rămas neterminat), nuvelele *Sărmanul Dionis* și *Cezara* reiau unele dintre temele poeziilor sale.

Spirit polemic, Eminescu a contribuit la dezvoltarea publicisticii românești prin zeci de articole politice, despre cultură, literatură, teatru, limbă, folclor etc. Articolele sînt un model de înaltă conștiință artistică și cetățenească, de patriotism și internaționalism. Unele idei corespund întru totul politicii interne și externe a statului nostru socialist. Iată, de exemplu, cum concepe el suveranitatea națională și rolul statelor mici în afirmarea demnității naționale : „a trece suveranitatea în alte brațe, decît în acelea ale popoarelor e o crimă contra lor", „demnitatea morală a celui mic poate fi tot atît de însemnată ca și a celui mare, iar a se lupta și a muri pentru bunurile cele mai sfinte inimii omenești e tot atît de frumos pentru cel mic ca și pentru cel mare".

N-am putea înțelege valoarea operei eminesciene dacă n-am ști că ea își are principalul izvor în folclor. Eminescu a fost unul dintre cei mai buni cunoscători ai literaturii populare, ai limbii „vechi și-nțelepte". În multe poezii a făcut folclor savant *(Ce te legeni codrule, Călin — file din poveste, Miron și frumoasa fără corp, Făt-Frumos din lacrimă)*, a luat de la poetul anonim muzicalitatea interioară, dorul, puterea nelimitată de înnoire a expresiei poetice, asonanțele și simbolismul poetic. Eminescu a considerat totdeauna folclorul ca model suprem al creației culte, iar viața poporului ca sursă principală de inspirație a oricărui scriitor : „Nu pierd niciodată ocazia de-a lua parte la petrecerile poporale. Ca un prieten pasionat al poporului, cînd acesta se adună în mase, simt că sunt o parte a totalității [...] Într-un asemenea moment parcă deschid un mare Plutarch și din fețele cele vechi sau de-o tristețe ascunsă, din mersul vioi sau obosit, din legănarea și din gesturile diferite citesc biografiile unor oameni fără nume, dar nimeni nu va putea înțelege pe cei renumiți, fără a fi simțit vreodată pe acești necunoscuți".

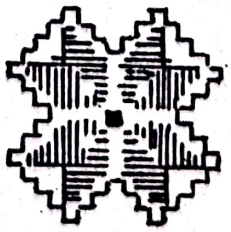

Luceafărul

A fost odată ca-n poveşti,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărăteşti,
O prea frumoasă fată.

Şi era una la părinţi
Şi mîndră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinţi
Şi luna între stele.

Din umbra falnicilor bolţi
Ea pasul şi-l îndreaptă
Lîngă fereastră, unde-n colţ
Luceafărul aşteaptă.

Privea în zare cum pe mări
Răsare şi străluce,
Pe mişcătoarele cărări
Corăbii negre duce.

Îi vede azi, îl vede mîni,
Astfel dorinţa-i gata ;
El iar privind de săptămîni.
Îi cade dragă fata.

Cum ea pe coate-şi răzima
Visînd ale ei tîmple,
De dorul lui şi inima
Şi sufletu-i se împle.

Şi cît de viu s-aprinde el
În orişicare sară,
Spre umbra negrului castel
Cînd ea o să-i apară.

★

Şi pas cu pas pe urma ei
Alunecă-n odaie,
Ţesînd cu recile-i scîntei
O mreajă de văpaie.

Şi cînd în pat se-ntinde drept
Copila să se culce,
I-atinge mînile pe piept,
Î-nchide geana dulce ;

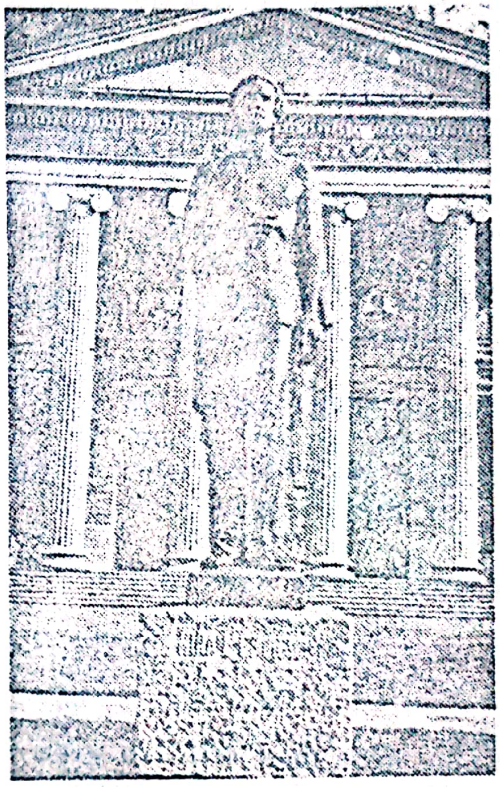

„Mihai Eminescu", de Gh. Anghel

Şi din oglindă luminiş
Pe trupu-i se revarsă,
Pe ochii mari, bătînd închişi
Pe faţa ei întoarsă.

Ea îl privea cu un surîs,
El tremura-n oglindă,
Căci o urma adînc în vis
De suflet să se prindă.

Iar ea vorbind cu el în somn,
Oftînd din greu suspină :
— O dulce-al nopţii mele domn,
De ce nu vii tu ? Vină !

Cobori în jos, luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n casă şi în gînd
Şi viaţa-mi luminează !

Scanned with OKEN Scanner

El asculta tremurător,
Se aprindea mai tare
Și s-arunca fulgerător,
Se cufunda în mare ;

Și apa unde-au fost căzut
În cercuri se rotește,
Și din adînc necunoscut
Un mîndru tînăr crește.

Ușor el trece ca pe prag
Pe marginea ferestrei
Și ține-n mînă un toiag
Încununat cu trestii.

Părea un tînăr voievod
Cu păr de aur moale,
Un vinăt giulgi se-ncheie nod
Pe umerele goale.

Iar umbra feței străvezii
E albă ca de ceară —
Un mort frumos cu ochii vii
Ce scînteie-n afară.

— Din sfera mea venii cu greu
Ca să-ți urmez chemarea,
Iar cerul este tatăl meu
Și mumă-mea e marea.

Ca în cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborît cu-al meu senin
Și m-am născut din ape.

O, vin' ! odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă ;
Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

Colo-n palate de mărgean
Te-oi duce veacuri multe,
Și toată lumea-n ocean
De tine o s-asculte.

— O, ești frumos, cum numa-n vis
Un înger se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată ;

Străin la vorbă și la port,
Lucești fără de viață,
Căci eu sunt vie, tu ești mort,
Și ochiul tău mă-ngheață.

★

Trecu o zi, trecură trei
Și iarăși, noaptea, vine
Luceafărul deasupra ei
Cu razele-i senine.

Ea trebui de el în somn
Aminte să-și aducă
Și dor de-al valurilor domn
De inim-o apucă :

— Cobori în jos, luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gînd
Și viața-mi luminează !

Cum el din cer o auzi
Se stinse cu durere,
Iar ceru-ncepe a roti
În locul unde piere ;

În aer rumene văpăi
Se-ntind pe lumea-ntreagă,
Și din a chaosului văi
Un mîndru chip se-ncheagă ;

Pe negre vițele-i de păr
Coroana-i arde pare,
Venea plutind în adevăr
Scăldat în foc de soare.

Din negru giulgi se desfășor
Marmoreele brațe,
El vine trist și gînditor
Și palid e la față ;

Dar ochii mari și minunați
Lucesc adînc himeric,
Ca două patimi fără saț
Și pline de-ntuneric.

— Din sfera mea venii cu greu
Ca să te-ascult ș-acuma,
Și soarele e tatăl meu,
Iar noaptea-mi este muma ;

Scanned with OKEN Scanner

O, vin' odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă ;
Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

O, vin', în părul tău bălai
S-anin cununi de stele,
Pe-a mele ceruri să răsai
Mai mîndră decît ele.

— O, ești frumos, cum numa-n vis
Un demon se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată !

Mă dor de crudul tău amor
A pieptului meu coarde,
Și ochii mari și grei mă dor,
Privirea ta mă arde.

— Dar cum ai vrea să mă cobor ?
Au nu-nțelegi tu oare,
Cum că eu sunt nemuritor,
Și tu ești muritoare ?

— Nu caut vorbe pe ales,
Nici știu cum aș începe —.
Deși vorbești pe înțeles,
Eu nu te pot pricepe ;

Dar dacă vrei cu crezămînt
Să te-ndrăgesc pe tine,
Tu te coboară pe pămînt,
Fii muritor ca mine.

— Tu-mi cei chiar nemurirea mea
În schimb pe-o sărutare,
Dar voi să știi asemenea
Cît te iubesc de tare ;

Da, mă voi naște din păcat,
Primind o altă lege ;
Cu vecinicia sunt legat,
Ci voi să mă dezlege.

Și se tot duce... S-a tot dus.
De dragu-unei copile,
S-a rupt din locul lui de sus,
Pierind mai multe zile.

★

În vremea asta Cătălin,
Viclean copil de casă,
Ce împle cupele cu vin
Mesenilor la masă,

Un paj ce poartă pas cu pas
A-mpărătesii rochii,
Băiat din flori și de pripas,
Dar îndrăzneț cu ochii,

Cu obrăjei ca doi bujori
De rumeni, bată-i vina,
Se furișează pînditor
Privind la Cătălina.

Dar ce frumoasă se făcu
Și mîndră, arz-o focul ;
Ei Cătălin, acu-i acu
Ca să-ți încerci norocul.

Și-n treacăt o cuprinse lin
Într-un ungher degrabă.
— Da' ce vrei, mări Cătălin ?
Ia du-t' de-ți vezi de treabă.

— Ce voi ? Aș vrea să nu mai stai
Pe gînduri totdeauna,
Să rîzi mai bine și să-mi dai
O gură, numai una.

— Dar nici nu știu măcar ce-mi ceri,
Dă-mi pace, fugi departe —
O, de luceafărul din cer
M-a prins un dor de moarte.

— Dacă nu știi, ți-aș arăta
Din bob în bob amorul.
Ci numai nu te mînia,
Ci stai cu binișorul.

Cum vînătoru-ntinde-n crîng
La păsărele lațul,
Cînd ți-oi întinde brațul stîng
Să mă cuprinzi cu brațul ;

Și ochii tăi nemișcători
Sub ochii mei rămîie...
De te înalț de subsuori
Te-nalță din călcîie ;

Scanned with OKEN Scanner

Cînd fața mea se pleacă-n jos,
În sus rămîi cu fața,
Să ne privim nesățios
Și dulce toată viața ;

Și ca să-ți fie pe deplin
Iubirea cunoscută,
Cînd sărutîndu-te mă-nclin,
Tu iarăși mă sărută.

Ea-l asculta pe copilaș
Uimită și distrasă,
Și rușinos și drăgălaș,
Mai nu vrea, mai se lasă,

Și-i zise-ncet : — Încă de mic
Te cunoșteam pe tine,
Și guraliv și de nimic,
Te-ai potrivi cu mine...

Dar un luceafăr, răsărit
Din liniștea uitării,
Dă orizon nemărginit
Singurătății mării ;

Și tainic genele le plec,
Căci mi le împle plînsul
Cînd ale apei valuri trec
Călătorind spre dînsul ;

Lucește c-un amor nespus
Durerea să-mi alunge,
Dar se înalță tot mai sus,
Ca să nu-l pot ajunge.

Pătrunde trist cu raze reci
Din lumea ce-l desparte...
În veci îl voi iubi și-n veci
Va rămînea departe...

De-aceea zilele îmi sunt
Pustii ca niște stepe,
Dar nopțile-s de-un farmec sfînt
Ce nu-l mai pot pricepe.

— Tu ești copilă, asta e...
Hai ș-om fugi în lume,
Doar ni s-or pierde urmele
Și nu ne-or ști de nume,

Căci amîndoi vom fi cumințiți,
Vom fi voioși și teferi,
Vei pierde dorul de părinți
Și visul de luceferi.

★

Porni luceafărul. Creșteau
În cer a lui aripe,
Și căi de mii de ani treceau
În tot atîtea clipe.

Un cer de stele dedesupt,
Deasupra-i cer de stele —
Părea un fulger nentrerupt
Rătăcitor prin ele.

Și din a chaosului văi,
Jur împrejur de sine,
Vedea, ca-n ziua cea dentîi,
Cum isvorau lumine ;

Cum isvorînd îl înconjor
Ca niște mări, de-a-notul...
El zboară, gînd purtat de dor,
Pîn' piere totul, totul ;

Căci unde-ajunge nu-i hotar,
Nici ochi spre a cunoaște,
Și vremea-ncearcă în zadar
Din goluri a se naște.

Nu e nimic și totuși e
O sete care-l soarbe,
E un adînc asemene
Uitării celei oarbe.

— De greul negrei vecinicii,
Părinte, mă dezleagă
Și lăudat pe veci să fii
Pe-a lumii scară-ntreagă ;

O, cere-mi, Doamne, orice preț,
Dar dă-mi o altă soarte,
Căci tu isvor ești de vieți
Și dătător de moarte ;

Reia-mi al nemuririi nimb
Și focul din privire,
Și pentru toate dă-mi în schimb
O oră de iubire...

Scanned with OKEN Scanner

Din chaos, Doamne,-am apărut
Și m-aș întoarce-n chaos...
Și din repaos m-am născut,
Mi-e sete de repaos.

— Hyperion ce din genuni
Răsai c-o-ntreagă lume,
Nu cere semne și minuni
Care n-au chip și nume ;

Tu vrei un om să te socoți,
Cu ei să te asameni ?
Dar piară oamenii cu toți.
S-ar naște iarăși oameni.

Ei numai doar durează-n vînt
Deșerte idealuri —
Cînd valuri află un mormînt
Răsar în urmă valuri ;

Ei doar au stele cu noroc
Și prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp, nici loc,
Și nu cunoaștem moarte.

Din sînul vecinicului ieri
Trăiește azi ce moare,
Un soare de s-ar stinge-n cer
S-aprinde iarăși soare ;

Părînd pe veci a răsări,
Din urmă moartea-l paște,
Căci toți se nasc spre a muri
Și mor spre a se naște.

Iar tu, Hyperion, rămîi
Oriunde ai apune...
Cere-mi cuvîntul meu dentîi —
Să-ți dau înțelepciune ?

Vrei să dau glas acelei guri,
Ca dup-a ei cîntare
Să te ia munții cu păduri
Și insulele-n mare ?

Vrei poate-n faptă să arăți
Dreptate și tărie ?
Ți-aș da pămîntul în bucăți
Să-l faci împărăție.

Îți dau catarg lîngă catarg,
Oștiri spre a străbate
Pămîntu-n lung și marea-n larg,
Dar moartea nu se poate...

Și pentru cine vrei să mori ?
Întoarce-te, te-ndreaptă
Spre-acel pămînt rătăcitor
Și vezi ce te așteaptă.

★

În locul lui menit din cer
Hyperion se-ntoarse
Și, ca și-n ziua cea de ieri,
Lumina și-o revarsă.

Căci este sara-n asfințit
Și noaptea o să-nceapă ;
Răsare luna liniștit
Și tremurînd din apă

Și împle cu-ale ei scîntei
Cărările din crînguri.
Sub șirul lung de mîndri tei
Ședeau doi tineri singuri :

— O, lasă-mi capul meu pe sîn,
Iubito, să se culce.
Sub raza ochiului senin
Și negrăit de dulce ;

Cu farmecul luminii reci
Gîndurile străbate-mi,
Revarsă liniște de veci
Pe noaptea mea de patimi.

Și de asupra mea rămîi
Durerea mea de-o curmă,
Căci ești iubirea mea dentîi
Și visul meu din urmă.

Hyperion vedea de sus
Uimirea-n a lor față ;
Abia un braț pe gît i-a pus
Și ea l-a prins în brațe...

Scanned with OKEN Scanner

Miroase florile-argintii
Și cad, o dulce ploaie,
Pe creștetele-a doi copii
Cu plete lungi, bălaie.

Ea, îmbătată de amor,
Ridică ochii. Vede
Luceafărul. Și-ncetișor
Dorințele-i încrede :

— Cobori în jos, luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n codru și în gînd,
Norocu-mi luminează !

El tremură ca alte dăți
În codri și pe dealuri,
Călăuzind singurătăți
De mișcătoare valuri ;

Dar nu mai cade ca-n trecut
În mări din tot înaltul :
— Ce-ți pasă ție, chip de lut,
Dac-oi fi eu sau altul ?

Trăind în cercul vostru strîmt
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece.

Mihai Eminescu, *Opere alese*, I
Ed. pentru literatură, p. 269—274, Buc., 1964.

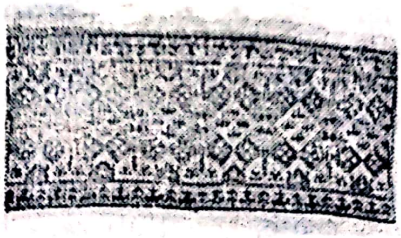

LECȚIA 26

ION CREANGĂ, CLASICUL PROZEI ROMÂNEȘTI

Marele povestitor Ion Creangă, clasicul absolut al prozei românești, este alături de Eminescu și Caragiale cu care a fost contemporan, una dintre cele trei coloane de lumină și frumusețe ale literaturii române

Ion Creangă (1837—1889)

clasice. Ion Creangă este întîiul mare scriitor român ieșit din mijlocul poporului, scriind despre popor, dar ridicîndu-se prin calitățile scrisului

Scanned with OKEN Scanner

său la înălțimea marii arte. Opera sa deși restrînsă ca volum, (doar citeva sute de pagini), constituie, incontestabil, miezul valoric, momentul de maturitate și de salt în universalitate prozei românești.

Ion Creangă s-a născut în anul 1837 la Humulești în ținutul Neamțului, din părinți țărani, unde-și petrece copilăria și primii ani de școală. Aici va asculta, în lungile nopți de iarnă, la șezătorile satului, povești și întîmplări ce vor deveni mai tîrziu sursa capodoperelor sale. Copilăria, adolescența și primii ani de școală vor fi povestite pe larg cu savoare și inimitabil talent în „Amintiri din copilărie", scrise și publicate spre sfîrșitul vieții. În anul 1859, va ajunge, conform dorinței mamei ce voia să-și vadă fiul popă, numai diacon, profesiune de care nefiind atras se va despărți curînd, urmînd Școala Normală pentru a deveni învățător. De acum încolo se consacră învățămîntului și scrisului în mod egal. În anul 1875, M. Eminescu, pe atunci revizor școlar, face cunoștință cu Ion Creangă cu care va lega una dintre cele mai sincere și durabile prietenii din cîte se cunosc în literatura română.

M. Eminescu, intuind în Creangă geniul povestitorului român l-a îndemnat, cu multă stăruință, să aștearnă pe hîrtie, frumoasele povești și întîmplări din copilărie, rostite în admirabila limbă moldovenească, în clipele de nedespărțită prietenie petrecute în bojdeuca lui Creangă sau pe ulițele Iașului. Tot Eminescu îl introduce pe Creangă la „Junimea" unde-și citește poveștile, povestirile și amintirile, foarte gustate de junimiști și care vor fi publicate imediat în prestigioasa revistă „Convorbiri literare". Împrrejurările despărțiră pe „eminentul scriitor și cel mai mare poet al românilor" de „geniul poporului român" cum s-au caracterizat cu uimitoare intuiție, cei doi prieteni. Anul 1889 pune capăt vieții, la București și la Iași, celor doi mari scriitori.

Avîndu-și sursa în viața satului și a poporului în care s-a născut, în folclor și mai ales în propria biografie, opera lui Creangă, condensată în puține pagini, constituie epopeea fidelă, adevărată sinteză în spațiu și timp, a poporului român. În opera sa retrăiesc cu mare vigoare credințele, datinele, obiceiurile, limba, poezia, morala și filozofia de veacuri a acestui popor. Fără opera lui Creangă ar fi dificil, mai ales pentru cineva din afară, să înțeleagă trăsăturile distincte ale unei părți a țărănimii române din trecut, Creangă fiind reperzentantul ei cel mai autorizat.

Opera lui Creangă deși pare simplă, accesibilă și copiilor, amănunțit studiată, se vădește dificilă și plină de sensuri și sugestii ce oferă surprize cititorului rafinat. Toate bucățile lui Creangă, adevărate nuvele, sînt construite pe o temă etică, care demonstrează, direct sau indirect,

Scanned with OKEN Scanner

observaţii morale milenare : În *Soacra cu trei nurori*, poveste, chiar nuvelă, din viaţa de familie, întîlnim vechiul conflict dintre noră şi soacră. În *Capra cu trei iezi* întîmplările puse pe seama animalelor ilustrează eterna iubire de mamă şi suferinţele celor ce nu ascultă de sfaturile părinţilor. *Punguţa cu doi bani* înfăţişează absurditatea avariţiei şi satisfacţia omului bun îmbogăţit peste noapte. *Dănilă Prepeleac* dovedeşte că prostul, în urma unor experienţe de viaţă devine înţelept şi din păcălit devine păcălitor. *Povestea porcului* arată că pentru părinţi, chiar cel mai urît copil este un Făt-Frumos. *Fata babei şi fata moşneagului* prezintă drama copiilor vitregi, condamnînd lenea şi dînd satisfacţie celor harnici şi cuminţi. În *Povestea unui om leneş* face elogiul muncii, condamnînd iarăşi lenea. *Povestea lui Harap-Alb* este o demonstraţie pe larg a problelor de curaj puse tînărului pentru a-şi dovedi isteţimea şi neînfricarea. Prin toată structura operei sale, Creangă este un scriitor de tip clasic, un observator atent ale lumii sub latura ei morală. Din întreaga operă literară şi didactică se desprinde moralistul. Personajele, chiar şi cele fantastice întruchipează virtuţi şi vicii omeneşti. Procedînd clasic, Creangă are în vedere determinarea tipului (zgîrcit, fricos, leneş, mincinos, lăudăros...).

O caracteristică principală a operei lui Creangă este *umorul*. De la un capăt la altul, cu foarte mici excepţii, opera lui Creangă oglindeşte rîsul optimist al ţăranului pe care tradiţia înţelepciunii populare l-a învăţat că forţele răului vor fi înfrînte pînă la urmă de forţele binelui. Sursele umorului sînt diverse. El este provocat prin proverbe, zicători, sau exprimări de felul acesta : „să trăiască trei zile cu cea de alaltăieri", „pînă acum ţi-a fost greu, dar de-acum înainte tot aşa are să-ţi fie", „sărac ca în anul acesta, ca în anul trecut şi ca de cînd sînt, niciodată n-am fost", prin denumirea şi prezentarea personajelor : „se vede că acesta-i prăpădenia apelor, vestitul Setilă, fiul secetei" [...], „tu eşti Gerilă ? Tu trebuie să fii, pentru că şi focul îngheaţă lîngă tine [...]", „Pesemne c-aista-i Flămînzilă, foametea, sac fără fund [...] de nu-l mai poate sătura nici pămîntul" şi în sfîrşit prin întreaga naraţiune plină de umor şi voioşie proprie întregii creaţii a lui Creangă.

O altă coordonată a operei lui Creangă este *oralitatea*. Servindu-se din plin de toate procedeele acesteia foloseşte ca nimeni altul monologul şi dialogul, pentru că autorul se adresează întotdeuna unui auditoriu. Opera sa este un imens teatru imaginar în care autorul spune şi joacă cu măiestrie diversele roluri ale personajelor sale. Eroii lui Creangă se caracterizează vorbind, toţi sînt mucaliţi şi ironici, toţi vorbesc în tîlcuri şi fac uz de proverbe. Erudiţia autorului în materie de

Scanned with OKEN Scanner

zicale, pilde, proverbe, cuvinte potrivite pentru orice ocazie este așa de impresionantă, încît provoacă pur și simplu uimirea.

Vom întîlni la tot pasul în opera lui Creangă, scoase ca dintr-un sac fără fund, proverbe și zicale introduse prin „vorba ceea" : „lucru rău nu piere cu una cu două", „lasă-l măi ! l-aș lăsa eu, dar vezi că nu mă lasă el acum", „paza bună trece primejdia rea", „frate, frate, dar pita-i cu bani", „găsise un sat fără cîini și se plimba fără băț", „omul sfin-

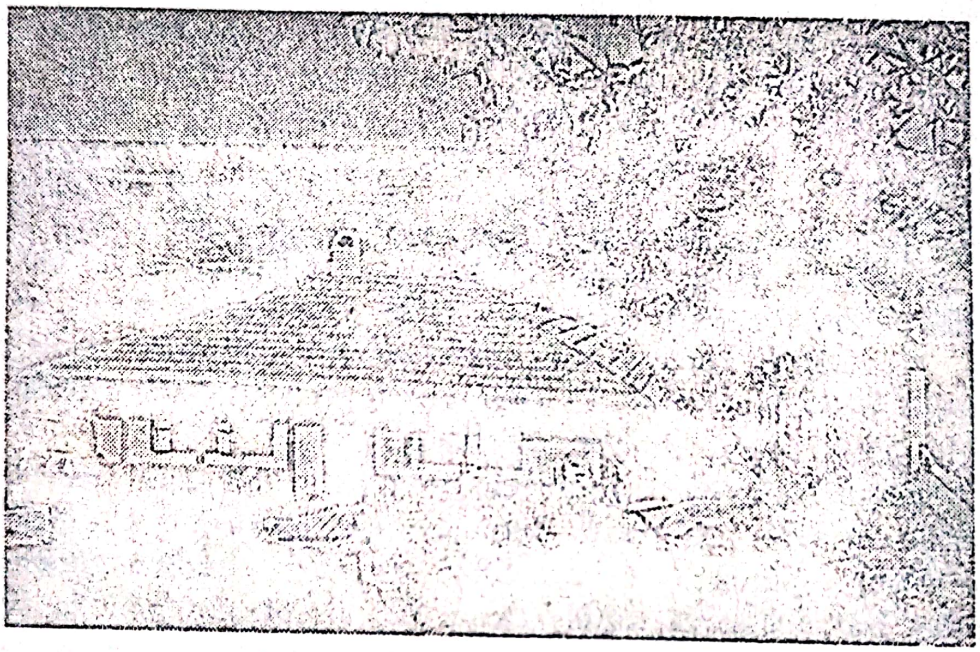

Bojdeuca lui I. Creangă din Țicău

țește locul", „milă mi-e de tine, dar de mine mi se rupe inima" etc. Proverbele și zicătorile, niciodată întrebuințate la voia întîmplării, le stau tuturor eroilor pe limbă pentru a scoate în evidență anumite trăsături, situații sau stări sufletești, pentru a da mai multă culoare și contur întîmplărilor.

Întruchiparea supremă, în proză, a geniului românesc, opera incomparabilului Creangă, tradusă în peste 30 limbi este și va rămîne o mărturie a puterii de creație a poporului român, cartea măiastră a tinereții lui fără bătrînețe.

„Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată. Și drept vorbind acesta-i adevărul [...]

Așa eram eu la vîrsta cea fericită și așa cred că au fost toți copiii, de cînd îi lumea așa și pămîntul: Măcar să zică, cine ce-a zice [...]

. . . . . .

Odată, vara, pe-aproape de Moși, mă furișez din casă și mă duc, ziua-miaza-mare la moș Vasile, fratele tatei cel mai mare, să fur niște cireșe; căci numai la dînsul și încă la vr-o două locuri din sat era cîte un cireș văratic care se cocea-pălea de Duminica Mare. Și mă chitesc [1] eu în mine, cum s-o dau, ca să nu mă prindă. Intru mai întîi în casa omului și mă fac a cere pe Ion, să ne ducem la scăldat.

— Nu-i acasă Ion, zise, mătușa Mărioara; s-a dus cu moșu-tău Vasile, sub cetate, la o chiuă [2] din Codreni, s-aducă niște sumani [3] [...]

— Apoi dar, mai rămîi sănătoasă, mătușă Mărioară! Vorba de dinioară: și-mi pare rău că nu-i văru Ion acasă; că tare-aș fi avut plăcere să ne scăldăm împreună [...]

Dar, în gîndul meu: Știi c-am nimerit-o? Bine că nu-s acasă: și de n-ar veni degrabă și mai bine-ar fi... Și scurt și cuprinzător: sărut mîna mătușei, luîndu-mi ziua bună, ca un băiet de treabă, ies din casă, cu chip că mă duc la scăldat, mă șupuresc [4] pe unde pot și cînd colo, mă trezesc în cireșul femeii, și încep a cărăbăni [5] la cireșe în sîn: crude coapte, cum se găseau. Și cum eram îngrijit și mă sileam să fac ce-oiu face mai degrabă, iacă mătușa Mărioara, c-o jordie [6] în mînă, la tulpina cireșului.

— Da bine, ghiavole, aici ți-i scăldatul? zise ea, cu ochii holbați la mine: scoboară-te jos, tîlharule, că te-oiu învăța eu!

Dar cum să te cobori, căci jos era prăpădenie! Dacă vede ea și vede, că nu mă dau, zvîrr! de vre-o două-trei ori cu bulgări în mine, dar nu mă chitește [7]. Apoi începe a se aburca pe cireș în sus zicînd: Stăi, măi porcane, că te căptușește [8] ea, Mărioara, acuși!... Atunci eu mă dau iute pe o creangă mai spre poale, și odată fac: zup! în niște cînepă, care se întindea de la cireș înainte, și era crudă și pînă la brîu de-naltă; și nebuna de mătușa Mărioara, după mine; și eu fuga iepurește prin cînepă și ea pe urma mea, pînă la gardul din fundul grădinii,

---

[1] *a se chiti* — a se gîndi.
[2] *chiuă* — piuă, mașină sau instalație pentru împîslirea țesăturilor de lînă.
[3] *suman* — haină țărănească lungă pînă la genunchi, confecționată din postav gros, bogat ornamentată.
[4] *a se șupura* — a se strecura.
[5] *a cărăbăni* — a umbla repede.
[6] *jordie* — prăjină, băț lung.
[7] *a chiti* — a nimeri pe cineva.
[8] *a căptuși pe cineva* — a bate.

pe care neavînd vreme să-l sar, o cotingeam [9] înapoi, iar prin cînepă, fugind tot iepureşte ; şi ea după mine pînă în dreptul ocolului, pe unde mi-era iar greu de sărit : de pe laturi, iar gard, şi hîrsita [10] de mătuşa nu mă slăbea din fugă nici în ruptul capului ! Cît pe ce să puie mîna pe mine ! Şi eu fuga şi ea fuga, şi eu fuga şi ea fuga pînă ce dăm cînepa toată palancă la pămînt [11] : căci să nu spun minciuni erau vre-o zece, douăsprezece prăjini [12] de cînepă frumoasă şi deasă cum îi peria, de care nu s-o ales nimica !

Şi după ce facem noi trebuşoara asta, mătuşa nu ştiu cum se încîlceşte prin cînepă, ori se împiedică de ceva şi cade jos. Eu atunci iute mă răsucesc într-un picior, fac vre-o două sărituri mai potrivite, mă-azvîrl peste gard de parcă nici nu l-am atins şi-mi pierd urma, ducîndu-mă acasă şi fiind foarte cuminte în ziua aceea [...]

Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, *Opere*, Ed. Meridiane, Buc., 1963, p. 98.

---

[9] *a cotigi* — a coti.
[10] *hîrsită* — rea.
[11] *a da palancă la pămînt* — a culca totul la pămînt.
[12] *prăjină* — veche unitate de măsură a suprafeţei.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 27

I. L. CARAGIALE

I. L. Caragiale s-a născut în satul Haimanale (azi comuna Ion Luca Caragiale), în apropierea orașului Ploiești, a învățat în satul natal, în Ploiești și București (între 1868—1870 a urmat cursul de mimică și declamație condus de Costache Caragiale, unchiul său), a fost sufleur, copist de roluri, cronicar dramatic, traducător, revizor școlar, ziarist, profesor, director general al Teatrului Național din București, berar

I. L. Caragiale (1852—1912)

și umil funcționar la Regia Monopolurilor Statului. În urma unor conflicte cu oficialitățile vremii a fost obligat să se expatrieze „voluntar" (în 1904) la Berlin. Dintre fiii lui, Mateiu I. Caragiale (1885—1936), a scris un excelent roman, *Craii de Curtea-veche* (1929).

Scanned with OKEN Scanner

Ctitor al limbajului dramatic românesc, autor al celor mai valoroase comedii de moravuri, de caracter, de intrigă, de situații și de limbaj din literatura română : *O noapte furtunoasă* (1878), *Conul Leonida față cu reacțiunea* (1879). *O scrisoare pierdută* (1884), *D-ale Carnavalului* (1885), creator de tipuri originale și de modele de artă literară în volumele : *Păcat, O făclie de Paști, Om cu noroc* (1892), *Schițe ușoare* (1896), *Momente* (1901 și *Schițe nouă* (1910), I. L. Caragiale a realizat o veritabilă „comedie umană", apreciată în egală măsură pe scenele teatrelor din București, Paris, Roma, Buenos Aires, Moscova, Londra și Tokio. Moravurile societății românești de la sfîrșitul secolului trecut au surprins publicul de pretutindeni prin similitudinea de situații și de caracter.

Dintre comedii, *O scrisoare pierdută* a devenit simbolul originalității inimitabile a dramaturgiei caragialene. Intriga reia tipuri și situații comice, frecvente în dramaturgia universală : soțul înșelat, amantul, femeia adulteră, omul de casă, funcționarul abuziv etc. Originală este plasarea socială a eroilor și comicul de limbaj. Cele unsprezece personaje, reprezentînd sistemul politic al alianței dintre clasele conducătoare, sînt reliefate prin peripețiile unei scrisori care devine ea însăși un personaj tipic al imoralității și demagogiei politice. Scrisoarea, adresată de prefectul Tipătescu, fruntaș guvernamental într-un orășel de munte, lui Zoe, soția unui alt conducător guvernamental, Zaharia Trahanache, este găsită de Cetățeanul turmentat. Acestuia i-o fură Cațavencu, șeful local al „grupului independent", pentru a fi folosită împotriva partidului guvernamental. Regăsită de Cetățeanul turmentat scrisoarea revine „adrisantei" după ce i-a pus în situații ridicole de Zoe și Tipătescu, pe Trahanache și Cațavencu. Personajele sînt implicate într-o demagogică luptă electorală pentru desemnarea candidatului guvernamental. Cine va cîștiga alegerile ? Unii dintre prietenii scriitorului erau de părere să învingă Cațavencu, „ar fi păcat ca o așa canalie politicească să nu reușească", alții îl preferau pe Farfuridi, „ș-așa prost să nu reușească, n-ar fi păcat ?". Sriitorul i-a ales pe amîndoi în persoana lui „Agamiță" Dandanache, trimis de la centru „mai prost ca Farfuridi și mai canalie decît Cațavencu". Personajele sînt caracterizate prin formule sintetice, unele cu ecouri memorabile în limbajul obișnuit : „ai puțintică răbdare", „într-o societate fără moral și fără prințip, nu merge s-o iei cu iuțeală, trebuie să ai puțintică răbdare", „trădare să fie, dacă o cer interesele partidului, dar s-o știm și noi", „iubesc trădarea, dar urăsc pe trădători", „curat murdar", „famelie mare, renumerație mică, după buget" etc.

Scanned with OKEN Scanner

Un soț gelos, preocupat de „onoarea lui de familist", o soție romantioasă și infidelă, un om de încredere al soțului (amantul soției) întîlnim și în comedia *O noapte furtunoasă*. Inițial, piesa se numea *O noapte furtunoasă* sau *Numărul 9* (intriga este declanșată din inversarea, din greșeală, a numărului 6, pe poarta unei locuințe). Rică Venturiano, „studinte în drept și publicist" s-a „transportat în localitate" pentru a-i spune Ziței, cumnata Jupînului Dumitrache, cherestegiu și căpitan în garda civică, că o iubește „precum iubește sclavul lumina și orbul libertatea". Din cauza schimbării numărului a ajuns la Veta, soția lui Dumitrache și amanta lui Chiriac, omul de încedere al cherestegiului. Comicul nu provine din faptul că Rică a confundat-o pe Veta cu Zița, ci din declarațiile grotești pe care personajele și le fac. Comicul de limbaj este și în această comedie memorabil. Iată una dintre declarațiile de dragoste ale lui Rică Venturiano: „Angel radios! de cînd te-am văzut întîiași dată pentru prima oară, mi-am pierdut uzul rațiunii... Te iubesc la nemurire. Je vous aime et vous adore, que prétendes-vous encore? Inima-mi palpită de amoare. Sunt într-o pozițiune pitorească și mizericordioasă și sufăr peste poate. O da! Tu ești aurora sublimă, care deschide bolta azurie într-o adorațiune poetică infinită de suspine misterioase, pline de reverie și inspirațiune".

Scenă din „O noapte furtunoasă", de I. L. Caragiale

Mai puțin cunoscute, comediile *Conul Leonida față cu reacțiunea* și *D'ale carnavalului* completează tipurile caragialene situate în alt moment de parvenire a burgheziei române. Teama de revoluție în *Conul Leonida față cu reacțiunea* și viața de mahala care încearcă să copieze falsa

Scanned with OKEN Scanner

strălucire a așa-zisei „lumi bune" întregesc tabloul societății românești de la sfîrșitul secolului trecut. Filiația personajelor, evoluția și simetria lor creează unitatea teatrului caragialean.

Cu drama *Năpasta* (1890), scriitorul trece de la grotesc la dramatic. Acțiunea, zguduitoare prin destinul tragic al eroilor, se petrece în lumea satului.

Aceeași inteligență artistică și același neîntrecut meșteșug scriitoricesc se găsesc și în *Nuvele, Momente* și *Schițe*. Lumea caragialeană este completată cu noi personaje și teme luate din familie *(Vizita)*, școală *(Un pedagog de școală nouă, Lanțul slăbiciunilor)*, presă *(Reportaj)*, justiție *(Justiție)*, birocrație *(Proces-verbal)*, biserică *(Tatăl nostru)* etc.

Publicistica scriitorului culminează cu pamfletul *1907 — din primăvară pînă-n toamnă*, unul din cele mai aspre rechizitorii făcute în trecut regimului burghezo-moșieresc.

Dramaturg, nuvelist și ziarist de prestigiu, I. L. Caragiale și-a fixat, de la început, limbajul, meșteșugul scenic și tipologia personajelor în artă definitivă. Prin el, comedia și schița umoristică românească au fost ridicate la valoarea marilor opere satirice ale literaturi mondiale.

LECTURĂ

O scrisoare pierdută

Actul I

(O anticameră bine mobilată. Ușă în fund cu două ferestre mari în laturi. La dreapta, în planul din fund o ușă, la stînga altă ușă, în planul din față. În stînga, planul întîi, canapea și un fotoliu).

Scena I

Tipătescu, puțin agitat, se plimbă cu „Răcnetul Carpaților" în mînă; e în haine de odaie; Pristanda în picioare, mai spre ușă, stă rezemat în sabie.

Scanned with OKEN Scanner

Tipătescu

(terminînd de citit o frază din jurnal)

„...Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om !... Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în ghearele unui vampir !...“ (indignat) Eu vampir, 'ai ?... Caraghioz !

Pristanda

(asemenea)

Curat caraghioz !... Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb : bampir... ce-i aia, bampir ?

Tipătescu

Unul... unul care suge sîngele poporului... Eu sug sîngele poporului !...

Pristanda

Dumneata sugi sîngele poporului !... Aoleu !

Tipătescu

Mișel !

Pristanda

Curat mișel !

Tipătescu

Murdar !

Pristanda

Curat murdar !

Tipătescu

Ei ! nu s-alege !

Pristanda

Nu s-alege !

Tipătescu

Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui... degeaba ! să-mi razi mie mustățile !

Scanned with OKEN Scanner

Pristanda

Și mie !

Tipătescu

Dar în sfîrșit, las-o asta ! lasă-l să urle ca un cîine !

Pristanda

Curat ca un cîine !

Tipătescu

Începuseși să-mi spui istoria de aseară (șade)

Pristanda

Cum vă spuneam, coane Fănică (se apropie), aseară, aţipisem niţel după masă, precum e misia noastră... că acuma dumneavoastră ştiţi că bietul poliţai n-are și el ceas de mîncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul...

Tipătescu

Firește...

Pristanda

Și la mine, coane Fănică, să trăiţi ! greu de tot... Ce să zici ? Famelie mare, renumeraţie mică, după buget, coane Fănică. Încă d-aia nevastă-mea zice : „Mai roagă-te și tu de domnul prefectul să-ţi mai mărească leafa, că te prăpădești de tot !“ Nouă copii, coane Fănică, să trăiţi ! nu mai puţin... Statul n-are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria ; dar de ! nouă copii și optzeci de lei pe lună : famelie mare, renumeraţie mică, după buget.

Tipătescu

Nu-i vorbă, după buget e mică, așa e... decît tu nu ești băiat prost ; o mai cîrpești, de ici, de colo ; dacă nu merge, pică... Las'că știm noi !

Pristanda

Știţi ! Cum să nu știţi, coane Fănică, să trăiţi ! tocma'dumnea-voastră să nu știţi !

Tipătescu

Și nu-mi pare rău, dacă știi să faci lucrurile cuminte : mie-mi place să mă servească funcționarul cu tragere de inimă... Cînd e om de credință...

Pristanda

De credință, coane Fănică, să trăiți !

Tipătescu

Nu mă uit dacă se folosește și el cu o para, două... mai ales un om cu o familie grea.

Pristanda

Nouă suflete, coane Fănică, nouă, și rènumerație...

Tipătescu

După buget !...

Pristanda

Mică, sărut mîna, coane Fănică.

Tipătescu

Lasă, Ghiță, cu steagurile de alaltăieri ți-a ieșit bine ; ai tras frumușel condeiul.

Pristanda

(uitîndu-se pe sine și rîzînd)

Curat condei ! (luîndu-și numaidecît seama, naiv.) Adicăte, cum condei, coane Fănică ?...

Tipătescu

Contul s-a plătit la Comitet pe patruzeci și patru de steaguri...

Pristanda

(naiv)

Da.

Tipătescu

Ei ?... s-a pus patruzeci și patru de steaguri ?

Pristanda
(cu tărie)

S-a pus, coane Fănică, s-a pus... Poate unul-două să le fi dat vîntul jos... da' s-a pus...

Tipătescu

Patruzeci și patru ?

Pristanda

Patruzeci și patru în cap, coane Fănică.

Tipătescu
(rîzînd)

Nu umbla cu mofturi, Ghiță. Nu m-am plimbat eu la luminație în trăsură cu Zoe și cu nenea Zaharia în tot orașul ? Tocmai ea, cum e glumeață, zice : „Ia să-i numărăm steagurile lui Ghiță"...

Pristanda
(mîhnit)

Îmi pare rău ! tocmai coana Joițica, tocmai dumneaei, care de !... să ne așteptăm de la dumneaei la o protecție...

Tipătescu

Apoi, ea n-a zis-o cu răutate, a zis-o de glumă. Nu știe și nenea Zaharia și ea că ești omul nostru...

Pristanda

Al dumneavoastră, coane Fănică, și al coanei Joițichii, și al lui conul Zaharia... Ei ? și le-ați numărat, coane Fănică ?... Ei ? așa e ? patruzeci și patru...

Tipătescu

Vreo paispce... cinspce.

Pristanda

Apoi să le numărăm, coane Fănică; să le numărăm: două la prefectură.

Tipătescu

Două...

Pristanda

Două în piața 11 Fevruarie...

Tipătescu

Patru...

Pristanda
(căutînd în gînd)

Două la primărie...

Tipătescu

Șase...

Pristanda
(același joc)

Unul la școala de băieți...

Tipătescu

Șapte...

Pristanda

Unul la școala de fete...

Tipătescu

Opt...

Pristanda

Unul la spital...

Tipătescu

Nouă...

Pristanda

Două... la catrindală, la Sf. Niculae...

Scanned with OKEN Scanner

Tipătescu

Unsprezece.

Pristanda

Două la prefectură... paispce...

Tipătescu
(rîzînd)

Le-ai mai numărat pe ale de la prefectură.

Pristanda

Nu, coane Fănică, să trăiţi! (continuă repede, pe nerăsuflate). Două la primărie, optspce, patru la şcoli, douăzeci şi patru, două la catrindală la Sf. Niculae, treizeci...

Tipătescu
(rîzînd)

Le-ai mai numărat o dată pe toate astea şi aduni rău...

Pristanda
(rîzînd)

Doamne păzeşte, coane Fănică, să trăiţi, patruzeci şi patru, în cap... patruzeci şi patru... Cum zic, unul-două, poate vîntul... ori cine ştie...

Tipătescu
(rîzînd)

Ghiţă... apoi nu mă orbi de la obraz aşa.

Pristanda
(schimbînd deodată tonul, umilit şi naiv)

Famelie mare... renumeraţie după buget mică...

I. L. Caragiale, *Opere*,
vol. I, Espla, Buc., 1959, p. 101—106.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 28

ÎNCEPUTURILE ȘI CONSOLIDAREA TEATRULUI

Teatrul este un fenomen artistic universal. Etapele dezvoltării lui în fiecare țară exprimă în esență istoria poporului, evoluția geniului său poetic și teatral.

Dacă teatrul românesc se constituie abia la începutul secolului al XIX-lea, datorită unor condiții istorice specifice, au existat însă o serie de manifestări cu caracter de spectacol de origine străveche. Încă din secolul al V-lea î.e.n., Herodot descoperă în cultura popoarelor trace din bazinul danubian existența unor reprezentații sacre, însoțite de dans și de invocații orale. Aceste manifestări care întovărășeau la început vînătoarea, apoi păstoritul și mai tîrziu cultivarea cîmpului, se eliberează treptat de caracterul lor magic, pentru a lua un aspect sărbătoresc tot mai pronunțat.

Săpăturile arheologice au scos la iveală o interesantă mișcare teatrală de influență greacă, în fostele colonii de pe malul Pontului Euxin sau de influență romană, mai ales la Sarmizegetusa.

Curțile domnești și boierești oferă de-a lungul multor secole, forme diverse de spectacol — „teatrul de umbre", spectacole de ceremonial, spectacole de divertisment susținute de măscărici, un fel de bufoni asemănători celor de la curțile feudale ale Apusului.

Adînca intimitate a poporului cu natura a dat naștere unor străvechi obiceiuri încărcate de elemente alegorice spectaculare, cum sînt *brezaia*, *călușarii*, *cucii*, *uncheșii*, toate legate de calendarul rodniciei pămîntului. Aceste manifestări de artă teatrală traversează întreaga epocă feudală, iar către sfîrșitul secolului al XVIII-lea li se alătură alte forme de spectacol dramatic popular de largă răspîndire: *irozii*,

păpușile, teatrul haiducesc (Jienii). Teatrul folcloric reprezintă una din cele mai vii mărturii a înzestrării poporului român, a năzuinței sale spre frumos, contribuind într-o mare măsură la crearea unei atmosfere favorabile marilor prefaceri pe care le va cunoaște arta interpretativă românească în primele decenii ale secolului al XIX-lea.

Măști populare

În jurul anilor 1815—1829 întreaga existență spirituală a românilor din cele trei provincii, gîndirea, sensibilitatea și elanurile lor sînt îndreptate spre ideile de progres și afirmare a culturii naționale. Într-o astfel de ambianță, favorabilă creației de orice fel, teatrul, prin capacitatea lui de a exprima frămîntările vremii, a trăit alături de școală și literatură, clipe de înflorire, scena fiind sufletul viul al năzuințelor concret-istorice ale poporului.

În 1816, la Iași, sub imboldul cărturarului *Gheorghe Asachi*, sprijinit de tinerimea moldoveană și în 1819, la București, din îndemnul dascălului ardelean *Gheorghe Lazăr*, ajutat de elevii săi de la Sf. Sava, au avut loc primele spectacole teatrale în limba română. Adresîndu-se „în limba patriei către inimi patriotice", aceste reprezentații au marcat

un moment important în istoria culturii naționale, primit cu un entuziasm fără egal și sintetizat de Iancu Văcărescu în cunoscutul său manifest poetic :

„V-am dat teatru, vi-l păziți,
Ca un lăcaș de muse,
Cu el curînd veți fi vestiți
Prin vești departe duse..."

Cîțiva ani mai tîrziu, sarcina creării teatrului românesc a fost preluată de societățile literar-teatrale. În 1827, *Societatea literară*, condusă de înflăcăratul patriot, poet și pedagog *Ion Heliade Rădulescu*, înscrie în statutul ei ideea întemeierii teatrului național.

Anul 1833, cînd ia ființă *Societatea filarmonică* din București și anul 1836, cînd prin efortul aceluiași Gheorghe Asachi se înființează *Conservatorul filarmonic-dramatic* din Iași, marchează în istoria artei teatrale românești punctul de unde se face trecerea către un teatru profesionist, cu spectacole orare regulate și cu o montare corespunzătoare. Filarmonica reprezintă astfel, primul pas spre elaborarea unei pedagogii artistice românești. Trupele de actori formați la școala de teatru a Filarmonicii — unde elevii studiau literatura cu Ion Heliade Rădulescu, mimica și declamația [1] cu actorul *Costache Aristia*, dansul, pianul și istoria artelor, vor deveni în curînd vestite pe întregul cuprins al țării. Dintre notorietățile artistice ale vremii, amintim pe regizorul, dramaturgul și profesorul-actor *Costache Caragiale*.

Respectul față de sensurile textului dramatic și sinceritatea în trăire sînt principiile pe care se întemeiază aportul acestor trupe la dezvoltarea artei scenice românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Încă intuitiv, jocul actorilor nu avea o gamă de procedee prea vastă și nu excela decît printr-un singur efect, acela al declamației. Dar sentimentele care le înnobilau avîntul erau extrase din tensiunea emoțională a unei epoci însetate de unire și dreptate socială. În înțelesul generației de la 1830—1850 teatrul era, așadar, un model al dăruirii romantice pentru libertatea patriei. Dramele și comediile unor scriitori ca Iordache Golescu, Alecu Russo, Costache Caragiale, Matei Millo, Costache Negruzzi, precum și lucrările de început ale celui mai reprezentativ dramaturg al epocii, Vasile Alecsandri, iau atitudine critică față de unele stări din societate, cultivă idei și aspirații legate de cele mai ascuțite probleme ale timpului, participă la creșterea receptivității artistice a maselor.

---

[1] *declamație* — arta de a pronunța cu voce tare, cu ton și gesturi potrivite un text literar.

Scanned with OKEN Scanner

În mahalaua numită în vechime Popa Dîrvaș, iar acum Biserica Albă după Podul Mogoșoaii [...], se afla pe timpii lui Caragea o piață, în mijlocul căreia clădise doamna Ralu o sală de club, care mai în urmă se prefăcu în teatru. Acest edificiu avea lungimea de optsprezece stînjeni [2], iar lățimea de nouă și cîteva palme [3]; privit însă din punctul de vedere al stilului și altor amănunte arhitectonice, nu prezinta nimic însemnător. Interiorul lui se compunea dintr-o sală de spectacol și cîteva camere situate la dreapta și la stînga sălii. Într-una dintr-însele se ținea dulceți, rachiuri și băuturi răcoritoare pentru trebuința publicului; iar în cea de a doua ședeau slugile boierilor pe timpul reprezentațiunei.

Sala teatrului propriu-zisă avea trei rînduri de loji tapețate cu postav roșu și împodobite cu perdele de chembrică cu ciucuri albi. La dreapta era o sofa [4] îmbrăcată cu catifea roșie, pe care ședea domnitorul, iar mijlocul sălii era acoperit cu laviță [5] căptușite tot cu postav roșu. Scena se deosebea de restul sălii printr-o cortină de pînză pe care era desemnat Apollon ținînd lira pe genunchi. Într-un spațiu mic ce despărțea scena de public erau o mulțime de scaune și pupitre destinate pentru muzicanții ce compuneau orchestra de pe atunci. Iluminația era în adevăr curioasă, căci, în loc de lampadariu și lampe, teatrul era peste tot iluminat cu lumînări de seu puse în sfeșnice de tinichea, spînzurate împrejurul sălii.

Prețul intrării era regulat [6] în modul acesta: lojile de mijloc se plăteau cîte un galben și erau lăsate pe seama boierilor celor mari, a consulilor și al altor persoane de distincțiune; lojile de jos și cele de la al treilea rînd se plăteau cu lei zece, și erau comune pentru toți ce voiau a le închiria, iar parterul se plătea cîte trei lei de fiecare persoană.

La 8 septembrie 1818 pe fațada teatrului despre care vorbirăm era lipit un afiș scris în limba grecească și tipărit în tipografia boierilor Clinceni. Acest afiș vestea respectabilului public de pe atunci că în seara acelei zile era să vază și să auză opera *Italiana în Algir* de compozitorul Ioachim Rossini.

Nicolae Filimon, *Ciocoii vechi și noi*, ESPLA, Buc., 1961, p. 188—190.

---

[2] *stînjen* (în vechime) — unitate de măsură pentru lungime, egală cu 1,9 m, în Țara Românească și 2,2 m în Moldova.

[3] *palmă* (în vechime) — unitate de măsură pentru lungime, egală cu 24,5 cm, în Țara Românesacă și 27,8 cm în Moldova.

[4] *sofa* — canapea îngustă cu un capăt mai ridicat.

[5] *laviță* — bancă.

[6] *era regulat* (vechi) — era stabilit.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 29

TEATRUL ROMÂNESC ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-lea

Evenimentele mai însemnate care marchează evoluția teatrului românesc în cea de a doua jumătate a veacului al XIX-lea sînt *inaugurarea Teatrului cel Mare din București (1852), înființarea Conservatorului de Muzică și Declamație (1864)* și *constituirea Societății dramatice bucureștene (1877).*

Inaugurarea Teatrului cel Mare din București, care a avut loc printr-un spectacol prezentat de foștii elevi ai Filarmonicii, conferă teatrului statutul unei instituții culturale de însemnătate națională. Constituirea Societății dramatice deschide porțile marelui repertoriu și favorizează creațiile maeștrilor români de la sfîrșitul secolului. Dar evenimentul cu cele mai profunde urmări în modernizarea artei scenice românești a fost crearea Conservatorului de muzică și declamație (la Iași și București). Era prima instituție de învățămînt artistic subvenționată de stat. Continuînd tradițiile Școlii Filarmonice, clasa de declamație a Conservatorului avea menirea de-a educa și de-a orienta formarea artistică a viitorilor slujitori ai scenei, stabilind o strînsă legătură între creația teatrală, exigențele ei și învățămîntul de teatru. S-a stăruit la început asupra declamației, deoarece, atunci, lucrul cel mai însemnat era să răsune pe scenă o vorbire românească corectă și expresivă. Dacă adăugăm învățătura despre mimică și atitudine [1], ce trebuia să conducă actorul spre o redare naturală, convingătoare a personajului — avem imaginea a ceea ce a însemnat învățămîntul predat în Conservator pentru dezvoltarea artei interpretative românești : școala unui teatru simplu bazat pe adevărul și firescul interpretării.

1 *atitudine* — ținută sau poziție a corpului.

Scanned with OKEN Scanner

Actorii care au imprimat în epocă gustul măsurii, al personalității și talentului lor au fost *Mihail Pascaly* și *Matei Millo*. Contemporan cu aproape tot ce s-a realizat în creșterea teatrului național, în tripla lui ipostază de actor, director de scenă și profesor al Conservatorului bucureștean, Millo are meritul de-a fi, timp de mai multe decenii dascălul stilului realist al scenei românești.

Transmisă din generație în generație, de actori și profesori, metoda realistă de creație a devenit crezul statornic al școlii dramatice româ-

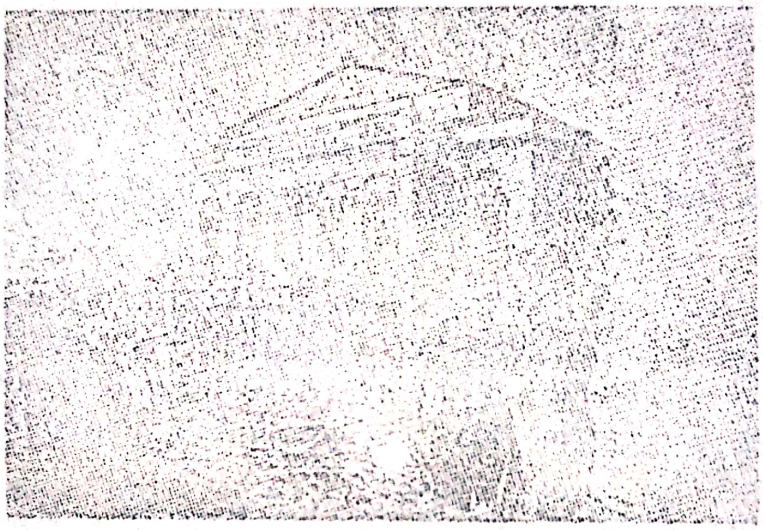

Teatrul Național din București

nești în frunte cu *Grigore Manolescu, Aristizza Romanescu, C. I. Nottara,* Marea pleiadă de actori de la sfîrșitul secolului, de gînditori, oameni de teatru și poeți străluciți ca B. P. Hasdeu, Mihai Eminescu, I. L. Caragiale, deschid drum maturității teatrului românesc, care își durează propria sa tablă de valori estetice, valoare recunoscută și prin turneul întreprins la Viena la sfîrșitul secolului.

În strînsă intimitate cu scena se petrece și o sensibilă deplasare a receptivității publicului către un spectacol artistic elevat, care propune o meditație mai adîncă asupra vieții. Aceste modificări pregătesc și încurajează una din cele mai fecunde perioade de afirmare a genului dramatic în România. Dramaturgii compun în sfîrșit, roluri pentru anumiți actori (în care văd pe interpreții ideali ai personajelor create) și scriu pentru un public al cărui gust artistic îi stimulează.

Literatura dramatică din ultimele trei decenii ale veacului se distinge prin viziunea ei critică, pătrunsă de o ironie superioară la adresa moravurilor *(Trei crai de la răsărit, Sînziana și Pepelea, O noapte furtunoasă, O scrisoare pierdută)*, prin sinteza profundă a unor motive

poetico-filozofice în care găsim contopite numeroase elemente ale istoriei și culturii naționale și universale (*Răzvan și Vidra, Despot Vodă, Ovidiu* etc.). Dialogul viu și prodigios din dramele lui Vasile Alecsandri, patosul romantic al eroilor lui Hasdeu, verva și savoarea

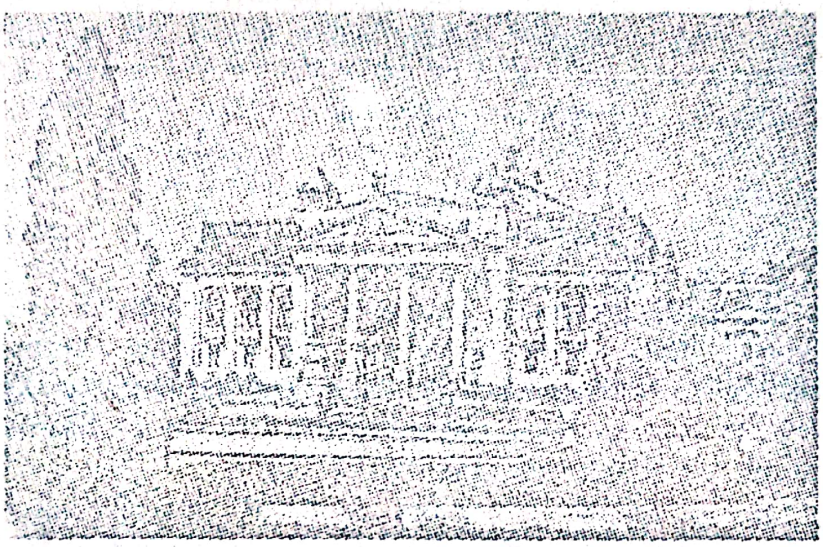

Teatrul Național din Iași

stilistică a comediilor lui I. L. Caragiale sînt calități încă neegalate. Privită în ansamblu, opera lor, completată cu aceea a altor scriitori, creează o lume scenică de vaste proporții care cuprinde în ea sufletul românesc al secolului al XIX-lea, de-a lungul căruia arta teatrală dobîndește conștiința adevăratei sale naturi și valori.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă mi-ar fi vreodată permis să dau poveţe unor artişti dramatici, le-aş spune, fără să stau mult la gînduri : alegerea repertoriului este o chestiune importantă pentru voi dintr-un singur punct de vedere — al potrivirii pieselor cu forţele de care dispuneţi. În afară de acest punct de vedere, o piesă n-are nici o importanţă pentru voi ca artişti.

Arta dramatică este o artă de perfecţie, astfel, ea are un scop special — reprezentarea, reprezentarea frumoasă. Voi trebuie să conciliaţi acest scop cu al dramaturgului ; nu trebuie niciodată să i-l subordonaţi. Numai cu această condiţie puteţi să vă împliniţi misiunea voastră artistică şi să desăvîrşiţi intenţia artei. Alegeţi piesele cu care puteţi să vă produceţi voi mai bine şi nu staţi un moment la îndoială : aruncaţi departe o minunată dramă pe care n-o puteţi executa convenabil măcar, şi preferaţi-i o farsă slabă de tot pe care o puteţi executa admirabil.

Teatrul în care actorii joacă bine — acela este adevăratul teatru, iar nu acela în care se joacă piese bune [...] şi vai de Shakespeare şi de Molière căzuţi pe mîini cum ştiu eu [...]

Ştim mai cu seamă că o piesă de teatru, întrucît nu e urîtă, nici neroadă, n-are alţi sorţi mai puternici de-a ne interesa desăvîrşit decît felul cum o fi jucată.

[.....]

În teatru sufletele omeneşti trebuie să se mişte ; puterea construcţiei rezidă într-un echilibru nestabil. Din aceasta rezultă că executarea bună a unei comedii slabe poate s-o scape de cădere, iar o executare prea slabă poate să surpe cea mai frumoasă piesă. Şi pentru aceea virtuozitatea artistului dramatic a avut şi va avea totdeauna, în afară şi indiferent de literatura respectivă, o atît de mare importanţă.

I. L. Caragiale, *Opere*, vol. IV,
Ed. pentru literatură, Buc., p. 601—602.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 30

ȘCOALA MUZICALĂ ROMÂNEASCĂ ÎN EPOCA MODERNĂ (1859—1918)

Caracterul unitar al creației noastre autohtone pe de o parte și caracterul de continuitate națională pe de altă parte, au constituit principalii piloni ai edificării școlii muzicale românești de la mijlocul veacului trecut.

Terenul înfăptuirilor majore a fost pregătit prin cîteva remarcabile acțiuni cultral-artistice: primele culegeri și tipărituri de folclor din toate ținuturile românești, înființarea de școli și instituții artistice autohtone (în frunte cu teatrele naționale din București, Iași și Craiova), editarea de publicații și compoziții muzicale, introducerea limbii române în spectacolele de vodevil și în slujba bisericească ș.a. Pentru ca ideea de școală muzicală să se generalizeze, s-au pus bazele unui învățămînt românesc (pe lîngă numeroase școli particulare s-au fondat primele *Conservatoare de stat* la Iași, 1860, și la București, 1864) și s-au tipărit primele manuale muzicale. Sub semnul acestui curent de afirmare și înnoire artistică au luat ființă primele fanfare militare și civile în marile orașe, iar la sate au apărut cele dintîi coruri de amatori. În 1868 s-au pus bazele primei orchestre simfonice permanente din București (*Societatea Filarmonică Română*), formație a cărei activitate continuă pînă azi. Ca o consecință a dinamizării mișcării artistice s-a conturat o critică muzicală prestigioasă, condeiul cel mai autorizat al epocii fiind acela al cărturarului-muzician Nicolae Filimon.

Teatrul muzical a rămas pentru multă vreme instituția principală de afirmare a multor tineri compozitori și cîntăreți, și totodată tribuna de lansare a ideilor înaintate, patriotice. Deși trupele străine de operă și vodevil au invadat scenele românești, publicul a sprijinit activ piesele

Scanned with OKEN Scanner

originale și interpreții români. Lupta compozitorului *George Ștephănescu* (1843—1925) pentru înființarea unei școli naționale de canto a dus la fondarea *Operei române* din București (1877), la alcătuirea unor societăți lirice constituite exclusiv din elemente autohtone, la afirmarea

Haricleea Darclée (1860—1939)

mondială a primilor noștri cîntăreți pe scenele italiene, franceze, spaniole, germane și sud-americane. Odată cu însușirea repertoriului universal de către interpreți, compozitorii români le-au oferit primele opere, operete și balete originale. Ancorarea subiectelor în realitatea socială imediată, în trecutul istoric al poporului român, nu numai că a atras spectatorii spre scena națională, dar a contribuit și la pregătirea opiniei publice pentru înfăptuirea războiului de independență.

Prima generație de compozitori care a susținut școala muzicală națională înainte de apariția genialului *George Enescu*, a însumat talente din toate ținuturile românești. Deși și-au perfecționat măiestria artistică la Petersburg, Viena, Leipzig, Berlin sau Paris, ei au rămas credincioși limbajului muzical național.

Simțul selectiv al primilor compozitori a știut să înlăture balastul epocilor de influențe și tranziție către o artă națională, astfel încît lucrările lui *Gavriil Muzicescu*, *Alexandru Flechtenmacher*, *George Ștephănescu*, *Ciprian Porumbescu* au îmbrăcat o haină melodică și armonică românească.

Dobîndirea independenței de stat a României a declanșat în cultura națională un avînt stimulator și pentru muzicieni, înfăptuirile etapei

creatoare din pragul veacului al XX-lea înscriindu-se în circuitu valorilor internaţionale. Pe drept cuvînt s-a afirmat că muzica românească „a intrat în lume" pe poarta cea mare, purtătorii mesajului de maturitate artistică fiind *George Enescu* şi „regele valsului românesc", *Iosif Ivanovici*, pleiada de cîntăreţi strălucitori (în frunte cu *Elena Theodorini* şi *Haricleea Darclée*), precum şi trubadurii populari (lăutarii) care de la Expoziţiile universale (Paris) pînă în cele mai îndepărtate locuri ale globului au dezvăluit comorile spirituale ale unui neam ce îşi cerea dreptul la existenţă liberă, la egalitate între naţiuni. Glasul naţiunii a răsunat în operele compozitorilor mai puternic ca oricînd, apelul la faptele de vitejie din războiul de independenţă (1877) şi la trecutul eroic mai îndepărtat concretizîndu-se în numeroase lucrări cu fond patriotic.

În acest context merită a fi evocate principalele înfăptuiri artistice menite să-i apropie sufleteşte pe românii din toate ţinuturile, unele aflate încă sub stăpîniri străine. Astfel s-au înfiinţat coruri ţărăneşti în Banat, Transilvania şi Bucovina, al căror repertoriu popular şi patriotic răsuna ca o chemare la lupta de eliberare. S-au intensificat schimbările

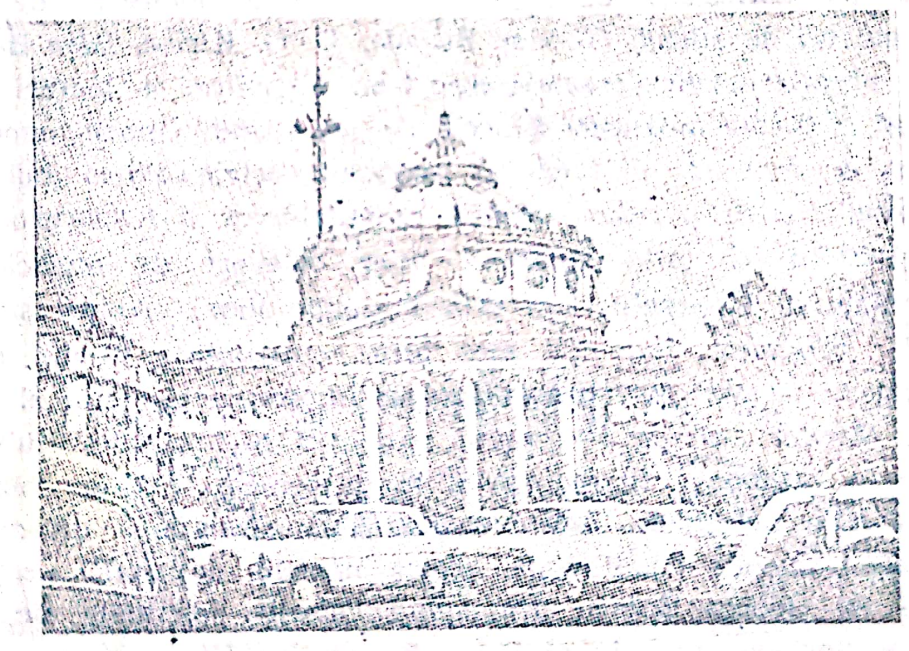

Ateneul Român

artistice între trupele lirice, orchestrele, corurile şi soliştii români de pe întregul cuprins al ţării. A apărut prima revistă muzicală din Transilvania (*Musa română*, 1888) în limba patriei. S-a afirmat o valoroasă generaţie de compozitori dincolo de Carpaţi (*Ion Vidu, Gheorghe Dima,*

Scanned with OKEN Scanner

Ciprian Porumbescu, Iacob Mureşianu, Tiberiu Brediceanu) care a impus şcoala muzicală românească pe o arie şi mai largă decît în secolul al XIX-lea. S-au pus bazele unor instituţii şi ansambluri muzicale, ca baletul Operei Române din Bucureşti, *orchestrele simfonice Buciumul* (Bucureşti) şi *Orchestra George Enescu* (Iaşi), corurile *Carmen* şi *Hora*, reuniunile de cîntări din Lugoj, Turnu Severin, Sibiu, Braşov etc., *trupele de operetă Aron Bobescu şi Constantin Grigoriu*. Un pas hotărîtor s-a realizat în învăţămîntul muzical în sensul modernizării lui şi lărgirii reţelei şcolilor de specialitate (Conservatoare la Timişoara, Tîrgu-Mureş, Braşov etc.). Un succes spectaculos l-a înregistrat şcoala de canto : tot ce a însemnat scenă lirică de prestigiu mondial, i-a numărat, printre interpreţi, la loc de frunte şi pe cîntăreţii români. Verdi, Gounod, Massenet, Leoncavallo şi-au încredinţat lucrările unor protagonişti români, iar Puccini şi M. Jacquet şi-au exprimat preţuirea pentru talentele româneşti, dedicînd operele „Tosca" şi, respectiv, „Romanitza" unor interprete române.

Un fenomen nou a apărut în peisajul componistic universal : folclorul românesc — strălucit prezentat peste hotare fie de lăutari, fie de oamenii de ştiinţă (Teodor Burada, D. G. Kiriac, Béla Bartók) — a atras atenţia marilor creatori care l-au valorificat în lucrări de diferite genuri şi forme muzicale. Dincolo de „exotismul" modei epocii, compozitorii au descifrat în folclorul românesc, originalitatea melosului şi a ritmului nostru popular, bogăţia cadenţelor şi a formulelor melodice.

Desigur că prin tipărirea unor culegeri de muzică populară (premiate la Montpellier) şi prin iniţierea unor cercetări ştiinţifice de folclor comparat, dar mai ales prin contribuţiile tinerei muzicologii româneşti — ale cărei baze s-au pus în pragul veacului al XX-lea de către Teodor Burada — creaţia populară şi-a asigurat dreptul de a intra în componistica românească şi universală. Într-un moment cînd pe diferite meridiane, noile tendinţe avangardiste şi curente artistice răvăşeau muzica tradiţională, şcoala noastră naţională s-a grupat în jurul lui George Enescu promovînd valorile spirituale ale poporului. Compozitori de prestigiu ca *D. G. Kiriac, Ion Vidu, Tiberiu Brediceanu* au contribuit la unirea culturală a României, strălucit reprezentată şi susţinută spiritual peste hotare de *Enescu, Scarlatescu* şi *Mandicevchi*.

În pragul primului război mondial muzica românească, prin personalitatea lui George Enescu se ridicase la nivelul atins de literatură şi de arta plastică, asigurîndu-şi condiţiile deplinei afirmări în etapa interbelică.

Scanned with OKEN Scanner

„Unire-n cuget și-n simțiri...“ Cuvintele profetice un muzicant le-a sădit, pe vremea robiei, în sufletul nostru. Un muzicant a cîntat, dincolo de hotarul Carpaților, culorile tricolorului în sunete neuitate. Cînd nici cuvîntul, nici tiparul nu mai răzbeau peste zidul munților, graiul trainic al muzicanților, neînțeles Asupritorului, a rostit singur neînfrînta Nădejde. Uitînd ademenirile faimei, cei mai buni au coborît de pe culmile artei pure în vîltoarea truditei vieți pămîntești. Au înțeles că muzica lor avea să fie răsunetul zbuciumului obștesc, ori n-avea să fie. Deopotrivă artiști și cetățeni, muzicanții au luptat pe frontul lor cu atîți și atîți ani înainte ca brazda însîngerată a tranșeelor să fi spintecat pămîntul țării. Alături cu tribunii și cu ostașii au pătimit și s-au jertfit, făurind destinele Patriei.

Cînd în 1906, la Arenele Romane, două mii de cîntăreți din toată țara liberă și robită, stăpînite de voința lui Kiriac s-au înfrățit prin cîntec, s-a înfăptuit simbolic ceea ce ne-a fost dat să trăim la 1 decembrie 1918.

Muzicanții nu pot uita că unii dintre ei au grăbit ivirea zorilor minunate.

Constantin Brăiloiu, *Opere*, III, Ed. muzicală, Buc., 1974, p. 115.

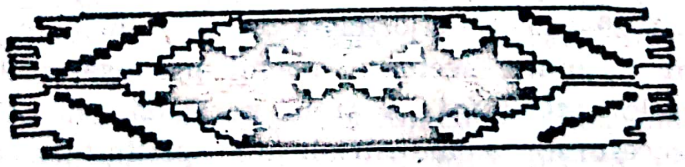

LECȚIA 31

ROMÂNIA ÎNTRE ANII 1918—1939

Unitatea de stat, realizată prin voința liber exprimată a tuturor românilor, a fost recunoscută și pe plan juridic internațional prin tratatele de pace din 1919—1920. Două reforme interne importante sînt efectuate în aceiași ani. Prima este expropierea marilor moșii cu împroprietărirea țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin ; a doua constă în introducerea votului universal, direct și secret.

Primii ani de pace cunosc mari greutăți, ca urmare a războiului, distrugeri numeroase de bunuri și instalații, instabilitate monetară, inflație, scăderea cantitativă și calitativă a producției agricole și industriale.

După această etapă inițială, în viața economică a României se pot distinge trei perioade : prima — aceea a unei stabilizări relative, cînd se creează sau se măresc multe întreprinderi, comunicațiile se refac, producția globală sporește. În a doua perioadă, din cauza crizei ce a cuprins în 1929—1933 majoritatea țărilor, inclusiv România, regresul este evident în multe sectoare, prețul produselor, îndeosebi ale celor agricole, scade catastrofal. A treia perioadă, din 1933 înainte, aduce reluarea procesului de industrializare sprijinit și de o legislație ce proteja întreprinderile autohtone împotriva concurenței firmelor din străinătate.

În decurs de aproximativ 15 ani, producția industrială se dublează (indice 219% în 1938, față de 100 în 1924), cu un ritm de creștere anuală de 5,4%, dezvoltarea fiind mai accentuată la grupa mijloacelor de producție, decît la aceea a bunurilor de consum. În energetică, puterea instalată se triplează, cu o producție de 1 148 milioane kw în 1938. În ultimii ani dinaintea celui de al doilea război mondial, industria grea (inclusiv materialele de construcție, petrochimia și electrotehnica),

Scanned with OKEN Scanner

reprezintă sectorul principal din totalul valoric al industriei prelucrătoare. Chiar dacă agricultura și silvicultura contribuie la venitul național comparativ mai mult decît fiecare ramură de activitate luată separat, în structurile economice ale României, ramurile industriale împreună cu construcțiile și transporturile totalizează 41,7% din venitul național (agricultura 38,5%). Stadiul de țară „eminamente agricolă" este depășit, dar venitul național pe cap de locuitor este relativ modest (98 de dolari, față de 175 în Finlanda sau 246 în Franța).

În structura exporturilor, materiile prime brute și semifabricate continuă să fie preponderente. Pentru producția de mașini, unelte și instalații industriale, România rămîne, în continuare, dependentă de statele avansate economicește.

Privită în ansamblu, dezvoltarea industrială și financiară a României interbelice nu a căpătat, în nici un moment, un caracter imperialist. România nu a fost o țară exportatoare de capital și nu a participat, alături de marile puteri, la exploatarea economică a altor țări.

Reforma efectuată în agricultură, a favorizat extinderea relațiilor capitaliste și creșterea suprafețelor de teren arabil. Dar o dezvoltare intensivă a acestui sector nu a avut loc. Rămînerea în urmă se explică prin lipsa unei industrii proprii de utilaj agricol, prin slaba mecanizare a lucrărilor, folosirea sporadică a îngrășămintelor chimice, prin veniturile reduse ale micilor gospodării țărănești care nu-și puteau asigura unelte costisitoare, prin obligațiile ce grevau în continuare raporturile dintre marii proprietari și țăranii nevoiți să ia în arendă de la cei dintîi, spre cultivare, mici loturi. Statistica oficială a Ministerului Agriculturii consemnează pentru întreaga țară (în 1937) 4 600 tractoare, adică 1 tractor la 3 000 ha, în timp ce în alte state europene suprafața arabilă revenind unui tractor era cuprinsă între 263 și 909 ha. Situația era nesatisfăcătoare și la capitolul ameliorări funciare (îndeosebi irigațiile).

Viața politică internă reflectă schimbările intervenite în alcătuirea socială. După exproprierea moșiilor și introducerea votului universal, *Partidul Conservator*, format în primul rînd din marii proprietari, duce o existență formală, cu un număr infim de aderenți. *Partidul Național-Liberal* care guvernează cel mai mult timp (aproape 12 ani), urmărește stăruitor creșterea și întărirea burgheziei urbane și rurale.

Partidul Național Țărănesc, format din fuziunea mai multor formații și partide, își propune ridicarea și întărirea economică și culturală a țărănimii, adică a peste 3/4 din populația țării, țărănime lipsită atîta vreme de conducători proprii și care formase în regimul cenzitar dinainte de război, masa de manevră electorală a politicienilor. Dar în scurt timp devine un organism cu o ideologie hibridă și cu o

Scanned with OKEN Scanner

accentuată influență a elementelor conservatoare. Ambele partide, Național-Liberal și Național-Țărănesc, urmăresc întărirea și creșterea structurilor socio-economice capitaliste și reflectă interesele diferitelor categorii din rîndurile burgheziei sau ale țărănimii (îndeosebi ale celei înstărite).

Primul război mondial care pricinuise poporului mari pierderi și suferințe, a grăbit procesul de radicalizare a maselor. Revendicările,

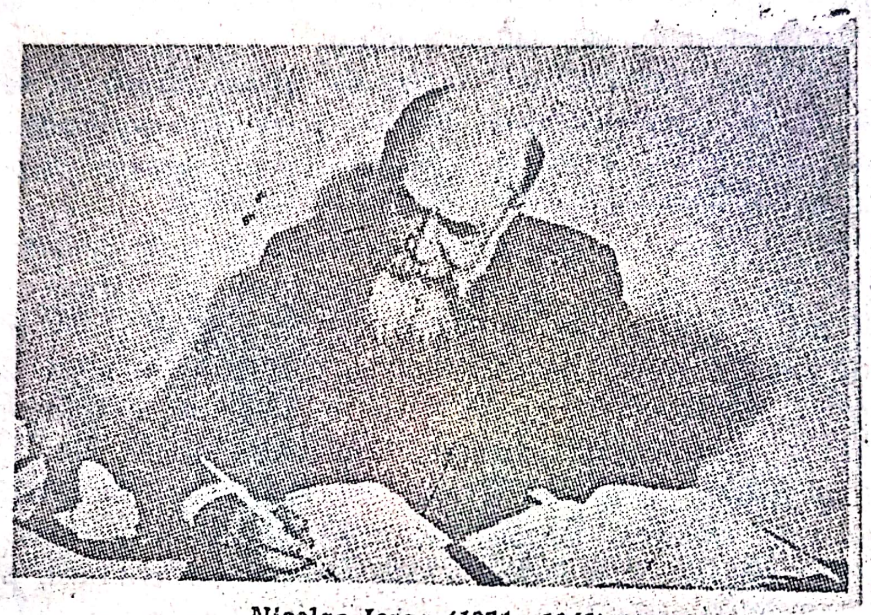

Nicolae Iorga (1871—1940)

demonstrațiile și grevele iau amploare. La 13 decembrie 1918 la o mare demonstrație a muncitorimii bucureștene pentru pîine și libertăți democratice, 102 manifestanți sînt uciși de forțele represive ale guvernului. Dar mișcările revendicative au continuat, au sporit ca număr și au culminat cu greva generală din octombrie 1920. Paralel, în mișcarea muncitorească se produce un continuu proces de clarificare ideologică. *Partidul Social Democrat* își schimbă denumirea în *Socialist*, numărul membrilor săi ajunge la 100 000. Capătă tot mai multă influență curentul de stînga care se pronunță pentru o acțiune revoluționară. După numeroase întruniri pregătitoare, are loc la București, la *8—13 mai 1921*, *Congresul* care *a hotărît transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român* și afilierea sa la Internaționala a III-a.

Timp de 3 ani, Partidul Comunist Român a activat în mod legal, confruntat cu o sumă de probleme organizatorice interne și cu măsurile represive ale autorităților. În aprilie 1924 guvernul liberal a hotărît scoaterea Partidului Comunist Român în afara legii, situație în care a fost obligat să activeze timp de două decenii, pînă în 1944.

Criza capitalistă declanșată în 1929 — cu șomajul în masă și reducerea sensibilă a condițiilor de trai — a determinat largi mișcări

revendicative ale muncitorimii, îndeosebi în Valea Jiului (la Lupeni), apoi în Valea Prahovei (petroliștii); ele au culminat cu greva de la Atelierele Griviţa — C.F.R. din București (1933). Aceste manifestări au arătat combativitatea revoluţionară a clasei muncitoare, au confirmat creșterea influenţei Partidului Comunist Român, capacitatea sa de organizare și de conducere. Ele au avut, în același timp, o semnificaţie internaţională, fiind prima manifestare de amploare a proletariatului european după instaurarea regimului hitlerist în Germania. Manifestări de solidaritate cu greviștii din România au loc în Franţa, Marea Britanie, Belgia, Danemarca, în Elveţia, Grecia, Bulgaria, Cehoslovacia, Jugoslavia, în Polonia, Ungaria, Uniunea Sovietică, Cuba, Uruguay.

În anii reluării activităţii economice (1933—1938), Partidul Comunist Român a urmărit constituirea unui larg front antifascist, îndeosebi cînd în Europa fascismul și hitlerismul deveneau tot mai agresive — paralel cu formularea revendicărilor privind ameliorarea condiţiilor de muncă și de trai.

Politica externă a fost dominată, în intervalul dintre cele două războaie mondiale, de necesitatea fundamentală pentru România de a apăra și consolida statul naţional unitar constituit la 1 decembrie 1918 și recunoscut prin tratatele de pace. De aceea politica externă a urmărit: menţinerea integrităţii teritoriale, a statu-quo-ului rezultat în urma războiului și a aplicării dreptului popoarelor la autodeterminare; menţinerea alianţelor cu puterile apusene, Franţa și Marea Britanie, garante ale acestor realităţi, întărirea legalităţii internaţionale reprezentată, în primul rînd, prin Liga (Societatea) Naţiunilor și Pactul ei; participarea la dezbaterile asupra controversatelor probleme ale dezarmării și securităţii; constituirea unor alianţe regionale (Mica Înţelegere — România, Cehoslovacia și Iugoslavia și Înţelegerea Balcanică — România, Iugoslavia, Grecia, Turcia); lupta împotriva tendinţelor agresive ale hitlerismului și fascismului. Evident, în evoluţia politicii externe românești se observă — ca în politica tuturor statelor mici și mijlocii — anume fluctuaţii și orientări, determinate de legăturile cu marile puteri ale timpului, de raporturile de forţă dintre ele, de interesele economice ale acestora în România.

Politica de concesii ale unor mari puteri faţă de Reichul hitlerist cunoaște un tragic eșec. Prin atacul asupra Poloniei, în zorii zilei de 1 septembrie 1939, începe al doilea război mondial, cea mai sîngeroasă conflagraţie din istoria omenirii. Pentru toate popoarele Europei urmează ani de neasemuite încercări, pierderi și sacrificii, odată cu ruina unor importante bunuri materiale și valori ale culturii.

Scanned with OKEN Scanner

A defini cu precizie agresiunea ca fapt pur și simplu independent de orice considerație teoretică, a preciza cu grijă noțiunea teritoriului asupra căruia agresiunea nu s-ar putea exercita, a se angaja cu fermitate de a nu face operă de agresor, oricare ar fi noțiunile de ordin internațional sau intern care ar putea-o justifica, înseamnă a substitui vagilor aspirațiuni de ideal care au stăpînit pînă astăzi eforturile națiunilor și ale conducătorilor lor o bază practică și solidă, care constituie punctul de plecare al unei întregi vieți noi.

N-am nici o falsă modestie a vă spune că m-am consacrat acestei opere din toate puterile mele și într-un elan de desăvîrșită sinceritate. Vrem să fim prietenii tuturor națiunilor fără excepție, dar în treburile noastre nu primim ca stăpîn decît pe noi înșine. Ar însemna să nu-i cunoști pe români, nedîndu-ți seama că, dacă ei sînt întotdeauna gata să-și aducă contribuția la comunitatea internațională, oricîte sacrificii ar comporta acest lucru, ei consideră astăzi egalitatea în drepturi și demnitatea o dogmă.

N. Titulescu, *Documente diplomatice*, Ed. politică, Buc., 1967, p. 554—555.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 32

LITERATURA ROMÂNĂ : 1900—1944

Puține literaturi au cunoscut un ritm de dezvoltare asemănător literaturii române. În numai două secole, toate genurile literare au căpătat deplină maturitate asimilînd cele mai diverse forme de manifestare ale existenței artistice. De la marii cronicari (sec. XVII—XVIII) la ctitorii literaturii române moderne (Eminescu, Creangă, Caragiale) și de la ei, la cei mai valoroși scriitori din primele decenii ale secolului nostru, „recuperarea culturală", „sincronizarea" cu marile valori europene, s-a făcut, totdeauna, prin dezvoltarea tradițiilor naționale, prin apărarea specificului național ca bază a universalității.

Între 1900—1944, literatura română a cunoscut cea mai frămîntată, mai contradictorie și mai valoroasă perioadă. Revistele, grupările și curentele literare reflectă tendințele specifice noilor transformări social-politice. Semănătorismul, poporanismul și suprarealismul nu au găsit aderență prea mare în rîndul scriitorilor reprezentativi, a căror operă continuă tendințele progresiste, naționale, ale înaintașilor.

Prin Tudor Arghezi, Lucian Blaga și Ion Barbu, poezia a conferit dimensiuni particulare geniului creator românesc.

Tudor Arghezi (1880—1966), considerat cel mai mare poet român după Eminescu, a debutat, ca și predecesorul său la 16 ani dar a publicat primul volum la vîrsta de 47 de ani, după ce se afirmase ca unul dintre cei mai viguroși poeți, prozatori și pamfletari. Bogăția de idei și sentimente exprimate prin cuvinte pe care nimeni nu îndrăznise să le introducă în poezie, noutatea expresiei și plasticitatea imaginilor din volumele: *Flori de mucigai*, *Cărticica de seară*, *Hore*, *Icoane de lemn*, *Poarta neagră*, *Tablete din Țara de Kuty* etc., traducerile din la Fontaine, Krîlov și Baudelaire, au creat reacții violente,

Scanned with OKEN Scanner

atît din partea tradiționaliștilor (care-i imputau că e prea modern), cît și din partea moderniștilor (pentru sinteza originală pe care o realizase între elementele populare și sensibilitatea cultă). Frămîntările și contradicțiile operei argheziene, antinomiile (înțelese dialectic, ca luptă a contrariilor) între materie-spirit, credință-tăgadă, mîndrie-umilință, revoltă socială-izolare, limbajul violent și șoapta abia mărturisită, reprezintă una dintre cele mai dramatice lupte pentru cunoaștere, pentru dezbaterea problemelor fundamentale ale existenței.

După Eliberare, volumul *1907*, evocare polemică a marilor răscoale

Tudor Arghezi

țărănești, amplul poem filozofic *Cîntare omului*, culegerea de articole *Pagini din trecut* etc., l-au impus pe Tudor Arghezi ca pe unul dintre promotorii literaturii socialiste.

Lucian Blaga (1895—1961), poet și filozof, a introdus în poezia universală unele elemente ale mitologiei românești. În volumele de versuri : *Poemele luminii*, *În marea trecere*, *Lauda somnului*, în piesele *Zamolxe*, *Meșterul Manole* și în lucrările filozofice : *Eonul dogmatic*, *Cunoașterea luciferică*, *Censura transcendentă*, *Spațiul mioritic* etc., vede în cultura primitivă o mare capacitate de reprezentare organică a lumii. Specificul național se manifestă prin felul particular de a privi lumea. Cadrul etnografic are rol hotărîtor ; „spațiul mioritic" determină fizionomia spirituală a poporului român.

„Poezia care-mi convine — declară poetul într-un interviu — deși e ultramodernă, o cred însă, în anumite privințe, mai tradițională decît

obișnuitul tradiționalism, fiindcă reînoiește o legătură cu fondul nostru sufletesc primitiv." Lumina și misterul sînt elementele fundamentale ale existenței. Poemul *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, dă relației dintre cugetare (lumină) și intuiție (revelație intuitivă) interpretări personale. În volumele *Nebănuitele trepte* și *Poezii* (1962) se găsesc unele dintre cele mai originale versuri ale literaturii noastre contemporane.

Artist de o structură complicată, poet și matematician, *Ion Barbu* (1895—1961) se autodefinește „valah prin origini și slăbiciuni folclorice". Pasionat de axiomatică, geometrie, algebră și teoria numerelor, crede în fuziunea dintre extaz și știință. Poetul poate anexa concretului, dimensiunile unei existențe ideale, procedînd ca omul de știință, care adaugă „cantităților date, cantitățile transcendentale". Universul este redus la semne, la geometrie. Cuvîntul își pierde semnificațiile cotidiene, căpătînd sensuri generale, simbolice. În căutarea „frumosului incontingent", versul barbian devine uneori accentuat cerebral, la descifrarea sa ajungîndu-se dificil. În volumul *Joc secund*, poezia tinde către „abstract" și „pur". Ea este un „joc secund", o iluzorie reflectare a realității. Cînd i se spune că e modernist, poetul protestează. Tipologic se consideră un clasic : „Voi putea distruge legenda că am fost ori că sînt modernist ? /.../ Toate preferințele mele merg către frumusețea clară și melodioasă, către construcția solidă a clasicilor". Creator de extremă concentrare, Ion Barbu deschide perspective noi către un univers de o nebănuită profunzime.

Cu *Liviu Rebreanu (1885—1944)* începe romanul românesc de nivel european. Prin el capătă monumentatlitate, obiectivitate, sobrietate, arhitectură și construcție modernă. Marile sale creații: *Ion*, dramă a pămîntului, a iubirii tragice și a morții, *Pădurea spînzuraților*, examen psihologic al conștiinței naționale și *Răscoala*, frescă istorică a sîngerosului 1907, sînt concepute după procedeul anticipării, generalizat astăzi în cinematografie. Finalitatea eroilor este impusă de dialectica socială. Sfîrșitul lor nu putea fi altul ; răscoala devenise singura soluție pentru țăranii deposedați de cele mai elementare drepturi. Liviu Rebreanu manifestă un simț deosebit al compoziției în scenele în care psihologiile individuale se topesc în reacții de ansamblu, generalizatoare. „Temelia creației — preciza scriitorul — rămîne negreșit expresia, nu însă ca scop, ci ca mijloc. De dragul unei fraze strălucite sau a unei noi împerecheri de cuvinte, nu voi sacrifica niciodată o intenție ; prefer să fie expresia bolovănoasă și să spun într-adevăr ce vreau, decît să fiu șlefuit și neprecis". Unul dintre exegeții scriitorului remarca :

Scanned with OKEN Scanner

„Frazele (romanelor lui Rebreanu) considerate singure sînt incolore, ca apa de mare ținută în palmă. Cîteva sute de pagini au tonalitatea neagră-vînătă și urletul mării".

Dacă Liviu Rebreanu e romancierul literaturii române, *Mihail Sadoveanu* (1880—1961) e rapsodul ei.

Concepîndu-și opera ca o construcție la dimensiunile întregii țări, scriitorul a dovedit o excepțională cunoaștere a pămîntului și a oamenilor. În peste 13.000 de pagini a oferit o imagine cvasi-totală a istoriei României, din secolul al VIII-lea, pînă la marile prefaceri socialiste. După Eminescu, nimeni nu a reprezentat mai bine spiritualitatea poporului român, nu a rezumat mai concis particularitățile fondului național. Natura, poporul și istoria, eposul, realitatea și legenda sînt permanențele operei sadoveniene. Cele mai multe lucrări: *Dureri înăbușite*, *Bordeenii*, *Baltagul*, *Nicoară Potcoavă* etc. păstrează structura povestirilor (un personaj istorisește faptele pe care le-a trăit). Limba capătă un aer de solemnitate și de vechime. „Mihail Sadoveanu, cel mai de seamă poet în proză al nostru — scria Lucian Blaga — singular în felul său și pe plan universal, este însăși Natura, care se contemplă pe sine și se tălmăcește singură în termeni de conștiință".

În comparație cu poezia și proza, dramaturgia s-a dezvoltat mai puțin. Tipurile memorabile sînt rare; majoritatea pieselor sînt de atmosferă. Nu lipsesc analizele psihologice, o lărgire considerabilă a ariei de investigație socială, o sporire sensibilă a tipologiei umane și o diversificare a speciilor geniului dramatic. Apare un erou neîntîlnit în dramaturgia anterioară, care nu mai dorește să trăiască în conformismul moral, mediocru și meschin al societății burgheze (*Jocul ielelor* de Camil Petrescu, *Domnișoara Nastasia* de G. M. Zamfirescu, *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian). Interesul dramaturgilor pentru viața intelectualilor crește, fără să neglijeze teatrul istoric (*Danton* de Camil Petrescu) sau satira social-politică (*...Escu* de Tudor Mușatescu, *Omul cu mîrțoaga* de G. Ciprian etc.).

Critica, estetica și istoriografia literară sînt reprezentate de Garabet Ibrăileanu, Eugen Lovinescu, George Călinescu și Tudor Vianu.

G. Ibrăileanu (1871—1936) a interpretat fenomenul literar de pe poziții științifice promovînd principiile realismului și ale specificului național al literaturii române. În volumele *Spiritul critic în cultura românească*, *Scriitori și curente* *Scriitori români și străini* etc., a făcut caracterizări remarcabile, a căror valabilitate se păstrează și astăzi.

E. Lovinescu (1881—1943), format sub influența estetismului maiorescian și a impresionismului francez, a adoptat principiile „àuto-

nomiei esteticului" și „sincronizării", pledînd pentru „integrarea" culturii române în ritmul de dezvoltare al culturilor europene. În lucrările : *Istoria literaturii române contemporane* (6 volume) și *Critice* (10 volume) a făcut analize valoroase unor scriitori români, remarcîndu-se prin finețea, profunzimea și justețea unor aprecieri, prin bogăția, eleganța și claritatea limbajului critic.

G. Călinescu (1899—1965) se numără printre cele mai proeminente personalități ale culturii române. *Viața lui Mihai Eminescu, Opera lui Mihai Eminescu* (5 volume), *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent* (1941), romanele : *Enigma Otiliei, Bietul Ioanide* și *Scrinul negru*, sînt lucrări fundamentale, de referință obligatorie ale literaturii române.

Tudor Vianu (1897—1964), autor al unui număr impresionant de studii din domeniile filozofiei, sociologiei, lingvisticii, esteticii, al teoriei și istoriei literaturii române, universale sau comparate, a adus contribuții remarcabile în domeniile de care s-a ocupat. *Dualismul artei, Filozofia culturii, Arta prozatorilor români, Probleme de stil și artă literară, Studii de literatură universală și comparată,* reprezintă capitole dintr-o posibilă istorie a umanismului literar european, scrise de unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai ei.

Literatura română din perioada 1900—1944 nu poate fi înțeleasă fără aportul poeților : Octavian Goga, George Bacovia, Ion Vinea, Ion Pillat, Al. Philippide, al prozatorilor : Emil Gîrleanu, Ion Agîrbiceanu, Gala Galaction, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu și George Călinescu, al dramaturgilor : Victor Ion Popa și Victor Eftimiu, fără contribuția criticilor și istoricilor literari : D. Panaitescu-Perpessicius, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu. Ar trebui să adăugăm alți zeci de scriitori, dintre care, unii, ca Elena Văcărescu, Panait Istrati și Eugen Ionescu, au scris (sau scriu) în limba franceză.

Opera scriitorilor români menționați poate fi comparată cu a personalităților reprezentative ale oricărei literaturi.

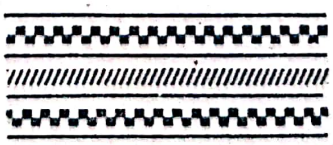

Scanned with OKEN Scanner

Între două nopți

Mi-am împlîntat lopata tăioasă în odaie.
Afară bătea vîntul. Afară era ploaie.

Și mi-am săpat odaia departe subt pămînt.
Afară bătea ploaia. Afară era vînt.

Am aruncat pămîntul din groapă, pe fereastră.
Pămîntul era negru : perdeaua lui, albastră.

S-a ridicat la geamuri pămînturi pînă sus.
Cît lumea-i era piscul, și-n pisc plîngea Isus.

Săpînd s-a rupt lopata. Cel ce-o știrbise, iată-l
Cu moaștele-i de piatră, fusese însuși Tatăl.

Și m-am întors prin timpuri, pe unde-am scoborît,
Și în odaia goală din nou mi-a fost urît.

Și am voit atuncea să sui și-n pisc să fiu.
O stea era pe ceruri. În cer era tîrziu.

Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. 1,
Ed. pentru literatură, Buc., 1962, p. 103.

Scanned with OKEN Scanner

Sărutarea

/.../ Pămîntul se închina în fața lui, tot pămîntul [...) Și tot era al lui, numai al lui acuma [...]

Se opri în mijlocul delniței. Lutul negru, lipicios, îi țintuia picioarele, îngreuindu-le, atrăgîndu-l ca brațele unei iubite pătimașe. Îi rîdeau ochii, iar fața toată îi era scăldată într-o sudoare caldă de patimă. Îl cuprinse o poftă sălbatică să îmbrățișeze huma, să o cîrpoțească în săruturi. Întinse mîinile spre brazdele drepte, zgrunțuroase și umede. Mirosul acru, proaspăt și roditor îi aprindea sîngele.

Se aplecă, luă un bulgăre și-l sfărîmă între degete cu o plăcere înfricoșată. Mîinile îi rămaseră unse cu lutul cleios ca niște mănuși de doliu. Sorbi mirosul, frecîndu-și palmele.

Apoi încet, cucernic, fără să-și dea seama, se lăsă în genunchi, își coborî fruntea și-și lipi buzele cu voluptate de pămîntul ud. Și-n sărutarea aceasta grăbită simți un fior rece, amețitor [...].

Se ridică deodată rușinat și se uită împrejur să nu-l fi văzut cineva. Fața însă îi zîmbea de o plăcere nesfîrșită.

Își încrucișă brațele pe piept și-și linse buzele simțind neîncetat atingerea rece și dulceața amară a pămîntului. Satul, în vale, departe, părea un cuib de păsări ascuns în văgăună de frica uliului.

Se vedea acum mare și puternic ca un uriaș din basme care a biruit, în lupte grele, o ceată de balauri îngrozitori.

Își înfipse mai bine picioarele în pămînt, ca și cînd ar fi vrut să potolească cele din urmă zvîrcoliri ale unui dușman doborît. Și pămîntul parcă se clătina, se închina în fața lui...

Liviu Rebreanu, *Ion*,
Ed. pentru literatură și artă, Buc., 1959, p. 363.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 33

GEORGE ENESCU ȘI MUZICA ROMÂNEASCĂ ÎN PERIOADA INTERBELICĂ (1918—1944)

Etapă de sinteză, de maturizare artistică și de afirmare internațională, perioada interbelică a culturii noastre muzicale a cunoscut înfăptuiri majore, demne de prestigiul politic european al poporului român, ce săvîrșise ultimul act al unității naționale. România avea nevoie pe de o parte de instituții muzicale moderne, apte să se confrunte cu străinătatea, iar pe de altă parte de personalități artistice capabile să exprime în forme superioare spiritul original al națiunii de la gurile Dunării.

Este practic, imposibil de enumerat marele număr de orchestre, teatre, coruri, asociații profesionale etc. născute în primul deceniu după încheierea păcii mondiale (1918). La loc de frunte însă, merită a fi citate *Societatea Compozitorilor Români* (care a grupat sub președinția lui George Enescu întreaga suflare componistică, promovînd organizat și consecvent principiile ideologice ale școlii muzicale naționale), *Arhiva de folclor* (unde Constantin Brăiloiu a adunat și a studiat nepieritoare comori ale tezaurului popular), *Opera Română* și *Conservatorul de muzică* din Cluj, *Filarmonica* din București ș.a. Toate aceste instituții își continuă și azi activitatea, numele lor fiind unanim prețuite peste hotare. În sînul acestor focare de cultură muzicală au activat interpreți și creatori de prestigiu. Este etapa de afirmare a unei generații de mari dirijori (George Georgescu, Ionel Perlea, Egizzio Massini), de străluciți cîntăreți (Florica Cristoforeanu, Gheorghe Folescu, Maria Cebotari, Traian Grozăvescu) și de neîntrecuți instrumentiști (Dinu Lipatti, Clara Haskil, Lola Bobescu, Aurelia Cionca). Dacă în secolul trecut muzica românească a reușit să se impună printr-o excelentă școală de

canto, în perioada interbelică s-a afirmat și prin școala pianistică, ilustrată de eminentele profesoare Constanța Erbiceanu și Florica Musicescu. Personalitatea artei interpretative și componistice românești, geniul creator care a impus pe toate meridianele lumii talentul muzical al poporului român și originalitatea școlii naționale din Carpați, a fost *George Enescu* (1881—1955).

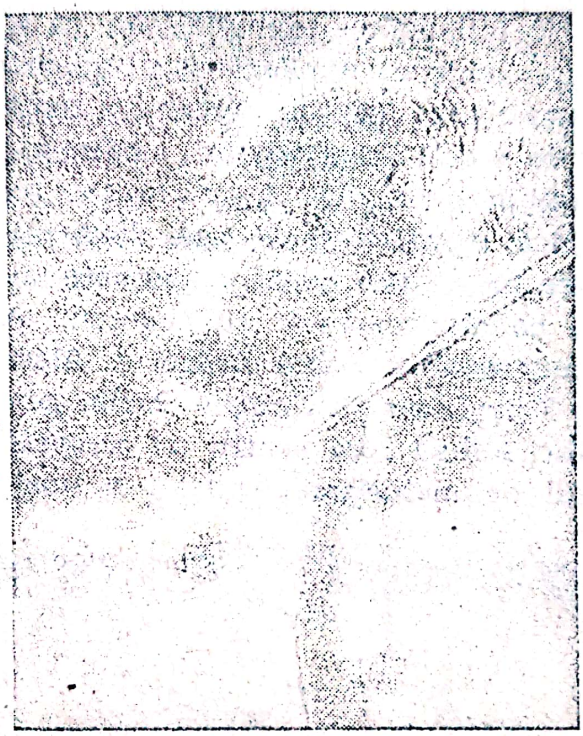

George Enescu (1881—1955)

Personalitate muzicală complexă (compozitor, violonist, dirijor, profesor, pianist), George Enescu a sintetizat în primele sale opere întreaga experiență artistică a generației de compozitori români, a gîndirii creatoare și naționale a școlii românești), iar în lucrările din etapa interbelică a universalizat fondul spiritual românesc în forme muzicale ca *Sonata nr. 3 pentru vioară și pian*, opera *Oedip*, Suitele *Sătească* și *Impresii din copilărie*. Enescu a cunoscut în adîncime culturile muzicale vieneză și franceză, a traversat toate „furtunile" veacului al XX-lea, a înregistrat în anii petrecuți la Paris multiplele experimente artistice și curente avangardiste, fără a se lăsa influențat de modele trecătoare. A reținut desigur sugestiile impresionismului francez (în privința valorificării modurilor populare) și ale neoclasicismului universal (admirabil tălmăcit în *Suita în stil vechi pentru pian* și în *Suita I pentru orchestră*).

Scanned with OKEN Scanner

Meritul său principal constă în făurirea unui limbaj muzical personal, izvorît din melosul popular românesc.

Arta interpretativă enesciană a purtat pe noi culmi artistice violonistica universală. Tonul său generos, vibrato-ul [1] de factură populară românească, frazarea expresivă cu vădite afinităţi de lirism autohton, rigoarea stilistică (mai ales în interpretarea operelor lui J. S. Bach) l-au impus pe Enescu printre cei mai iluştri maeştri ai arcuşului din veacul al XX-lea. Nu întîmplător exemplul său, ca şi îndrumările pedagogice, au stimulat violonistica românească şi universală (Yehudi Menuhin întrunind la superlativ virtuţile dascălului român).

Autorizat şef de şcoală componistică modernă, Enescu a reflectat în opera sa aspiraţiile generaţiei de muzicieni români. Deşi relativ scurtă, etapa istorică cuprinsă între cele două războaie mondiale s-a înscris totuşi printre momentele dense, superioare, ale creaţiei originale. Opera, simfonia şi baletul românesc au cunoscut adevărate lucrări de sinteză, numele compozitorilor Sabin Drăgoi şi Alexandru Zirra pentru Marcel Mihalovici, Filip Lazăr şi Dimitrie Cuclin pentru genul simfonic, genul lirico-dramatic, Mihail Jora pentru cel coregrafic, Mihail Andricu, confirmînd procesul de maturizare artistică a unei şcoli muzicale de

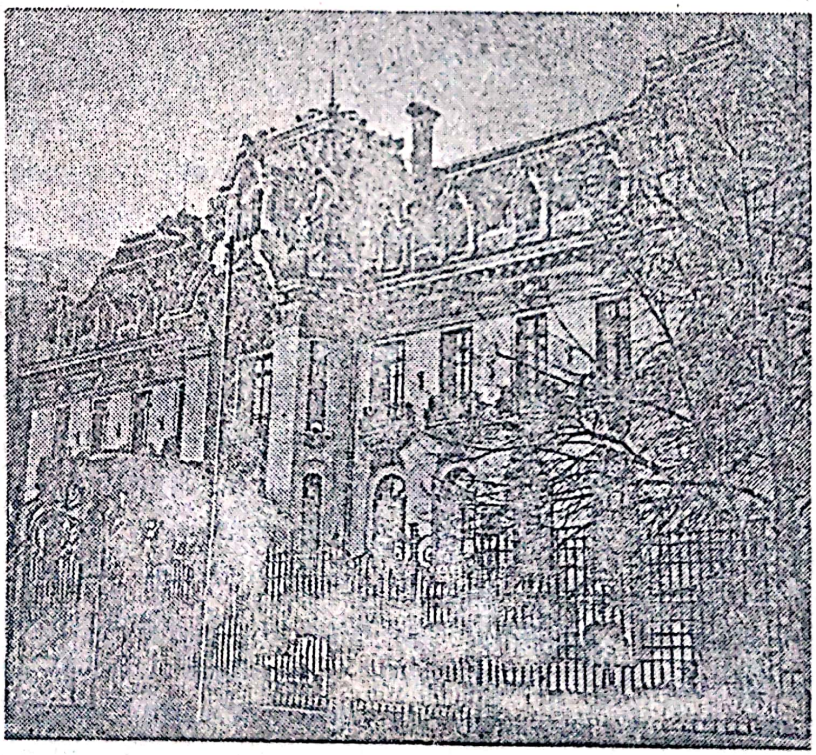

Muzeul „George Enescu" din Bucureşti

[1] *vibrato* — procedeu tehnic bazat pe trepidaţia continuă a degetului pe coarda viorii, fără schimbarea locului iniţial de atacare a sunetului.

Scanned with OKEN Scanner

reală personalitate. Este semnificativ faptul că tema principală de inspirație a devenit viața socială, realitatea imediată cu multiplele ei contradicții politice.

Paralel cu afirmarea școlii de compoziție, știința muzicală românească a înregistrat un succes de prestigiu universal: *Constantin Brăiloiu* a pus bazele (1931) noii discipline folclorice — *etnomuzicologia*. Acest „geniu al metodei" (André Schaeffner), în care toți cercetătorii folclorului comparat din Europa și America — în frunte cu Bela Bartók — au recunoscut un excepțional deschizător de drumuri, a contribuit esențial la impunerea culturii populare românești. Deloc neglijabile rămîn și contribuțiile de estetică ale lui Dimitrie Cuclin și de istoriografie muzicală ale lui G. Breazul.

Așadar, epoca interbelică a însemnat pentru muzica românească o etapă majoră de confirmări artistice naționale și, în același timp, a marcat afirmarea unei originale forțe artistice în peisajul artei universale.

LECTURĂ

...Străbătînd lumea în lung și-n lat, faima se întinde și împreună cu ea, virtuțile neamului se fac auzite. Odată cu tălmăcirea vie a monumentelor muzicale, George Enescu strecoară ceva și din firea pămîntului care l-a născut, ceva din sufletul țăranului din Livenii Dorohoiului. Mai întîi străinul se miră, apoi fluieră cîntecul și află că există pe pămînt un colț de lume dăruit și el cu puteri de viață nouă și proaspătă.

Apoi călătorul se întoarce la ai săi, ca să-i învețe tainele meșteșugului, să le deschidă ochii la viață, iar tinerii aleargă să-i audă cuvîntul și-i așteaptă cu înfrigurare sfatul. Premiul „Enescu" este o consacrare și intrarea în viața muzicii pe poarta cea mare.

Neobosit, îmbrăcat în haina simplă a modestiei, se perindă apoi prin tîrgurile și tîrgușoarele țării, de multe ori neînvățate cu vasul fragil al

Scanned with OKEN Scanner

muzicii, ca să le împingă orizontul mai departe, ca să le înalţe în proprii lor ochi. Marele sărbătorit al capitalelor lumii devine aci dascăl de ţară ; nepriceperea nu-l supără, piedicile nu-i stăvilesc rîvna.

Durerile patriei l-au făcut de două ori să-şi pună balsamul artei sale pe rănile aburînd de sîngele tînăr al fraţilor, împinşi în măceluri pe care ei nu le-au dorit.

Din frămîntare, din durere şi zbucium, din încredere neţărmurită în om şi în viaţă, George Enescu a dăruit patriei, poporului său şi omenirii, perfecţiunea sufletului, năvala vieţii şi credinţa spre bine, dăltuite în piatra tare a operei făurită cu trudă şi grijă. ...

Paul Constantinescu, *George Enescu, geniu al muzicii româneşti,* Revista de muzică, 5/1955.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 34

CONSTANTIN BRÂNCUȘI — CTITORUL ARTEI MODERNE

Cel mai mare sculptor al secolului nostru, clasicul artei moderne este fără îndoială *Constantin Brîncuși*. Evoluția sculpturii, dacă nu a întregii arte a secolului al XX-lea, este cu neputință de imaginat, în termenii în care o constatăm astăzi, fără opera lui Brîncuși. Nici un autor de artă nu se bucură, în lume, de o faimă și un prestigiu asemănător lui. Nu prea numeroase, sculpturile sale, datorită perfecțiunii desăvîrșite a execuției lor, constituie astăzi titluri de glorie și mîndrie pentru marile muzee de artă ale lumii. Ziarele, revistele, cărțile și publicațiile de artă, apărute pe diferite meridiane ale lumii nu se sfiesc să-l declare „unul dintre cei mai mari sculptori ai tuturor vremurilor". Statul francez a făcut din atelierul artistului, după moartea acestuia, un muzeu chiar în inima Parisului, care să amintească generațiilor viitoare de „mîna divină" a lui Brâncuși, creatorul atîtor minuni.

Dar cine este și de unde vine acest artist atît de extraordinar, a cărui operă, fel de viață și concepție despre sculptură au trezit un interes atît de mare? El este un fiu de țăran român dintre cei mai autentici, născut într-o familie săracă și crescut într-un sat de munte din județul Gorj de unde a plecat la vîrsta de 11 ani în lume, stabilindu-se mai tîrziu la Paris, capitala artei mondiale, unde a rămas de tînăr și pînă la moarte fidel originii sale românești și țărănești. Geniu independent, trăind românește, în inima Parisului, unde a lucrat o jumătate de veac, Constantin Brâncuși a rămas permanent aproape de poporul român fiind trainic legat de tradiția sa artistică și rămînînd reprezentantul autentic al acestuia.

Scanned with OKEN Scanner

S-a născut la 21 februarie 1876 în comuna Peştişani, satul Hobiţa, lîngă Tîrgu-Jiu. După şcoala primară pe care o urmează în satul natal este obligat, rămînînd orfan de tată şi din cauza condiţiilor materiale precare, să-şi caute de lucru în satele vecine. Este, pe rînd, tîmplar şi băiat de prăvălie, îndeplinind diverse munci umile pînă în anul 1894, cînd îl

Constantin Brâncuşi (1876—1957)

găsim ca elev la Şcoala de arte şi meserii din Craiova pe care o absolvă cu mult succes în 1898. Primind o bursă din partea autorităţilor locale pleacă la Bucureşti şi se înscrie la Şcoala de arte frumoase, ca să studieze sculptura. În puţin timp se impune atenţiei, cîştigînd mai multe premii. În posesia diplomei pe care o obţine în 1902, Brîncuşi pleacă pe jos spre Paris, unde ajunge după doi ani, fiind nevoit pe parcursul drumului să lucreze, ca să se întreţină, ca cioplitor în piatră şi zidar în diferite oraşe ale Europei. În 1904 ajunge la Paris unde, după un an, primind o bursă din ţară, se înscrie la Academia de arte frumoase, remarcîndu-se ca un elev excepţional. Lucrările executate, în special portrete, îl apropie de arta marelui A. Rodin care, intuind în Brâncuşi un mare artist, îl cheamă să lucreze în atelierul lui. Brâncuşi refuză propunerea răspunzîndu-i: „La noi se spune că la umbra copacilor mari nu creşte iarba". Se remarcă de acum încolo, ca

Scanned with OKEN Scanner

urmare a acestui gest de eliberare, o schimbare evidentă în opera sa. Lucrările prezentate în expoziții țin încă de perioada influenței impresionismului lui Rodin. „Făceam cîte o sculptură pe zi în genul lui Rodin. N-am mai putut trăi în preajma lui, deși mă iubea. Au fost anii cei mai grei, anii căutărilor, anii de regăsire a unui drum propriu".

Căutările n-au fost zadarnice. Întîia mare îndrăzneală a lui Brâncuși a fost *„Rugăciunea"* (1907), operă pivot, care a marcat ruperea artistului de influența lui Rodin. Trăsăturile impresioniste dispar lăsînd locul unei imagini unitare, care scoate în evidență o idee. Își găsise, după ani de căutări, drumul propriu. În 1908 realizează *„Cumințenia pămîntului"* un fel de personificare a înțelepciunii. Candidă, stă ghemuită umil, cu brațele sub piept, strînsă în sine, lucrare perfectă „stîngace și definitivă cum pot fi numai capodoperele". În același an Brâncuși creează *Sărutul* opera capitală a vieții lui. Capodoperă de celebritate mondială, *Sărutul* e înzestrată cu acea atemporalitate, simplitate și autonomie pe care noua artă o căuta cu ardoare. Tema *Sărutului* este de origină folclorică românească, concretizînd, după unii critici, legenda arborilor înlănțuiți sau îmbrățișați, sădiți, pe mormîntul celui dispărut, de cel rămas, cînd tinerii n-au putut să se căsătorească fiind despărțiți de moarte. Tema *Sărutului* îi este atît de scumpă încît artistul a reluat-o de nenumărate ori, prezentînd-o cu modificări pînă la esențializarea ideii în alte lucrări succesive, realizînd un fel de temă cu variațiuni. „Voi găsi, desigur, într-o zi, o altă interpretare mai bună — zicea el — cine va putea vreodată să pretindă că o operă de artă va fi în mod real terminată". Variante ale *Sărutului* se găsesc pe lîngă cea din cimitirul Montparnasse, în muzee de artă din : București, Craiova, Paris, New York, Filadelfia, Chicago, Texas etc. Mai tîrziu, Brâncuși mărturisea că pentru el *Sărutul* a fost „drumul spre Damasc".

În operele executate pînă acum se simte foarte clar trecerea spre o artă sintetică, intelectualistă, cu forme aproape abstracte. Operele devin substanța, forma ideilor.

Motivul *Păsării Măiestre* luat din folclorul popular va deveni motivul de predilecție al autorului. În jurul acestui motiv își va concentra toată puterea lui de creație. *Măiastra* este închipuită ca simbol al liberării omului și al înălțării spiritului. *Pasărea Măiastră,* ca și celelalte variante pe același motiv, ocupă un loc central în opera sa. „Toată viața mea, spunea Brîncuși, am căutat esența zborului", iar unei doamne care l-a întrebat dacă mai sculptează „Păsări" i-a răspuns : „Doamnă, acestea nu sînt păsări, ci zboruri". Motivul „Păsări în zbor" l-a preocupat pe Brâncuși 30 de ani.

Scanned with OKEN Scanner

O temă scumpă artistului pe care a sintetizat-o în 20 de variaţiuni este portretul *Domnişoarei Pogany*, stilizarea şi sintetizarea detaliilor fiind accentuată de la o variantă la alta.

Celebritatea sa şi a operelor sale aveau să atingă apogeul cu ocazia deschiderii primei expoziţii personale în America, la New York, unde

„Cuminţenia pământului"

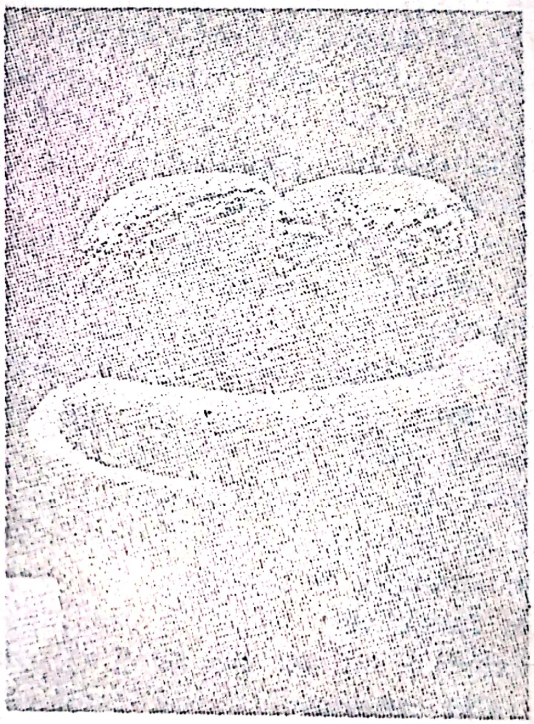

„Sărutul"

a expus 37 de sculpturi, printre care *„Pasărea în spaţiu"*, *„Cocoşul"*, *„Începutul lumii"*, *„Şeful"* etc.

Deşi departe de ţară nu-şi uită prietenii, colegii şi locurile natale în mijlocul cărora revine mereu, expunînd de fiecare dată lucrări la „Tinerimea română" sau „Expoziţia de artă romană".

Deceniul al patrulea reprezintă apogeul artei sale şi succesul deplin. Sculpturile încep să intre în muzee şi colecţii particulare. Lumea devine tot mai avidă după operele lui Brâncuşi.

Cînd artistul se îndreaptă spre zenitul vieţii, locurile natale îşi recheamă fiul. Geniul, cu înfăţişare de patriarh, se reîntoarce şi cu o putere demiurgică realizează în 1937 la Tîrgu-Jiu, o lucrare de cele mai mari proporţii, sinteză a întregii sale creaţii. Monumentul compus din mai multe piese : „Coloana infinitului", „Poarta sărutului", „Masa

Scanned with OKEN Scanner

tăcerii“ și „Aleea scaunelor“ a fost făcut în memoria eroilor români din primul război mondial. Ansamblul de la Tîrgu-Jiu este o expresie a legăturii profunde a artistului cu arta populară.

Două evenimente importante închid după ele o viață dedicată în exclusivitate artei : expoziția retrospectivă din 1955 organizată de Muzeul de artă din New York și expoziția retrospectivă din 1957 organizată de Muzeul de artă din București.

Anul 1957 săvîrșea la Paris, în atelierul din Impasse Rousin, opera de om.

„Viața mea a fost un șir de fapte minunate“. Faptele minunate ? Capodoperele sale ! Opera sa, atît de fundamental gîndită și așa de magistral realizată, aparține prin universalitatea ei întregii lumi.

LECTURA

Pasărea măiastră

O bardă, un topor, unelte de lucrat lemnul, un cuptor și o vatră spoită cu var — interior de meșter lemnar, trăind în singurătatea pădurii, cum vor fi fost și vor mai fi atîtea în umbra uriașilor codri carpatini. Lipsea doar mireasma fînului și foșnetul frunzișului. Acest interior românesc, dac și predac, pe care Brâncuși și-l durase ca pe o Sarmizegetusă sufletească ale cărei ziduri n-aveau să fie niciodată năruite, în tumultul Parisului, face acum parte dintre tazaurele acestui oraș, alături de sarcofagele faraonilor și de Obeliscul din Place de la Concorde. Un țăran din Gorj a făcut pentru țara lui ceea ce pentru alte țări n-au putut face decît regii și împărații.

Capodoperele care dau acestui interior de pădurar român dreptul de cetate în inima Parisului erau și ele acolo : cocoșii, peștii, păsările măiestre, ca și fragmente ale Coloanei infinite. Am stat pe rînd în dreptul fiecăreia. Brâncuși a fost în măsură egală un mare înțelept

Scanned with OKEN Scanner

și un mare năzdrăvan, și dealtfel încep să cred că înțelepciunea nu devine creatoare decît atunci cînd este asociată cu năzdrăvănia. Cocoșii lui n-au nici o asemănare imediată cu pitorescul acestor păsări, dar le exprimă monumental elanul vital cu care salută răsăritul soarelui și dincolo de el, infinitul. Peștele e o lamă lată de piatră, lustruită și lucitoare de trecerea miilor de valuri. Pasărea măiastră este, în avîntul ei nesfîrșit, de o puritate și de o desăvîrșire dincolo de care nu mai poate fi închipuit nimic [...]

Am stat, așadar, în fața Păsării măiestre, înțelegînd-o și iubind-o, înțelegînd și iubind pe artistul care a creat-o. Mîna lui o strînsesem o dată și barba-i de rege dac, îngălbenită de fumul țigării, o privisem fascinat. Acum el nu mai era. Dar în inima Parisului, barda, toporul, și joagărul cu care descătușase formele materiei sînt piese de muzeu. Le priveam tăcut, plin de dulceața contemporaneității și conaționalității mele cu Brâncuși, cum sînt plini strugurii de soarele verii.

Geo Bogza, *Contemporanul*, 16 aprilie 1964.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 35

TEATRUL ROMÂNESC MODERN

În primii ani ai secolului al XX-lea, ani de profunde revendicări sociale, care-și vor prelungi ecourile pînă în vecinătatea războiului mondial, scena românească se află în plină putere de creație. *Constantin Nottara, Aristizza Romanescu, Aristide Demetriade,* actori de mare prestigiu sînt urmați îndeaproape de altă generație, la fel de înzestrată, în frunte cu *Ion Manolescu, Tony Bulandra, Ion Brezeanu, Maria Filotti* ș.a.

Pe de altă parte, prezența unor figuri de seamă ale literaturii în Comitetele teatrelor naționale — Garabet Ibrăileanu și Mihail Sadoveanu la Iași, Ion Marin Sadoveanu, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu la București, Emil Gîrleanu la Craiova — a favorizat punerea în scenă a unor opere originale. Sub aceste auspicii a avut loc un proces de încurajare a tuturor genurilor dramatice lărgindu-se îndeosebi orizontul piesei de inspirație istorică, în care au excelat Alexandru Davila și Barbu Delavrancea. Primul este autorul uneia din cele mai frumoase drame istorice din literatura română *(Vlaicu Vodă),* iar cel de al doilea, creatorul înălțătoarei „Trilogii a Moldovei" *(Apus de soare, Viforul, Luceafărul)* care de la apariție și pînă astăzi ocupă locul ce se cuvine piesei de prestigiu în repertoriul național.

La acestea se adaugă o serie de manifestări cu adînci implicații în evoluția spectacolului teatral; modelarea tehnicii de expresie și a limbajului scenic, organizarea unor noi trupe teatrale, marcată prin apariția Teatrului de Comedie, și a Teatrului Liric; instaurarea definitivă a regiei profesioniste (meritul îi aparține eminentului *Paul Gusty,* care introduce în teatrul românesc autoritatea concepției regizorale). După unirea Transilvaniei cu România, Clujul, vechi centru al cugetării românești se îmbogățește cu un Teatru Național, care continuă tradițiile

Scanned with OKEN Scanner

teatrale inițiate în Transilvania încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Pe întregul cuprins al țării se resimte efortul de consolidare a teatrului, de propagare a culturii naționale și universale. Un rol deosebit l-au jucat trupele teatrale, formate din actori de prestigiu, cu un repertoriu valoros.

Cea mai cunoscută „companie" a fost aceea a soților *Bulandra, V. Maximilian, Ion Manolescu, Gheorghe Storin, Marioara Voiculescu* — actori cu o mare reputație în teatrul românesc dintre cele două războaie. Scena devine un laborator al artei dramatice, menit să pregătească ucenicia unor tinere talente, să orienteze gustul artistic al spectatorilor, dar și să pună în valoare diverse poziții teoretice privind fenomenul teatral. Acest lucru apare foarte evident mai ales în perioada 1925—1940, cînd teatrul românesc a inclus în repertoriul său cea mai bogată și cea mai valoroasă literatură dramatică de pînă atunci, și cînd, *Ion Marin Sadoveanu (Dramă și teatru), Camil Petrescu (Modalitatea estetică a teatrului), Tudor Vianu (Arta actorului), G. M. Zamfirescu (Mărturii în contemporaneitate)* se încearcă fundamentarea unui sistem estetic al artei scenice.

Această fundamentare reflectă pe de o parte, poziția esteticienilor români față de disputele ideologice existente în lumea teatrului mondial în legătură cu relația „text — regie — actor" iar pe de altă parte sintetizează propriile noastre tradiții sau concluzii, întemeiate pe efortul unor regizori de o rară profunzime ca *Ion Sava, Soare Z. Soare, Victor Ion Popa* de a trasa un drum original în edificarea gîndirii și practicii regizorale românești.

Același spirit de inovare și de continuare a tradițiilor domnește și în literatura dramatică a perioadei. Dar aici, mai mult decît în teoria spectacolului, se resimt contradicțiile care pun sub semnul întrebării societatea românească interbelică, structura și orizonturile ei. Comedia de moravuri prinde din nou viață. Dimensiunile ei însă se lărgesc, atingînd valențe tragice la Mihail Sorbul *(Patima roșie)* și G. M. Zamfirescu *(Domnișoara Nastasia)*, lirice în delicatele piese ale lui Mihail Sebastian *(Steaua fără nume)*, Gh. Ciprian *(Capul de rățoi)*, V. Ion Popa *(Take, Ianke și Cadîr)*, consecvent satirice la Tudor Mușatescu *(Titanic Vals)* sau tăioase la Alexandru Kiriței *(Gaițele)*. Majoritatea personajelor, oameni însîngerați, înfățișează dramele micii burghezii, sentimentele ei mărunte care îi silesc să intre în conflict cu societatea și, de regulă, să eșueze în mediocritatea gestului disperat sau în resemnare.

Literatura dramatică oferă însă un tablou mult mai complex incluzînd drame ale conștiinței, evocări din istoria națională, poeme dramatice

Scanned with OKEN Scanner

de factură folclorică. O impresie aparte pe linia influențelor expresioniste a făcut-o *Lucian Blaga*, autor al unor piese de notație poetico-filozofică cum sînt „Meșterul Manole" și „Zamolxe". Dar exponentul maturității dramaturgiei românești din această perioadă a fost *Camil Petrescu*. În cele cîteva piese pe care le-a scris sînt condensate marile probleme ale personalității sfîșiate de îndoieli : calea către afirmare și drumurile ei sinuoase *(Suflete tari)* ; datoria, răspunderea, dreptatea socială absolută ca joc al unor concepte primordiale *(Jocul ielelor)* ; relația intimă dintre societate și exponentul ei revoluționar *(Danton)* ; deșertăciunea, vanitatea și orgoliul periculoasei pedagogii a răzbunării *(Act venețian)* ; cumsecădenia, nonconformismul și superioritatea etică a tînărului slujbaș *(Mitică Popescu)*.

Caracteristica acestei etape constă, așadar, în spiritul ei emulativ, în forța și în dinamismul cu care teatrul românesc a pornit pe căi proprii în arta spectacolului, în teorie și în dramaturgie. Dar cotele de înaltă profesionalitate și înalt mesaj educativ vor fi atinse abia după cel de al doilea război mondial, cînd România pășește într-o eră nouă.

LECTURĂ

Rolurile interpretate de-a lungul a peste treizeci de ani de activitate creatoare, l-au pregătit pe Nottara pentru cîteva din cele mai desăvîrșite realizări ale carierei sale : Ștefan din *Apus de Soare*, Luca Arbore din *Viforul* și Petru Rareș din *Luceafărul* — personaje ale trilogiei lui Delavrancea.

El, actorul căruia i se recunoaște fără discuții primatul în rolurile cerebrale, se arată acum a fi excepțional și în rolurile de mare căldură și emoție. Ștefan din *Apus de Soare* de Delavrancea, jucat în 1909, apoi Luca Arbore din *Viforul* și, în 1910, Lear, conving spectatorii și oamenii de teatru că Nottara în anii maturității artistice este un actor excepțional, un adevărat artist ajuns la o capacitate de creație puțin obișnuită [...]

Dramaturgul și-a găsit eroul în pagini de cronică și în legendă, dar de simțit l-a simțit în cîntecele și aspirațiile poporului și numai

Scanned with OKEN Scanner

de aici și l-a putut apropia actorul. Dintr-o rară putere de vibrație față de cele mai adînci simțăminte ale românilor, de împărtășire de la sentimentul dragostei și al responsabilității față de patrie, s-a zămislit interpretarea lui Ștefan de către Nottara [...]

Eroul pe care a vrut să-l întruchipeze Nottara era de proporții puțin obișnuite, și este meritul actorului că atunci cînd Ștefan din personaj literar s-a transformat în personaj scenic, în mod viu, trăind în fața spectatorilor, n-a trădat imaginea literară și semnificația legendară [...]

Pe Ștefan în interpretarea lui Nottara spectatorii l-au cunoscut măreț atunci cînd este al Moldovei, cald și apropiat, cu dureri și bucurii obișnuite, cînd este al doamnei Maria, adică în viața intimă. Ștefan are căldură, el dă și simte nevoia să primească afecțiune, iubește natura, copiii, oamenii, soția ; pentru el „Maria și Moldova, una". Se conturează astfel o altă calitate deosebită a modului de prezentare a personajului : erou plin de grandoare și om simplu ca toți oamenii. Aceste două limite cuprind un personaj excepțional individualizat, trăind de la un pol la celălalt, pe o gamă de sentimente bogată ca viața însăși, tot ceea ce este omenesc să trăiască.

Virgil Brădățeanu, *C. I. Nottara*, Ed. Meridiane, Buc., 1966, p. 126—131.

LECȚIA 36

FILMUL ROMÂNESC DE LA ÎNCEPUTURI PÎNĂ LA ELIBERARE

Apărut în ultimul deceniu al secolului trecut, cinematograful, definit ca a șaptea artă, reunește într-o sinteză proprie elemente din literatură, teatru, arte plastice, muzică, arhitectură și coregrafie. Marea lui accesibilitate provine din ușurința cu care „mimează" o lume reală și din impresia spectatorului că asistă nemijlocit la aventura propriei sale existențe și cunoașteri. Exercitînd, pe această cale, o uriașă atracție psihologică, filmul este astăzi, cea mai directă și complexă formă de comunicare și expresie artistică. Aceste calități îl fac să joace un rol esențial în influențarea opiniei publice, în circulația ideilor precum și în educarea etică și estetică a omului contemporan.

În primăvara lui 1896, cinematograful era o invenție cunoscută. La numai cinci luni după premiera de la Paris și cu o lună înainte de New York, Bucureștiul găzduiește prima reprezentație cinematografică cu un program alcătuit din zece filme Louis Lumière.

Treptat, pe lîngă „vederile străine", în programul proiecției apar și cele dintîi benzi originale, filmate de operatorul Paul Menu. Astfel, se realizează primul ciclu de „vederi românești" (*„Tîrgul de la Moși"*, *„Vasele flotilei"*, *„Inundațiile de la Brăila"* etc.) cîteva dintre ele fiind trecute, datorită valorii lor documentare, și în catalogul firmei Lumière. Mai tîrziu, savantul român dr. Gheorghe Marinescu, intuind importanța cinematografului pe planul culturii, îl utilizează în studiul patologiei nervoase și pune astfel bazele filmului de cercetare științifică ca gen, în România.

În *1909* se inaugurează *prima sală din București amenajată special pentru cinematograf*. Un public nou deprinde drumul spre cinema. Anul 1912 se înscrie ca o dată importantă pentru filmul de ficțiune

Scanned with OKEN Scanner

românesc. Cu prilejul aniversării a 35 de ani de la eliberarea de sub jugul otoman, *Grigore Brezeanu* realizează filmul *„Războiul de independență"* cu concursul celor mai iluștri actori ai Teatrului Național (Constantin Nottara, Aristizza Romanescu, Aristide Demetriade). Premiera a constituit prilejul unei puternice manifestații de simpatie în ciuda stîngăciilor inerente ale scenariului și a primitivismului tehnicii. Filmul — prima epopee cinematografică românească — a fost apreciat de R. Jeaune și Charles Ford ca „o veritabilă frescă istorică nu lipsită de grandoare și nici de emoții."

Primul război mondial a întrerupt încercările timide și sporadice de organizare a unei producții cinematografice, așa încît, pînă în 1923, singura formă de activitate au constituit-o jurnalele de actualitate și documentarele de montaj prelucrate în cîteva laboratoare rudimentare.

În ciuda unor greutăți de ordin administrativ, organizatoric și tehnic, cinematografia românească cunoaște în deceniul al treilea o evidentă înflorire. Sînt anii cei mai rodnici pentru filmul mut românesc, nu atît prin numărul operelor create (aproape 30 de filme) cît, mai ales, prin eforturile făcute de a deschide drum artei cinematografice naționale. Este perioada în care se constituie o serie de societăți pentru producția de filme, se înființează cele dintîi școli pentru studiul artei cinematografice și sporește numărul revistelor de profil. Tot acum se afirmă și primii regizori români : *Jean Mihail, Jean Georgescu, Ion Șahighian, Aurel Petrescu* ș. a.

Practicant în studiourile „Vita" din Viena și fost asistent al regizorului olandez Alfred Halm la ecranizarea unei nuvele de Radu Rosetti, *Țigăncușa de la iatac, Jean Mihail* se impune în special prin două din filmele sale, *Lia* și *Manasse*. Utilizînd drept cadru străzile mărginașe ale Bucureștiului (operator Vasile Gociu) și folosind desfășurarea lentă a acțiunii spre a sublinia atmosfera psihologică apăsătoare a piesei „Manasse" de Ranetti Roman, tînărul regizor izbutește să reconstituie imaginea autentică, pitorească și tristă a unui tîrg de provincie. Aceste calități fac din „Manasse" cel dintîi film românesc axat pe o concepție regizorală originală.

Folosind ca modalitate de expresie mijloacele comediei burlești în stilul Max Linder — regizorii *Jean Georgescu*, cu *Milionar pentru o zi* și *Ion Șahighian*, cu *Năbădăile Cleopatrei* inaugurează genul comediei cinematografice românești. Spre sfîrșitul deceniului, comedia se apropie de viața reală, *Așa e viața* (regizor *Marin Iorda*). apelînd la efectele satirice tot mai ascuțite, extrase din aspectele șomajului și foametei în contrast cu opulența claselor dominante.

Scanned with OKEN Scanner

Filmul românesc de animație avînd de înfruntat mai puține dificultăți tehnice datează încă din primii ani postbelici. Sînt practicate diferite specii : filmul anecdotă, „pilula" caricaturală, satira cu adresă socială sau politică, filmul fantastic grotesc, reclama în desen animat. Demnă de remarcat este abordarea unor eroi populari, înfățișați cu deosebită căldură în spiritualele comedii ale lui *Aurel Petrescu : Păcală în lună* și *Păcală amorezat*.

În filmul artistic de ficțiune, prima încercare de acest fel se datorește regizorului *Horia Igiroșeanu* și elevilor săi din „Atelierul de mimodramă" care realizează, după formula serialului, neutilizat în România pînă atunci, trei filme : *Iancu Jianu* (1927), *Haiducii* (1929) și *Ciocoii* (1930). Surprinzătoare este justețea tonului și siguranța cu care, atacînd pentru întîia oară în filmul românesc un subiect istorico-folcloric, se reușește să se stabilească profilul unui tip de erou național plin de forță și de vitalitate.

Astfel, în preajma filmului sonor, cinematograful românesc își exteriorizează cîteva trăsături definitorii : predilecția pentru transpunerea unor subiecte literare, de teatru sau folclorice, specifice naționale, preocuparea pentru obținerea unei imagini realiste a mediului social și, în sfîrșit, evoluția de la expresia pronunțat teatrală a jocului actoricesc la înglobarea acestei expresii într-un cadru cinematografic.

Revoluția sonorului a complicat și mai mult problema bazei materiale și a capitalului — cele două semne de întrebare pentru filmul românesc de care se va elibera numai odată cu naționalizarea sa din 1948.

În absența echipamentului sonor, regizorii români sînt nevoiți să renunțe la mizanscenă sau să lucreze mai departe filme mute *(Ciocoii, Ecaterina Teodoroiu)* cărora le adaugă, ulterior, cîteva zgomote și un acompaniament muzical. Publicul însă cerea tot mai insistent filme vorbite în limba lui.

Sistemul „versiunilor multiple", prin care unui film străin i se imprima o scurtă prezentare sau un dialog în limba română, părea să fie o soluție. Soluția a avut două urmări : pe de o parte, ea a deschis o piață de desfacere marilor companii, care ne-au invadat cinematografele cu lucrări mediocre, iar pe de altă parte a favorizat o oarecare redresare morală a creatorilor noștri, fie prin utilizarea lor la traducerea dialogului *(Parada Paramount)*, fie prin realizarea unor filme întregi în „versiune românească" dar pe un scenariu și în studiouri străine *(Ciuleandra*, în regia lui Martin Berger, *Trenul fantomă* și *Prima dragoste*, în regia lui Jean Mihail). S-au turnat astfel antrenînd diverse

Scanned with OKEN Scanner

colaborări externe, 16 filme sonore. Singurele creații mai consistente, integral autohtone în acești ani (1930—1939) au fost comedia *Bing-Bang*, scrisă, regizată și interpretată de actorii *Stroe* și *Vasilache* și filmul *O noapte de pomină*, creat de *Ion Șahighian* după scenariul dramaturgului *Tudor Mușatescu*.

Pe la mijlocul deceniului, virtuțile propagandistice ale sonorului trezesc, în sfîrșit, interesul statului, votîndu-se în Parlament legea creării „Fondului național cinematografic". Se construiesc un laborator de copiat și un mic studio, care trec în posesia Oficiului Național Cinematografic (O.N.C.), înființat ulterior. Aici vor exersa majoritatea documentariștilor, consolidînd în România existența unui gen cinematografic fecund, care prin filmul de scurt metraj *Țara Moților* de *Paul Călinescu*, distins cu premiul I la Festivalul bienal la Veneția (1938), primește o primă și elocventă dovadă a progreselor sale artistice.

În același mic studio, în anii grei ai războiului, Jean Georgescu regizează cu o rară finețe a observației psihologice și cu o mare precizie a construcției dramatice, capodopera cinematografiei românești de dinainte de Eliberare: *O noapte furtunoasă*, după cunoscuta piesă a lui I. L. Caragiale. Se demonstra o dată în plus că filmul nostru artistic nu se putea încă desprinde de sursa literară a subiectelor sale.

LECTURA

A fost într-adevăr de mirare că în atmosfera ce domnea în timpul războiului să se poată mobiliza atîtea eforturi și să se poată obține atîtea fonduri, oameni și mijloace pentru a realiza un film artistic cu totul străin de propaganda regimului, ba chiar direct opus ei. Reușita „Nopții furtunoase" este desigur un merit al tuturor colaboratorilor și în primul rînd al regizorului Jean Georgescu. [...] Adaptînd-o pentru film nu se mărginise să transcrie pe alte foi de hîrtie situațiile și dialogurile operei marelui clasic, ci intrase în adîncimea ei, fără să-i zdruncine intriga

Scanned with OKEN Scanner

sau să-i altereze înfățișarea și nici caracterul tipurilor, atît de originale și de perfect omenești. Citind scenariul lui Georgescu, care era gata decupat, Ion Cantacuzino și-a regăsit tot entuziasmul de pe vremuri, a lăsat propriul său scenariu în sertar, și s-a luptat să înceapă acest film, pentru a rupe odată bariera de gheață care exista între oficialitate și filmul românesc. Și a reușit. Filmul „O noapte furtunoasă" a fost produs de Oficiul Național Cinematografic, punînd la dispoziția regizorului toate mijloacele necesare pentru o bună realizare artistică [...].

La conducerea O.N.C.-ului era în acel moment scriitorul Victor Ion Popa, ca președinte al Comitetului de direcție, și desigur că și sfaturile lui au fost prețioase. Pe de altă parte, la realizarea filmului au mai colaborat doi buni cunoscători ai operei lui Caragiale, care o interpretaseră în alte domenii de artă : muzică și plastică. Astfel, compozitorul Paul Constantinescu, autorul unei opere inspirate tot de „O noapte furtunoasă" a fost cel mai indicat să scrie pentru film o muzică ce se integra minunat în acțiune. Iar caricaturistul Aurel Jiquidi, care ilustrase admirabil aceeași comedie, a adus o prețioasă contribuție, semnînd schițele de costume, decoruri și afișe.

În ce privește regia lui Jean Georgescu, ea aducea o îmbinare fericită a fanteziei cu grija pentru adevăr, o dozare precisă a fiecărui detaliu din jocul interpreților, o exactitate aproape documentară în reconstituirea atmosferei de epocă. Se poate afirma, cu toată certitudinea că realizînd „O noapte furtunoasă", Jean Georgescu a dat cea mai perfectă reușită a cinematografului românesc dinainte de Eliberare. [...]

Interpreții au fost excelenți, de la primul pînă la ultimul rol. Pe Jupîn Dumitrache, „negustor cu vază și căpitan în garda civică" l-a interpretat Al. Giugaru ; pe prietenul său Nae Ipingescu, „ipistat și om de principiuri liberale" — Iordănescu-Bruno ; Rică Venturiano, arhivar, student în drept și publicist era Radu Beligan [...] Veta, consoarta lui Jupîn Dumitarche, a fost interpretată de Maria Maximilian, iar Zița, sora ei, de Florica Demion [...]

„O noapte furtunoasă" a constituit astfel un frumos succes al cinematografiei românești, și a dat prilej unei întregi echipe de specialiști români să lucreze, pentru prima oară, în condițiile muncii în studio, cu o tehnică modernă.

Jean Mihail, *Filmul românesc de altădată*,
Ed. Meridiane, Buc., 1967, p. 220—232.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 37

ROMÂNIA ÎN TIMPUL CELUI DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL. INSURECȚIA NAȚIONALĂ ARMATĂ ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ

La izbucnirea ostilităților (septembrie 1939) România a adoptat neutralitatea ; a menținut însă, de fapt, alianța cu Franța și Marea Britanie și a înlesnit trupelor și populației civile poloneze refugiate, șederea în țară, apoi plecarea în alte părți. Asasinarea primului ministru român, Armand Călinescu (tot în septembrie 1939) de către elemente extremiste de dreapta (gruparea legionară sprijinită și finanțată de autoritățile Germaniei naziste), nu a modificat politica externă a guvernului de la București. Cînd, după ocuparea Danemarcei, Norvegiei, Olandei și Belgiei de către trupele germane și cînd după o rezistență de cîteva săptămîni, Franța a cerut armistițiul, s-a văzut limpede că se prăbușise întregul sistem politic european existent pînă atunci. La sfîrșitul lunii iunie 1940, teritoriul dintre Prut și Nistru și partea de nord a Bucovinei au intrat în componența Uniunii Sovietice. Cum România își realizase unitatea de stat la sfîrșitul primului război mondial, unitate recunoscută prin tratatele de pace, și cum Reichul nazist — în 1940, stăpîn în Europa — urmărea direct anularea clauzelor acestor tratate, oficialitățile de la Budapesta au cerut revizuirea frontierelor României. Convorbirile directe cu guvernul ungar n-au dus la nici un rezultat. România, complet izolată politicește și neputînd conta pe sprijinul nici unei puteri, a fost obligată să accepte Dictatul de la Viena (intitulat formal „arbitraj"), de la 30 August 1940, prin care peste 42 000 km² din Transilvania (inclusiv Maramureșul) cu 2,6 milioane de

Scanned with OKEN Scanner

locuitori au fost încorporați în Ungaria hortistă. Cînd s-a auzit de noul hotar impus prin dictatul de la Viena, a fost în întreaga țară o izbucnire de indignare. Partidul Comunist, numeroase alte forțe politice, organizații democratice și patriotice, cercurile armatei, s-au ridicat împotriva „arbitrajului" : „Ieri au avut loc în toată țara mari demonstrații antigermane — comunica la Berlin, la 2 septembrie, ambasadorul Germaniei din România — în special la Brașov, Cluj, Oradea, Sighișoara și București. Mare îndîrjire în armată contra Germaniei". S-au făcut numeroase și vehemente întruniri de protest, dar în împrejurările extrem de complexe ale momentului nu s-a trecut la rezistența armată.

Folosind starea de tensiune, de gravă nemulțumire din țară, guvernul de la Berlin, prin gruparea sa de încredere din România — legionarii — a determinat abdicarea regelui Carol al II-lea, trecerea puterii în persoana generalului Ion Antonescu numit „conducător" al statului și instaurarea dictaturii legionare (grupare fascistă, de extremă dreaptă). La scurt timp au apărut în România și primele unități ale armatei germane, sosite, spunea versiunea oficială, în calitate de instructori. În realitate, urmăreau, împreună cu personalul economic civil adus anume, să-și instaureze controlul asupra economiei românești, aservind-o „mașinii de război" naziste. Această aservire, exercitată prin societăți nou create la București, prin urcarea artificială a cursului mărcii, prin cumpărarea produselor la un preț inferior celui mondial și prin înglobarea schimburilor într-un sistem de clearing[1] central de la Berlin, a costat România suma uriașă de peste 660 000 000 dolari S.U.A. (valuta din 1938).

Pe plan intern, dictatura legionară a trecut rapid la represiuni împotriva fruntașilor politici democrați, a activiștilor mișcării muncitorești și a asasinat zeci de persoane — între care savantul Nicolae Iorga, profesorul universitar Virgil Madgearu, alți foști miniștri, generali, ofițeri — toți socotiți adversari ai noului regim. Concomitent s-au legiferat discriminări rasiale. Doritori să rămîmă singuri la putere, legionarii declanșează o rebeliune împotriva generalului Ion Antonescu (ianuarie 1941) care însă, cu ajutorul armatei, înfrînge pe rebeli și instaurează o dictatură personală de tip fascist.

Agresiunea Reichului nazist împotriva Uniunii Sovietice — la 22 iunie 1941 — marchează o nouă etapă în istoria celui de al doilea război mondial. Generalul Ion Antonescu, fără să obțină aprobarea vreunui for politic, a hotărît să participe la operațiunile militare, ca aliat

---

[1] *clearing* — sistem de decontare a plăților între state prin compensarea reciprocă a creanțelor și datoriilor (prin intermediul băncilor).

al Germaniei hitleriste. Această participare a adus țării mari suferințe. Ziarele publică liste lungi ale celor căzuți, uneori și fotografiile tinerilor. De la o vreme ele sînt așa de numeroase și textul lor e așa de impresionant, încît oficialitățile hotărăsc să nu mai apară în presă. Atmosfera este din ce în ce mai grea ; lumea își dădea seama că intrase într-un angrenaj năprasnic și că singura scăpare era ieșirea din „alianța" celor care duceau țara la pieire. Starea de spirit antihitleristă se manifestă tot mai accentuat. Sabotajele sporesc în toate regiunile, îndeosebi în zonele orașelor București, Ploiești, Constanța, Valea Prahovei.

Încă din septembrie 1941 prin Platforma program intitulată *Lupta poporului român pentru libertate și independență națională,* Partidul Comunist Român ceruse răsturnarea dictaturii antonesciene, alungarea hitleriștilor, participarea alături de U.R.S.S. și de celelalte puteri aliate la războiul împotriva Reichului nazist, recucerirea libertății și suveranității naționale, eliberarea nordului Transilvaniei, pedepsirea trădătorilor. În 1943 se constituie Frontul patriotic antihitlerist grupînd alături de comuniști, pe social democrați și alte organizații democratice ; totodată, au loc primele contacte între Partidul Comunist Român și partidele burgheze — Național Liberal și Național Țărănesc și mai tîrziu și cu cercurile palatului regal. În armată, inclusiv în cadrele ei superioare, opoziția față de hitleriști devine tot mai evidentă. Înaintarea frontului pe teritoriul României în primăvara anului 1944, intensificarea bombardamentelor aeriene, livrările continue cerute de guvernul nazist au agravat bursc și criza economică, lovind în primul rînd rîndurile largi ale populației (muncitori, țărani, funcționari).

La sfîrșitul lunii aprilie 1944 *delegații Partidului Comunist Român și ai Partidului Social Democrat constituie Frontul Unic Muncitoresc* menit să concentreze forțele proletariatului și să statornicească unitatea de acțiune a celor două partide. În noaptea de 13—14 iunie, într-o casă conspirativă din strada Armenească nr. 15 din București, are loc o consfătuire a reprezentanților partidului comunist, ai palatului și ai armatei. Reprezentantul P.C.R. înfățișează planul unei insurecții armate pentru răsturnarea dictaturii, arestarea lui Ion Antonescu și a principalilor săi colaboratori, întoarcerea armelor împotriva naziștilor, plan acceptat în cele din urmă, de toți. Cîteva zile mai tîrziu, se constituia *Blocul Național Democrat* alcătuit din *partidele Comunist, Social-Democrat, Național-Țărănesc, Național-Liberal,* cu scopul de a încheia armistițiul cu Națiunile Unite, de a realiza alăturarea României la coaliția antihitleristă și de a instaura un regim constituțional, demo-

Scanned with OKEN Scanner

cratic. În luna iulie, și în primele săptămîni din august, pregătirile pentru declanșarea insurecției se desfășoară cu toată rapiditatea, în cel mai mare secret.

De la 20 august, evenimentele se precipită. Armatele sovietice declanșează o puternică ofensivă în Moldova, sparg frontul și încep urmărirea unităților naziste. În asemenea condiții interne și externe se pune în aplicare planul insurecțional elaborat de Partidul Comunist

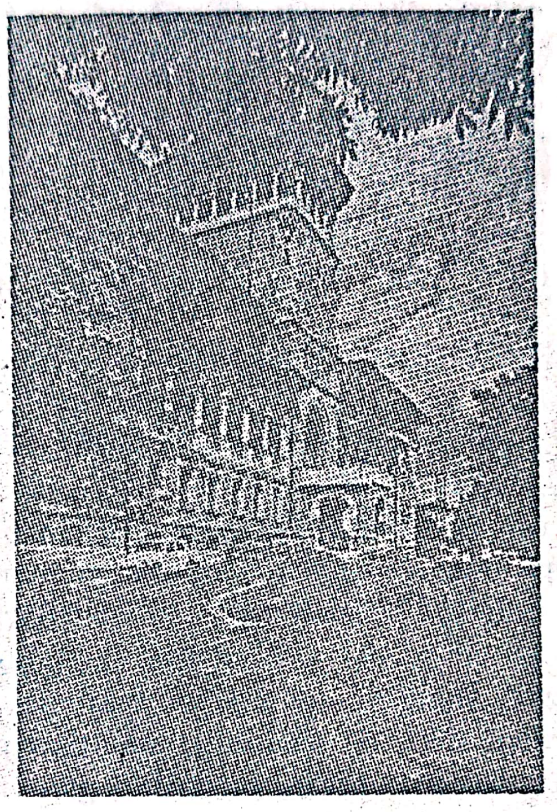

Muzeul de istorie a Partidului Comunist Român

Român. În după-amiaza zilei de 23 August, generalii Ion Antonescu și cîțiva din colaboratorii săi direcți sînt arestați. În aceeași seară se constituie un nou guvern alcătuit din militari, în care cele patru partide din *Blocul Național Democrat* sînt reprezentate prin cîte un ministru secretar de stat. Concomitent, armata română preia apărarea principalelor instituții din București și procedează la blocarea obiectivelor hitleriste din capitală. Cîteva ore mai tîrziu, armata română a început atacul pentru neutralizarea și dezarmarea unităților naziste. Toate forțele militare române, fără cea mai mică defecțiune, au acționat exemplar, manifestînd grăitor, chiar din prima zi a insurecției, împreună cu masele largi populare, voința de libertate, de independență a poporului român. Bombardarea sistematică a Bucureștilor de către avioanele naziste, timp de 2 zile și 2 nopți nu a avut alt efect decît

Scanned with OKEN Scanner

distrugerea a numeroase edificii publice și locuințe, și evident, a provocat multe victime. La 27 august armata română împreună cu gărzile patriotice au încheiat, practic, eliberarea capitalei ; în același timp, pe teritoriul țării, unitățile hitleriste au fost lovite, împrăștiate și dezarmate de trupele române (care au angajat în operațiuni peste 465 000 de oameni și au luat prizonieri peste 56 000 de militari germani). În conjunctura creată de insurecție, forțele sovietice au înaintat rapid prin teritoriul României, iar frontul s-a deplasat, în cîteva zile, cu sute de kilometri spre vest, Wehrmachtul fiind obligat să se retragă precipitat din aproximativ 150 000 de km^2 de teritoriu românesc. La 12 septembrie 1944, s-a semnat, la Moscova, Convenția de armistițiu prin care România se angaja să continuie lupta împotriva Reichului nazist cu cel puțin 12 divizii (de fapt au participat 16, plus alte formațiuni) ; totodată, convenția preciza că „arbitrajul" de la Viena era considerat nul și neavenit [2], iar nordul Transilvaniei urma să fie restituit României.

Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă a avut o deosebită însemnătate. Din punct de vedere strict militar, victoria insurecției a însemnat nu numai înaintarea sensibilă a frontului, accentuînd încercuirea Reichului hitlerist, ci și dislocarea întregului dispozitiv militar german din Peninsula Balcanică. Durata însăși a războiului a fost scurtată — după cum au apreciat forurile competente.

După eliberarea întregii Transilvanii (25 octombrie 1944), armata română, alături de cea sovietică, a participat la luptele din Ungaria, Cehoslovacia și Austria, angajînd un efectiv total de peste 500 000 de oameni, eliberînd aproape 3000 de localități, înaintînd peste 1000 km în dispozitivul inamic și provocînd acestuia pierderi grele. Faptele de arme ale ostașilor români au fost citate în numeroase ordine de zi și comunicate ale comandamentelor român și sovietic ; peste 300 000 de soldați, subofițeri și ofițeri au fost decorați cu ordine și medalii de război românești, sovietice, cehoslovace și ungare. Prin numărul de ostași aflați în lupta finală pentru distrugerea nazismului, România s-a situat pe locul al patrulea în coaliția antihitleristă.

Prin insurecția armată, poporul român s-a eliberat de sub dominația nazismului, în lupta sa de eliberare fiind ajutat de armatele sovietice ca și de alte forțe ale coaliției antihitleriste. *Ziua de 23 August 1944 marchează începutul unei noi etape istorice* în care s-a produs, din inițiativa și sub permanenta conducere a Partidului Comunist Român, cea mai rapidă și amplă prefacere a societății românești din ultimul mileniu.

---

[2] nul și neavenit — lipsit de valabilitate, considerat ca inexistent.

Scanned with OKEN Scanner

În România se petrec evenimente care nu pot să nu atragă o atenţie deosebită. Regimul lui Antonescu s-a prăbuşit. În seara zilei de 23 August, radio Bucureşti a anunţat formarea noului guvern al României... Evenimentele din România au produs derută la Berlin [...]

Importanţa ieşirii României din Axă, depăşeşte cadrul României. Presa străină are dreptate să spună că aceasta înseamnă prăbuşirea întregului sistem de apărare germană în Balcani... Ar fi greu să se subestimeze importanţa acestei lovituri, dată întregului sistem de dominaţie german în Peninsula Balcanică (*Pravda*, 27 august 1944).

Este prematur să evaluăm toate consecinţele pe care le poate avea răsturnarea de situaţii produsă în România. În orice caz este un eveniment de mare importanţă care a dat una din cele mai sensibile lovituri celui de-al III-lea Reich (*Le Figaro*, 25 august 1944).

Unul din cele mai hotărîtoare evenimente ale întregului război (*New-York Times*, 25 august 1944).

Drumul spre Bulgaria, Iugoslavia de est şi Ungaria este deschis. De asemenea, Dunărea este nu mai puţin deschisă Armatei Roşii (*Postul de radio Londra*, 24 august 1944).

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 38

ROMÂNIA PE DRUMUL CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE

Istoria României după 23 August 1944 înseamnă istoria celei mai importante prefaceri a societății românești din tot timpul evoluției sale. Este istoria construcției orînduirii socialiste, cu problemele și schimbările de structură pe care le determină o astfel de construcție, în toate domeniile vieții social-economice, politice și culturale.

Perioada care începe cu 23 August 1944 cunoaște două etape. Prima, pînă la 30 Decembrie 1947, aduce desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, trecerea puterii politice în mîinile coaliției forțelor muncitorești, țărănești și democratice, încheindu-se cu abolirea monarhiei și instaurarea republicii populare. A doua este etapa construcției socialiste propriu-zise, începută prin socializarea mijloacelor de producție și prin dezvoltarea planificată a economiei, cu modificările corespunzătoare în alcătuirea societății, a instituțiilor și a organizării de stat.

Pînă în februarie 1945 s-au succedat la conducerea țării trei guverne. Evoluția generală în politica internă a dus, în acest răstimp, la delimitarea tendințelor principale, la o polarizare a forțelor. De o parte, cele ce urmăreau o largă democratizare a vieții publice, avînd ca bază *Frontul Unic Muncitoresc* și alianța muncitorească-țărănească, care se grupau în jurul Partidului Comunist Român. De altă parte, cele ce se pronunțau pentru menținerea și consolidarea rînduielilor existente înainte de război, cu preponderența burgheziei, grupate în jurul partidelor Național Țărănesc și Național Liberal. Evoluția se produce rapid în jurul forțelor dintîi și duce la instaurarea, *la 6 martie 1945, a guvernului prezidat de dr. Petru Groza*. Prin componența și programul său, guvernul avea un pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc, iar procesul revoluționar din România intra într-o nouă fază.

Scanned with OKEN Scanner

Prima măsură importantă a guvernului Dr. Petru Groza a fost reforma agrară prin care au fost expropriate toate proprietăţile mai mari de 50 de hectare şi cu pământul astfel obţinut, au fost împroprietăriţi 918 000 de ţărani săraci, constituindu-se în acelaşi timp şi o suprafaţă agricolă ca rezervă de stat. Reforma a însemnat şi lichidarea moşierimii care îşi încetează existenţa ca o clasă socială distinctă.

În octombrie 1945 a avut loc Conferinţa Naţională a Partidului Comunist Român (prima de la Eliberare), la care au fost elaborate direcţiile principale ale dezvoltării în perspectivă (acordarea priorităţii industriei grele, folosirea raţională a resurselor ţării, concomitent cu electrificarea).

Primele zece luni ale anului 1946 au fost dominate de pregătirea alegerilor. Noua lege electorală a acordat dreptul de vot cetăţenilor de la vîrsta de 21 de ani, s-a stabilit o singură reprezentanţă naţională, Adunarea Deputaţilor. Alegerile parlamentare din noiembrie 1946 au adus victoria categorică a Blocului Partidelor Democrate (partidele Comunist, Social-Democrat, Liberal — Gh. Tătărăscu —, Frontul Plugarilor şi alte formaţiuni), cu 378 mandate dintr-un total de 414, restul revenind partidelor de opoziţie, Naţional-Ţărănesc şi Naţional-Liberal. Acestea din urmă au refuzat să participe la lucrările parlamentului şi treptat, în 1947, au fost înlăturate complet din viaţa politică.

În urma alegerilor, guvernul a fost remaniat — Partidul Comunist Român şi Partidul Social-Democrat şi-au întărit poziţiile — şi s-au iniţiat măsuri de consolidare. Banca Naţională a României a fost etatizată [1]; Ministerul economiei naţionale a fost reorganizat devenind Ministerul industriei şi comerţului, cu noi atribuţii, s-au constituit oficiile industriale, organisme prin care statul intervenea activ în coordonarea şi repartiţia producţiei. La 10 februarie 1947 a fost semnat, la Paris, tratatul de pace cu România, prin care, printre altele, se anulau clauzele dictatului de la Viena din 1940, restabilindu-se, la vest, vechiul hotar al ţării.

Reforma monetară din luna august 1947 a pus capăt inflaţiei (urmare a războiului) şi a stabilit un nou raport între salarii şi preţuri ca şi o nouă repartiţie a venitului naţional, favorabile păturilor muncitoare.

În politica internă au avut loc şi în 1947 importante evenimente. Partidul Comunist Român continuă să-şi întărească rîndurile şi ia măsuri pentru îmbunătăţirea activităţii membrilor săi în aparatul de

[1] *a etatiza* — a trece o întreprindere, o instituţie în administraţia statului.

stat, sindicate și organizații obștești. De asemenea se consolidează Partidul Social-Democrat. Totodată organismele oficiale ale celor două partide, Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat, hotărăsc și pregătesc realizarea unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării muncitorești din România, prin constituirea unui singur partid al clasei muncitoare. Ia ființă și Uniunea Tineretului Muncitoresc, menită să mobilizeze tineretul pentru refacerea economică, pentru o largă activitate educativă, culturală și sportivă. Importante schimbări au avut loc și în forțele armate ca și în justiție.

Modificările de fond din anii 1946 și 1947 au făcut să nu mai fie considerată utilă colaborarea în guvern și parlament cu Partidul Național Liberal (Gh. Tătărăscu) reprezentînd o parte din burghezia urbană și rurală. În noiembrie 1947, printr-un vot de neîncredere al Adunării Deputaților, miniștri liberali au fost obligați să-și prezinte demisiile.

Spre sfîrșitul anului 1947, contradicția de fond dintre conținutul real al puterii și forma de stat monarhică reclamă o grabnică soluționare. La 30 Decembrie 1947, regele Mihai I a abdicat și a părăsit țara. În aceeași zi, *Adunarea Deputaților a votat în unanimitate pentru republică, denumirea statului fiind Republica Populară Română.* S-a format un nou guvern, prezidat tot de dr. *Petru Groza.* Ample manifestații au marcat memorabilul eveniment. Cu proclamarea Republicii începe edificarea societății socialiste în România.

Primul dintre evenimentele importante care au marcat etapa orînduirii socialiste a fost unitatea politică, ideologică și organizatorică a clasei muncitoare, realizată la Congresul al VI-lea al P.C.R. în februarie 1948, prin unificarea partidelor Comunist și Social-Democrat. A fost organizată noua putere de stat prin constituirea forului legislativ suprem — Marea Adunare Națională — și a organelor locale — consiliile populare. Întreprinderile industriale, miniere, bancare, de transport și de asigurări au fost naționalizate (iunie 1948), ceea ce a creat premisa trecerii la dezvoltarea planificată a economiei (planuri cincinale).

Conducînd opera de construcție economică a țării, Partidul Comunist Român a considerat industrializarea ca o necesitate obiectivă, cu opțiunea prioritară pentru industria grea și în special cea constructoare de mașini, paralel cu creșterea bazei energetice și cu punerea în valoare a tuturor regiunilor. În perspectiva isotriei, sensul major al industrializării socialiste este recuperarea decalajului determinat de împrejurările trecutului și înscrierea României printre țările cu un dezvoltat potențial economic, cu un stadiu superior de civilizație. Agricultura a fost cooperativizată — proces amplu de transformare a comunităților rurale încheiat în 1962 — înzestrată cu utilaje corespun-

Scanned with OKEN Scanner

zătoare și îngrășăminte chimice, fără de care nu se pot practica culturi intensive, de mare randament.

Construcția economică, în multiple sectoare, a determinat schimbări de structură și în societate, odată cu instaurarea unor noi relații de muncă.

Clasa muncitoare exercită, sub conducerea Partidului Comunist Român, puterea politică în stat, este proprietara mijloacelor de producție și aduce o contribuție principală la crearea valorilor materiale. Întărirea rolului clasei muncitoare consolidează și raporturile cu celelalte categorii sociale, cu țărănimea și cu intelectualitatea. Desființînd nedreptățile de ordin social, discriminarea de rasă, sex, de naționalitate, socialismul a garantat tuturor oamenilor drepturi egale, accesul fără restricții la activitatea economico-politică, la învățămînt, la cultură, coeziunea națiunii socialiste.

Dintre trăsăturile caracteristice ale noii vieți culturale se relevă preocuparea constantă de ridicare a nivelului de cunoaștere și educație al maselor printr-un complex de factori : învățămînt, difuzarea cărții în tiraje impresionante, biblioteci, presă, radiodifuziune și televiziune, teatre, orchestre, concursuri și expoziții. Se remarcă, de asemenea, finalitatea vieții culturale, care, paralel cu progresul cunoștințelor urmărește formarea omului nou, constructor al societății socialiste.

Printre evenimentele marcante ale vieții politice din ultimul deceniu se înscriu în primul rînd Congresele al IX-lea (1965) și al X-lea (1969) ale Partidului Comunist Român, care au analizat și aprobat directivele privind planurile de dezvoltare economico-socială ale României pînă în 1975 și liniile directoare ale evoluției în perspectivă. A fost adoptată noua lege fundamentală, Constituția Republicii Socialiste România (1965). Conferința Națională a Partidului Comunist Român (1972) a dat un nou impuls construcției economice pentru a asigura, în modalități superioare, împlinirea nevoilor materiale și spirituale ale întregii națiuni și a postulat concentrarea eforturilor pentru a realiza o eficiență superioară a muncii individuale și colective.

În martie 1974, prin votul unanim al Marii Adunări Naționale a fost instituită funcția de Președinte al Republicii, întîiul președinte ales fiind secretarul general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu. Instituirea înaltei funcții lărgește acțiunea Partidului Comunist Român ca forță conducătoare a întregii societăți, asigură o mai bună articulare a funcțiilor puterii supreme în stat și o mai eficientă exercitare a acestor funcții, atît în viața internă cît și în relațiile internaționale ale țării.

Scanned with OKEN Scanner

Strategia creșterii forțelor de producție în perioada pînă în 1990 va urmări făurirea unei structuri moderne și eficiente a întregii economii, valorificarea cît mai înaltă a resurselor materiale și a forței de muncă ale țării.

Economia se va dezvolta încorporînd cele mai înaintate cuceriri ale științei naționale și mondiale ; se va generaliza organizarea științifică a muncii, contribuind substanțial la sporirea accentuată a producției și productivității muncii. Se va perfecționa în continuare conducerea planificată a vieții economico-sociale, astfel ca, pe baza planului național unic, toate energiile națiunii să fie dirijate în direcții unitare, conform cerințelor progresului multilateral al societății. Dezvoltarea avuției materiale și spirituale a națiunii noastre va asigura înfăptuirea țelului suprem al politicii partidului — ridicarea continuă a bunăstării întregului popor. Vor fi aplicate ferm, cu consecvență, principiile socialiste în repartiție și în raporturile sociale și, concomitent, vor începe să se afirme în viața socială principiile comuniste în repartiția bunurilor materiale ale societății.

1. Dezvoltarea economică și socială a României se va caracteriza în continuare printr-un puternic dinamism, în 1990 **venitul național** va depăși de 3,5—3,8 ori nivelul din 1975 ; pînă la sfîrșitul deceniului următor se va ajunge la un venit național de 2 500—3 000 dolari pe locuitor, ceea ce va asigura un standard de viață ridicat întregului popor.

În vederea atingerii acestui nivel, un obiectiv principal îl vor constitui reducerea substanțială a cheltuielilor materiale de producție în toate ramurile, valorificarea superioară a materiilor prime, diminuarea consumurilor specifice, modernizarea structurilor economiei ; în produsul social ponderea cheltuielilor materiale va trebui să ajungă la circa 50 la sută în 1990, asigurîndu-se pe întreaga perioadă sporirea mai rapidă a venitului noțional față de produsul social.

Factorul hotărîtor al creșterii producției materiale va fi ridicarea productivității sociale a muncii, care va contribui cu peste 90 la sută din sporul venitului național estimat pentru această perioadă. În industrie, productivitatea muncii se va majora de 2,3—2,5 ori față de 1975.

Directivele Congresului al XI-lea al Partidului Comunist Român (proiect), Ed. politică, Buc., 1974, p. 78—79

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 39

ORGANIZAREA DE STAT A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

România este o țară socialistă, adică o țară în care mijloacele de producție se află în proprietate comună, fie a întregului popor, fie a organizațiilor cooperatiste, în care nu mai există exploatarea omului de către om și nici clasele exploatatoare. În aceste condiții, puterea de stat, înțeleasă ca forța prin care se asigură conducerea societății, aparține poporului format din oameni ai muncii: clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea și alte categorii de oameni ai muncii. Rolul conducător în cadrul poporului îl are clasa muncitoare, cea mai înaintată și mai revoluționară forță socială. La temelia puterii de stat a poporului, se află alianța muncitorească-țărănească. Pe această alianță, în care conducerea o are clasa muncitoare, se sprijină atît puterea de stat, cît și unitatea moral-politică a întregului popor în jurul Partidului Comunist Român, forța politică conducătoare a întregii societăți.

Puterea de stat în Republica Socialistă România este o putere unică, deplină și suverană.

Poporul român folosește puterea de stat pentru a conduce, îndruma și controla toate procesele care se desfășoară în cadrul societății, în scopul realizării sarcinii istorice a clasei muncitoare: construirea socialismului și comunismului. În prezent, obiectivul major îl reprezintă edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Pentru aceasta statul român exercită o serie de funcții: *de organizare și planificare economico-socială, de dezvoltare a activității în domeniul culturii și educației, de apărare a cuceririlor revoluționare ale poporului, de apărare a patriei, a suveranității și integrității teritoriale, de apărare a păcii și de asigurare a relațiilor de strînsă prietenie cu*

Scanned with OKEN Scanner

toate statele socialiste și de largă cooperare cu toate celelalte state ale lumii. În cadrul apărării cuceririlor revoluționare, statul desfășoară și o activitate de constrîngere și reeducare a celor care încalcă legile, deoarece aceste legi exprimă voința și interesele generale ale poporului.

Pentru a putea fi un instrument în mîna poporului, în vederea realizării scopurilor de mai sus, puterea de stat trebuie să aibă o anumită organizare. În concepția socialistă, puterea de stat este organizată întotdeuna, în toate țările și în toate timpurile, sub forma unui aparat de stat, compus dintr-o serie de organe legate și subordonate între ele. Acest ansamblu de organe, care constituie un aparat, este însuși statul.

Statul, ca instrument de conducere a societății, este deci compus dintr-un ansamblu de organe, care nu sînt izolate, ci sînt grupate pe diferite categorii și legate între ele, formînd un sistem, adică un ansamblu armonios închegat.

Puterea de stat unică se realizează în mai multe forme, din care patru sînt forme fundamentale :

1. Organele de stat care exercită puterea în forma conducerii generale, fie pe plan național, fie pe plan local, sînt *organele puterii de stat :* Marea Adunare Națională și consiliile populare județene, orășănești și comunale.

Marea Adunare Națională, Consiliul de Stat și Președintele Republicii ales la 23 martie 1974 în persoana secretarului general al P.C.R., *Nicolae Ceaușescu,* sînt organele supreme ale puterii de stat ; consiliile populare sînt organele locale ale puterii de stat, aceste din urmă conducînd unitățile administrativ-teritoriale și rezolvînd problemele de interes social.

2. Organele de stat care execută sau organizează executarea actelor organelor puterii de stat, sînt *organele administrației de stat* : Consiliul de Miniștri, ministerele și celelalte organe centrale ale administrației de stat, comitetele executive ale consiliilor populare și organele locale de specialitate ale administrației de stat.

3. Organele de stat care judecă pricinile penale, civile și altele, formează categoria *organelor judecătorești* : Tribunalul suprem, tribunalele județene (și al municipiului București), judecătoriile, precum și tribunalele militare.

4. Organele de stat care supraveghează respectarea legii de către organele de urmărire penală (de exemplu organele de miliție) și de

Scanned with OKEN Scanner

către cele de la locurile de deținere sau de executare a pedepselor, precum și cele care veghează la respectarea legii de către organele judecătorești, organele administrației de stat (cu excepția Consiliului de Miniștri), de către celelalte organizații și de către cetățeni, formează cea de a patra categorie de organe, numite *organele procuraturii*. În structura acestei categorii intră: Procuratura generală, procuratura județeană (a municipiului București), procuraturile locale (corespunzînd judecătoriilor) și procuraturile militare.

În cadrul fiecărei categorii de organe există o subordonare ierarhică, a organelor inferioare față de organele superioare, în funcție de mărimea razei teritoriale în care funcționează. Pe de altă parte, organele de stat se subordonează față de organele puterii de stat, care constituie baza întregului sistem de organe și în final Marii Adunări Naționale, care este organul suprem pe întregul sistem. Sub conducerea și controlul Marii Adunări Naționale își desfășoară activitatea toate celelalte organe ale statului.

În felul acesta, sistemul organelor statului se prezintă ca un tot unitar, în care se exprimă unicitatea puterii de stat.

La rîndul lor, organele puterii de stat, inclusiv Marea Adunare Națională, sînt răspunzătoare de activitatea lor față de alegători. Alegătorii au dreptul să revoce oricînd pe deputatul care din cauza comportării sale a pierdut încrederea alegătorilor.

Printr-un asemenea sistem de organe și prin subordonarea lui față de popor, se înfăptuiește în tot mai largă măsură democrația reală, democrația socialistă.

Organizarea de stat a Republicii Socialiste România este o organizare de tip socialist. Acest lucru rezultă și din principiile care stau la baza organizării de stat și anume: a) participarea maselor la formarea și activitatea organelor de stat, fie direct ca în cazul formării organelor reprezentative, Marea Adunare Națională și consiliile populare, care se aleg de către cetățenii de la 18 ani în sus, prin vot universal, egal, direct și secret, fie prin diferite organisme create de organele de stat cum sînt comisiile consiliilor populare, comitetele de cetățeni, adunările cetățenilor din orașe și comune etc.; b) egalitatea în drepturi fără nici un fel de discriminare de rasă, naționalitate, sex sau religie; c) legalitatea socialistă, adică stricta respectare a legii; d) centralismul democratic, adică o strînsă îmbinare între conducerea centrală și organele locale în problemele de interes general și autonomia organelor locale în problemele de interes local; e) conducerea colectivă a tuturor

Scanned with OKEN Scanner

organelor de stat care cere dezbaterea problemelor în colectivul de conducere și luarea deciziei de către majoritate.

Cît privește forma de stat, ca formă de guvernămînt, organizarea de stat a României îmbracă *forma republicii socialiste, rolul de șef al statului avîndu-l Președintele Republicii, care reprezintă puterea, autoritatea de stat în relațiile interne și internaționale.*

Statul este sprijinit în realizarea sarcinilor sale și de organizațiile de masă și obștești ca : sindicatele, organizațiile de tineret, de femei, organizațiile cooperatiste și altele, unite sub conducerea Partidului Comunist Român în *Frontul Unității Socialiste.* Dealtfel, P.C.R., ca forță politică conducătoare a întregii societăți, statul ca ansamblu de organe, precum și organizațiile de masă și obștești, formează sistemul democrației socialiste în România.

Ca instrument de conducere a societății, statul este întotdeauna și reprezentantul, din punct de vedere juridic, al societății. Din această cauză, membrii societății sînt legați juridic cu statul, legătură cunoscută sub denumirea de cetățenie și care constă într-un număr de drepturi și obligații reciproce. Marile drepturi și libertăți ale cetățenilor Republicii Socialiste România le corespund obligații din partea statului, iar îndatoririle fundamentale ale cetățenilor le corespund drepturi ale statului. Printre cele mai importante drepturi fundamentale sînt de menționat : dreptul la muncă (nu libertatea de a munci dacă ai unde, ci dreptul la un loc de muncă și la remunerarea corespunzătoare) ; dreptul la asigurare materială (nu dreptul de a face parte din societăți de asigurare plătind o cotizație, săptămînală, ci dreptul de a primi din partea statului, respectiv a societății, mijloacele de existență în cazul cînd cetățeanul este lipsit de forța de muncă) ; dreptul la învățătură (nu libertatea de a alege forma de educare a copilului, ci dreptul fiecărui cetățean la o instruire gratuită) etc.

Organizarea de stat a Republicii Socialiste România, cu temelia sa economică și socială, ca și drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor, sînt prevăzute, în prezent, în Constituția din 21 august 1965, care a consfințit victoria deplină și definitivă a socialismului în întreaga țară și care a stabilit în mod expres, în art. 13, că în Republica Socialistă România întreaga activitate de stat are drept scop dezvoltarea orînduirii și înflorirea națiunii socialiste, creșterea continuă a bunăstării materiale și culturale a poporului, asigurarea libertății și demnității omului, afirmarea multilaterală a personalității umane.

Scanned with OKEN Scanner

Problema fundamentală a oricărei orînduiri sociale și de stat este problema puterii. În România socialistă întreaga putere aparține poporului, liber și stăpîn pe soarta sa, se exercită de către popor. Dînd expresie acestei realități, Constituția proclamă Republica noastră stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, suveran, independent și unitar, al cărui teritoriu este inalienabil și indivizibil [...]

Socialismul asigură manifestarea multilaterală a posibilităților de creație ale individului și colectivității. Lichidarea exploatării omului de către om a descătușat personalitatea umană, creînd condiții pentru înflorirea ei, pentru afirmarea inițiativei și capacității celor ce muncesc pe toate planurile activității sociale... Numai socialismul eliberează omul de asuprire și inegalitate. Devenit stăpîn pe mijloacele de producție, pe toate bunurile materiale, omul devine stăpîn și făuritor al propriului său viitor. Se poate spune într-adevăr că odată cu victoria socialismului omul pășește în imperiul libertății [...]

Experiența țării noastre, ca și a celorlalte țări socialiste, arată că, pe măsura înaintării pe drumul socialismului, funcțiile statului evoluează corespunzător cerințelor tot mai complexe ale societății ; sporesc considerabil atribuțiile statului de organizator al economiei naționale, al activității științifice și culturale, în toate domeniile vieții sociale, în asigurarea progresului continuu al țării și ridicării bunăstării poporului.

Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. I, Ed. pol., Buc., 1968, p. 119, 123—124, 128.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 40

STRUCTURA UNITARĂ A STATULUI ROMÂN

Organizarea de stat din orice țară poate avea o structură simplă sau o structură complexă. Noțiunea de structură arată dacă un fenomen este alcătuit dintr-una sau mai multe părți componente. Cînd are o structură simplă, statul este unitar, iar cînd are o structură complexă, statul este federal. Structura simplă sau complexă nu depinde de esența de clasă a statului, ci de condițiile istorice concrete în care a luat naștere un anume stat. Din această cauză întîlnim atît în țările socialiste, cît și în cele nesocialiste, și state cu structură simplă și state cu structură complexă.

Statul unitar se caracterizează prin aceea că este compus dintr-o singură formație statală (pe teritoriul țării este organizată o singură putere de stat), are un singur rînd de organe centrale, iar membrii societății au o singură cetățenie.

Statul român are o structură unitară, fiind compus dintr-o singură formație statală, deoarece pe teritoriul României nu există, în afara națiunii române, alte națiuni care să fie așezate compact pe teritoriu.

Din această cauză, în organizarea de stat a României există numai un singur rînd de organe centrale (Marea Adunare Națională, Consiliul de Stat și Președintele Republicii, Consiliul de Miniștri, Tribunalul Suprem și Procurorul General), iar membrii societății românești au o singură cetățenie, cetățenia română.

De-a lungul veacurilor, alături de populația română pe teritoriul României s-au așezat și oameni aparținînd altor naționalități, care astăzi reprezintă aproximativ 12% din populația țării. În acest procent sînt incluse circa 11 naționalități conlocuitoare.

Scanned with OKEN Scanner

Încă din primii ani de după cel de al doilea război mondial, punîndu-se în practică principiile politicii naţionale promovate de Partidul Comunist Român, au fost luate măsuri pentru înlăturarea oricăror discriminări de ordin naţional, pentru realizarea egalităţii în drepturi fără deosebire de naţionalitate. La început, aceste măsuri au avut un caracter politico-juridic. Mai tîrziu, după crearea statului socialist, au fost luate, treptat, şi o serie de măsuri de ordin economic de natură să asigure dezvoltarea egală economico-socială şi cultural-politică a tuturor cetăţenilor, inclusiv a celor din rîndul naţionalităţilor conlocuitoare. Cele mai importante măsuri de ordin economic care au asigurat rezolvarea problemei naţionale au fost : *desfiinţarea proprietăţii capitaliste asupra mijloacelor de producţie şi a exploatării omului de către om*, precum şi *răspîndirea armonioasă a forţelor de producţie pe tot cuprinsul ţării*.

Trăind timp îndelungat pe acelaşi teritoriu, între oamenii muncii români şi din rîndul naţionalităţilor conlocuitoare s-au stabilit relaţii de bună convieţuire, de prietenie şi de rudenie, deoarece tot ce s-a făurit în România este rezultatul muncii comune. Pe de altă parte, oamenii muncii de altă naţionalitate au dreptul ca în localităţile în care convieţuiesc alături de români, să folosească în faţa organelor de stat şi limba maternă a respectivei naţionalităţi conlocuitoare ; există ziare şi reviste, precum şi numeroase titluri de cărţi tipărite în limbile naţionalităţilor conlocuitoare, teatre şi alte instituţii de artă, şcoli, care folosesc limbile naţionalităţilor conlocuitoare. Sînt reprezentate proporţional cu numărul lor în Marea Adunare Naţională şi în consiliile populare.

În procesul edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi trecerii la comunism, cu toate că se vor menţine încă trăsăturile caracteristice ale naţionalităţilor, se va realiza însă o tot mai accentuată omogenizare, o estompare progresivă a acestor trăsături, astfel ca trecîndu-se prin stadiul de naţiune socialistă să se ajungă, în comunism, la comunitatea umană perfect omogenă, fără deosebiri de ordin social sau naţional.

Scanned with OKEN Scanner

Partidul nostru comunist a dus o luptă neîmpăcată împotriva politicii de asuprire națională promovată de clasele dominante, împotriva fascismului, a militat pentru asigurarea deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor țării, a realizat unirea în rîndurile sale sau în organizații democratice a celor mai înaintați fii ai poporului român și ai naționalităților conlocuitoare.

Conferința Națională pornește de la premisa că, în condițiile perspectivei existenței îndelungate a națiunii socialiste, se vor păstra multă vreme și caracteristicile distincte ale naționalităților; în același timp se desfășoară un proces istoric de apropiere, care se va accentua în viitor. De aceea, trebuie acționat neabătut pentru asigurarea deplinei egalități în drepturi între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, pentru realizarea acestei omogenizări tot mai pronunțate a societății, atît cu caracter social, cît și național, pe calea făuririi unei orînduiri unice, comuniste.

Conferința Națională cheamă clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, pe toți oamenii muncii din patria noastră — români, maghiari, germani, sîrbi și de alte naționalități — să muncească cu abnegație și spirit de dăruire pentru înflorirea națiunii socialiste, pentru întărirea frăției de nezdruncinat între oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, în jurul partidului comunist, să-și strîngă și mai puternic rîndurile în lupta pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului pe pămîntul României, pentru sporirea rolului țării noastre în lupta îndreptată spre triumful idealurilor socialismului, ale colaborării între popoare, ale democrației și păcii în lume.

Conferința Națională a P.C.R. (19—21 iulie 1972), Ed. pol., Buc., 1972, p. 518.

LECȚIA 41

SISTEMUL ECONOMIC SOCIALIST ÎN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Procesul revoluționar în România a început prin insurecția națională antifascistă armată de la 23 August 1944 și a cunoscut două etape indisolubil legate între ele. Prima etapă a durat, în linii generale, pînă la 30 Decembrie 1947 și a avut un caracter agrar, antifeudal și anticapitalist. Cea de a doua etapă — revoluția socialistă — a început cu cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea și cu celelalte categorii de oameni ai muncii ducînd la generalizarea relațiilor de producție socialiste în întreaga economie națională. Acest moment a fost marcat de încheierea procesului de transformare socialistă a agriculturii, în martie 1962.

Lupta revoluționară a poporului sub conducerea P.C.R. a avut ca țel făurirea și perfecționarea bazelor socialismului : a) crearea și dezvoltarea bazei economice a socialismului, b) crearea bazei tehnico-materiale a noii orînduiri și c) crearea și dezvoltarea suprastructurii socialiste.

Sistemul economic socialist, construit treptat în această perioadă se deosebește radical de relațiile de producție existente în orînduirile anterioare. El este guvernat de un sistem de legi economice obiective proprii, se caracterizează printr-o funcționalitate și dinamică nouă. În locul proprietății private asupra mijloacelor de producție și a exploatării generate de aceasta, socialismul a instaurat în România relații de colaborare și ajutor tovărășesc bazate pe proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție sub forma proprietății socialiste de stat și a proprietății cooperatiste. *Proprietatea socialistă de stat a luat naștere în urma actului naționalizării de la 11 iunie 1948* cînd principalele mijloace de producție ale burgheziei au devenit bun al întregului popor. Apoi s-a

Scanned with OKEN Scanner

dezvoltat continuu în procesul reproducției socialiste lărgite. Proprietatea cooperatistă a apărut și s-a dezvoltat în procesul trecerii treptate spre socialism a micilor producători, îndeosebi a țărănimii, precum și în procesul consolidării noilor cooperative agricole de producție.

În proprietatea obștească, mijloacele de producție sînt stăpînite în comun, astfel că nimeni nu mai poate exploata munca altcuiva. În virtutea proprietății obștești asupra mijloacelor de producție, membrii societății socialiste au o triplă calitate : producători, proprietari socialiști uniți și beneficiari ai rezultatelor muncii lor.

În sistemul economic socialist, statul încetează a fi numai element al suprastructurii ; în calitatea lui de principal proprietar al mijloacelor de producție devine partea intrinsecă a bazei economice. Mecanismul de funcționare a noului sistem economic se caracterizează prin planicitate. Locul concurenței și anarhiei, al dezvoltării spontane este luat de conducerea conștientă pe baza planului național unic a ansamblului vieții economice.

Se schimbă structura de clasă a societății. Au fost lichidate clasele asupritoare — capitaliștii, moșierii, chiaburii. Societatea socialistă românească este compusă din clase și categorii sociale muncitoare, prietene, ale căror interese fundamentale sînt comune și care sînt vital interesate în progresul rapid al societății.

Repartiția mijloacelor de trai pentru membrii societății se face după un criteriu unic — cantitatea și calitatea muncii, pe baza principiului de la fiecare după capacități, fiecăruia după munca depusă în producția socială.

Reprezentînd o treaptă superioară în dezvoltarea omenirii, socialismul nu se naște dintr-odată în forma sa matură, desăvîrșită. În Republica Socialistă România, Partidul Comunist Român, ca singura forță politică conducătoare este continuu interesat în perfecționarea și dinamizarea sistemului economic socialist.

Socialismul, prin natura sa, creează premisele obiective și subiective pentru coordonarea și conducerea unitară, conștient-științifică a economiei pe baza planului național unic.

Sistemul de organizare și conducere a economiei socialiste se bazează pe o serie de principii cum sînt : 1) conducerea economiei și a întregii vieți sociale de către partidul marxist-leninist ; 2) concentrarea pîrghiilor de comandă în mîinile statului socialist în vederea realizării rolului său economic ; 3) centralismul democratic — dezvoltarea democrației economice socialiste ; 4) conducerea colectivă ; 5) asigurarea creșterii continue a eficienței economice ; 6) cointeresarea materială a tuturor factorilor din economie la o activitate cît mai rodnică.

Scanned with OKEN Scanner

Preocuparea constantă pentru *perfecționarea conducerii este o necesitate imperioasă a orînduirii socialiste.* Ea decurge din dinamismul deosebit al economiei, din ritmul rapid de dezvoltare al forțelor de producție, sporirea și diversificarea nevoii sociale, posibilitățile și necesitățile mereu crescînde de ridicare a eficienței întregii activități etc.

Problemele perfecționării sistemului de conducere și organizare *sînt parte componentă majoră a politicii Partidului Comunist Român de edificare a socialismului* în România. În ultimii ani, activitatea teoretică și practică desfășurată în România în direcția perfecționării conducerii a căpătat o intensitate deosebită.

La baza perfecționării conducerii și a dezvoltării democrației socialiste în Republica Socialistă România stau prevederile Congreselor, Plenarelor, Conferințelor Naționale ale Partidului Comunist Român. Ansamblul măsurilor adoptate în această direcție sînt rodul unor ample studii și analize efectuate de specialiști din diferite domenii, activiști de partid și de stat și al dezbaterilor publice.

Perfecționarea organizării și conducerii economico-sociale *cuprinde întregul mecanism social și se desfășoară pe mai multe direcții.*

Nota caracteristică a acestor perfecționări o reprezintă *creșterea rolului conducător al Partidului Comunist Român.* În economia socialistă, conducerea are prin excelență un caracter politic și din această cauză poate și trebuie să fie perfecționată numai în conformitate cu interesele fundamentale ale maselor de oameni ai muncii. În această etapă, creșterea și afirmarea rolului conducător al partidului se exprimă prin integrarea sa tot mai organică în activitatea și viața întregii societăți, prin creșterea rolului fiecărei organizații și a fiecărui comunist la locul său de muncă.

O direcție majoră a perfecționării conducerii și dezvoltării democrației socialiste este și *organizarea rațională a structurilor funcționale ale economiei naționale în ansamblu și a tuturor* părților ei componente.

În acest sens structura organizatorică a industriei a fost orientată pe trei verigi — ministerul economic, centrala industrială și întreprinderea — verigi cu competențe bine stabilite, cu structuri organizatorice interne unitare. În procesul perfecționării conducerii, a avut loc instituționalizarea conducerii colective la toate nivelele sub forma adunărilor generale ale oamenilor muncii, a Comitetelor și Consiliilor oamenilor muncii pentru conducerea activității economice și sociale etc.

În scopul sporirii operativității și eficienței conducerii au fost perfecționate atribuțiile Consiliului de stat, s-a instituit funcția de președinte al Republicii Socialiste România.

Întărirea rolului planului reprezintă de asemenea o direcție principală a perfecționării conducerii și dezvoltării democrației socialiste

Scanned with OKEN Scanner

în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în România. Conducerea pe baza planului național unic este o trăsătură proprie socialismului de la începuturile sale în România ; ceea ce caracterizează stadiul actual este însă, creșterea rolului planului. Planul trebuie să dea soluții pentru toate problemele, pentru folosirea integrală a capacităților de producție, modernizarea produselor și tehnologiilor de fabricație, creșterea productivității muncii și îmbunătățirea calității produselor, reducerea prețului de cost, ridicarea eficienței întregii activități economice.

Conducerea competentă a economiei socialiste presupune, în același timp și *întărirea respectării legalității socialiste și exercitarea unui control operativ, permanent și exigent.*

Întregul proces de perfecționare a conducerii economico-sociale și de dezvoltare a democrației socialiste în țara noastră, este circumscris realizării, în cele mai bune condiții a sarcinilor de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate.

LECTURA

Art. 5. Economia națională a României este o economie socialistă, bazată pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție.

În Republica Socialistă România exploatarea omului de către om este pentru totdeauna desființată și se înfăptuiește principiul socialist al repartiției după cantitatea și calitatea muncii.

Munca este o îndatorire de onoare pentru fiecare cetățean al țării.

Art. 6. Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție este fie proprietate de stat — asupra bunurilor aparținînd întregului popor, fie proprietate cooperatistă — asupra bunurilor aparținînd fiecărei organizații cooperatiste.

Art. 7. Bogățiile de orice natură ale subsolului, minele, terenurile din fondul funciar de stat, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, fabricile și uzinele, băncile, gospodăriile agricole de stat, stațiunile de

Scanned with OKEN Scanner

mașini și tractoare, căile de comunicație, mijloacele de transport și telecomunicații de stat, fondul de stat de clădiri și locuințe, baza materială a instituțiilor social-culturale de stat, aparținînd întregului popor, sînt proprietate de stat.

Art. 8. Comerțul exterior este monopol de stat.

Art. 9. Pămîntul cooperativelor agricole de producție, animalele, uneltele, instalațiile și construcțiile ce le aparțin sînt proprietate cooperatistă.

Lotul de pămînt aflat, potrivit statutului cooperativelor agricole de producție, în folosința gospodăriilor familiale ale țăranilor cooperatori, constituie proprietate cooperatistă.

Casa de locuit și construcțiile gospodărești anexe, terenul pe care acesta se află, precum și, potrivit statutului cooperativelor agricole, animalele de producție și inventarul agricol mărunt, constituie proprietatea personală a țăranilor cooperatori.

Uneltele, mașinile, instalațiile și construcțiile cooperativelor meșteșugărești și ale cooperativelor de consum sînt proprietate cooperatistă.

Constituția Republicii Socialiste România

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 42

INDUSTRIALIZAREA SOCIALISTĂ ÎN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Trecerea la procesul revoluționar în România a pus la ordinea zilei necesitatea lichidării stării de înapoiere economică a țării. În acest scop, Conferința națională a Partidului Comunist Român din 1945 a demonstrat că progresul țării este în directă legătură cu progresul industrializării. La baza activității de refacere postbelică a țării a fost pusă dezvoltarea prioritară a industriei grele. Înfăptuirea efectivă a industrializării s-a lovit însă de împotrivirea, reacțiunii interne și internaționale. Numai după ce clasa muncitoare în alianță cu țărănimea, sub conducerea P.C.R., a luat puterea în mîinile sale, s-au creat condițiile care să facă posibilă industrializarea socialistă.

Prin industrializare socialistă se înțelege procesul creării și dezvoltării planificate, de către statul socialist, pe baza proprietății obștești, a marii industrii moderne, bazate pe tehnica cea mai înaintată în care rolul hotărîtor îl are industria grea cu ramurile ei principale : industria constructoare de mașini, energetică, siderurgică și chimică, în vederea dezvoltării complexe și multilaterale a economiei naționale pentru creșterea bunăstării materiale și spirituale a oamenilor muncii.

Aplicînd creator, la condițiile României, învățătura marxist-leninistă, *P.C.R. a situat în centrul politicii sale economice problema industrializării țării.* Industrializarea este pivotul pe baza căruia s-a creat și s-a dezvoltat baza tehnico-materială a socialismului, s-a asigurat introducerea pe scară largă a progresului tehnic în toate domeniile vieții social-economice, s-a lichidat starea de disproporționalitate moștenită și s-a imprimat un caracter echilibrat dezvoltării multilaterale. De asemenea s-au pus bazele valorificării superioare și

Scanned with OKEN Scanner

eficiente a resurselor materiale și umane, au sporit valențele economiei românești în cadrul circuitului economic mondial etc.

Linia generală a industrializării socialiste în România și-a găsit concretizarea în planurile de dezvoltare economică a țării, planuri prin

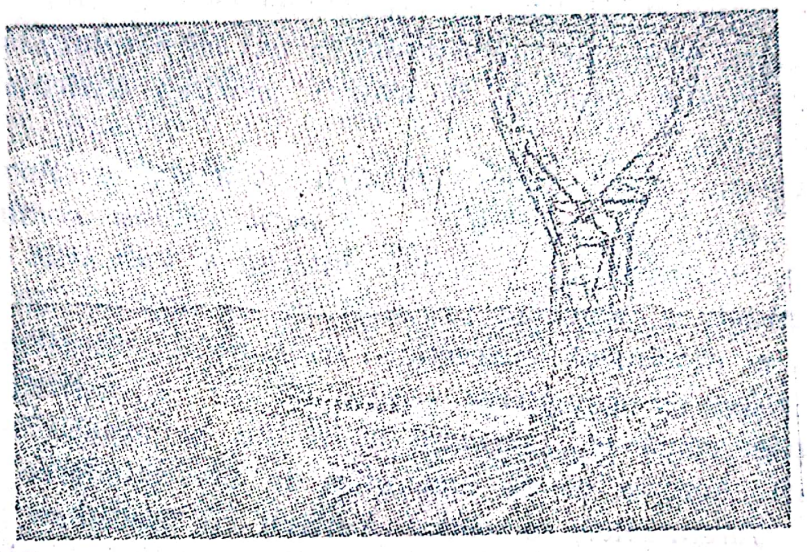

Barajul hidrocentralei de la Porțile de Fier

care, an de an, au fost afectate industriei un volum tot mai însemnat de investiții. Mai mult de jumătate din totalul investițiilor a fost destinat industriei. În vederea creării și dezvoltării unei puternice industrii grele, cea mai mare parte a investițiilor industriale a fost orientată către ramurile hotărîtoare ale economiei naționale : industria siderurgică, constructoare de mașini, energetică și chimică.

Prioritatea acordată dezvoltării industriei în anii construcției socialismului, a *condus la schimbarea structurii economice a țării*. România a devenit un stat industrial-agrar, cu o industrie în plină dezvoltare și modernizare, cu o agricultură socialistă în plin progres. Înregistrînd în perioada 1948—1972 un ritm mediu anual de creștere a producției industriale de 14,3% s-a ajuns ca producția industrială a țării să fie în 1972 de 21 de ori mai mare decît în 1938. Dezvoltarea rapidă și multilaterală a producției industriale a permis României să-și acopere din producția proprie $^2/_3$ din necesarul de mașini și utilaje comparativ cu numai 5% cît reușea să-și asigure în condițiile regimului trecut. Realizări însemnate s-au obținut în diversificarea producției industriale, în ridicarea nivelului tehnic și în îmbunătățirea calității produselor etc.

Toate aceste succese nu reprezintă însă cel mai înalt nivel al dezvoltării forțelor de producție, posibil și necesar de atins. Pentru

rezolvarea obiectivelor făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate *P.C.R. pune în continuare în centrul politicii sale accentuarea dezvoltării industriei.* În procesul continuării industrializării socialiste a ţării se urmăreşte concentrarea eforturilor pentru realizarea unei dezvoltări accentuate a ramurilor de bază ale economiei care să permită perfecţionarea structurii producţiei industriale, în pas cu revoluţia ştiinţifico-tehnică contemporană, capabilă să asigure sporirea eficienţei întregii activităţi economice.

Şi în această etapă industrializarea socialistă a României se caracterizează prin : a) *continuarea creşterii rolului conducător al industriei ;* b) *îmbunătăţirea structurii interne a industriei* în sensul creşterii accentuate a ramurilor producătoare de mijloace de producţie şi îndeosebi a producţiei energetice, metalurgice, constructoare de maşini şi chimice. În dezvoltarea acestor ramuri ca dealtfel a ansamblului industriei româneşti, accentul va fi pus pe aspectele calitative ale dezvoltării. Aceasta se va concretiza în perfecţionarea structurii ramurilor şi subramurilor, în sensul creşterii cu precădere, în cadrul fiecărei ramuri, a domeniilor strîns legate de progresul tehnic contem-

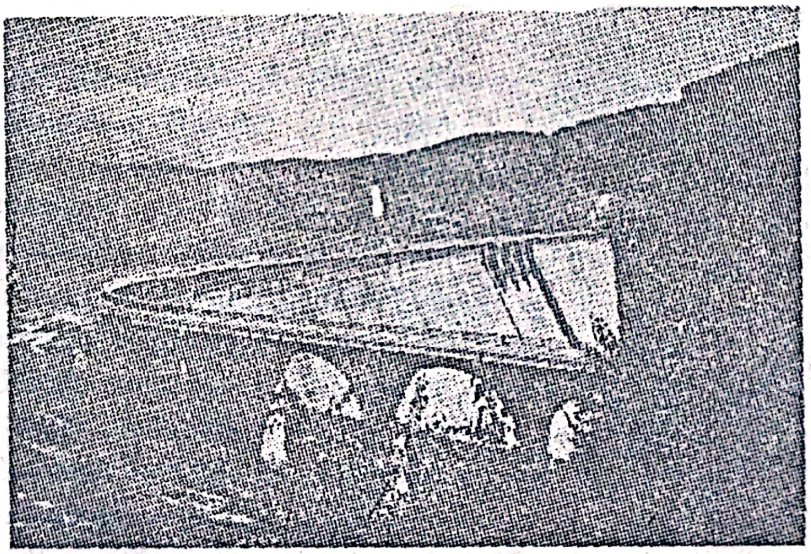

Barajul şi lacul de acumulare al hidrocentralei de la Bicaz

poran care asigură cea mai bună valorificare a resurselor naturale, a forţei de muncă, contribuind astfel la creşterea productivităţii muncii sociale ; c) preocuparea susţinută *pentru lărgirea sistematică a bazei de materii prime şi valorificarea superioară a acestora.* În acest scop va avea loc un proces de devansare tot mai însemnat a producţiei ramurilor prelucrătoare faţă de cele producătoare de materii prime,

Scanned with OKEN Scanner

se va accentua creșterea calității produselor ; d) *îmbunătățirea continuă a repartizării teritoriale a forțelor de producție.* În acest scop, în construirea noilor obiective și la dezvoltarea celor existente se urmărește soluționarea unui complex de probleme economice, social-politice și culturale. În politica repartizării raționale a forțelor de producție apar și se dezvoltă noi centre industriale ; e) *folosirea rațională a resurselor de muncă ale țării. Modificarea structurii populației ocupate.* În procesul industrializării socialiste s-au produs schimbări însemnate în structura populației. Ponderea populației ocupate în agricultură a scăzut. În perspectiva făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate acest proces va continua. În 1990 populația ocupată în agricultură va reprezenta doar 15—10%. Industrializarea a atras și atrage după sine schimbări esențiale în calitatea forței de muncă ocupate, în sensul creșterii ponderii forței de muncă calificate, concomitent cu ridicarea nivelului general de calificare.

Întreaga politică a industrializării socialistte în România a fost și este subordonată scopului producției socialiste, ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului.

LECTURA

Una din concluziile principale desprinse de P.C.R. din învățătura marxist-leninistă, din experiența țărilor socialiste și din propria noastră experiență este că în țările cu o industrie relativ slab dezvoltată, calea principală a creării, lărgirii și perfecționării bazei tehnico-materiale a socialismului, precum și a modernizării structurii întregii economii o constituie industrializarea socialistă.

Demonstrarea necesității industrializării României a constituit o preocupare și pentru gîndirea economică progresistă din țara noastră cu foarte mulți ani în urmă. O serie de gînditori preocupați de soarta țării și viitorul poporului român au adus numeroase argumente științifice care demonstrau necesitatea creării și dezvoltării unei industrii proprii în România. Printre aceștia se numără Dionisie Pop Marțian,

Bogdan-Petriceicu Hasdeu, Mihail Kogălniceanu, Petre S. Aurelian, Alexandru D. Xenopol și alții.

Luînd poziție critică față de teoriile care susțineau că România este sortită să rămînă o țară agricolă, Bogdan P. Hasdeu spunea : „De cînd creșterea treptată a importanței noastre politice a deșteptat treptat în inimile cetățenilor nobila [ambiție] de a nu sta pe loc, spre a nu pierde cele cîștigate sau cel puțin a nu rămîne îndărăt, nu s-a văzut mai nici un ministru, deputat, senator, prefect, consilier județean, publicist sau propagandist, om practic sau teoretic care să nu fi repetat mereu pe toate tonurile : «România a fost, este și trebuie să fie o țară agricolă !??...» Agricultură în sus, agricultură în jos, agricultură în dreapta, agricultură în stînga, agricultură înainte și agricultură înapoi — sună și răsună de la Sculeni și pînă la Vîrciorova, devenind ca un fel de tatăl nostru al românului. Și totuși nimic nu este mai fals dar încă mai periculos pentru însăși existența națională decît această [prosternare] excepțională sub altarul Cerezei care poate fi iertată cel mult entuziastei [imaginații] a unui poet !... O asemenea națiune curat agricolă, după cum ne-am deprins cu toții a ne numi pe noi înșine, fără a înțelege greutatea vorbei, nu poate a nu se șterge de pe fața globului pămîntesc".

Numeroase argumente științifice care pledau pentru crearea marii industrii în România a adus Alexandru D. Xenopol. El spunea că o comunitate de oameni care se ocupă numai cu agricultura și își aduce toate celelalte obiecte trebuincioase din țări străine va fi pusă într-o atîrnare dăunătoare de pieţele acestora. Țara agricolă va vinde ieftin și va cumpăra scump, va da cantități enorme de muncă brută pentru o cîtime foarte mică de muncă inteligentă. Industria, arată Xenopol, este necesară chiar pentru prosperarea agriculturii. El sublinia că industria într-o țară nu este numai o chestiune de cîștig, ci și o chestiune de civilizație.

Cei mai înflăcărați susținători ai creării unei industrii proprii, puternice, în țara noastră au fost reprezentanții mișcării muncitorești. Eminentul gînditor socialist Constantin Dobrogeanu-Gherea considera industria baza existenței materiale, culturale și naționale a poporului român, subliniind că dezvoltarea industriei este principala cale pentru înlăturarea rămînerii în urmă a țării, pentru făurirea unui viitor luminos — a societății socialiste.

Ion Dinu, *Politica P.C.R. de dezvoltare și perfecționare a bazei tehnico-materiale*, Ed. politică, Buc., 1973, p. 11—13.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 43

INDUSTRIA CONSTRUCTOARE DE MAȘINI — REALIZARE ELOCVENTĂ A POSIBILITĂȚILOR TEHNICE ALE POPORULUI ROMÂN

Nivelul de dezvoltare al mijloacelor de producție este determinant pentru nivelul de dezvoltare al oricărei țări. Din acest punct de vedere, înainte de instaurarea orînduirii socialiste, România se afla pe o treaptă inferioară, fiind privită ca o țară lipsită de materii prime și considerată a fi sortită să rămînă o țară agrară, înapoiată.

În anul 1938, considerat ca an de vîrf al producției industriale sub regimul dinaintea celui de al doilea război mondial, agricultura participa cu 41,4% la venitul național, iar aportul industriei, la care se adăugau produsele rezultate din meserii, era de numai 22,1%.

Într-un asemenea cadru, producția industriei constructoare de mașini și a prelucrării metalelor constituia, în anul 1938, numai 10,2% din totalul producției globale industriale.

Construcția de mașini a României era sporadică, bazată mai mult pe unicate, rar pe executarea de serii mici.

Acea epocă era caracterizată și prin lipsa de încredere în posibilitățile creatoare și chiar de execuție ale personalului românesc.

Importul se extindea aproape asupra totalității mașinilor și instalațiilor necesare economiei țării : pentru agricultură, industria petrolieră, industria minieră, industria textilă etc.

Contribuția diferitelor regiuni ale țării la producția industrială metalurgică (siderurgie + construcția de mașini) era cu totul neuniformă : numai cîteva regiuni — București, Timișoara, Brașov, Ploiești, Galați — dețineau aproape 84% din totalul acestei producții. Puternicul com-

Scanned with OKEN Scanner

plex siderurgic de azi Hunedoara, în situația în care se afla, aducea o contribuție de numai 2,2%. În unele regiuni ca Moldova — în afara orașului Galați — și Dobrogea, producția industrială era inexistentă.

După instaurarea regimului de democrație populară, perioada 1945—1948 a constituit o etapă de îndepărtare parțială a urmelor războiului și de eforturi pentru încadrarea în producția de pace.

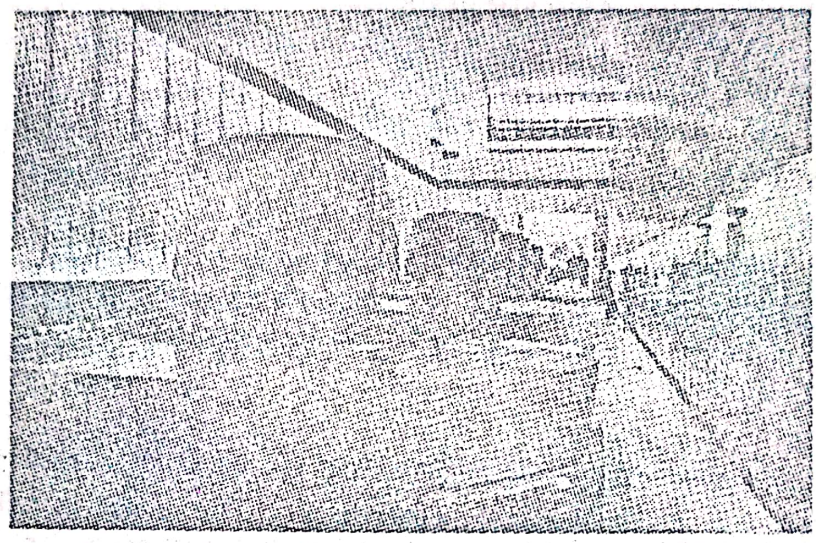

Sala turbinelor de la hidrocentrala de pe Argeș

Puterea populară a preluat asupra sa o industrie constructoare de mașini compusă din citeva sute de întreprinderi mari și mici, fără organizare unitară, majoritatea fără materie primă asigurată, fără un program de producție cristalizat, fără noțiunea de plan și de ordine în producție.

Dezvoltarea puternică a industriei în general, schimbarea radicală a structurii ei pe ramuri prin dezvoltarea industriei grele și a bazei energetice, îmbunătățirea repartiției teritoriale au constituit directive de bază, ca necesități obiective.

Actul naționalizării din 1948 a descătușat energia maselor populare și a asigurat un ritm rapid de dezvoltare multilaterală : socială, economică și culturală.

Industria constructoare de mașini a devenit și rămîne temelia construirii bazei economice a socialismului, a dezvoltării întregii economii naționale. Ea are rol preponderent asupra ritmului și progresului tehnic în celelalte ramuri ale economiei naționale : de cantitatea, calitatea, productivitatea și costul produselor ei, atîrnă în măsură importantă cantitatea, calitatea și prețul produselor celorlalte ramuri industriale.

Scanned with OKEN Scanner

Industria constructoare de mașini, ca principal promotor al progresului tehnic, asimilează cuceririle revoluției tehnico-științifice contemporane, face, în măsură crescîndă, apel la știință și folosește din plin rezultatele ei. Sub impulsul impetuos al dezvoltării industriei, se dezvoltă și se organizează și cercetarea științifică în domeniul tehnic, se strînge, în paralel, legătura cu învățămîntul tehnic, îndeosebi cu cel superior, care-i asigură pregătirea cadrelor.

Marea majoritate a produselor pentru siderurgie și industria chimică, pentru industria minieră și pentru cea petrolieră, pentru mecanizarea agriculturii, pentru transportul de cale ferată, rutier și naval, pentru centrale de forță termice și hidraulice, pentru industria lemnului, industria textilă ș.a. au fost construite în R. S. România pentru prima oară, trebuind să fie învinse dificultăți enorme legate de orice început. *Industria constructoare de mașini a realizat, cu forțe proprii, produse de înaltă tehnicitate foarte pretențioase ca rulmenți, mașini unelte, autovehicule, locomotive Diesel-electrice ș.a. Multe din licențe au fost îmbunătățite prin aportul creator al muncitorilor și inginerilor români.*

Ritmul de dezvoltare al industriei de 14,7% în anul 1973 și 16,7% în anul 1974, reprezintă unul din cele mai ridicate pe plan mondial; este prevăzut ca în actualul cincinal, industria constructoare de mașini să aibă un ritm mediu anual de creștere cu cîteva procente superior mediei pe întreaga industrie.

În anul 1972, producția industrială globală a țării era de 25 ori mai mare decît în 1948, anul naționalizării principalelor mijloace de producție.

Ritmul rapid de dezvoltare a dus implicit la modificarea structurală a industriei românești, producția ramurii construcției de mașini ajungînd să reprezinte mai mult de o treime din volumul producției industriale.

Spre deosebire de vechiul principiu că o fabrică se așază într-o regiune cu tradiție industrială, spre a avea asigurată mîna de lucru calificată și sursa de energie, de obicei în apropierea orașelor, așezarea noilor fabrici și uzine a fost determinată în largă măsură de firul director al justei repartizări teritoriale, contribuind astfel la dezvoltarea armonioasă economică și culturală a tuturor regiunilor țării.

În prezent, direcțiile prioritare de producție, cu ritmuri superioare mediei pe ramură sînt reprezentate de electronică și electrotehnică, producția de mașini-unelte, de utilaje tehnologice complexe, de mijloace de automatizare.

Scanned with OKEN Scanner

Se pune accent sporit pe efortul creator propriu și pe reducerea importului „de inteligență".

Produsele industriei constructoare de mașini ocupă în prezent un loc important în exportul României chiar în țări cu industrie foarte

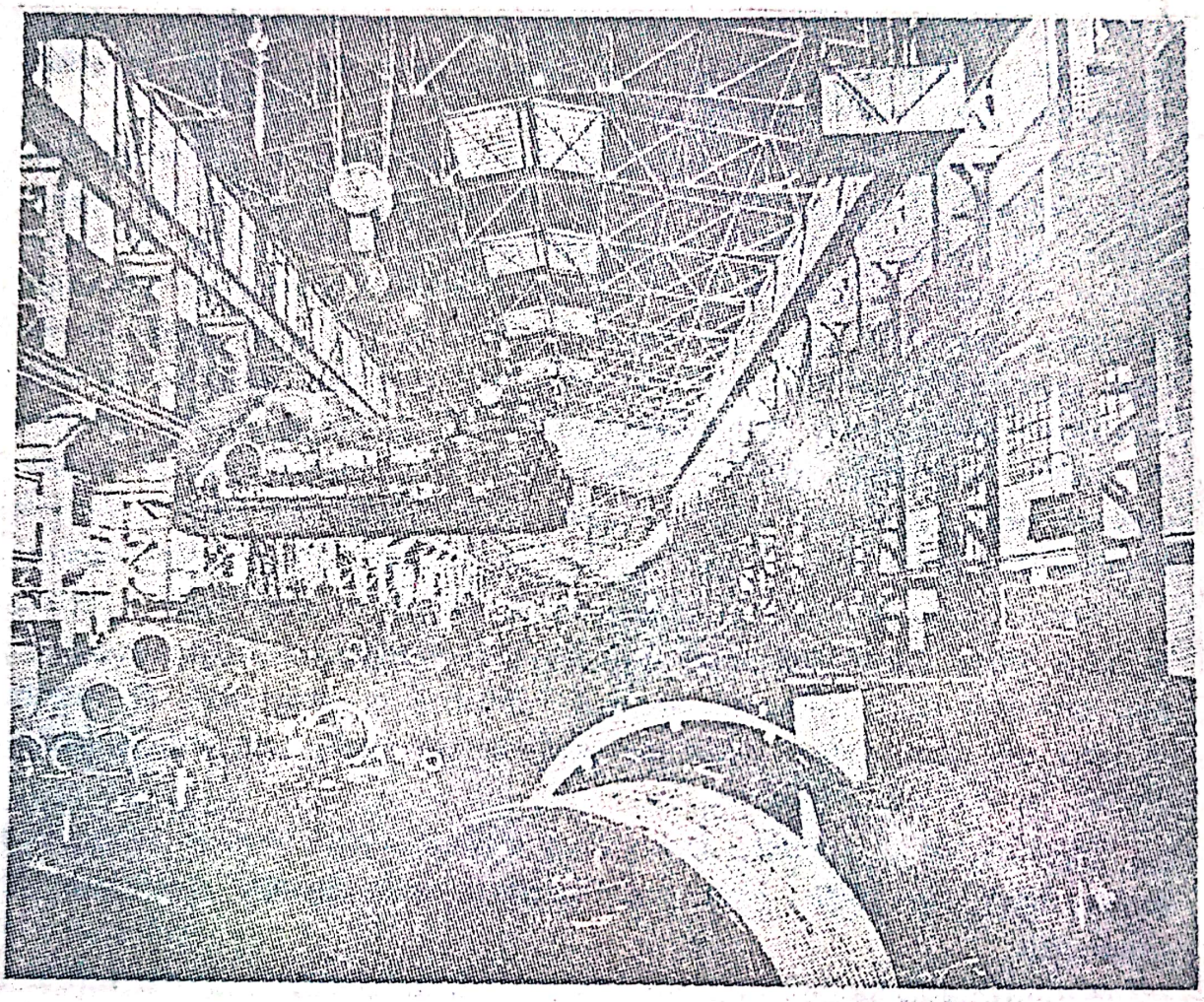

Hală industrială

avansată. Aceasta contribuie la colaborarea și strîngerea legăturilor cu țările socialiste și cu cele capitaliste.

Dintr-o țară agrară, cu o industrie slab dezvoltată, România a devenit o țară industrial agrară, cu un înalt ritm de progres.

Uzinele constructoare de mașini din Reșița, Uzinele de tractoare și de autocamioane din Brașov, Uzinele „23 August" și cele pentru construcția de utilaj greu (UMGB) din București, Uzinele de rulmenți din Bîrlad, Uzinele „Electroputere" Craiova, dotate cu utilaj modern de înaltă tehnicitate, reprezintă numai cîteva exemple de mari unități constructoare de mașini, competitive pe plan mondial.

Scanned with OKEN Scanner

Produsele industriei românești constructoare de mașini sînt în prezent apreciate și, în repetate rînduri medaliate, la numeroasele expoziții de prestigiu din afara granițelor la care participă România.

Asigurarea dezvoltării industriei constructoare de mașini a impus desfășurarea unei vaste acțiuni de pregătire a cadrelor tehnice de toate categoriile, de la muncitorul calificat pînă la inginerul absolvent al institutului de învățămînt tehnic superior.

Nu este posibil progres fără cercetare științifică.

În prezent există o puternică bază de cercetare, în catedrele din învățămîntul tehnic superior, în institutele departamentale de cercetări și proiectări specializate — pentru echipamente energetice, utilaj petrolier, mașini agricole, autovehicule și tractoare, mașini de ridicat și transportat, construcții navale ș. a. — în laboratoarele marilor uzine. Institutul central de cercetări pentru construcția de mașini, recent înființat, are menirea de a coordona cercetarea științifică și de a dezvolta tehnologia în acest domeniu.

În același domeniu, dispunem în prezent de bogate și valoroase publicații tehnice și științifice în limba română — tratate, cursuri și periodice — unele traduse și în limbi străine, care ajută școala, producția și cercetarea, deschizînd totodată noi orizonturi.

În etapa actuală este în plină desfășurare procesul de integrare învățămînt — cercetare — producție, care dă sens concret rezultatelor muncii în toate cele trei domenii interdependente.

Talentul, vigoarea și capacitatea creatoare a poporului român, au ieșit cu pregnanță în evidență și în domeniul producției industriale, în mod deosebit al unei industrii constructoare de mașini, cu produse calitativ competitive cu cele ale industriilor cu veche tradiție din țările avansate.

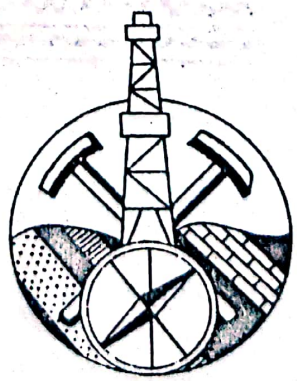

Anul 1973 a însemnat pentru „Dispozitivul electronic de aprindere pentru motoarele cu ardere internă — autori Alexei V. Vulpe și Dumitru N. Ștefănescu — un dublu record : Medalia de aur „cu felicitările juriului“ la Salonul — concurs internațional al invențiilor organizat la Harney — Franța (17—22 mai), sub egida Uniunii franceze a inventatorilor și Medalia de aur, în cadrul Salonului mondial al invențiilor, de la Bruxelles, Belgia, din decembrie.

La salonul de investiții din cadrul Tîrgului de vară de la Viena standul românesc s-a bucurat de un interes deosebit. Marturie elocventă stă acordarea a trei medalii pentru cele trei invenții expuse de arh. Alexandru Ene : „Aur“ — pentru „Perspectograf“ (aparat pentru construirea mecanică a imaginilor perspective“ ; „Argint“ pentru „Hașurator“ (aparat pentru măsurarea desenelor) și pentru „Procesul și instalația de evacuare a lichidelor din rezervoarele navelor scufundate. (— *Informația* 16. II. 1974 —).

La Tîrgul internațional de la Plovdiv (R. P. Bulgaria) o invenție românească în domeniul telefoniei a fost distinsă cu medalia de aur [...]. Invenția, „Aparatul de înregistrare a activității într-o centrală telefonică automată“ creație a inginerului Radu Stan, a fost brevetată în Anglia, Franța, Belgia și S.U.A., urmînd a fi brevetată în R. F. Germania și Japonia (— *România liberă* 21. IX. 1973 —).

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 44

INDUSTRIA CHIMICĂ

Industria, factor hotărîtor al progresului economico-social general, cunoaște un amplu proces de diversificare a ramurilor și subramurilor sale.

În R. S. România drumul pe calea progresului tehnic a permis industriei chimice, ramura industrială cu cel mai rapid ritm anual de dezvoltare (21,4% între 1966—1970) să valorifice cu înaltă eficiență

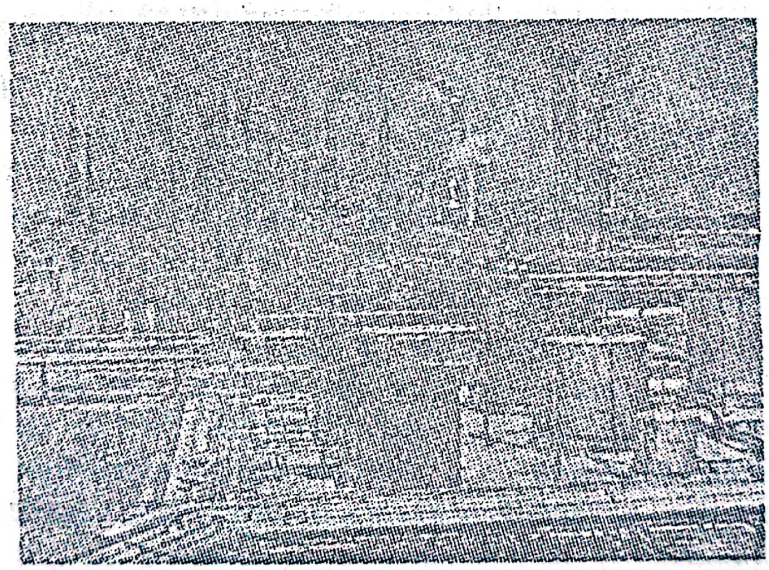

Grupul petrochimic Brazi

resursele naturale ale țării și astfel să satisfacă necesitățile altor sectoare ale economiei naționale cu materii prime și materiale la un nivel calitativ superior.

Scanned with OKEN Scanner

Eforturile depuse pentru crearea unei puternice baze tehnico-materiale sînt reflectate prin rezultatele înregistrate pe parcursul anilor. Edificator în acest sens este faptul că *întreaga producție chimică a anului 1950 a fost realizată în 1970 în numai 7 zile*, România situîndu-se și pe plan european pe primele locuri ca ritm de dezvoltare a producției acestei ramuri.

Grija pentru dezvoltarea industriei chimice face ca fondurile de investiții puse la dispoziția acestei ramuri să fie din ce în ce mai mari. De exemplu, fondurile alocate perioadei 1970—1975 (22%) depășesc volumul total al investițiilor pentru industria chimică din ultimele două decenii (1950—1970).

Ilustrînd tendința de modernizare a ramurii, *petrochimia* (căreia îi revine 40% din fonduri) furnizează peste 1/5 din producția industriei chimice. Ea a permis dezvoltarea în R. S. R. a industriei de îngrășăminte cu azot, de fire și fibre sintetice, de mase plastice, rășini sintetice, cauciuc sintetic etc. La combinatul de la Pitești, se realizează etilenă, acrilonitril, benzen etc. folosite pentru obținerea altor substanțe chimice.

Creșterea producției proprii de *îngrășăminte chimice și de antidăunători* constituie un obiectiv de bază al indurstiei chimice, în vederea obținerii unei producții agricole din ce în ce mai ridicate. Se precizează că în 1975 consumul de îngrășăminte chimice să fie de circa 200 kg. substanță activă la hectar, sporirea producției de îngrășăminte realizîndu-se prin creșterea ponderii sortimentelor cu eficacitate economică ridicată, cum sînt îngrășămintele concentrate, îngrășămintele complexe etc. La combinatul chimic Craiova se produc îngrășăminte pe bază de azot, la cel din Năvodari îngrășăminte fosfatice, iar la combinatul de la Borzești se fabrică în mari cantități insecticide, fungicide și ierbicide împotriva dăunătorilor din agricultură.

Pentru dezvoltarea bunurilor de larg consum s-a mărit *producția de fibre și fire sintetice* obținute din materii petrochimice și de fire și fibre artificiale pe bază de celuloză. Uzina de fire și fibre sintetice de la Săvinești produce fire textile tip mătase, fire supraelastice, fibre tehnice, iar la combinatul de la Brăila se produc fire și fibre tip lînă și bumbac.

Un alt domeniu în care industria chimică joacă un rol important este acela *al apărării sănătății*. Pe această linie și-a dezvoltat și perfecționat unitățile industria de medicamente, organizată în cadrul a opt unități situate în trei centre mari (București, Iași, Cluj-Napoca).

Industria aluminei și a aluminiului, industrie tînără, din deceniul trecut, situează R.S.R. alături de țările mari producătoare de aluminiu.

Scanned with OKEN Scanner

Am amintit doar cîteva domenii în care chimia a înregistrat succese remarcabile. Acestea fac ca la ora actuală să exportăm nu numai produse finite, ci și instalații și aparataj de prelucrare ca și experiență și inteligență, prin specialiștii străini care au studiat la noi în țară, prin specialiștii români invitați peste hotare.

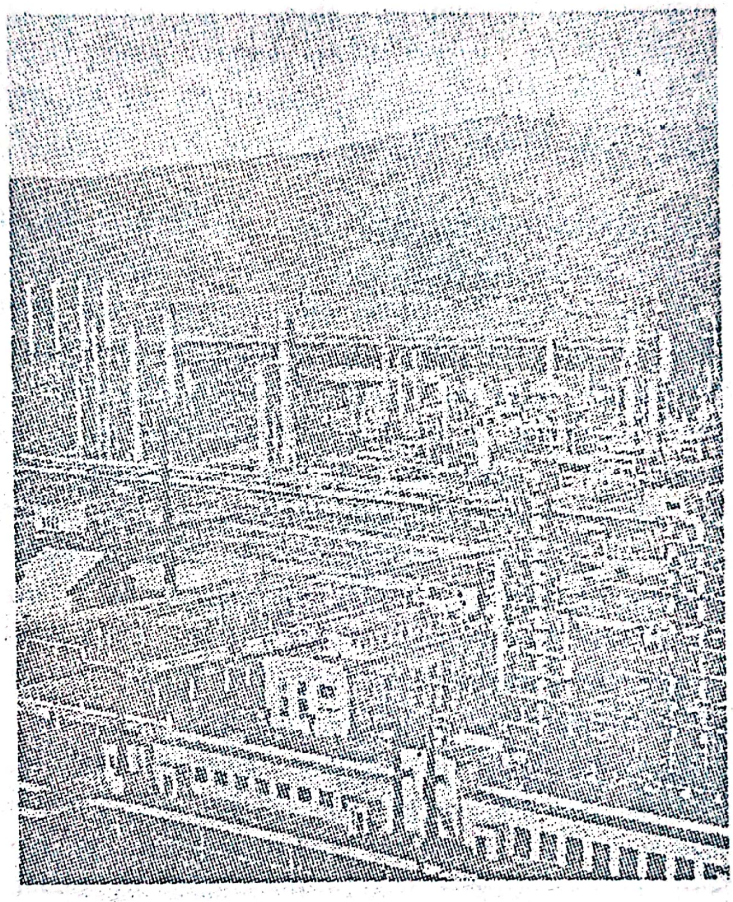

Rafinăria Combinatului chimic Borzești

Avînd în vedere atît experiența acumulată pînă în prezent, cît și existența complexelor industriale de mari proporții, cărora în perioada 1971—1975 li se adaugă alte sute de noi capacități industriale, se poate trage concluzia că bogatele resurse ale R.S.R. vor putea fi valorificate complet și diversificat la un înalt nivel de exploatare.

Cum astăzi, practic, nu există nici un domeniu în care chimia să nu joace un rol de prim rang, dezvoltarea impetuoasă a industriei chimice e o legitate căreia Republica Socialistă România i-a acordat și-i acordă o atenție deosebită, ceea ce-i va permite să se situeze printre țările cu cea mai dezvoltată industrie chimică din Europa.

Scanned with OKEN Scanner

Unul dintre cele mai importante și tradiționale centre nu numai de extracție, dar și de prelucrare a țițeiului din țara noastră îl constituie Ploieștiul. La Brazi — la numai cîțiva kilometri în partea sudică a Ploieștilor — funcționa încă din 1934 singura rafinărie finanțată de către stat (fără acțiuni străine). Marele act istoric de la 23 August 1944 a adus transformări remarcabile acestei zone petrolifere a țării. În drum spre crestele muntoase ale Carpaților ne-au devenit familiare de mulți ani coloanele înalte de metal în vîrful cărora strălucea veșnic o flacără vie.

De fapt adevăratul act de naștere a platformei Brazilor, cunoscută astăzi sub denumirea de Grupul industrial de petrochimie și incluzînd atît rafinăria cît și fostul combinat petrochimic, s-a constituit în anul 1953. Aici a fost construită prima instalație de distilare atmosferică de concepție românească, a cărei capacitate de prelucrare la numai cîțiva ani s-a dublat. Simultan a intrat în funcțiune și o altă unitate de prelucrare secundară — cracarea [1] termică a păcurii. Astăzi din aceste două instalații, conform programului de înnoire și modernizare a utilajului, pe platforma Brazilor a mai rămas doar instalația de distilare atmosferică. Apare, în schimb (1963), un nou colos, o mare și modernă instalație de distilare atmosferică, cuplată cu o instalație de desalinare electrică și o alta de distilare în vacuum [2] a păcurii, capabilă singură să prelucreze anual milioane de tone de țiței.

În perioada 1966—1970 platforma petrochimică de la Brazi s-a îmbogățit anual cu una sau mai multe unități. Ele și-au atins parametrii proiectați în termeni mai scurți decît era prevăzut și la capacități chiar mai mari. Explicația o putem foarte bine găsi în aportul pe care și-l dau factori ca : organizarea producției și a muncii, preocuparea permanentă pentru ridicarea calificării și perfecționarea cadrelor, existența cooperării extrem de rodnice cu institutele de cercetări și de învățămînt superior.

Tocmai din această pricină avînd în vedere o permanentă preocupare de valorificare superioară a tonei de țiței, Grupul industrial de petrochimie din Ploiești, care prelucrează o treime din producția de petrol a țării, a ajuns astăzi să producă peste 100 de produse, față de numai 16 existente la înființare, în 1953 [...]

Produsele Grupului industrial de petrochimie din Ploiești sînt cunoscute în întreaga lume. Ele s-au impus în primul rînd prin cali-

---

[1] *cracare* — operație industrială prin care moleculele organice mari se scindează termic sau catalitic în molecule mai simple.

[2] *vacuum* — vid.

Scanned with OKEN Scanner

tățile lor superioare față de altele similare, realizate chiar de țări cu o industrie tradițională în acest domeniu. Mai mult, în înseși aceste țări, produsele petrochimice românești fac concurență, și trebuie specificat, cu succes, produselor proprii. Este cazul, de pildă, al marilor trusturi chimice din Anglia, R. F. Germania, Italia, Japonia și chiar din Statele Unite ale Americii. În cele peste 60 de țări, produsele petrochimice de la Ploiești satisfac cele mai exigente pretenții. Și, tocmai ca o recunoaștere a acestui fapt, nu este de mirare că Grupul industrial de petrochimie din Ploiești construiește instalații, dă asistență tehnică și pregătește specialiști în cadrul diferitelor forme de cooperare interțări.

Știință și tehnică, nr. 2/1972, p. 35.

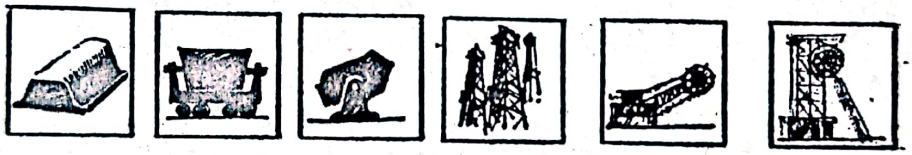

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 45

DEZVOLTAREA TRANSPORTURILOR ÎN ROMÂNIA

Așezată în bazinul Dunării și pe litoralul Mării Negre, la o însemnată răspîntie de drumuri europene, care traversează teritoriul țării, România dispune de condiții cu totul prielnice pentru buna desfășurare a tuturor ramurilor de transport. Această activitate, paralel cu avîntul general al economiei, a cunoscut un ritm susținut de dezvoltare, din

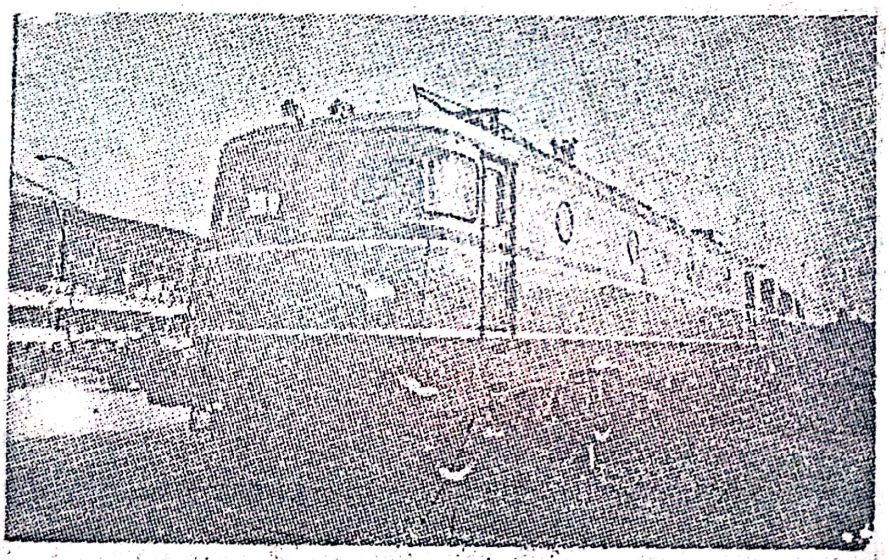

Locomotivă electrică produsă la „Electroputere"-Craiova

nevoia de a se asigura posibilități optime în deplasarea mărfurilor și a călătorilor, atît în interiorul cît și în afara țării, sau în vederea tranzitului pe care-l efectuează alte state pe teritoriul românesc.

Transporturile terestre — feroviare și rutiere — îndeplinesc un rol de prim ordin în economia României, concentrînd cel mai mare volum de trafic [1] atît la mărfuri cît și la pasageri.

[1] *trafic* — frecvența operațiilor de transport efectuate în condiții date și într-un anumit interval de timp.

Scanned with OKEN Scanner

Căile ferate și-au început existența, încă din a doua jumătate a veacului trecut, după care rețeaua s-a extins continuu în concordanță cu nevoile economiei, perfecționîndu-se totodată sub raport tehnic.

Realizări mai însemnate au avut loc după 1948, odată cu construirea cîtorva linii noi, care au avut ca scop legarea unor regiuni ale țării, rămase pînă atunci într-o oarecare izolare, dublarea a numeroase sectoare acolo unde traficul era mai intens, îmbunătățirea continuă a înzestrării tehnice a rețelei, înlocuirea tracțiunii cu abur cu cea diesel și electrică, folosirea tot mai largă a unei aparaturi de telecomandă, automatizarea și modernizarea capacității gărilor și triajelor [2], mărirea vitezei comerciale a garniturilor și trecerea la electrificarea unor linii de importanță mai deosebită. Sînt astfel electrificate sau în curs de electrificare liniile : București—Brașov, Craiova—Orșova—Caransebeș—Regița, Filiași—Tg. Jiu—Simeria—Deva—Mintia, Timișoara—Arad—Curtici, Adjud—Ciceu, Brașov—Deva etc.

Dezvoltarea transporturilor a necesitat construirea a numeroase lucrări de artă — tunele, viaducte, poduri în anumite puncte de pe trasee ca și intensificarea fabricării de utilaj feroviar — locomotive și vagoane — de tipurile cele mai moderne, deosebit de apreciate și peste hotare.

Principalele magistrale feroviare ale țării pleacă din orașul București, ramificîndu-se spre punctele de frontieră : Timișoara—Stamora Moravița sau Jimbolia, Arad—Curtici, Oradea—Episcopia Bihorului, Suceava—Vicșani, Iași—Ungheni, București—Giurgiu sau acelea care se îndreaptă spre Galați—Brăila și litoral. Acestea din urmă, ajungînd prin Constanța la Mangalia, traversează Dunărea între Fetești—Cernavodă, pe un mare pod feroviar (4075 m), al doilea ca mărime din Europa, construcție remarcabilă care a reprezentat unul din cele mai strălucite momente ale dezvoltării tehnicii românești de la sfîrșitul secolului trecut. Dunărea mai este traversată de un al doilea pod între Giurgiu—Ruse (2200 m) construit mai recent împreună cu R. P. Bulgaria.

Pe căile ferate române circulă mai multe trenuri exprese internaționale. Dintre aceste garnituri internaționale amintim „Orient Expres“ (spre Paris), „Balt Orient-Expres“ (spre Berlin și Peninsula Scandinavică). „Nord-Orient Expres“ (spre Varșovia), „Danubius Expres“ (spre Moscova) etc.

Transporturile rutiere s-au dezvoltat de asemenea. Șoselele de trafic național și internațional sînt modernizate, iar parcul de autovehicule

---

[2] *triaj* — stație de cale ferată în care se garează vagoanele și unde se compun trenurile de marfă sau de călători.

Scanned with OKEN Scanner

considerabil mărit. Rețeaua transporturilor auto s-a dezvoltat într-atît, încît, cele mai îndepărtate sate sînt astăzi deservite de curse zilnice. S-au extins totodată construcțiile de poduri. O recentă lucrare, impresionantă ca proporții, este podul rutier peste Dunăre de la Giurgeni—Vadu Oii, care înlesnește legăturile Capitalei cu Dobrogea și cu litoralul de-a lungul unei însemnate magistrale. Ea este deosebit de animată în timpul verii de către turiștii români și străini care se îndreaptă spre însoritele plaje de pe litoral.

Cunoscînd că intensitatea traficului rutier este mereu în creștere, s-a început transformarea principalelor drumuri naționale în autostrăzi. Una din ele, pe traseul București—Pitești, a și fost dată în funcțiune, urmînd ca ea să fie prelungită prin Rîmnicu-Vîlcea la Sibiu.

În ceea ce privește *transporturile fluviale*, acestea se efectuează în principal pe Dunăre. Marele fluviu străbate teritoriul României între Baziaș—Sulina. Sectorul dintre Brăila—Sulina îl formează *Dunărea maritimă*, deoarece pe această porțiune, șenalul navigabil fiind mai adînc, permite circulația unor vase maritime de tonaj mai mare. Pe Dunărea maritimă se găsesc cele mai mari porturi fluvio-maritime românești: Brăila, Galați. Acesta din urmă și-a mărit mult activitatea portuară, odată cu construirea Combinatului siderurgic. În acest scop aici s-a construit un nou port mineralier. Pentru desfășurarea în bune condiții a navigației pe brațul Sulina, acesta a fost canalizat. S-a înființat și un serviciu special pentru dragarea brațului și a gurilor sale în locul de vărsare în mare, amenințate cu împotmolirea de aluviuni.

Sectorul *Dunării fluviale* care urmează în amonte de Brăila pînă la Baziaș, îngăduie numai deplasarea vaselor de mic tonaj, întrucît adîncimea albiei nu este prea mare. Înainte vreme, navigația era mult îngreuiată în zona Porților de Fier din cauza vitezei mari a curentului, a micii adîncimi și a stîncilor din albia fluviului. Construirea nodului hidrotehnic și de navigație aici, a înlăturat definitiv aceste piedici, permițînd sporirea simțitoare a traficului și amenajarea în jurul lacului a uneia dintre cele mai agreabile baze turistice din Europa.

Apele interioare, afluenți ai Dunării, nu sînt folcsite deocamdată pentru navigație. Dintre acestea trebuie menționat doar canalul Bega (114 km lungime din care 33 km pe teritoriul României) iar restul pe teritoriul R. S. F. Iugoslavia. Pe acest canal se transportă mai ales produse agricole, destinate orașului Timișoara.

În perspectivă, transporturile pe apele interioare ale României, vor cunoaște o dezvoltare deosebită. S-au elaborat deja proiectele pentru amenajarea navigației pe principalele rîuri ale țării (Someșul Mureșul, Jiul, Oltul, Ialomița, Siretul, Prutul), construirea canalului București—Dunăre și reluarea construirii canalului Dunăre—Marea Neagră.

Scanned with OKEN Scanner

Transporturile maritime se realizează prin Constanța, al doilea port ca importanță la Marea Neagră după Odesa (U.R.S.S.). Legat azi prin linii de navigație cu toate marile porturi ale Europei și din afara continentului, Constanța și-a sporit mult traficul. Portul a fost modernizat prin dotarea lui cu noi cheiuri, bazine, magazii și platforme de depozitare a mărfurilor. S-au efectuat, de asemenea, vaste lucrări pentru adîncirea radei [3], pentru a permite accesul unor vase de tonaj mare. Flota maritimă a fost înzestrată cu numeroase vase, multe construite în șantiere românești.

Același ritm accelerat de dezvoltare, l-au înregistrat *transporturile aeriene*, atît cele interne cît și cele internaționale. Rețeaua liniilor aeriene de lung parcurs s-a lărgit, deservind multe orașe ale țării, unde s-au construit aeroporturi de mare capacitate. Cel mai important — aeroportul internațional București-Otopeni (situat la 16 km de Capitală) — permite prin amenajările de care dispune, aterizarea și decolarea oricărui tip de avion aflat în prezent în circulație pe liniile aeriene internaționale.

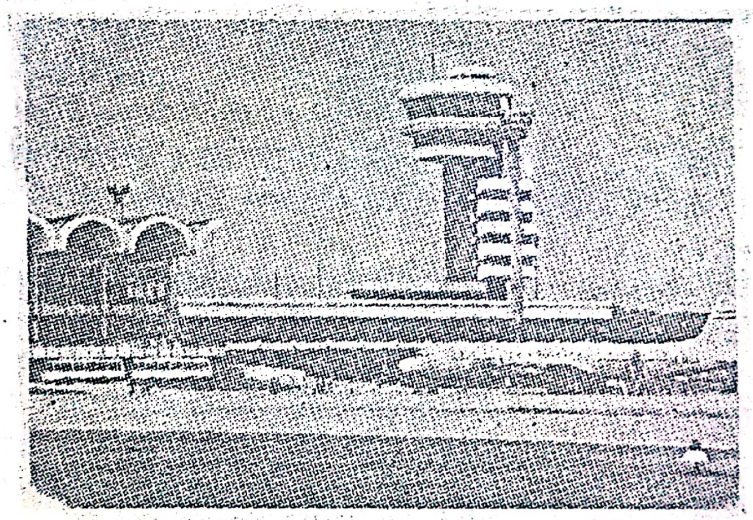

Aeroportul internațional București-Otopeni

Orașul București este azi legat prin linii regulate cu toate marile capitale europene ca și cu altele din celelalte continente. Aceste linii sînt deservite în cea mai mare parte de nave românești. În Dobrogea, lîngă Constanța, la Mihail Kogălniceanu, s-a amenajat un nou aeroport internațional pentru deservirea turiștilor care ne vizitează litoralul.

În domeniul telecomunicațiilor s-a introdus telefonia automată în toate reședințele județene ca și în orașele cu o activitate economică

3 *radă* — zonă maritimă situată în vecinătatea unui port, în care se adăpostesc navele.

Scanned with OKEN Scanner

mai însemnată precum și conectarea altor orașe la circuitul telefonic interurban. În același timp s-a dezvoltat pe scară națională radiodifuziunea și televiziunea iar serviciile poștale au fost reorganizate.

Toate aceste realizări, au contribuit la crearea unei rețele unitare de transport și telecomunicații, menite să asigure integral nevoile economiei naționale și deservirea populației în toate compartimentele.

LECTURĂ

În țara noastră puteți vedea Dunărea sub mai multe înfățișări. O puteți vedea alunecînd repede, tăcută și neînvinsă printre stîncile drepte ale Cazanelor [...].

O puteți vedea la Porțile de Fier, singurul loc unde vuiește ca o mare furtună depărtată [...].

Mai puteți vedea Dunărea la vale de Severin, fără luncă, mlădiindu-se ca un gît de lebădă printre maluri aproape egale ca înălțime, acoperite de dune [4] vechi care dau pămîntului o înfățișare de păr ondulat [...].

Oriunde ați vedea-o în țara noastră, Dunărea e o făptură complexă, ca o ființă care a văzut și a suferit multe și poartă în chipul său urma tuturor luptelor sale [...].

Dunărea nu e cel mai mare fluviu al Europei, și cu toate acestea Napoleon a numit-o „regele fluviilor Europei" [...].

Dunărea e singurul fluviu însemnat al Europei care, spre deosebire de mai toate celelalte care se îndreaptă spre nord sau spre sud, curge de la vest—est, tocmai prin centrul Europei, alcătuind o arteră care poate fi navigabilă pe o lungime de 2 600 km [...]. Avînd o direcție paralelă cu Mediterana, ea poate împrumuta o parte din atribuțiile Mediteranei, stabilind legături între partea continentală a Europei cu partea continentală a Asiei, precum Mediterana stabilește legătura între Europa maritimă și Asia maritimă [...].

Un fluviu navigabil care se varsă într-o mare este ca un golf adînc al acestei mări, în cuprinsul pămîntului [...].

Tot așa, Dunărea este ca un golf al Mării Negre și deci al Mediteranei, care intră adînc pînă în inima Europei. Și se poate spune mai mult : calea de apă a Dunării se poate prelungi pînă la Marea Nordului.

George Vîlsan, *Descrieri geografice*, Ed. științifică, Buc., 1964, p. 208—216.

---

[4] *dună* — formă de relief generată de acțiunea vîntului.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 46

DEZVOLTAREA INTENSIVĂ ȘI MULTILATERALĂ, ATRIBUT AL UNEI AGRICULTURI MODERNE

În România, agricultura reprezintă o ramură de bază, hotărîtoare pentru dezvoltarea întregii economii naționale. Indisolubil și multilateral legată de celelalte ramuri ale economiei naționale, dezvoltarea agriculturii constituie o necesitate pentru dezvoltarea armonioasă și rapidă a întregii producții sociale, pentru realizarea în fapt a programului Partidului Comunist Român de ridicare a nivelului de trai al

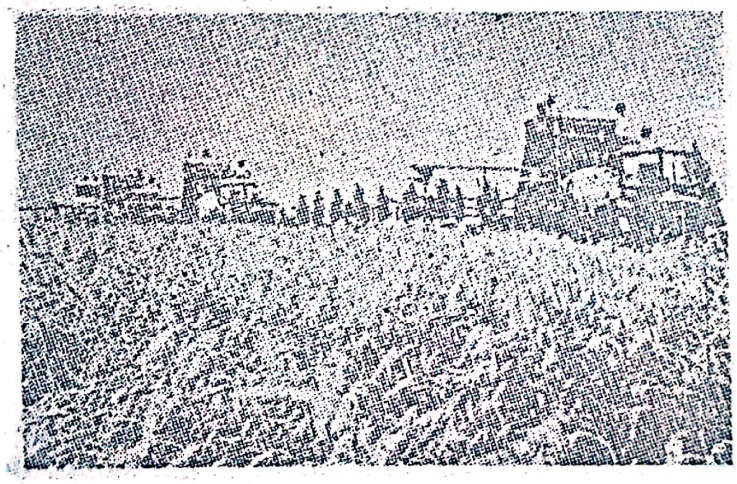

Combine agricole fabricate în România

poporului. Componentă majoră a stării de proporționalitate din economia noastră națională, dezvoltarea agriculturii este chemată să contribuie la satisfacerea deplină a necesarului de produse agroalimentare, la asigu-

Scanned with OKEN Scanner

rarea cu materii prime a unor ramuri industriale, îndeosebi a industriei ușoare și alimentare, precum și la crearea unor disponibilități pentru export. De starea dezvoltării agriculturii depinde în același timp și posibilitatea folosirii eficiente a forței de muncă existente în economia națională. O agricultură slab dezvoltată, cu un nivel redus al productivității muncii, necesită o cantitate sporită de forță de muncă limitînd astfel dezvoltarea celorlalte ramuri economice pe care le lipsește de necesarul de forță de muncă în continuă creștere. Progresul rapid al agriculturii este condiționat însă de dezvoltarea armonioasă a celorlalte ramuri ale economiei naționale, îndeosebi de dezvoltarea industriei, de capacitatea acesteia de a asigura agriculturii o bază tehnică modernă în pas cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii.

Pentru ca agricultura să se încadreze armonios în rolul ce-i revine în procesul creșterii economice, este necesară dezvoltarea sa intensivă și multilaterală. *Prin dezvoltarea intensivă a agriculturii se înțelege obținerea unor producții agricole sporite pe unitate de suprafață agricolă și cu cheltuieli de muncă mai reduse pe unitatea de produs.* Sporirea producției agricole se poate realiza și pe cale extensivă, adică prin sporirea cantității de teren utilizat în agricultură. Dat fiind caracterul relativ limitat al suprafețelor de teren agricol de care dispune fiecare țară, singura cale de dezvoltare a producției agricole rămîne cea intensivă. Asigurarea unei agriculturi intensive este strîns legată de aplicarea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii în producție. Ea presupune utilizarea mijloacelor tehnice avansate, folosirea îngrășămintelor naturale și chimice, aplicarea științei agricole și zootehnice, irigarea terenurilor, acolo unde este necesar etc. Agricultura intensivă încetează să mai fie o activitate empirică, ea trebuie să fie organizată științific cu ajutorul specialiștilor, ingineri agronomi, tehnicieni și zootehnicieni etc.

O agricultură modernă se caracterizează în același timp și printr-o *dezvoltare multilaterală*. Aceasta presupune dezvoltarea armonioasă a principalelor ramuri ale producției agricole: cereale, plante tehnice (industriale), viticultură, legumicultură, pomicultură, zootehnie etc., ramuri care, în condițiile pedoclimatice existente și în concordanță cu nevoile economiei naționale dau maximum de productivitate și de rentabilitate. Dezvoltarea multilaterală a agriculturii trebuie să asigure îmbinarea armonioasă a tuturor ramurilor, asigurînd astfel valorificarea terenurilor agricole și a utilajelor existente, creșterea producției și a productivității muncii.

În România, realizările deosebite obținute în domeniul dezvoltării intensive și multilaterale a agriculturii sînt rodul politicii științifice a

Scanned with OKEN Scanner

Partidului Comunist Român. Aceste realizări au la bază atît procesul amplu de transformare socialistă a agriculturii care a asigurat dominarea marii producții în agricultură, cît și eforturile făcute în domeniul făuririi și dezvoltării bazei tehnico-materiale a agriculturii. An de an, statul a afectat agriculturii un volum tot mai mare de investiții. Politica industrializării socialiste a asigurat la rîndul său crearea unor fabrici și uzine producătoare de tractoare și utilaj agricol, de îngrășăminte chimice etc.

Astăzi, în România circa 91% din întreaga suprafață agricolă aparține sectorului de stat și cooperatist. Întreprinderile agricole de stat dețin 2.084.000 ha, cooperativele agricole de producție 8.845.000 ha; pășunile și fînețele reprezintă 4.455.000 ha, din care 2.337.000 ha sînt proprietate de stat.

Baza tehnico-materială a agriculturii s-a dezvoltat și perfecționat an de an. În 1973 pe ogoarele țării lucrau 115.000 tractoare, aproape 44.000 combine, cca 50.000 semănători și numeroase alte mașini agricole de înalt randament. Cantitățile de îngrășăminte chimice, insec-

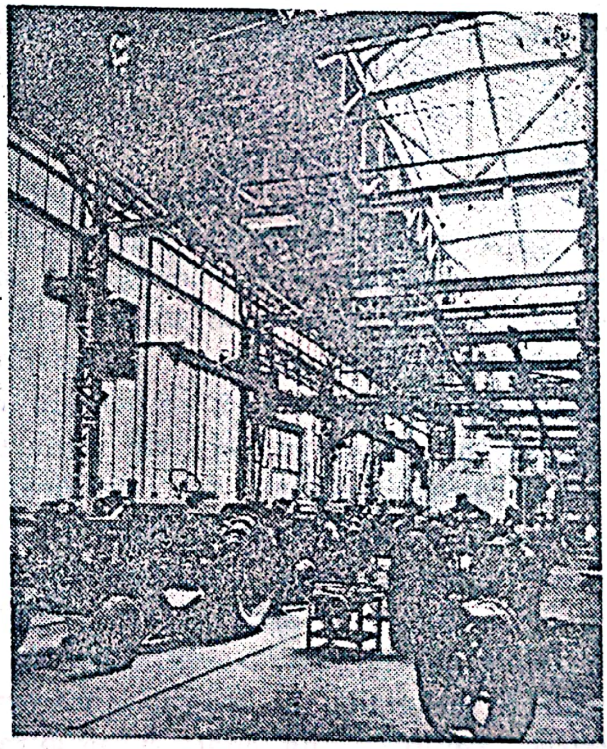

Hală de montaj la uzinele „Tractorul" din Brașov

ticide și insectofungicide utilizate în agricultură au sporit continuu. Numărul inginerilor și cadrelor tehnice din agricultură a crescut considerabil, are loc un *amplu proces de profesionalizare a forței de muncă din agricultura românească.*

Rezultat firesc al preocupărilor de dezvoltare a bazei tehnico-materiale a agriculturii, a asigurării de semințe cu înaltă productivitate, a perfecționării cadrului organizatoric de desfășurare a activității în agricultură, producția agricolă în România a crescut an de an. Pe această bază au crescut veniturile țărănimii, s-a îmbunătățit aprovizionarea populației cu produse agroalimentare, a crescut rolul agriculturii în dezvoltarea armoniasă a economiei naționale.

LECTURA

În condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane, dezvoltarea cu caracter industrial a tuturor ramurilor economice se impune, din ce în ce mai mult, ca o lege a progresului economic. Această lege privește în cel mai înalt grad și agricultura.

Sarcina istorică de lichidare a gravei înapoieri tehnico-economice în care fusese ținută agricultura românească sub regimul burghezo-moșieresc și de făurire a bazei tehnice moderne la sate a revenit socialismului. Pîrghia principală în acest scop a constituit-o și o constituie industrializarea socialistă a țării care, prin industriile din amonte de agricultură, pe lîngă electrificare, oferă mijloacele mecanizate și chimice necesare proceselor de producție, iar prin ramurile industriale din aval creează condiții corespunzătoare de valorificare eficientă a produselor. Prin toate acestea, industrializarea a făurit una din premisele hotărîtoare pentru transformarea socialistă a agriculturii.

Orice manifestare de neglijare a agriculturii, a dezvoltării bazei sale tehnico-materiale poate da naștere la disproporții, la dificultăți în dezvoltarea echilibrată a economiei, în utilizarea întregului potențial al țării pentru sporirea venitului național și asigurarea ridicării nivelului de trai al populației.

Sporirea producției și a productivității muncii agricole necesită aplicarea pe scară largă a științei și tehnicii înaintate, utilizarea mijloacelor de muncă moderne, care să influențeze, într-o măsură tot mai mare factorii naturali de care depinde procesul producției agricole. Principala cale de mărire a producției agricole o constituie intensificarea

Scanned with OKEN Scanner

consecventă a agriculturii pe baza mecanizării, electrificării și chimizării producției, a sistemului de îmbunătățiri funciare aplicat în zonele în care condițiile naturale îl fac necesar ca și în general, aplicarea sistematică a rezultatelor cercetării științifice în producție. Dezvoltarea intensivă a producției vegetale are drept rezultat sporirea producției pe unitate de suprafață. Fără un înalt grad de mecanizare, fără extinderea chimizării și irigațiilor, fără asigurarea mijloacelor corespunzătoare de transport și depozitare a producției agricole, a unor condiții optime de prelucrare agro-industriale, nu poate fi concepută o agricultură modernă. În același timp, asigurarea unui puternic sector zootehnic și a unei producții ridicate pe cap de animal, reprezintă indicatori caracteristici ai unei agriculturi intensive, moderne.

Economia politică a socialismului,
Ed. didactică și pedagogică, Buc., p. 99—100.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 47

LITERATURA ACTUALĂ

Continuatoare a celor mai bune tradiții ale scrisului românesc, literatura actuală reprezintă nu numai o etapă, ci și un moment deosebit în evoluția literaturii române.

Plachetele argheziene *(Frunze, Poeme noi, Cadențe, Silabe)*, postumele lui Blaga (1962), volumul *Monolog în Babilon* (1967) de Al. Philippide și „redescoperirea" lui Ion Barbu, accentuează diversificarea poeziei și intelectualizarea ei prin reflecție.

Noile structuri ale civilizației socialiste reclamă o conștiință solidară ; Omul este înțeles în sensul de Umanitate și raportat la probleme contemporane. Lui *Nicolae Labiș* (1935—1956) îi aparține definiția *Luptei cu inerția* (volum apărut postum, în 1958).

În perioada 1948—1960, mesajul social-politic apelează mai ales la reportaj. După 1960, poezia revine la întrebările fundamentale. I se redefinește specificul, se redimensionează unele cuvinte elementare : om, pămînt, bucurie, durere, viață, dragoste, pîine, prezent, viitor, timp, singurătate. Creația marilor poeți aparținînd generației vîrstnice este continuată de *Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Ștefan Augustin Doinaș, Geo Dumitrescu, E. A. Baconsky* etc. În elegiile lui Eugen Jebeleanu din *Hanibal* (1972), în versurile lui Mihai Beniuc din *Materia și visele* (1961) sau în ale lui Geo Dumitrescu din *Nevoia de cercuri*, fascinația ideilor duce spre un univers umanizat, capabil să comunice complexitatea omului modern, în care erosul, timpul, sentimentul patriotic, deschid noi orizonturi de angajare a conștiinței.

Din generația mai tînără s-au impus în ultimul deceniu : *Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Ana Blandiana* etc.

Antisentimentală adesea, distanțată de caligrafia clasică, poezia ultimului deceniu adaugă limbajului un plus de sugestie. Cuvintele sînt mai sărace decît sentimentele, constată, în 1968, Nichita Stănescu,

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

într-un poem din *Laus Ptolomei*: „Cuvintele lașele / ele singure se ucid pre ele, / numai ele se pot nega ! / pe ele însele, / numai ele, nelinîștitele, / se neagă tot timpul unele pe altele, / se ucid / numai îndeele, pentru dreptul / întîiului născut / tot timpul și tot lucrul, / unele pe altele, / Niciodată un copac / n-a ucis un copac, / niciodată o piatră / n-a depus împotriva pietrei mărturie. / Numai numele copacului ucide / numele copacului, / numai numele pietrei / ucide, depunînd mărturie / despre numele pietrei...". Poetul *Necuvintelor* a încercat și a reușit să întreprindă una dintre cele mai spectaculoase reforme în lexicul limbii române. Sensibil la mituri, Ioan Alexandru (transilvănean, ca Lucian Blaga) este atras de enigme halucinatorii în *Imnele bucuriei* (din „pieptul strămoșilor" curg „izvoare eterne", din pămînt se aud voci ciudate, „vatra focului" păstrează semnele vieții). Preferînd dicțiunea dezarticulată, Marin Sorescu surprinde în versuri memorabile dimensiunea interioară a omului modern. Prin Ana Blandiana, literatura feminină continuă tradiția unor valoroase scriitoare care s-au afirmat în trecut.

În primul deceniu republican, proza devine cel mai folosit mijloc de investigație a psihologiilor eliberate de tarele unui trecut anulat de evoluția istoriei. Cîteva romane provenind de la scriitorii : *Mihail Sadoveanu, Zaharia Stancu, G. Călinescu, Marin Preda, Eugen Barbu* și *Titus Popovici* au intrat în conștiința generală. Ulterior, observația socială, „reflectarea" realității, și-a asociat mijloacele analizei ; în locul observațiilor „de suprafață", al biografiilor colective, văzute „în mișcare", apar raporturile complexe dintre individ și societate, bazate pe reacții interne, uneori dramatice (*Desculț* de Zaharia Stancu, *Morometii* de Marin Preda, *Groapa* de Eugen Barbu etc.). Integrarea socială nu se poate face decît prin acord cu istoria ; opțiunea etică este făcută din perspectiva unei atitudini. Meditația apelează la mijloacele filozofiei (*Princepele* de Eugen Barbu, *Șatra* de Zaharia Stancu, *Îngerul a strigat* de Fănuș Neagu). O mare dezvoltare a luat-o nuvela și reportajul.

La numele poeților și prozatorilor menționați se mai adaugă alte cîteva zeci, dintre care, unii scriu în limba maghiară (Naghy István, Sütö Andras), iar alții în limba germană (Oscar Walter Cisek, Erwin Wittstock).

Exegeza critică și istorico-literară, reprezentată cu strălucire de G. Călinescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu este continuată de *Al. Dima, Const. Ciopraga, Al. Piru, Adrian Marino, N. Manolescu, E. Simion* etc.

Prin *Aurel Baranga (Opinia publică), Horia Lovinescu (Moartea unui artist), Al. Mirodan (Ziariștii)* și *Paul Everac (Un fluture pe lampă)*, dramaturgia înscrie realizări de prestigiu.

Este recunoscut astăzi că literatura constituie o forță importantă în viața popoarelor. Scriitorii români contribuie activ la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, la crearea, pe aceste meleaguri socialiste, a României comuniste de mîine.

Paralel cu procesul de autodefinire a personalității culturii naționale, scriitorii români contribuie la efortul general de formare a unui nou patrimoniu cultural universal.

LECTURA

— De ce dorm oamenii noaptea ?

— Dar tu cînd dormi, Darie ?

— Tot noaptea. Însă, vara mai ales, n-aș dormi deloc.

— Dar ce-ai face ?

— M-aș culca pe iarbă /.../ Însă cu fața în sus m-aș culca. Aș ține ochii deschiși. Dacă s-ar putea să nu clipesc, n-aș clipi. Nici măcar n-aș clipi. Aș privi stelele. Și, privindu-le, mi-aș închipui că...

— Culcă-te în iarbă acum. Uită-te la stele acum, Darie, și închipuiește-ți acum ceea ce vrei tu să-ți închipuiești...

Ascult ce îmi spune vîntul. Mă culc în iarbă. E moale iarba. Și e proaspătă. Mă îmbată mireasma crudă. Îmi pun amîndouă mîinile sub cap. Privesc cerul. Pare neclintit, însă eu știu că nu e neclintit. Nimic nu stă neclintit. Întregul cer, cît se vede și cît nu se vede, cu stelele lui, care se văd și care nu se văd, vine de undeva. De unde ? Nu știu. Și întregul cer, cu toate stelele lui, care se văd și care nu se văd, aleargă încotrova. Încotro ? Nu știu. Am să întreb iarba. Mă întorc. Întreb iarba. Nu știe nici ea. Am să întreb pămîntul. Îl întreb. Nici pămîntul nu știe. Întind mîinile. Opresc, din alergarea lui lină, vîntul. Îl întreb :

— Nu știu, Darie.

— Știe cineva pe lumea asta ?

— Nu știe, Darie.

Îmi dă cu tifla vîntul. Îmi dă cu tifla și pleacă mai departe vîntul.

Acum, îmi spun, acum n-am să mai întreb pe nimeni. Am să privesc cerul. Încep să-l privesc.

Zaharia Stancu, *Desculț*,
vol. II, ESPLA, Buc., 1960, p. 95—96.

Scanned with OKEN Scanner

Lumină lină

Lumină lină lini lumini
Răsar din codri mari de crini
Lumină lină cuib de ceară
Scorburi cu miere milenară
De dincolo de lumi venind
Și niciodată poposind
Un răsărit ce nu se termină
Lină lumină din lumină lină.

Cine te așteaptă te iubește
Iubindu-te nădăjduiește
Că într-o zi lumină lină
Vei răsări la noi deplină
Cine primește să te ceară
Trei oameni vor veni să-l vadă.

Lumină lină lini lumini
Răsar din codri mari de crini
I-atîta noapte și uitare
Și lumile au pierit din zare
Au mai rămas din veghea lor
Luminile luminilor.

Lumină lină lini lumini
Înstrăinîndu-i pe străini
Lumină lină, nuntă leac
Tămăduind veac după veac
Cel întristat și sărăcit
Cel plîns și cel nedreptățit.

Și pelerinul însetat
În vatra ta au înnoptat.
Lumină lină leac divin
Încununîndu-l pe străin
Deasupra stinsului pămînt
Lumină lină logos sfînt.

Ioan Alexandru, *Imnele bucuriei*,
Ed. Cartea Românească, Buc., 1973, p. 7—9.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 48

TEATRUL ROMÂNESC CONTEMPORAN

În viața spirituală a României contemporane teatrul — ca literatură și spectâcol — reprezintă o cucerire a artei de către maselè populare. Noile realități social-economice precum și modificările psihologice apărute între timp au oferit dramaturgiei românești un cîmp vast de probleme, relevînd, totodată, necesitatea unei profunde angajări civice a scenei teatrale. Semnalul acestei acțiuni de renovare a teatrului, în fondul său de idei și de sentimente, l-au dat scriitorii, artiștii și oamenii de teatru intim legați de aspirațiile politice și morale ale revoluției noastre culturale.

Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, N. D. Cocea, Ion Sava, Victor Ion Popa au constituit nucleul uneia dintre primele grupări intelectuale democratice care își propunea să asigure un viitor demn mișcării teatrale naționale. De la *Teatrul popular* al lui *V. I. Popa* și pînă la *Caravana teatrală pentru toți*, condusă de regizorul *Aurel Ion Maican* drumul parcurs evidențiază accentuarea caracterului social pe care-l avea și pe care acum și-l îmbogățește teatrul. În această atmosferă se inaugurează scene noi și se împlinește o primă etapă — cea a transformării tuturor teatrelor în *teatre de stat (1948)*. Repertoriul lor este orientat, în primul rînd, spre promovarea literaturii dramatice naționale clasice și contemporane. De asemenea, se face un apel consecvent la marile creații universale.

Dramaturgia își găsește echilibrul și justificarea în dinamismul dificil, de început, al unei epoci care se afirmă. Omul este creatorul și produsul istoriei la o scară la care semnificațiile depășesc limitele

Scanned with OKEN Scanner

de înțelegere ale individului izolat. Istoria se revelează doar comunității. Aceste adevăruri își găsesc o strălucită reprezentare în evocarea dramatică *Bălcescu* de *Camil Petrescu*. Pe alt plan, modalitatea stabilirii raporturilor între individ și societate în momentele de complexitate violentă ale istoriei e înfățișată de *Horia Lovinescu* în *Citadela sfărîmată*, tablou moral al epocii și al dialecticii acestor relații.

Mihail Davidoglu și *Alexandru Mirodan* ne dau operele definitorii pentru o întreagă perioadă înfățișînd în *Cetatea de foc* și *Ziariștii* eroi de o factură nouă, pătrunși de sentimentul solidarității umane, al datoriei, cinstei și omeniei. Treptat se structurează și se impun lucrările și profilurile stilistice ale unor autori reputați : *Horia Lovinescu* e preocupat în continuare de dezbaterea problemei responsabilității sociale și morale, de formarea unei etici noi (*Moartea unui artist, Omul care..., Și eu am fost în Arcadia*). Al. Mirodan, exponentul unui teatru cu numeroase valențe poetice, descifrează cu îndemînare psihologii și caractere (*Transplantarea inimii necunoscute*). Dramaturgia lui *Paul Everac* își găsește climatul propriu la limita dintre problematica social-politică curentă și filosofie. Adept al teatrului și al spectacolului deschis, are vocația pasiunii pentru adevăr și echitate (*Simple coincidențe, Camera de alături, Un fluture pe lampă*).

Aurel Baranga surprinde și demască cu o deosebită forță satirică birocrația, mentalitățile învechite, formalismul, servilismul, viciile mediocrității (*Mielul turbat, Sfîntul Mitică Blajinul, Opinia publică*).

Drama istorică consemnează cîteva reușite prin lucrările lui *Horia Lovinescu (Petru Rareș), Alexandru Popescu (Croitorii cei mari din Valahia)* sau *Paul Anghel (Săptămîna patimilor)*.

Tabloul dramaturgiei contemporane românești include numeroși alți scriitori valoroși : *Dumitru Radu Popescu (Acești îngeri triști), Teodor Mazilu (Acești nebuni fățarnici), Marin Sorescu (Iona)*.

Aceste succese scriitorești sînt dublate de stăruința vechilor și noilor actori și regizori de a imprima în arta scenică un aer modern. Preocuparea este comună tuturor colectivelor teatrale din țară (40 de teatre dintre care 9 în limba minorităților naționale). Dintre acestea Teatrul național „I. L. Caragiale", Teatrul „Bulandra", Teatrul de Comedie din București, teatrele naționale din Iași și Cluj, Teatrul Tineretului din Piatra Neamț și-au afirmat o personalitate artistică proprie, recunoscută și peste hotare (U.R.S.S., Franța, Italia, Austria, R. F. Germania, R. D. Germană, Finlanda, Danemarca, Bulgaria, Ungaria, Polonia etc.).

Scanned with OKEN Scanner

Numeroși actori de prestigiu încununați cu înalta distincție de „artist al poporului" sau „artist emerit" continuă valoroasa tradiție a școlii interpretative românești: *Lucia Sturdza Bulandra*, neîntrecuta interpretă a Vassei Jeleznova (M. Gorki), *Maria Filotti*, *Ion Manolescu*, *George Storin* („Regele Lear"-Shakespeare), *Nicolae Bălțățeanu* („Hagi Tudose"-Delavrancea), *George Vraca* („Vlaicu Vodă"-Davila), *George Calboreanu* („Apus de soare"-Delavrancea) sau *Costache Antoniu*, *Radu Beligan*, *Ion Finteșteanu*, inegalabilii interpreți ai teatrului lui I. L. Caragiale. Arta regizorală cunoaște, de asemenea, reprezentanți de seamă, de la generația mai vîrstnică *(Ion Șahighian, Al. Finți, Mony Ghelerter)* la generația regizorilor maturizați în ultimul deceniu: *Liviu Ciulei*, *Radu Penciulescu*, *David Esrig*, *Lucian Pintilie*, *Dinu Cernescu*.

La promovarea mișcării teatrale românești un rol important revine și învățămîntului reprezentat prin cele două Institute de artă — I.A.T.C. „I. L. Caragiale" din București și Institutul de teatru „Szentgyörgy Istvan" din Tg. Mureș (în limba maghiară). Numeroasele distincții obținute de studenții români în competițiile internaționale de la Southampton (Anglia), Zagreb (Iugoslavia), Nancy (Franța), Erlangen (R.F.G.), Wroclaw (Polonia) ne îndreptățesc să vorbim despre valoarea deosebită a școlii românești de teatru.

Peisajul mișcării teatrale românești este completat de *teatrul radiofonic*, teatrul cu cele mai numeroase reprezentații pe „calea undelor" și *teatrul pe micul ecran*.

Pe lîngă mișcarea teatrală profesionistă se constată și un fenomen de largă amploare — activitatea *formațiilor artistice de amatori* în cadrul căminelor culturale, al caselor de cultură, în cluburi studențești, în universități populare.

Caracterul de masă al mișcării teatrale românești constituie o trăsătură esențială, proprie întregii culturi socialiste în Republica Socialistă România.

Teatrul românesc contemporan cunoaște o înflorire fără precedent, concretizată prin căutări și înnoiri care i-au sporit reputația în lumea teatrală, valoarea contribuției sale la dezvoltarea artei scenice fiind recunoscută pretutindeni.

Scanned with OKEN Scanner

Concepția noastră actuală ne duce la cerința unui teatru al adevărului vieții, la un teatru cu adînci rădăcini în realitate. Arta actorului, în acest caz, nu poate fi decît trăire sinceră și autentică. Ca atare, acela care ar dobîndi doar o tehnică perfectă a meșteșugului scenic nu poate ajunge la crearea unor adevărate valori artistice.

Nu meșteșugul scenic, ci înalta măiestrie actoricească ; nu un mim, ci un artist, un creator ; nu un măscărici fără suflet, fără caracter, fără cultură, ci o personalitate complexă, care să poată îndeplini nu numai pe scenă, dar și în viață, în societate, un rol de seamă — iată ce se cere astăzi, în țara noastră, actorului.

Pentru ca talentul — flacăra aceasta vie, care stă la baza oricărei mari creații în artă — să ajungă la o desăvîrșită plenitudine, e nevoie să fie ajutat de o sumă de alte virtuți, pe care actorul nu le poate dobîndi decît în urma unei munci stăruitoare. Talentul are nevoie de o întinsă gamă de resurse, de coarde — am putea spune — care, odată atinse să pună în mișcare resorturi, să facă să țîșnească alte și alte armonii.

Cu cît mai întinse și mai variate vor fi cunoștințele unui actor, cu cît mai diverse direcțiile în care se va fi perfecționat, cu cît mai multe ramurile de studiu pe care le va fi abordat, cu cît mai profundă, mai valabilă concepția lui despre viață și lume, cu cît mai format și mai sigur gustul său artistic, cu atît interpretarea sa va fi mai desăvîrșită.

George Vraca, *Actorul și arta sa*,
„Teatrul", nr. 5/1956, p. 3.

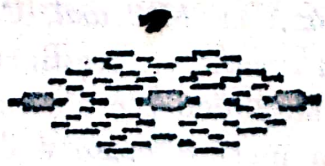

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 49

MUZICA ROMÂNEASCĂ CONTEMPORANĂ (1944—1974)

În noile condiții social-politice ale regimului de democrație populară muzica a devenit un instrument de educație a maselor, un fenomen social implicat în opera de făurire spirituală a omului contemporan.

După o scurtă perioadă de trecere de la formele vechi la cele noi (1945—1948), caracterizată de pasionante căutări creatoare și reorganizări ale vieții artistice, cultura muzicală românească a pășit pe drumul ascendent al afirmării naționale și internaționale. Reforma învățământului (1948) a asigurat artei sunetelor acea solidă rețea de școli elementare și medii de muzică, menită să descopere și să promoveze talentele ce odinioară se pierdeau. În mai puțin de un deceniu s-a ridicat o pleiadă de tineri interpreți care au obținut prestigioase premii internaționale, asigurînd școlii românești contemporane faima de „mare putere" muzicală. Reorganizarea învățămîntului superior a imprimat Conservatoarelor din București, Iași și Cluj-Napoca un rol primordial în viața artistică a țării. Nu întîmplător formații ca *Madrigal*, *Cameratta*, *Musica Viva* și *Capella Transilvanica* și-au cucerit un prestigiu național și internațional, un renume de veritabile ansambluri profesioniste. Cultura muzicală a centrelor muncitorești și a marilor orașe a cunoscut revirimentul meritat prin înființarea a aproximativ 20 de orchestre simfonice și Filarmonici de stat, prin noile teatre muzicale și prin Operele din Cluj-Napoca, Timișoara și Iași, prin corurile academice și ansamblurile de cîntece și dansuri, prin orchestrele de muzică populară. În Capitală, fondarea Uniunii Compozitorilor, a Institutului de folclor și a Institutului de istoria artei (adevărate focare de cercetare științifică și de creație artistică

Scanned with OKEN Scanner

de nivel republican), a casei de discuri *Electrecord*, a Orchestrei cinematografiei și a complexului organism muzical al Rodiotelevizіunii române a schimbat radical mersul mișcării muzicale.

Într-un asemenea context și climat artistic, compozitorii, muzicologii și interpreții și-au făcut un vast cîmp de afirmare creatoare necunoscut pînă atunci în istoria culturii poporului român. Astfel, a fost posibilă

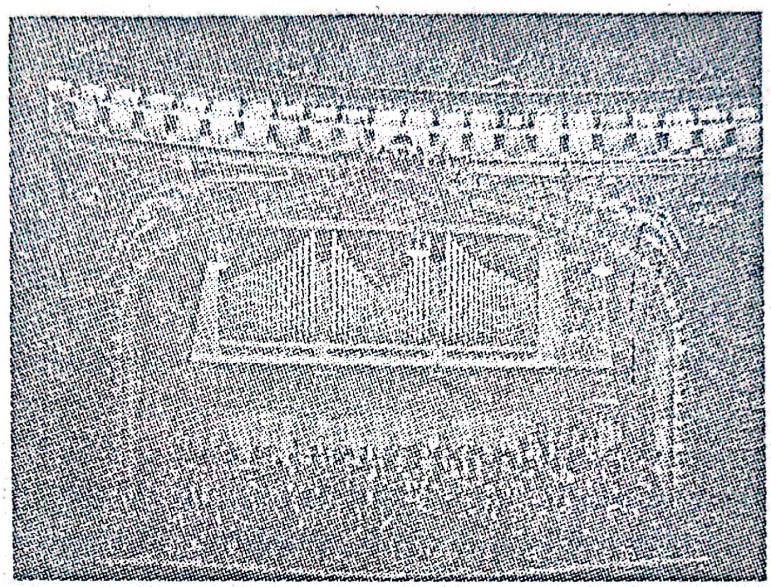

Orchestra filamornică „George Enescu"

înflorirea unei strălucite generații de muzicieni, a unor genuri muzicale noi (muzica de film și de balet, cîntecul de masă, opera radiofonică, opereta, oratoriul [1] și cantata [2]). Înființarea unor periodice de specialitate, precum și a primei edituri muzicale de stat au înlesnit afirmarea muzicologiei, folcloristicii și a lexicografiei muzicale. Confruntarea cu muzica universală a atestat prin numeroasele premii internaționale de compoziție și muzicologie că arta românească se înscrie cu certitudine în perimetrul valorilor contemporane. „Sînt plin de admirație pentru dezvoltarea, mai ales în ultimii ani, a muzicii românești... Cred că muzica românească trăiește momente de mare dezvoltare și în mod cert de mare viitor" — mărturisea compozitorul polonez Witold Lutoslawski (*Tribuna*, Cluj-Napoca, 1974).

Principalele trăsături ale creației muzicale contemporane românești sînt vigoarea expresiei, largul orizont stilistic, prospețimea și sponta-

1 *oratoriu* — compoziție muzicală simfonică de mare întindere, scrisă pe o temă dramatică, pentru orchestră, cor și soliști vocali.

2 *cantată* — compoziție solemnă pentru voci, cor și orchestră.

neitatea limbajului muzical, rădăcina folclorică a întregului edificiu sonor, dar mai presus de toate ethosul particular chiar și al muzicii de avangardă (prin caracterul viguros al structurilor, prin limpezimea construcției arhitectonice, prin echilibrul mijloacelor de expresie, prin atitudinea liric-contemplativă a melosului). Pe bună dreptate ultimele trei decenii de cultură muzicală au fost denumite „etapa marilor experiențe". S-au sondat în primul rînd sursele populare. Nu s-au exclus cercetările electronice, calculul matematic și toate mijloacele moderne menite să îmbogățească coloritul timbral, paleta sonoră a creației. Dacă nu s-a ajuns la excese formale, aceasta s-a datorat înțeleptei întrepătrunderi a generațiilor, respectării tradiției școlii naționale și a valorificării creatoare a moștenirii enesciene. „Naționalul nu exclude universalul, ci se integrează lui — remarca unul din cei mai proeminenți compozitori contemporani, Paul Constantinescu — și cu atît va fi o operă de artă mai universală cu cît este mai specific națională, țîșnind organic către universal".

Forța spirituală a muzicii românești contemporane rezultă din caracterul stilistic unitar, original și în același timp de o mare diversitate. Idealul socialist a contribuit la comuniunea tuturor creatorilor, la respingerea încadrării înguste într-un curent sau o tehnică componistică strictă, limitativă. Aceasta a permis afirmarea viguroasă a cîtorva individualități de prestigiu universal, ca *Paul Constantinescu, Mihail Jora, Sabin Drăgoi, Mihail Andricu, Marțian Negrea, Ion Dumitrescu, Gheorghe Dumitrescu, Tiberiu Olah* ș.a.

Este adevărat că înflorirea atîtor talente a fost posibilă prin strălucita și permanenta execuție a lucrărilor — trăsătură caracteristică vieții noastre muzicale. Confruntarea autorilor cu publicul a determinat pe lîngă un dialog viu, stimulator pentru ambele părți, și formarea unui auditor nou, instruit, exigent, apariția unui mănunchi de interpreți de talie internațională *(Ion Voicu, Valentin Gheorghiu, Radu Aldulescu, Nicolae Herlea, Ludovic Spiess, Viorica Cortez, Erich Bergel, Iosif Conta)*. Desigur că în climatul superior de dezvoltare a artei interpretative se încadrează și *festivalurile muzicale naționale și internaționale („George Enescu")*, evenimente artistice de stimulare a multitudinii de talente ale poporului nostru.

Muzica noastră contemporană definește una din strălucitele dimensiuni spirituale ale culturii României socialiste, contribuind la afirmarea poporului de la gurile Dunării în marele „concerto grosso" al artei universale.

Scanned with OKEN Scanner

Festivalul „George Enescu" și muzica românească contemporană

Odată cu toamna care se-așterne molcom, pîrguind întinderile, se revarsă din Capitala țării muzica, pe care ne-o aduc în straie de sărbătoare muzicienii români și oaspeții sosiți din depărtări.

Dăruim poporului nostru, iubitor de frumos și sensibil la calitatea manifestărilor muzicale, dăruim oamenilor vrednici de pe întinsul Patriei, ofranda sublimă a artei sunetelor, oferim iubitorilor de muzică din toată lumea, — care încep să ne cunoască din ce în ce mai bine — acest buchet muzical multicolor și parfumat, simbol al înfloririi muzicii românești, în ambianța unei culturi înfloritoare, în țara care înflorește în anii socialismului, — simbol al prieteniei și al păcii [...].

Sîntem încredințați că prin activitatea larg desfășurată în cadrul acestor manifestări de înalt prestigiu artistic slujim nu numai culturii și poporului român, dar în același timp culturii întregii comunități omenești, și că această sărbătoare muzicală din București reprezintă, în fond, o sărbătoare cu adînci semnificații ideologice, pentru cunoașterea, prietenia, respectul, înfrățirea între popoarele lumii, pentru colaborare internațională, pentru pace. [...].

Ion Dumitrescu, revista *Muzica*, nr. 10, 1973, Buc.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 50

FILMUL ROMÂNESC CONTEMPORAN

Ceea ce asigură peste decenii valoarea și tinerețea unei pelicule, în afară de limpezimea stilului, este năzuința ei spre adevărul vieții — expresie a sincerității cu care autorul se angajează într-un dialog deschis cu epoca. Vom căuta în istoria cinematografului românesc de după Eliberare această esențială legătură a artei, artistului și operei cu punctul de plecare al creației filmice : realitatea istorică.

În anul 1948, anul naționalizării, *cinematograful românesc devine proprietate de stat* și trăiește clipa împlinirii vechiului său deziderat : *rezolvarea bazei tehnico-materiale și finanțarea producției.* În acest scop se construiesc, la *Buftea,* studiouri și laboratoare moderne, iar pentru cineaști începe un nou pionerat marcat de o realitate socială nouă, utilaje noi, responsabilități artistice noi și grele. Etapa debutează cu filmul *Răsună valea* (1949) de *Paul Călinescu,* al cărui merit de seamă este acela de a se fi plasat într-o strictă actualitate — reconstrucția entuziastă a Republicii.

În general, filmele etapei erau și ele rodul aceluiași entuziasm ; într-un singur deceniu (1949—1960) creîndu-se aproape 90 de filme artistice de diferite metraje, peste 70 de filme de animație, 506 documentare și 860 de jurnale de actualități. Dar lipsa de experiență a creatorilor se făcea încă simțită, prin factura descriptiv-teatrală a mizanscenei, prin accentul teatral al scenariilor și interpretării actoricești. Din aceste motive sarcina artistică a perioadei a fost direcționată tocmai spre depășirea „complexului teatral", supunînd atenției cerința însușirii limbajului filmic. *Mitrea Cocor* de Victor Iliu, anunță primul succes, urmat de ecranizarea lui *Paul Călinescu* după nuvela *Desfășurarea* de Marin Preda, care continuă portretizarea satului românesc într-un stil concis, realist.

Scanned with OKEN Scanner

Moara cu noroc, de *Victor Iliu*, proiectează însă brusc cinematograful românesc spre vîrf, filmul atingînd virtuțile capodoperei. Dramă romantică, petrecută în mediul satului ardelenesc descris de Ioan Slavici, portret ascuțit, viu și realist al unui timp trecut, din care se degajă poezie și mit, *Moara cu noroc* este o operă stăpînă pe mijloacele cinematografice, capabilă de sugestii, dincolo de cursivitatea povestirii, și de analizele psihologice compunînd o realitate filmică, susținută de un profund simț al vieții.

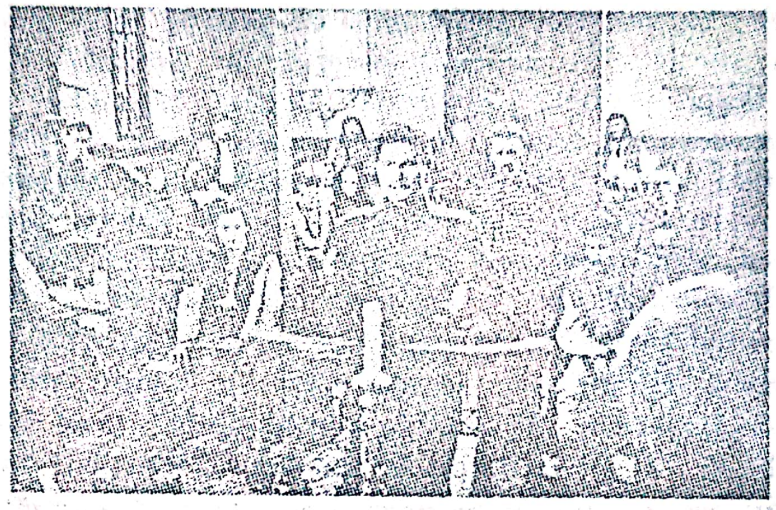

Secvență din filmul „Moara cu noroc"

În studiouri își fac apariția primele promoții de absolvenți ai Institutului de cinematografie (1954—1955), cărora li se alătură unii regizori veniți din teatru. Preluînd și depășind preocupările tematice anterioare, sînt interesați, în egală măsură, și de problemele formei artistice, de plastica imaginii, compoziția planului, structura secvenței, de ritm.

Odată cu stabilizarea producției se lărgește și sfera genurilor abordate. Sînt realizate filme de război *(Valurile Dunării* de *Liviu Ciulei*, care primește Marele premiu de la Karlovy-Vary în 1960), filme cu tematică socială, istorice *(Tudor* de *Lucian Bratu)* muzicale și de aventuri. Un gen deosebit de popular a fost comedia satirică inspirată de unele aspecte contemporane ale înfruntării dintre noile și vechile moravuri *(Băieții noștri, Directorul nostru)*, sau practicată prin adaptarea unor scrieri pline de vervă și pitoresc ale lui I. L. Caragiale *(Două lozuri* și *Telegrame)*, Mihail Sebastian *(Afacerea Protar)*, Tudor Mușatescu *(Titanic vals)*.

În filmul de animație, *Ion Popescu Gopo* dobîndește un prestigios renume internațional cu personajul *Homo sapiens* care obține succesiv în 1957, 1958, 1959 laurii Festivalului de la Cannes — filmele sale

(Scurtă istorie, 7 arte) contribuind la detronarea stilului disneyan și ocupînd pînă astăzi un loc de frunte în evoluția genului.

Datele pe care le oferă istoria anilor '60 scot în evidență creșterea sistematică a producției cinematografice românești (de la 10 la 25 de filme anual), însoțită de o accentuată prosperitate artistică. Acum se cristalizează modalități originale de expresie și încep să se distingă unele trăsături comune pentru o mare parte din creatori : aceleași idealuri estetice, aceeași optică asupra lumii și același mod de-a intui realitatea ; un puternic suflu umanist precum și o marcată vocație a relevării specificului național surprins în atitudini și expresii care grăiesc despre sufletul poporului român. Lipsindu-i însă tradițiile, generația, devenită adultă în deceniul șapte, se va sprijini pe propria ei cugetare și experiență, specifică unui grup aproape compact de energii, reprezentative prin viziunea artei lor. *Mircea Drăgan* se impune prin *Setea*, ecranizare după romanul lui Titus Popovici. Atent la detalii regizorul folosește cu îndemînare tenta satirică, comică, grotescă, domină situațiile de esență tragică și le gradează spre o stare patetică și expresivă. Evoluția sa de mai tîrziu ni-l arată într-o permanentă căutare de înnoire a mijloacelor, trecînd de la filmul istoric *(Columna)* la comedie și de aici la filmul de problematică actuală *(Explozia)*.

Liviu Ciulei artist de o mare erudiție, de profundă formație umanistă, actor, scenograf și regizor de teatru, este realizatorul *Pădurii spînzuraților*, unul dintre cele mai reușite filme românești care primește, în 1965, Premiul pentru cea mai bună regie la Cannes. Rigoarea și finețea jocului actoricesc, frumusețea plastică a imaginii pusă în serviciul unui conflict psihologic major, atmosfera stranie și forța sugestivă a montajului sînt cîteva din calitățile acestui film de autentivă valoare artistică.

Mircea Mureșan prin *Răscoala*, ecranizare după Liviu Rebreanu, înfățișează o pagină dramatică, prin adevărul aproape documentar, cu care descrie tragicul eveniment din 1907. Creionarea exactă a personajelor și observația fină în portretizarea unei epoci sînt specifice și filmului său mai recent *Bariera*, operă prin care procedează la investigarea unor zone ale limbajului filmic, ale expresiei și tehnicii subtextului ce-l apropie întrucîtva de *Iulian Mihu (Felix și Otilia)*. *Gheorghe Vitanidis* a cîștigat de timpuriu un public larg printr-o succesiune de creații diverse ca gen, filme adresate tineretului *(Gaudeamus* și *Răutăciosul adolescent)*, filmul dezbatere *(Facerea lumii)*, filmul muzical *(Ciprian Porumbescu)* — care-i definesc un profil propriu, marcat de preocuparea sa pentru filme de subiect, de conflict, de o construcție clasică.

În cadrul cinematografiei noastre, datorită unei angajări totale în realitate se remarcă *Lucian Pintilie*, *Manole Marcus* și *Andrei Blaier*.

Scanned with OKEN Scanner

Cu *Duminică la ora şase* (Premiul special de la Mar del Plata) *Lucian Pintilie* aduce în cinematografia noastră o structură extrem de modernă într-un subiect construit în detaliile lui din elemente care amintesc de realismul şcolii cehe de cinematografie. Refuzarea povestirii tradiţionale în favoarea unei compoziţii care să permită adîncirea spre sufletul şi sentimentele personajelor întîlnim atît în *Dimineţile unui băiat cuminte* de *Andrei Blaier* cît şi în *Puterea şi Adevărul* de *Manole Marcus*, filme care se numără printre cele mai interesante din ultimul deceniu.

Secvenţă din filmul „Mihai Viteazul"

Filmul istoric este singurul gen în care se constată continuităţi stilistice mai evidente, perpetuate încă de la primii paşi ai producţiei autohtone. Treptat ia naştere o vastă epopee cinematografică a luptei şi perenităţii poporului român. Tratarea realistă a faptelor istorice se păstrează în ciuda structurii filmice care adesea împrumută elemente din formula spectacolului hollywoodian. Străbătînd antichitatea, *Dacii* (de *Sergiu Nicolaescu*) se ajunge pînă la figurile legendare ale lui Ştefan cel Mare, *Fraţii Jderi* (de *Mircea Drăgan*), *Mihai Viteazul*

Scanned with OKEN Scanner

(de *Sergiu Nicolaescu*) și *Tudor* (de *Lucian Bratu*). Dar oricare ar fi epoca, evenimentele sînt înțelese din punct de vedere contemporan. Se caută sensurile actuale ale vechilor fapte de eroism, subliniindu-se legătura în timp cu sufletul, suferințele și năzuințele poporului nostru.

LECTURA

Filmul și balada

Fără mari artiști, fără mari regizori nu există cinematografie și degeaba am vorbi de școala națională și de specificul ei, dacă operele respective ar fi mediocre. Dar ar însemna să omitem din discuție atît substanța proprie a marilor opere, cît și ceea ce au ele unic și inimitabil în expresie, dacă le-am despărți de școlile naționale în care s-au născut [...]. Unii cred că filmul fiind o artă eminamente modernă este, dacă nu cu totul refractar, atunci cel puțin în afara unor corespondențe directe cu tradițiile culturii naționale și cu folclorul [...]. În baladele noastre există o interdependență atît de strînsă între formă și conținut, încît ele oferă cu o precizie și o forță de sugestie uimitoare adevărate „fraze de montaj", imaginile și ritmul lor. Diferențele între baladă și film nu se mai cer înșiruite, dar factura acestui gen literar atît de strălucit reprezentat în folclorul nostru, cu ample desfășurări epice și o rară densitate filozofică, lirică, poate să spună multe atît regizorului care se gîndește la un film despre Horia, cît și celui care se pregătește să turneze la hidrocentrala de pe Argeș.

Cînd am realizat *Moara cu noroc* s-a vorbit despre o influență a westernului, acest gen cinematografic tot atît de intim legat de istoria și tradițiile culturale ale poporului american, ca și filmele înfățișînd contradicțiile vieții moderne în marele oraș capitalist. Într-adevăr, în *Moara cu noroc* puteau fi regăsite unele din elementele pe care canoanele critice le stabiliseră drept caracteristicile genului amintit: hanul izolat la răscruce de drumuri, cavalcadele, calașca, fuga prin pădure etc. Toate existau însă în nuvela pe care Slavici a scris-o cu mult înainte de afirmarea westernului, în spiritul unui realism critic evoluat. Avem noi înșine suficiente jaloane de referință pentru definirea unui univers și a unui limbaj propriu artei noastre, rămînînd în afara oricăror îndoieli că viața noastră de azi e aceea care poate să „comunice" filmelor noastre valorile la care ele aspiră, și sensul lor.

Victor Iliu, *A șaptea artă*,
Ed. Meridiane, Buc., 1966, p. 437—439.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 51

ÎNVĂȚĂMÎNTUL ÎN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Forme organizate de educație pe teritoriul României au existat cu peste 2000 de ani în urmă, fiind legate de existența orașelor — cetăți grecești pe țărmul Mării Negre și apoi de transformarea Daciei în provincie romană. Primele așezăminte de învățămînt sînt întemeiate încă din evul mediu ; școlile se organizează la început pe lîngă biserici și mînăstiri, iar mai tîrziu, iau ființă școli orășenești, laice. În prima jumătate a secolului al XI-lea este menționată la Cenad (Arad) prima școală de pe teritoriul românesc. În 1495 exista Școala românească de la biserica Sf. Nicolae din Scheii Brașovului. În 1544, umanistul J. Honterus organizează un gimnaziu săsesc la Brașov, iar în 1562 conduce Colegiul latin de la Cotnari. În anul 1640 Vasile Lupu înființează la Iași Academia Vasiliană, școală superioară de limbă latină și slavonă. La sfîrșitul secolului al XVII-lea, Constantin Brîncoveanu întemeiază Academia Domnească din București, prima instituție de învățămînt superior din Țara Românească. Mai tîrziu, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea (1728) se întemeiază Academia Domnească din Iași, cu profesori pentru limbile elenă, slavonă și română.

În secolul al XIX-lea învățămîntul cunoaște o dezvoltare însemnată ; un pas decisiv a fost făcut de Gheorghe Asachi în Moldova (1814), și de Gheorghe Lazăr în Țara Românească (1818) prin introducerea limbii române ca limbă oficială de predare. În 1835 au luat ființă Academia Mihăileană din Iași și Școala de agricultură de la Pantelimon (nucleul actualului Institut agronomic din București). În 1857 au luat ființă la București, Școala națională de medicină și chirurgie (azi Institutul de medicină și farmacie), iar în 1865, Școala națională de poduri, șosele, mine și arhitectură, transformată în 1857 în Școala națională de poduri și șosele care a devenit nucleul Școlii politehnice din București. Primele universități iau ființă la Iași (1869), București (1864) și Cluj-Napoca (1872).

Scanned with OKEN Scanner

În anul 1864, după Unirea Principatelor Române, a fost promulgată legea instrucțiunii publice, care era inspirată de principii democratice ; ea instituia învățământul primar general, obligatoriu și gratuit.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea, prin legile inițiate de Spiru Haret, ministru al instrucțiunii și cultelor, învățământul românesc înregistrează un proces de modernizare a conținutului și structurii. Se constituie un sistem de instituții și de școli de aplicații afiliate acestora pentru formarea cadrelor didactice.

După primul război mondial, prin formarea statului unitar român, sînt evidente preocupările privind organizarea instituțiilor școlare pe baza unor reglementări unice. În perioada dintre cele două războaie mondiale a crescut rețeaua școlilor de toate gradele. Învățământul elementar are o durată de 4 ani. În învățământul secundar studiile durează 6—8 ani, în funcție de tipul de școală. Învățământul liceal se diversifică, constituindu-se, pe lîngă licee teoretice, licee comerciale, industriale, de menaj etc. Învățământul profesional este puțin dezvoltat. În România antebelică funcționează 5 universități pe lîngă care își desfășoară activitatea și alte instituții de învățămînt superior.

După insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944, România a fost confruntată cu multiple probleme. Statul democratic român și-a fixat ca program lichidarea analfabetismului, generalizarea efectivă a învățământului obligatoriu, accesul liber la învățământul superior și reorganizarea structurilor și a conținutului învățământului pe baze democratice.

Prin reforma din anul 1948 învățământul a dobîndit o structură unitară și caracter laic, fiind accesibil tuturor copiilor și tinerilor de la orașe și sate, indiferent de sex, religie și naționalitate. Legea a dat învățământului o orientare științifică, întemeiată pe concepția marxist-leninistă. Totodată s-a stabilit prelungirea obligativității învățământului general de la 4 la 7 ani și apoi la 8 ani.

Se aduc îmbunătățiri importante conținutului învățământului prin modernizarea studiului matematicii, fizicii, chimiei, biologiei și al limbilor străine. Se dezvoltă rețeaua școlilor postgenerale, iar din anul 1966/1967 încep să funcționeze licee de specialitate ; iau ființă noi institute de învățămînt superior, în diferite centre din țară.

Legea din 1968 în vigoare și în prezent, a operat în mai multe direcții : prelungirea duratei învățământului obligatoriu de la 8 la 10 ani, extinderea și diversificarea învățământului liceal, modificarea raportului dintre liceele de cultură generală și cele de specialitate, în favoarea ultimelor, modernizarea continuă a programelor, manualelor școlare, cursurilor universitare și a metodelor de predare.

Scanned with OKEN Scanner

Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 18—19 iunie 1973 a realizat o analiză complexă a învățământului, raportîndu-l la nevoile actuale și de perspectivă ale economiei, ale științei și culturii României socialiste. În spiritul Hotărîrii Plenarei Comitetului Central, structura sistemului de învățămînt va fi modificată în așa fel încît să se accentueze caracterul deschis al învățămîntului, să se asigure finalități după fiecare ciclu sau nivel, obiectivul principal fiind pregătirea tineretului pentru viața activă, pentru activitatea productivă. Pînă în anul 1985 se va generaliza învățămîntul liceal (durata totală a învățămîntului urmat de întregul tineret ridicîndu-se, în felul acesta, la 12 ani) prin cursuri de zi, serale și fără frecvență.

Învățămîntul din România are următoarele niveluri :

1. *Învățămîntul preșcolar,* care cuprinde copiii între 3 și 6 ani, se desfășoară în grădinițe de copii de diferite tipuri.

2. *Învățămîntul obligatoriu de cultură generală* cu durata de 10 ani, care-i cuprinde pe toți copiii în vîrstă de 6—16 ani.

3. *Învățămîntul liceal* este un învățămînt de tip secundar care urmează după clasa a VIII-a a școlii de cultură generală și cuprinde două trepte : treapta I (anii I și II de liceu), inclusă în învățămîntul general obligatoriu de 10 ani și treapta a II-a (anii III—IV sau V), care permite accesul în învățămîntul superior. Liceele sînt : a) de cultură generală (secții reale și umaniste), cu durata de 4 ani, și b) de specialitate (industriale, agricole-silvice, sanitare, pedagogice), cu durata de 4—5 ani.

4. *Învățămîntul profesional* cuprinde : școli profesionale, cu durata de 2—3 ani pentru absolvenții clasei a VIII-a a școlii generale și de 1—2 ani pentru absolvenții învățămîntului obligatoriu de 10 ani ; ucenicia la locul de muncă, cursuri de calificare cu durata de 1—3 ani.

5. *Învățămîntul superior (postsecundar)* se realizează în universități, institute, academii și conservatoare, cu durata variind între 3—6 ani. Școlile de specializare postliceală, cu durata de 1—2 ani, fac și ele parte din învățămîntul postsecundar.

6. *Învățămîntul postuniversitar* are o durată de 1—12 luni și este organizat în institute de învățămînt superior și institute de perfecționare a pregătirii profesionale.

O formă superioară a acestui învățămînt este doctoratul.

În anii construcției socialismului partidul și statul au acordat o importanță de prim ordin înfăptuirii politicii în domeniul învățămîntului ca factor esențial al progresului social, ca una din laturile importante ale edificării orînduirii socialiste. Prin realizările obținute — cuprinderea largă a tinerilor în învățămîntul de toate gradele și gratuitatea lui,

Scanned with OKEN Scanner

extinderea învățământului preșcolar, durata de 10 ani a școlii obligatorii, dezvoltarea învățământului superior, prin legarea școlii pe toate treptele ei de activitatea productivă, de practică, dezvoltarea învățământului pentru naționalitățile conlocuitoare, instituirea unui sistem național de perfecționare a cadrelor, schimbarea radicală a conținutului învățământului — România socialistă se situează astăzi printre țările avansate ale lumii în ceea ce privește sistemul de instruire și educare a tinerelor generații.

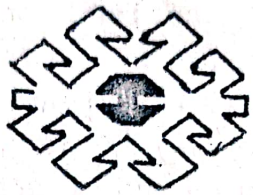

LECTURA

Unul din obiectivele importante ale politicii partidului și statului nostru îl constituie dezvoltarea și perfecționarea continuă a învățământului de toate gradele. Așezat pe temelia concepției înaintate despre natură și societate, folosind tradițiile progresiste ale școlii românești și experiența pedagogică universală, strîns legat de cerințele mereu crescînde ale construcției socialiste, învățămîntul din țara noastră joacă un rol de seamă în formarea tinerelor generații și educarea omului nou, în ridicarea nivelului cultural și de conștiință al întregului popor în spiritul înaltelor idei ale umanismului socialist. Școala, principalul izvor de cultură și factor de civilizație, va cuprinde în țara noastră în următorii cinci ani aproape un sfert din populație.

Nicolae Ceaușescu, *Raport la Congresul al IX-lea al P.C.R.*, E.P., București, 1965, pag. 61—62.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 52

CONSTRUIREA SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE

Victoria deplină a socialismului în România a însemnat realizarea unor profunde modificări în nivelul potențialului economic, structura socială, natura relațiilor de producție etc., ceea ce face ca societatea socialistă să se prezinte pe multiple planuri superioară celei capitaliste. Cu toate acestea nu se asigură încă afirmarea plenară a tuturor potențelor de progres ale noii orînduiri. Este necesară continuarea procesului revoluționar pe un plan superior. Rezolvarea cu succes a noilor probleme impune și un nou stadiu al dezvoltării. *În teoria și practica Partidului Comunist Român, acest stadiu poartă denumirea de etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.* Etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate este o perioadă istorică caracterizată printr-un conținut propriu, o fizionomie și trăsături distinctive. Ea asigură continuarea firească a prefacerilor revoluționare ale perioadei de trecere pe un nou plan calitativ; nu este o simplă prelungire a etapei anterioare. *Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate este un proces complex, caracterizat prin ample și profunde transformări în toate domeniile vieții economice, sociale și politice în care socialismul, ca organism unitar, se maturizează pe propria lui bază economică reușind să-și dovedească superioritatea istorică în raport cu orînduirea capitalistă.* Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în România se va întinde pe o perioadă relativ lungă de timp, circa 15—20 de ani. În procesul făuririi ei se vor crea premisele materiale și spirituale necesare trecerii treptate spre comunism.

Procesele fundamentale care caracterizează etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în România au fost exprimate cu

claritate și profunzime de tovarășul Nicolae Ceaușescu. Programul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în R. S. România a fost aprobat de Congresul al X-lea al P.C.R., (august 1969) și de Conferința Națională a P.C.R. (iulie 1972). Caracteristice esenței noii etape pe

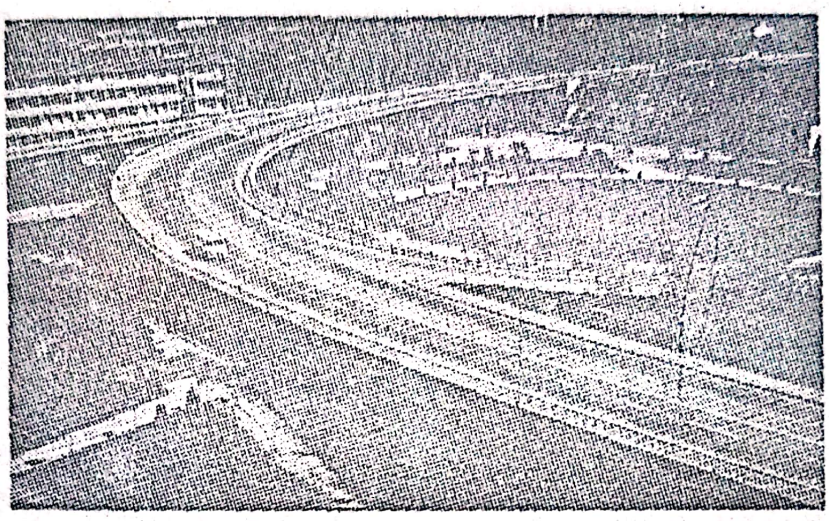

Autostrada București — Ploiești

care o parcurge R. S. România sînt, într-o exprimare succintă, următoarele procese social-economice : a) *Dezvoltarea multilaterală a forțelor de producție,* a industriei, agriculturii și a celorlalte ramuri de producție a bunurilor materiale. În asigurarea unui înalt nivel al dezvoltării forțelor de producție în această perioadă, *crește rolul factorilor intensivi,* se accentuează aspectele calitative ale dezvoltării economice. Concomitent cu făurirea unei economii moderne avansate se urmărește și o *repartizare rațională a forțelor de producție* pe întreg teritoriul țării. b) O *acțiune conștientă de perfecționare a noilor relații de producție,* asigurîndu-se o concordanță cît mai deplină între relațiile de producție și forțele de producție. Perfecționarea relațiilor de producție vizează întreg complexul acestora — producția, repartiția, schimbul și consumul ; c) *Creșterea în continuare a nivelului de trai material și spiritual al întregului popor,* se va asigura corespunzător dezvoltării tehnico-materiale a socialismului. d) *Asigurarea unei puternice dezvoltări a învățămîntului, științei și culturii,* ridicarea gradului general de cunoaștere a întregului popor. e) *Perfecționarea conducerii planificate a activității* economico-sociale creînd astfel cadrul organizatoric cel mai adecvat pentru dezvoltarea forțelor de producție, a relațiilor de producție și pentru participarea tot mai activă a întregului popor la conducerea și rezolvarea treburilor obștești. „Lărgirea continuă a democrației socialiste — sublinia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae

Ceaușescu — constituie un factor primordial pentru manifestarea plenară a personalității umane, pentru omogenizarea societății și afirmarea în viață a principiilor comuniste"). f) *Intensificarea activității de educație, de dezvoltare a conștiinței socialiste a maselor* de formare a trăsăturilor morale ale omului nou.

Tabăra de sculptură Măgura

Complexitatea sarcinilor făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate nu e compatibilă cu ideea unei evoluții spontane, lineare, simple. Este necesară o activitate conștient dirijată, bazată pe cunoașterea realităților concret-istorice, a sistemului legilor economice obiective și a contradicțiilor societății socialiste. Este necesară o forță socială capabilă să mobilizeze la o participare tot mai amplă, masele de milioane a celor ce muncesc. Toate acestea impun ca *o legitate a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate creșterea rolului conducător al partidului marxist-leninist.*

Garanția principală, factorul hotărîtor al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în România este conducerea întregii vieți social-economice de către Partidul Comunist Român.

Ori de cîte ori am avut prilejul să discut cu interlocutori din alte țări, în curs de dezvoltare, am observat că interesul lor se îndreaptă în primul rînd spre ritmul susținut pe care îl atinge economia țării noastre. Dar după aceea — și aproape în aceeași măsură — îi interesa să afle dacă dezvoltarea țării s-a produs în mod uniform, în așa fel încît regiunile cele mai defavorabile în trecut să atingă nivelul celor mai avansate.

Avansul în materie de civilizație și de dezvoltare se caracterizează prin omogenizare. Egalitatea cetățenilor se realizează efectiv în funcție de condițiile reale de care se bucură. În ultimii douăzeci de ani, idealul unei țări omogene a figurat în toate planurile și programele de perspectivă ale țării noastre. Lichidarea inegalităților de condiție între oameni a mers mînă în mînă cu abolirea inegalității între locuri. Într-adevăr, peste o geografie armonioasă, care dădea fiecărei regiuni a țării farmecul și mîndria specifică, se suprapusese în trecut o inegalitate a condițiilor economice și sociale, care greva existența indivizilor.

Două decenii de activitate planificată au modificat radical datele problemei. Peisajul țării noastre s-a schimbat fundamental. Omogenizarea țării este ridicată la gradul de principiu călăuzitor în strategia planurilor de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate. Ea și-a găsit o erprimare explicită în gîndirea tovarășului Nicolae Ceaușescu : „Politica de ridicare economică și socială a tuturor zonelor țării — ne spune secretarul general al partidului — are o importanță esențială pentru creșterea generală a nivelului de trai material și cultural al poporului, este o condiție de bază pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, pentru crearea premiselor în vederea trecerii spre comunism".

Iată de ce orice călătorie prin țară îți rezervă surprizele unor importante descoperiri. Aceste călătorii trebuie dealtfel făcute cît mai des, pentru ca imaginea să se racordeze mereu la rîtmul rapid al transformărilor realității. La Galați, de pildă, afli nu numai o cetate a oțelului, institute de cercetare și învățămînt superior, șantiere navale care ar face mîndria oricărei economii, ci și plăcerea de a sta pe malul Dunării într-un decor arhitectonic comparabil cu acela de pe litoralul Mării Negre.

La Brașov, Universitatea — în vîrful unei înălțimi — amintește de cetatea Branului și Rîșnovului. La Oradea se intră în țară prin fața unor giganți ai industriei, ca apoi virtuțile locale să se exprime în acele băi modernizate, căutate de străini încă de pe vremea Daciei Felix. La Sibiu și Sighișoara, grija păstrării monumentelor medievale dă un parfum unic acestor orașe.

Scanned with OKEN Scanner

Cine urmărește strategia dezvoltării în țara noastră va vedea că — în afara unei linii industriale care începe la Reșița, continuă prin Hunedoara și se întinde prin ramificație spre Turda sau o cotește, pe după munte, spre Făgăraș și spre Brașov — planurile cincinale succesive din țara noastră au croit noi anexe de mare randament productiv: una care începe la Suceava și se termină la Galați și a doua care începe la Turnu-Severin și, trecînd prin Craiova, Slatina, Pitești, se răsfrînge în linia clasică București — Ploiești.

Mircea Mališa, *Aurul cenușiu*, vol. II, Ed. Dacia, Cluj, 1973, p. 124—125.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 53

DEZVOLTAREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI SUPERIOR ÎN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

În cadrul *politicii școlare* a statului român un loc de seamă l-a ocupat dezvoltarea învățământului superior. Dacă înainte de 23 August 1944 învățământul superior era organizat în numai 4 centre, în 1973—1974 rețeaua învățământului superior s-a extins în 19 orașe ale țării cu 42 institute de învățământ superior (dintre care 7 universități — București, Iași, Timișoara, Craiova, Brașov și Galați), cuprinzînd 136 de facultăți, la care se adaugă secțiile serale organizate în marile întreprinderi din alte orașe. Numărul studenților a crescut de la 26.000, în 1938, la 143.000. Dacă la aceștia se adaugă cei ce urmează cursurile învățământului postliceal, postuniversitar, doctoranzii, numărul celor cuprinși într-o formă de învățământ superior se ridică la 150.000 de studenți (103 studenți la 10.000 de locuitori). În efectivul de 150.000 sînt cuprinși peste 3000 de tineri veniți din alte țări pentru studii în învățământul superior din România. În instituțiile de învățământ superior lucrează aproximativ 15 mii de cadre didactice.

În perioada 1949—1973, instituțiile de învățământ superior au dat societății aproape 400.000 de specialiști, din care 147.500 de ingineri și subingineri, 35.800 de medici și farmaciști, 36.900 de economiști, asigurînd economiei naționale, tuturor sectoarelor societății, cadrele necesare de specialiști cu o temeinică pregătire profesională.

Învățământul superior din România cuprinde următoarele tipuri de instituții : universități, institute, academii și conservatoare. Universitățile sînt organizate pe facultăți și pregătesc, prin cursuri cu durata de 4—5 ani, cadrele necesare învățământului, cercetării științifice, activităților culturale, producției. Institutele cuprind numărul necesar de facultăți, pentru acoperirea unui singur domeniu (institute de medicină, agronomie,

Scanned with OKEN Scanner

ORGANIGRAMA SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÎNT DIN ROMÂNIA

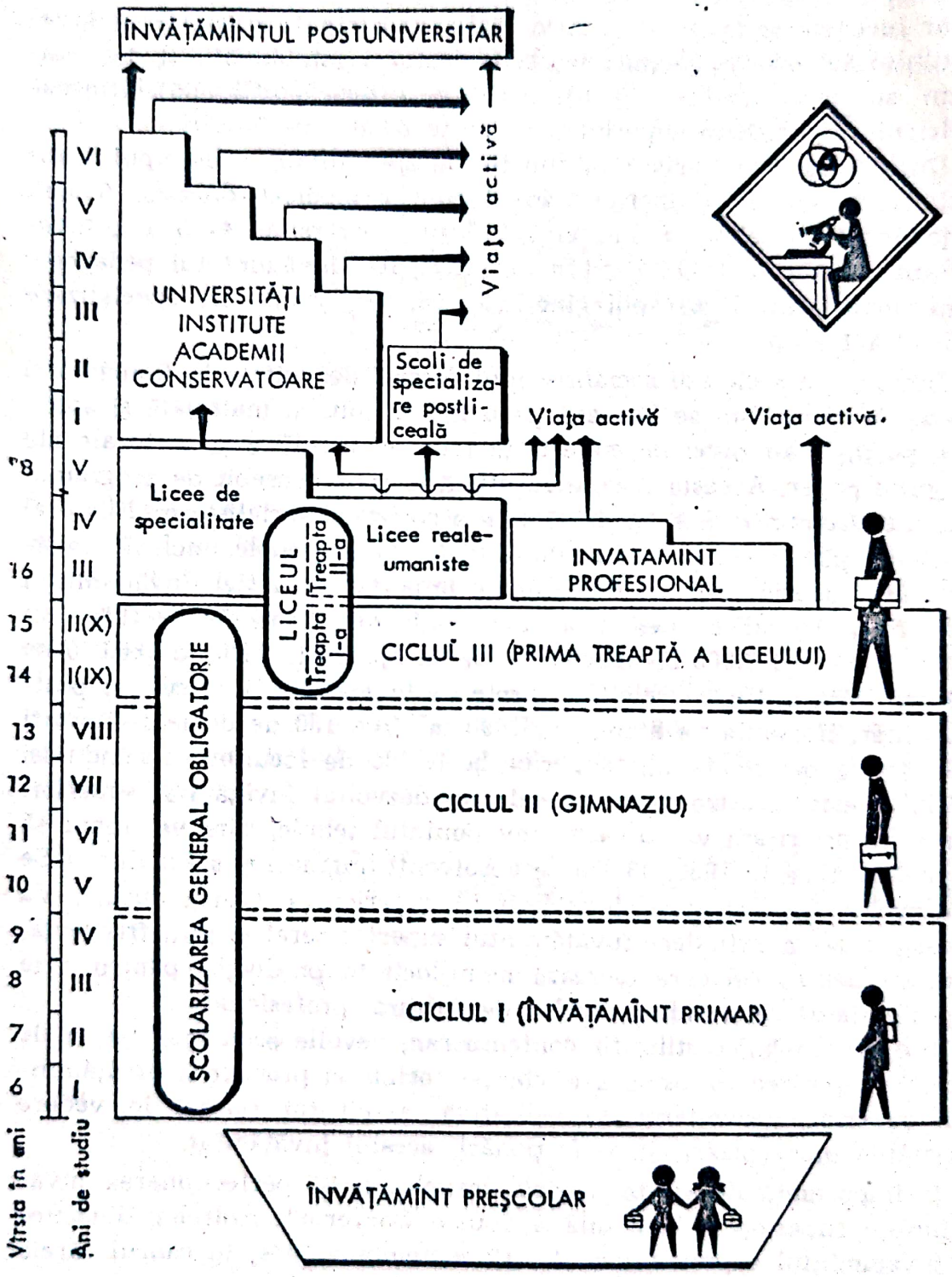

teatru, arte plastice etc.). Institutele politehnice au o gamă variată de specialităţi şi pregătesc cadre necesare diverselor ramuri ale industriei, cercetării în domeniul tehnicii. Academia este o formă de institut cu un număr restrîns de facultăţi şi specialităţi, utilizată în organizarea învăţămîntului superior economic, iar conservatorul este institutul de învăţămînt superior muzical. Şcolile de specializare postliceală formează tehnicieni cu pregătire superioară în peste 80 de specialităţi.

Durata studiilor variază în funcţie de specialitate şi de tipul instituţiei de învăţămînt superior: învăţămîntul medical durează 6 ani, învăţămîntul politehnic 5 ani, învăţămîntul universitar 4—5 ani, învăţămîntul artistic 4—5 ani (în funcţie de profil), învăţămîntul pedagogic 3 ani, învăţămîntul de subingineri 3 ani, iar şcolile de specializare postliceală 1—2 ani.

Înfăptuirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România şi trecerea la comunism se bazează pe o înaltă cultură materială şi spirituală, pe un înalt nivel de cunoştinţe tehnico-ştiinţifice şi culturale ale întregului popor. Această idee, evidenţiată în mod deosebit de programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate, pune în faţa învăţămîntului de toate gradele, inclusiv învăţămîntului superior, sarcini deosebit de importante. Astfel, învăţămîntul superior va trebui să dea economiei naţionale, între 1976—1980, un număr de 180—200.000 de specialişti. Se va ajunge în 1980 la 160.000 de studenţi. Dacă adăugăm celelalte forme de învăţămînt postliceal şi postuniversitar, România va ajunge în 1990 la circa 130 de oameni cuprinşi într-o formă de învăţămînt superior la 10.000 de locuitori, situîndu-se, în felul acesta, printre ţările cu cel mai dezvoltat învăţămînt superior. O creştere prioritară va cunoaşte învăţămîntul tehnic, care va trebui să pregătească pînă în 1980, 83.000 de absolvenţi (ingineri şi subingineri). Se va dezvolta, de asemenea, învăţămîntul superior de scurtă durată. Va cunoaşte o largă extindere învăţămîntul superior seral şi fără frecvenţă, organizat pentru cei care lucrează nemijlocit în producţie, pentru a le da posibilitatea să-şi ridice nivelul de cultură, profesional.

Progresul tehnico-ştiinţific contemporan, nevoile economiei naţionale determină sporirea continuă a eficienţei sociale şi practice a învăţămîntului superior, dezvoltarea sa calitativă, avînd tot timpul în vedere necesităţile modernizării şi perfecţionării acestui învăţămînt.

O importanţă deosebită pentru dezvoltarea şi perfecţionarea învăţămîntului superior în România a avut-o Conferinţa cadrelor didactice din învăţămîntul superior, din 12—13 septembrie 1974, în cadrul căreia au fost evidenţiate căile şi modalităţile de îmbunătăţire în continuare a învăţămîntului superior, de creştere a eficienţei lui: îmbinarea organică a învăţămîntului superior cu practica, cu viaţa, pentru ca

Scanned with OKEN Scanner

școala superioară să țină în permanență pasul cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii moderne, ale culturii în general ; integrarea școlii superioare cu producția și cercetarea științifică ; asigurarea unui profil larg de pregătire a absolvenților, educarea politică, moral-cetățenească a tineretului universitar etc. Integrarea învățămîntului superior cu cercetarea și producția reprezintă principala cale de angajare nemijlocită a potențialului acestui nivel al învățămîntului în viața economică, științifică și culturală a societății.

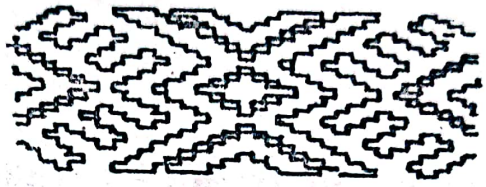

LECTURA

Este necesar ca întreaga activitate din învățămîntul superior să fie organizată pe baza concepției revoluționare a materialismului dialectic și istoric, în pas cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale culturii în general. În același timp, trebuie să se țină seama permanent de tradițiile progresiste ale școlii românești, de experiența acumulată în organizarea învățămîntului, atît în țara noastră, cît și pe plan internațional. Pornind de la aceste premise să acționăm în spirit novator, cu îndrăzneală, ținînd seama de cerințele societății noastre în plină dezvoltare.

Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Conferința cadrelor didactice și activului de partid din învățămîntul superior*, Scînteia, 14 septembrie, 1974.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 54

RELAȚIILE ECONOMICE INTERNAȚIONALE ALE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Dezvoltarea potențialului economic al României socialiste, ritmurile înalte și mutațiile calitative intervenite în structura economică a țării își găsesc expresia și în domeniul relațiilor economice externe, în intensificarea participării sale la diviziunea mondială a muncii.

Angrenată cu toate forțele pe linia progresului social-economic rapid, R. S. România a înțeles că, în condițiile societății moderne, o cerință fundamentală a acestui progres este și participarea intensă la schimbul internațional de valori.

Revoluția științifico-tehnică contemporană, adîncirea diviziunii mondiale a muncii, aplicarea rapidă a noilor cuceriri științifice și tehnice, determină modificări substanțiale în structura pe ramuri și subramuri a economiei diferitelor țări, fapt ce amplifică legăturile economice dintre state. În condițiile diversificării rapide a producției, o țară, oricît de mare și dezvoltată ar fi ea, nu poate să-și asigure pe plan intern, eficient, întreaga gamă de bunuri de care are nevoie. În plus, cuceririle cele mai noi ale științei nu pot fi nici ele asimilate eficient în totalitatea lor, la nivelul unei singure economii naționale. Fiecare stat, mare sau mic, are de dat și de primit ceva în cadrul raporturilor economice internaționale.

Intensificarea legăturilor internaționale dintre țări și popoare pe plan economic, tehnico-științific și cultural este determinată, în actualul stadiu de dezvoltare a omenirii, și de necesitatea ca popoarele să se cunoască mai bine, să se prețuiască și să conlucreze eficient în direcția consolidării păcii și cooperării în lume.

Scanned with OKEN Scanner

Pornind de la aceste realități, partidul și statul nostru promovează consecvent o politică de largă colaborare internațională pe toate planurile, intensifică comerțul exterior și cooperarea tehnico-științifică cu toate țările lumii. În prezent România întreține relații economice cu peste 120 de țări.

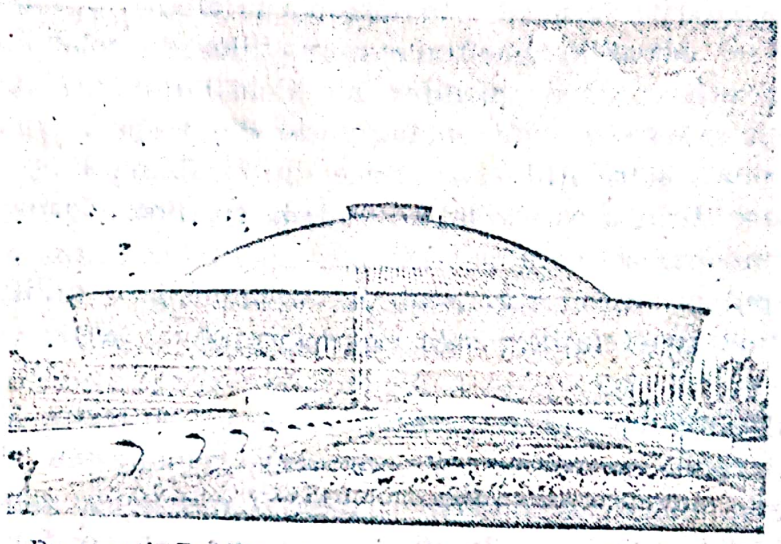

București. Pavilionul central al Expoziției realizărilor economiei naționale

Relațiile economice internaționale ale României se caracterizează atît prin *extinderea lor cantitativă cît și prin profunde mutații calitative.*

Comerțul exterior, ca principală formă a relațiilor economice internaționale se caracterizează printr-un ritm susținut de creștere, o substanțială îmbunătățire a structurii și extinderea sferei sale geografice. În perioada 1950—1972 comerțul nostru exterior s-a dezvoltat într-un ritm mediu anual de 11,3%, iar în 1973 față de 1972 a înregistrat o creștere de 20,5%. Sporind an de an volumul comerțului exterior, România și-a pus ca sarcină permanentă și creșterea eficienței activității de comerț exterior. În acest scop a acordat o atenție deosebită îmbunătățirii structurii importurilor și exporturilor. Dacă în 1950, ponderea în structura exportului românesc (74,3%) o reprezentau combustibilii și materiile prime minerale, vegetale și animale, treptat, pe măsura edificării bazei tehnico-materiale a socialismului, situația s-a modificat. În prezent România exportă produse industriale care cer o concepție tehnică modernă, grade superioare de prelucrare. Ea vinde utilaj petrolier, nave de diferite tipuri, vagoane și locomotive Diesel hidraulice sau Diesel electrice, mașini-unelte, autocamioane, autoturisme, tractoare și semănători etc.

Scanned with OKEN Scanner

Deplasări însemnate au loc și în importul de mărfuri. În scopul influențării procesului industrializării țării, ponderea cea mai mare o au mașinile și utilajele pentru producție și materiile prime minerale, și combustibilii.

România dezvoltă legături economice cu toate statele lumii, indiferent de orînduirea lor socială. Pe primul loc se situează însă relațiile economice cu țările socialiste. În virtutea prieteniei și alianței cu aceste țări are loc o dezvoltare continuă a relațiilor de colaborare economică a României atît cu țările membre ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, cît și cu cele care nu fac parte din această organizație.

Au evoluat și relațiile economice dintre România și țările în curs de dezvoltare. Prin aceste relații România sprijină eforturile de dezvoltare independentă a tinerelor state.

În scopul progresului general, R. S. România a militat și militează pentru extinderea relațiilor sale economice și cu țările capitaliste dezvoltate.

Amplificarea rolului comerțului exterior ca factor dinamizator al progresului rapid în tehnica și economia românească depinde într-o măsură însemnată de *extinderea cooperării economice și tehnico-științifice cu celelalte țări ale lumii.* Cooperarea este o formă de relații economice externe mai complexă și mai avansată, menită să contribuie mai adecvat la fructificarea avantajelor diviziunii internaționale, a înțelegerii de colaborare și cooperare la nivel guvernamental cu numeroase țări, fiind finalizate circa 250 de acorduri în diferite domenii de activitate : industrie, agricultură, construcții, transporturi, comerț, turism etc.

Relațiile economice externe ale României au la bază principii noi. Dintre acestea fac parte : respectarea egalității și suveranității statelor, neamestecul în treburile interne ale altor popoare, egalitatea deplină în drepturi și avantajul reciproc.

În perspectiva făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră, rolul relațiilor economice externe va spori. Aceasta, atît ca rezultat al faptului că dezvoltarea și modernizarea economiei românești este o premisă materială avantajoasă acestor relații, cît și ca urmare a influențelor favorabile pe care pot și trebuie să le aibă relațiile economice externe asupra creșterii activității interne.

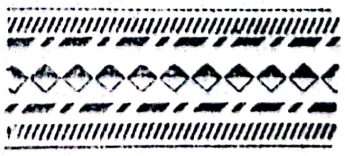

Scanned with OKEN Scanner

Partidul și statul nostru promovează cu consecvență lărgirea schimburilor comerciale și extinderea cooperării economice cu toate țările socialiste, cu celelalte țări ale lumii, în conformitate cu principiile politicii externe a țării noastre.

Urmărim, în primul rînd, dezvoltarea colaborării economice cu țările socialiste care dețin ponderea principală în comerțul exterior al României. Acordurile comerciale pe termen lung încheiate cu aceste țări asigură o dezvoltare importantă a relațiilor economice reciproce. Noi considerăm că, prin eforturile comune, vor putea fi găsite resurse pentru depășirea nivelelor prevăzute în acorduri, pentru satisfacerea într-o mai mare măsură a necesităților de materii prime prin schimburi reciproce. Un rol de seamă în cadrul relațiilor economice cu țările membre ale C.A.E.R. revine înfăptuirii Programului complex, ale cărui prevederi vizează creșterea mai rapidă a potențialului economic al fiecărei țări participante, apropierea și egalizarea treptată a nivelurilor lor de dezvoltare.

Poziția consecventă a României, de sprijinire a aspirațiilor legitime ale țărilor în curs de dezvoltare din Asia, Africa, America latină, în lupta lor pentru asigurarea unei dezvoltări independente își găsește o expresie elocventă în deosebita însemnătate pe care o acordăm dezvoltării multilaterale a relațiilor comerciale și de cooperare cu aceste țări. Schimburile comerciale ale României, ea însăși o țară în curs de dezvoltare, cu celelalte țări în curs de dezvoltare, au constituit curentul cel mai dinamic în cadrul comerțului nostru exterior, sporind în perioada 1965—1972 de peste 3 ori.

Acordurile de colaborare economică, încheiate cu țările occidentale prevăd, de asemenea, însemnate creșteri ale schimburilor economice în perspectivă. O principală preocupare o constituie în cadrul acestor relații, promovarea pe aceste piețe a exporturilor noastre de mașini și utilaje și a altor produse industriale cu grad ridicat de prelucrare, în condiții sporite de eficiență, pe măsura potențialului nostru industrial în continuă creștere.

Vizitele la nivel înalt efectuate într-o serie de țări ale Africii, Asiei, Americii latine, în Europa și S.U.A., au prilejuit o puternică afirmare a politicii partidului și statului nostru în domeniul relațiilor economice internaționale. În aceste vizite, au fost identificate noi posibilități de lărgire a schimburilor comerciale reciproc avantajoase, a cooperării economice, industriale și tehnice o serie de obiective fiind consemnate, în acorduri, protocoale, convenții și contracte.

Ion Pățan, *Necesitatea accelerării laturilor calitative ale activității de comerț exterior*, Probleme economice nr. 1/1974, p. 9—10.

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 55

RIDICAREA NIVELULUI DE TRAI — ȚEL SUPREM AL NOII ORÎNDUIRI

Nivelul de trai reprezintă gradul de satisfacere a nevoilor materiale și spirituale ale populației unei țări, ale unei clase sociale, sau ale unei persoane în anumite condiții date. În fiecare orînduire socială *nivelul de trai are o determinare obiectivă* în nivelul dezvoltării forțelor de producție și în natura relațiilor de producție. Starea dezvoltării for-

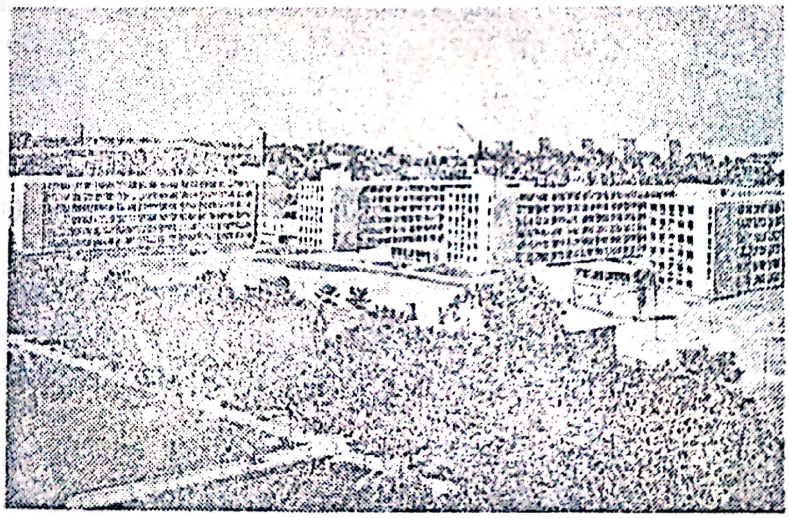

București, complex studențesc

țelor de producție influențează, în esență, baza materială a nivelului de trai. Natura relațiilor de producție determină stări diferite ale nivelului de trai ale diferitelor clase și grupuri sociale din cadrul aceleiași economii naționale. Ridicarea nivelului de trai al celor ce

muncesc pînă la nivelul posibil permis de dezvoltarea forțelor de producție, se prezintă diferit de la o orînduire la alta în funcție de natura relațiilor de producție. În două economii naționale care cunosc aceeași stare a dezvoltării forțelor de producție, nivelul de trai al oamenilor muncii va fi mai mic în condițiile proprietății private și mai ridicat în condițiile proprietății obștești.

Nivelul de trai este o categorie extrem de complexă. El reflectă nivelul și structura consumului, condițiile de muncă și de odihnă, condi-

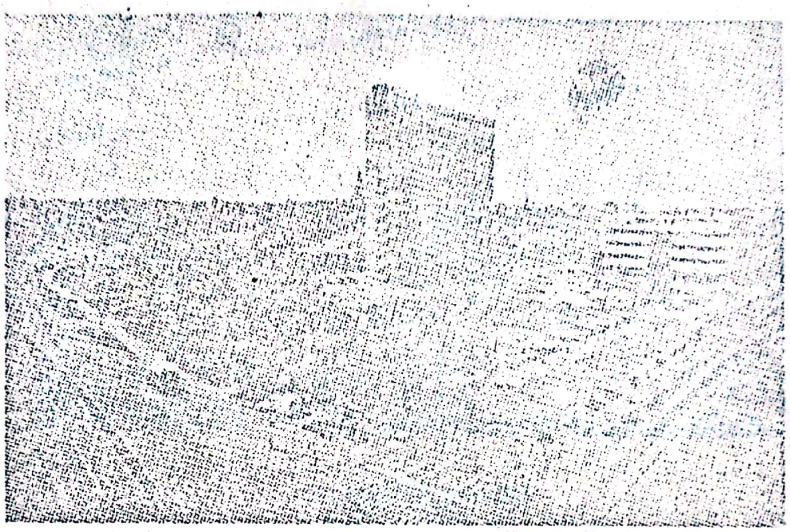

Construcții moderne la Timișoara

țiile de locuit, gradul de ocupare a forței de muncă, durata timpului liber, nivelul de cultură și educație, condițiile de ocrotire a sănătății, posibilitățile de manifestare a capacității și talentelor membrilor societății etc.

În Republica Socialistă România, întreaga strategie a creșterii economice — dezvoltarea susținută și echilibrată a tuturor ramurilor economiei naționale, repartizarea venitului național, stabilirea volumului și orientarea investițiilor, repartizarea forțelor de producție în plan teritorial, relațiile economice externe — sînt subordonate ridicării nivelului de trai al poporului.

În concepția partidului și statului nostru ridicarea nivelului de trai este indisolubil legată de dezvoltarea susținută a forțelor de producție, de modernizarea structurii economiei naționale în planul ramurilor și în plan teritorial, de creșterea producției și productivității muncii, de creșterea venitului național pe locuitor. În anii construcției socialismului, stabilindu-se un raport rațional între fondul

Scanned with OKEN Scanner

național de dezvoltare economico-socială și fondul de consum, s-a realizat un dinamism deosebit al economiei românești. Venitul național — indicatorul cel mai sintetic al întregii activități economice — a înregistrat creșteri substanțiale. În 1973 venitul național a fost de circa 12 ori mai mare decît în 1947, asigurînd sporirea succesivă a veniturilor repartizate tuturor categoriilor de oameni ai muncii. În prezent, în România retribuția netă este de aproape 5 ori mai mare decît acum 25 de ani. Veniturile reale ale țărănimii, provenite

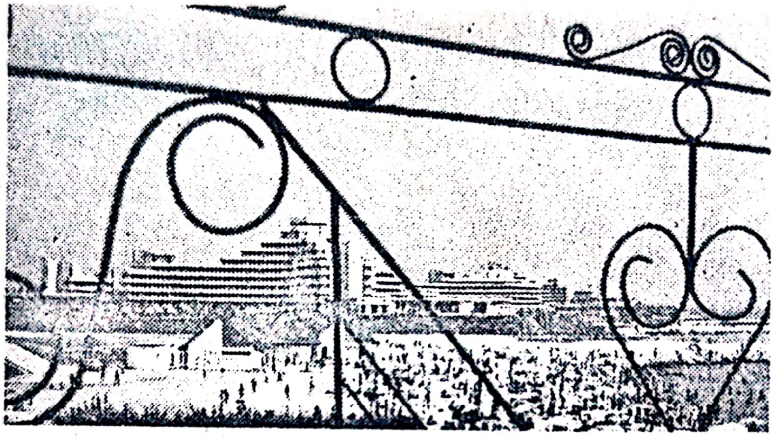

Stațiunea Jupiter

din munca în agricultură au fost, în 1973, de 3,2 ori mai mari comparativ cu 1947. În politica sa de creștere sistematică a veniturilor oamenilor muncii, P.C.R. a urmărit o ierarhizare judicioasă a acestor venituri asigurînd o creștere mai rapidă a veniturilor mici și o reducere a decalajului între cel mai mare și cel mai mic venit al oamenilor muncii.

Concomitent cu creșterea veniturilor repartizate în funcție de cantitatea și calitatea muncii, populația beneficiază de un volum, în continuă creștere, de fonduri sociale de consum.

Creșterea veniturilor totale ale populației în strînsă corelație cu sporirea și diversificarea producției bunurilor de consum și a serviciilor pentru populație a determinat schimbări în dinamica și structura consumului. De la an la an, a crescut volumul vînzărilor de mărfuri prin comerțul cu amănuntul. În 1972 volumul acestora se ridica la cifra de 118,4 miliarde lei, ceea ce reprezenta cu 73% mai mult ca în 1965. În structura consumului are loc o tendință evidentă de creștere mai rapidă a consumului de bunuri nealimentare și în interiorul

acestora a celor de confort și folosință îndelungată. S-au îmbunătățit condițiile de locuit. Numai în perioada 1971—1973 au fost date în folosință 312.000 apartamente la orașe și cca. 131.000 locuințe la sate În R. S. România are loc un vast program de ridicare a nivelului de instruire și educare al poporului, se construiesc noi spații pentru învățămînt, cămine, creșe pentru copii, spitale, se execută un important volum de lucrări edilitar gospodărești în toate orașele și comunele țării.

Rezultatul creșterii consumului de bunuri materiale, al lărgirii și îmbunătățirii serviciilor culturale, de ocrotire a sănătății etc., este prelungirea duratei medii de viață a populației de la 42 de ani în 1932 la aproape 69 de ani în prezent; a crescut considerabil nivelul de cultură și instruire al poporului.

Măreţele realizări obținute în România în domeniul ridicării nivelului de trai sînt nemijlocit legate de organizarea unitară pe baze socialiste a întregii activități economice și sociale. Ele sînt rezultatul politicii științifice duse de P.C.R. în opera de edificare a socialismului în România.

LECTURA

Coordonata fundamentală, țelul suprem al politicii Partidului Comunist Român îl constituie creșterea bunăstării materiale și spirituale a maselor, satisfacerea cît mai deplină a nevoilor întregului popor. De aceea, întreaga activitate de dezvoltare și modernizare a economiei, de creștere continuă a potențialului economic al țării, de sporire a avuției naționale este subordonată acestui țel.

Întrucît gradul de satisfacere a nevoilor de consum ale celor ce muncesc se află în strînsă dependență de nivelul producției și al productivității muncii, partidul nostru a orientat eforturile principale ale

Scanned with OKEN Scanner

poporului muncitor în direcția creării și dezvoltării bazei tehnice materiale a socialismului, introducerii pe scară largă a tehnicii noi în toate domeniile producției materiale, prin înfăptuirea consecventă și în ritm rapid a industrializării socialiste, calea decisivă care duce spre progres și civilizație, spre ridicarea standardului de viață.

Datorită succeselor obținute pe linia industrializării socialiste și modernizării structurii economiei noastre naționale a fost posibilă o creștere mai accentuată, în ultimii ani, a producției bunurilor de consum, fapt care a contribuit la creșterea nivelului de trai al populației. În perioada 1966—1972 producția industriei ușoare a sporit cu peste 60%, față de 1955, iar a industriei alimentare cu 57%. Paralel cu această creștere o atenție deosebită a fost acordată varietății sortimentului și calității bunurilor de consum, în vederea satisfacerii cît mai corespunzătoare a nevoilor oamenilor muncii [...].

Politica de ridicare a nivelului de trai al maselor cuprinde întreaga gamă a condițiilor necesare dezvoltării armonioase a omului între care : îmbunătățirea condițiilor de muncă, întreținerea fizică (hrană, îmbrăcăminte, locuință, odihnă reconfortabilă, ocrotirea sănătății etc.), ridicarea nivelului cultural și tehnic, profesional). Căile principale prin care se asigură creșterea sistematică a nivelului de trai al populației sînt : mărirea salariilor, sporirea veniturilor țărănimii, ca urmare a dezvoltării producției agricole și a valorificării ei în condiții avantajoase, reducerea prețurilor de vînzare cu amănuntul la diferite mărfuri de consum și a tarifelor la unele servicii, scutirea și micșorarea unor impozite, lărgirea acțiunilor pe seama fondurilor de consum social (învățămînt, cultură, ocrotirea sănătății, pensii, burse, alocații de stat pentru copii ș.a.m.d.), îmbunătățirea condițiilor de locuit, extinderea serviciilor comunale, a transportului urban și interurban de persoane și altele.

Economia politică a socialismului,
Ed. didactică și pedagogică, Buc., p. 153—154.

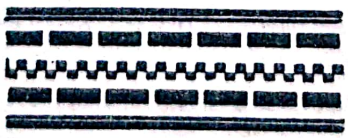

Scanned with OKEN Scanner

LECȚIA 56

LIMBA ROMÂNĂ ÎN LUME

România s-a deschis nu numai către viitor, făurind o societate ale cărei principii se identifică cu idealurile fundamentale ale poporului său, dar și celorlalte țări împărtășind din patrimoniul său material și spiritual și preluînd în același timp din valorile altor popoare. Această corespondență materială și spirituală între poporul nostru și celelalte popoare este expresia efortului general al omenirii de îmbogățire a culturii și civilizației mondiale.

Expresie a creșterii prestigiului de care se bucură România în lume, limba română cunoaște, an de an, un interes sporit în diferite țări.

O formă viabilă de prezență a țării noastre în alte țări, și de integrare în circuitul internațional al culturii o constituie existența în străinătate a unor forme specializate în probleme de limbă și literatură română — lectorate, seminarii și catedre.

Ca obiect de studiu în instituții de învățămînt în străinătate, limba română a început să fie predată mai întîi la Universitatea din Petrograd (Leningrad) în 1839, de către lingvistul rus Iakov Hîncu Ghinculov. În anul 1863, la Universitatea din Torino s-a creat cea mai veche catedră de limba română din străinătate, aceasta fiind și prima catedră pentru o limbă străină introdusă la o universitate italiană. Tot în anul 1863 a luat ființă la Budapesta catedra de limba română, astăzi Institutul de filologie română, care pregătește profesori de limba română și doctoranzi în cadrul Universității din Budapesta. Trei ani mai tîrziu, în 1866 la Universitatea din Viena a fost inaugurat primul curs de limba și literatura română. La Universitatea din Leipzig se inițiază, în 1893, Institutul de limba română. Acestea sînt cele mai vechi forme organizate de învățare a limbii române peste hotare.

La începutul secolului nostru continuă să apară noi lectorate de limba română, mai ales în vechi centre de cultură europeană. Astfel,

Scanned with OKEN Scanner

în 1920, se inițiază la École Nationale des Langues Orientales Vivantes din Paris o catedră independentă de limba română, care și-a păstrat neîntrerupt profilul activității de pregătire de cadre pentru cercetare științifică. La Universitatea din Cracovia, primul curs de limba română se inaugurează în 1921, iar în 1922 un curs de limba și literatura română se inițiază la Universitatea Komensky din Bratislava.

La facultatea de filozofie din Zagreb un curs de limba și literatura română a început să funcționeze în 1926.

Înainte de ultimul război mondial mai iau ființă lectorate de limba română la Padova, Florența, München, Zürich, Erlangen, Lund. În anul 1936 se inițiază primul curs de limba română la Universitatea din Uppsala

Și în timpul războiului continuă să se înființeze lectorate românești. În 1944 se înființează Institutul de limbă și literatură română la Palermo, iar un an mai tîrziu se pun bazele catedrei de limbă și literatură română la Universitatea din Lisabona.

În perioada postbelică studiul limbii române a cunoscut o mare amploare prin apariția unor noi lectorate de limba română : Londra, 1948, Moscova, 1949, Roma, 1956, Strasbourg, 1957, Leningrad, 1957, Berlin, 1960, Montpellier, Belgrad, Tübingen, 1963, Toulouse, 1964, Boston, 1966, Salzburg, 1967. În ultimii ani sfera de studiu a limbii române a cuprins zone îndepărtate ca Brazilia, Canada, S.U.A., Japonia, Australia, India, Iran, Peru etc. În lume există în prezent 126 de lectorate de limba și literatura română.

Lingviști de renume mondial manifestă o preocupare deosebită pentru studiul limbii române, al culturii și civilizației poporului român, aducîndu-și o contribuție meritorie în cadrul lectoratelor și catedrelor de limbă română, obținînd rezultate deosebite didactice și științifice : Alain Guillermou la Sorbona, Louis Michel la Montpellier, Robert Loriot la Dijon, Jacques Goudet la Lyon, Octavian Nandriș la Strasbourg, Carlo Tagliavini la Padova, Mario Ruffini la Torino, Rosa del Conte la Roma, Theodor Gossen la Viena, L. Tamás la Budapesta, Huškova-Flaišhansova la Bratislava, Alf Lombard și Dagmar Falk la Lund, Eric Tappe la Londra, Werner Draeger la Berlin, Weiner Bahner la Leipzig, Eugen Coseriu la Tübingen, Leiv Flydal la Oslo, Eugen Lozonov la Copenhaga, R. A. Budagov și D. E. Mihalci la Moscova, Tamara Repina la Leningrad ș.a.

Numărul mare al lectoratelor de limba română și al studenților străini care le frecventează constituie o elocventă dovadă a importanței crescînde a limbii române în cadrul limbilor romanice, a prezenței culturii române în cadrul vieții spirituale internaționale și a prestigiului de care se bucură țara și poporul român în lume.

Scanned with OKEN Scanner

ALF LOMBARD (Suedia) : „eu pot să spun fără ezitare că nu există pe continentul nostru şi poate în lumea întreagă altă limbă a cărei istorie să prezinte aceleaşi probleme de importanţă fundamentală pentru lingvistica generală. Consideraţiile acestea explică pentru ce am început acum 30 de ani să mă îndeletnicesc cu limba română, pentru ce am consacrat o mare parte a sforţărilor mele studiului ei".

IOAN BIANU (România) : „Între învăţaţii care se îndeletnicesc, în afară de România, cu studiul limbii române, s-a arătat, în anii din urmă, unul excepţional de talentat, profesorul Carlo Tagliavini din Bologna. În scurt timp, a învăţat cu atîta pătrundere limba română în toate fazele ei şi literatura română în dezvoltarea ei, încît a publicat cea mai completă gramatică a limbii române, însoţită de un volum de probe literare din toate epocile şi genurile, alese cu o competenţă admirată de toţi cunoscătorii români şi străini.

MARIO RUFFINI (Italia) : Limba română a fost cea dintîi limbă străină predată la o universitate italiană ; astăzi, româna ocupă, în Italia, un loc foarte important, în învăţămîntul universitar, urmînd, ca importanţă, limbilor de mare răspîndire : franceza, germana, engleza, spaniola.

Biblioteca Centrală Universitară din Bucureşti. *75 ani de activitate*, Bucureşti, 1970, pag. 61—70.

Scanned with OKEN Scanner

[PERMANENȚE ÎN TIMP]

Este foarte greu de găsit în toată istoria omenirii un act de creație culturală mai desăvîrșit ca arta și cultura populară la români.

Gîndirea englezească a ajuns să atingă culmi nebănuite prin Shakespeare și cea germană prin Goethe. Fiecare popor poate că a contribuit la patrimoniul universal prin ceva durabil. Unele au atins forme înalte, dar care au suferit ravagiile timpului. Dacă te duci pe marginea Eufratului în căutare de monumente, găsești păstori și capre care pasc ce-a mai rămas dintr-un boschet pe marginea unei ruini de nerecunoscut, care putea să se numească Babilon sau Ninive, și pe lîngă Sfinx și pe lîngă piramide imaginile nu sînt mai puțin grăitoare pentru stingerea totală a unei civilizații.

Dacă ne referim la arta și cultura poporului român generate de formațiile sale semipatriarhale sau patriarhale sau în comunitățile de bază prefeudale, trebuie să recunoaștem că ele au atins perfecțiunea. Așa de frumoase sînt și atîta geniu uman este în aceste creații populare încît trebuie puse alături de marile realizări ale culturii umane. La ele s-au adăugat bisericile din Țara Românească, Moldova și Transilvania — opere de *civilizație* — care rezistă de patru secole fără ca apa, vîntul și intemperiile să poată șterge mesajul lor de civilizație originală. Monumentele artei populare îl premerg pe Ștefan cel Mare cel puțin cu atîtea secole cîte ne despart de el.

După aceea a urmat un feudalism hărțuit, puțin propice pentru acte de civilizație. S-au desființat răzeșiile frumoase care reprezentau o viață socială extrem de evoluată, obștile a căror structură dezvăluie tot atîta ingeniozitate și armonie ca și iile și ca celelalte creații populare. [...]

Scanned with OKEN Scanner

Feudalismul nostru nu ne-a lăsat castele ca cele de pe Loire. În perioada de capitalism incipient și amestecat cu rezistente forme feudale, n-am avut industrie mare și comerț. Împrejurările istorice ne-au împiedicat de cinci sute de ani să mai avem o civilizație autentică, mare, valoroasă și ne-au obligat să stăm în marginea celorlalte civilizații europene. Flacăra culturii, patriotismului și nobilelor străduințe nu s-a stins însă niciodată, iar realizările de vîrf ale unei civilizații mai vechi au continuat să mărturisească despre capacitatea noastră de a o reface odată și odată. Și niciodată mai mult ca în prezent nu a fost mai mare încrederea că o vom construi în forme noi și nici dorința de a merge mai repede spre ea. În această străduință imensă a țării noastre de a construi o civilizație avansată, cultura este unul din instrumentele cele mai puternice.

Mircea Malița, *Aurul cenușiu*,
vol. III, Ed. Dacia, Cluj, 1973, p. 132—135.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

Pag.

Republica Socialistă România (Ion Jurconi) 7

Lecția 1

Unitatea geografică a teritoriului Republicii Socialiste România (Claudiu Giurcăneanu) 9

Lecția 2

Populația și așezările omenești (Claudiu Giurcăneanu) 14

Lecția 3

Înaintașii poporului român (Dinu C. Giurescu) 19

Lecția 4

Formarea poporului și a limbii române (Dinu C. Giurescu) 25

Lecția 5

Arta populară românească (Raoul Șorban) 28

Lecția 6

Folclorul literar românesc (George Sanda) 34

Lecția 7

Cultura muzicală populară românească (Viorel Cosma) 39

Lecția 8

Țările române în secolele XIV—XVI (Dinu C. Giurescu) 42

Lecția 9

Arta românească medievală (Raoul Șorban) 48

Lecția 10

Țările române în secolele XVII—XVIII (Dinu C. Giurescu) 54

Lecția 11

Mari cronicari (George Sanda) 60

Lecția 12

Arta brîncovenească (Raoul Șorban) 66

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Lecția 13
Cultura muzicală în țările române de la origine pînă la apariția școlii muzicale naționale (sec. VIII—XIX) (Viorel Cosma) 71

Lecția 14
Coordonate ale umanismului românesc (Petre Anghel) 75

Lecția 15
Iluminismul românesc (Maria Zaharia) 81

Lecția 16
Mișcări revoluționare în țările române în prima jumătate a secolului al XIX-lea (Dinu C. Giurescu) 86

Lecția 17
Începuturile tehnicii moderne (Edmond Nicolau) 90

Lecția 18
Petrolul, gazele naturale și chimia (Gh. Constantinescu) 95

Lecția 19
Școala românească de medicină (B. Duțescu) 100

Lecția 20
Școala românească de agricultură (Gh. Budoi) 104

Lecția 21
Matematica și fizica în România (Edmond Nicolau) 108

Lecția 22
Făurirea statului național unitar (Dinu C. Giurescu) 112

Lecția 23
Clasicism și romantism în literatura română (George Sanda) . . . 119

Lecția 24
Arta în secolul al XIX-lea (Raoul Șorban) 124

Lecția 25
Mihai Eminescu (George Sanda) 127

Lecția 26
Ion Creangă, clasicul prozei românești (Petre Anghel) 137

Lecția 27
I. L. Caragiale (George Sanda) 143

Lecția 28
Începuturile și consolidarea teatrului (Radu Aneste Petrescu) 153

Lecția 29
Teatrul românesc în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (Radu Aneste Petrescu) 157

Lecția 30
Școala muzicală românească în epoca modernă (Viorel Cosma) 161

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Lecția 31
România între anii 1918—1939 (Dinu C. Giurescu) 166

Lecția 32
Literatura română : 1900—1944 (George Sanda) 171

Lecția 33
George Enescu și muzica românească în perioada interbelică (Viorel Cosma) 178

Lecția 34
Constantin Brâncuși — ctitorul artei moderne (Petre Anghel) . . . 183

Lecția 35
Teatrul românesc modern (Radu Aneste Petrescu) 189

Lecția 36
Filmul românesc de la începuturi pînă la Eliberare (Radu Aneste Petrescu) 193

Lecția 37
România în timpul celui de al doilea război mondial. Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă (Dinu C. Giurescu) 198

Lecția 38
România pe drumul construcției socialiste (Dinu C. Giurescu) 204

Lecția 39
Organizarea de stat a Republicii Socialiste România (Nistor Pris... 209

Lecția 40
Structura unitară a statului român (Nist...

Lecția 41

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Lecția 48

Teatrul românesc contemporan (Radu Aneste Petrescu) 252

Lecția 49

Muzica românească contemporană (Viorel Cosma) 256

Lecția 50

Filmul românesc contemporan (Radu Aneste Petrescu) 260

Lecția 51

Învățământul în Republica Socialistă România (Ion Jurconi) 265

Lecția 52

Construirea societății socialiste multilateral dezvoltate (Viorica Nicolau) 269

Lecția 53

Dezvoltarea învățământului superior în Republica Socialistă România (Ion Jurconi) 274

Lecția 54

Relațiile economice internaționale ale Republicii Socialiste România (Viorica Nicolau, N. N. Constantinescu) 278

Lecția 55

Ridicarea nivelului de trai — țel suprem al noii orinduiri (Viorica Nicolau) 282

Lecția 56

Limba română în lume (Ion Jurconi)

Scanned with OKEN Scanner